РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН

СОВЕТ
Нижнекамского муниципального района

423570, г.Нижнекамск, пр.Строителей,12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

Түбән Кама муниципаль районы
СОВЕТЫ

423570, Түбән Кама шәһәре, Төзүчеләр пр., 12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

РЕШЕНИЕ КАРАР

№ 16 **2018 елның 21 феврале**

Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районы Кызыл Чапчак авыл җирлегенең шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативларын раслау турында

Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 29.4 статьясы нигезендә Түбән Кама муниципаль районы Советы

КАРАР БИРӘ:

1. Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районының Кызыл Чапчак авыл җирлеген шәһәр төзелешен проектлауның кушымтада бирелгән җирле нормативларын расларга
2. Әлеге карарны Түбән Кама муниципаль районының рәсми сайтында бастырып чыгарырга.
3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны төзелеш, җир төзелеше, торак-коммуналь хуҗалык һәм транспорт буенча даими комиссиягә йөкләргә.

Түбән Кама муниципаль
район Башлыгы А.Р.Метшин

Түбән Кама муниципаль район Советы
2018 нче елның 21 нче февралендәге
16 нчы номерлы карарына кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТҮБӘН КАМА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ КЫЗЫЛ ЧАПЧАК АВЫЛ ҖИРЛЕГЕНЕҢ ШӘҺӘР ТӨЗЕЛЕШЕ ПРОЕКТЛАШТЫРУНЫҢ ҖИРЛЕ НОРМАТИВЛАРЫ

Кереш

Түбән Кама муниципаль районы Кызыл Чапчак авыл җирлегенең шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативлары (алга таба - нормативлар шәһәр төзелеше чаралары белән җирлек үсеше, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан һәм әйләнә-тирә мохитне саклау, мәдәни мирас объектларының һәм мәдәни мирас объектларының билгеләре булган объектларны саклауга, территорияләрне табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтылардан саклауга, шулай ук Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән социаль гарантияләрне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыруга юнәлдерелгән., инвалидларны һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен дә кертеп, социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү, транспорт инфраструктурасы һәм төзекләндерү объектлары белән тәэмин итү.

Нормативларның төп максаты-шәһәр төзелеше планлаштыруы белән территория үсешен социаль-икътисади планлаштыруның үзара бәйләнешен тәэмин итү. Нормативлар шулай ук территориаль планлаштыру, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларының сыйфатын бәяләү критерие булып хезмәт итә.

Әлеге нормативлар гамәлдәге федераль нормаларның төп нигезләмәләрен төгәлләштерәләр һәм үстерәләр.

Әлеге нормативлар Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә эшләнгән.

Нормативларда кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итүнең минималь исәп-хисап күрсәткечләре бар (шул исәптән социаль һәм коммуналь-көнкүреш объектлары, мондый объектларның халык өчен (инвалидларны да кертеп), инженер-транспорт инфраструктурасы объектлары, территорияне төзекләндерү).

Нормативлар

Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы,

2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль закон таләпләре нигезендә; 2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы «Татарстан Республикасында шәһәр төзелеше эшчәнлеге турында» Татарстан Республикасы Законы нигезендә, җирлекнең табигый-климат, социаль, икътисадый, милли һәм территориаль үзенчәлекләрен исәпкә алып, статистик һәм демографик күрсәткечләр нигезендә эшләнгән. Нормативларны раслау һәм аларга үзгәрешләр кертү Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

1. Кулланылышы

1.1. Әлеге нормативлар җирлекне проектлауга кагыла һәм аны планлаштыруга һәм төзелешкә карата төп таләпләрне үз эченә ала.

1.2. Җирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектлары:

функциональ зоналар: торак, иҗтимагый-эшлекле, җитештерү, рекреацион зоналар, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы, махсус билгеләнештәге, авыл хуҗалыгы кулланышындагы зоналар;
мәдәни мирас объектлары билгеләре булган тарихи-мәдәни мирас объектларын урнаштыру зоналары;
социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре челтәре; транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектлары.
Җирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектларының урнашуы территориаль планлаштыру схемалары, генераль план, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре һәм территорияләрне планлаштыру проектлары составында яисә нигезендә билгеләнә.
1.3. Территориаль планлаштыру документларын, җирдән файдалану һәм төзелеш проектларын һәм территорияне планлаштыру документларын эшләгәндә түбәндәгеләрне үтәргә кирәк:
конкрет әйләнә-тирә районнар өчен дифференциацияләнгән территорияне куллану интенсивлыгы;
мәдәни мирас объектларын, мәдәни мирас объектлары билгеләре булган объектларны саклау һәм тарихи планлаштыру һәм төзелеш объектларын саклау таләпләре;
әйләнә-тирә мохитне һәм табигый комплекс территорияләрен саклау таләпләре; санитар-гигиена нормалары һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләре;
инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен шәһәр төзелеше объектларыннан файдалану мөмкинлеге таләпләре.
1.4. Әлеге нормативлар территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын әзерләгәндә, шулай ук әлеге документларга үзгәрешләр керткәндә кулланыла.
Нормативлар проект оешмалары тарафыннан функциональ зоналар чикләрен, капиталь төзелеш объектлары өчен җир кишәрлекләре күләмен, җирле әһәмияттәге капиталь төзелеш объектларын планлаштырыла торган урнаштыру зоналары күләмнәрен, объектларның һәркем файдалана алырлык радиусларын билгеләгәндә исәпкә алына.
1.5. Шәһәр төзелешен проектлаштыру нормативлары территориаль планлаштыру документлары проектларын районның җирле үзидарә органнары белән килештергәндә исәпкә алына.
1.6. Нормативлар халык тарафыннан да, башка кызыксынган субъектлар тарафыннан Генераль план проекты, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проекты, Территорияне планлаштыру проекты һәм территорияне планлаштыру документлары составында әзерләнгән территорияне межалау проекты буенча ачык тыңлаулар үткәргәндә исәпкә алына.
1.7. Җирле үзидарә органнары тарафыннан шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнарның үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыруга вәкаләтле Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органы контрольлек вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда ачыкланган бозуларны нигезләү өчен шәһәр төзелеше проектларының республика нормативлары нигезләмәләренә таяна ала.

1.8. Нормативлар 2009 елның 30 декабрендәге «биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент» 384-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры килә, ул биналарга һәм корылмаларга (шул исәптән алар составына керүче инженер-техник тәэминат челтәрләренә һәм инженер-техник тәэминат системаларына), шулай ук биналар һәм корылмалар белән бәйле проектлау процессларына (эзләнүләрне дә кертеп), төзелеш, монтажлау, җайга салу, эксплуатацияләү һәм утильләштерү (сүтү),

шул исәптән биналар һәм корылмалар белән бәйле таләпләргә, шул исәптән:
механик куркынычсызлык, янгын куркынычсызлыгы;
куркыныч табигать процессларында һәм күренешләрендә һәм (яки) техноген йогынтыларда куркынычсызлык;
биналарда һәм корылмаларда яшәү һәм яшәү өчен куркынычсыз шартлар тудыру;
биналардан һәм корылмалардан файдаланучылар өчен куркынычсызлык;
инвалидлар һәм мөмкинлекләре чикләнгән башка төркемнәр өчен биналар һәм корылмалардан файдалану мөмкинлеге;
биналарның һәм корылмаларның энергетика нәтиҗәлелеге;
биналарның һәм корылмаларның әйләнә-тирә мохиткә йогынтысының куркынычсыз дәрәҗәсе. Нормативларга 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә “Янгын куркынычсызлыгы турында Техник регламент”ында билгеләнгән янгын куркынычсызлыгы таләпләре кергән.

1.9. Аеруча саклана торган табигый территорияләрдә нормативлар махсус сакланыла торган табигать территорияләрен саклау өлкәсендәге законнарга каршы килми торган өлешендә кулланыла.
1.10. Табигать һәм яшелләндерелгән территорияләр территорияләрендә нормативлар табигать һәм яшелләндерелгән территорияләрне саклау һәм куллану өлкәсендә законнар белән билгеләнгән әлеге территорияләрне саклау һәм куллану режимнарына каршы килми торган өлешендә кулланыла.
1.11. Территорияләрне файдалануның аерым шартлары булган зоналар территорияләрендә нормативлар федераль һәм республика законнары таләпләренә каршы килми торган өлешендә кулланыла, алар нигезендә территорияләрне файдалануның махсус шартлары булган зоналар билгеләнгән.

1.12. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрдә нормативлар мәдәни мирас объектларын саклау һәм алардан файдалану өлкәсендәге законнарга каршы килми торган өлешендә кулланыла.
1.13. Халыкның һәм территорияләрнең, шул исәптән янгын деполарының, ашыгыч ярдәм подстанцияләренең, башка объектларның иминлеген тәэмин итә торган ашыгыч хезмәтләр объектларын урнаштыру Федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.
1.14. Нормативлар расланганнан бирле гамәлгә керә.

2. Норматив сылтамалар

Нормативларда 1 нче кушымтада китерелгән Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы норматив хокукый актларына, норматив - техник документларына һәм стандартларына сылтамалар кулланылган.
Искәрмә: нормативлардан файдаланганда, гомуми файдаланудагы мәгълүмат системасында - «Интернет» мәгълүмат - телекоммуникация челтәрендә Стандартлаштыру буенча мәгълүмат порталында яки ел саен чыгарыла торган торган торыш буенча сылтама стандартларының һәм классификаторларының гамәлдә булуын тикшерергә кирәк.
Агымдагы елның 1 гыйнварыннан агымдагы елда басылып чыккан тиешле мәгълүмати күрсәткечләр буенча.
Әгәр сылтама документы Татарстан Республикасы документы булып тора икән, максаты - Татарстан Республикасының гомуми файдаланудагы рәсми мәгълүмат системасында сылтама документларының гамәлдә булуын тикшерү.
Әгәр сылтама документы алмаштырылган (үзгәртелгән) икән, нормативлардан файдаланганда, алыштырылган (үзгәртелгән) документ белән эш итәргә кирәк. Әгәр сылтама материалын алыштырмыйча гына гамәлдән чыгаралар икән, аңа сылтама бирелгән нигезләмә бу ССЫЛКАГА кагылмаган өлешендә кулланыла.

3. Билгеләмә

Әлеге нормативларда 2 нче кушымта нигезендә терминнар кулланыла.

4. Авыл җирлеге территорияләрен оештыру

4.1. Үсеш концепциясе һәм территорияне гомуми оештыру

4.1.1. Җирлекнең үсеш перспективалары Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы һәм Түбән Кама муниципаль районының территориаль планлаштыру схемаларын исәпкә алып билгеләнергә тиеш. Проектлаганда Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнарына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Президенты указларына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Хөкүмәте карарларына таянып эш итәргә, федераль, республика һәм җирле максатчан программаларда, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы территориясен социаль - икътисадый үстерү фаразларында һәм программаларында булган тәкъдимнәрне исәпкә алырга кирәк.
4.1.2. Җирлек үсешенең стратегик юнәлешләре булып тора:
Агломерацияләр составында җирлекне үстерүне тәртипкә салу, әйләнә-тирә мохитне савыктыру проблемаларын хәл итү, инженер-транспорт инфраструктурасын реконструкцияләү, территорияне куллануны интенсификацияләү һәм аларның пространство үсешен җайга салу приоритеты булып тора;
авылны торгызу һәм үстерү буенча федераль һәм республика программаларын гамәлгә ашыру, мәдәни - агарту һәм туристик-рекреацион эшчәнлек өчен актив куллану нигезе буларак торак пунктларның архитектур-сәнгати йөзен саклау һәм торгызу;
4.1.3. Җирлек үсешенең территориаль планлаштыру аларның республика, районара, район һәм җирле (локаль) системаларында, Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасында һәм районның территориаль планлаштыру документларында күрсәтелгән урынын һәм ролен исәпкә алырга тиеш.
Генераль план һәм планлаштыру проектларын эшләгәндә, аның үзенчәлекләре: халык саны, Халык - хуҗалык профиле, халыкны күчерү системасында, административ -

территориаль һәм муниципаль төзелештә роле һ. б. нигезендә, җирлекнең тибын исәпкә алырга кирәк.

4.1.4. Җирлекнең территориаль планлаштыру документларында территорияләрне үстерүнең оптималь чиратын күздә тотарга кирәк. Шул ук вакытта, территориаль үсеш, функциональ зоналаштыру, инженер-транспорт инфраструктурасы, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча принципиаль карарларны да кертеп, исәп-хисап чорыннан читтә җирлекнең үсеш перспективаларын билгеләргә кирәк.

Кагыйдә буларак, исәп-хисап вакыты 20 елга кадәр булырга тиеш, ә шәһәр төзелеше фаразы 30-40 ел булырга мөмкин.

4.1.5. Торак районнарны комплекслы төзү, территорияне инженерлык җиһазлары һәм торак йортларны һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы файдалануга тапшыру буенча эшләрне алдан башкаруны күздә тота.

Магистраль коммуникацияләрне сузу микрорайоннар төзелешенең чиратлылыгына һәм район билгеләнешендәге хезмәт күрсәтү предприятиеләре төзелешенә бәйле рәвештә торак районнарда төзелә башлаганчы башкарылырга тиеш.

Мәйдан эчендәге коммуникацияләрне салу, беренче чиратта, төзелеш эшләре башланачак объектларга һәм беренче чиратта, шәһәр төзелеше комплексларына башкарылырга тиеш. Хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы гамәлгә кертү шәһәр төзелеше комплексы составына керүче торак йортлар комплексын төзүне оештыру проекты, хезмәт күрсәтү предприятиеләре (СНиП 1.05.03-83) нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

4.1.6. Җирлекнең тарихи-мәдәни әһәмияте мәдәни мирас объектлары саны (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) һәм аларның статусы (Бөтендөнья, федераль яки региональ әһәмияттәге) белән билгеләнә.

Җирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы 7 нче кушымтаның 1 нче таблицасында әлеге нормативка китерелгән.

4.1.7. Исәп-хисап чорына халык санын Татарстан Республикасы һәм районның үсеш перспективалары, халык саны һәм хезмәт ресурслары санының барлыкка килгән тенденцияләрен, халык санын һәм структурасын, муниципаль берәмлекләрнең социаль-икътисадый үсеше планнарын, шулай ук планлаштырылган чикләүләрне исәпкә алып төгәлләштерелергә тиеш.

4.1.8. Җирлек территориясе, өстенлекле функциональ файдалануны исәпкә алып, түбәндәге төп зоналарга бүленә::

торак;

иҗтимагый-эшлекле;

җитештерү;

транспорт инфраструктурасы;

инженерлык инфраструктурасы;

рекреацион билгеләнештәге;

махсус сакланылучы территорияләр;

авыл хуҗалыгы кулланышы;

һәм башка.

4.1.9. Шәһәр төзелешен зоналаштырганда функциональ зоналар чикләрендә территориаль зоналар билгеләнә. Территориаль зоналар составы, шулай ук җир кишәрлекләреннән файдалануның аерым үзенчәлекләре, федераль, республика норматив хокукый актларында билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, авыл җирлегеннән файдалану һәм төзү кагыйдәләре, шулай ук әлеге нормативлар белән билгеләнә.

4.1.10. Территориаль зоналарның составы, шулай ук аларның җир участокларыннан файдалану үзенчәлекләре шәһәр төзелеше регламенты, шәһәр төзелеше, җир, табигать

саклау, санитар, башка махсус законнар, әлеге нормативлар белән билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, төзелеш - төзелеш кагыйдәләре, шулай ук махсус нормалар белән билгеләнә.
Территориаль зоналар составында гомуми файдаланудагы мәйданнар, урамнар, юллар, юллар, яр буе, скверлар, бульварлар, сулыклар һәм халыкның иҗтимагый мәнфәгатьләрен канәгатьләндерү өчен билгеләнгән башка объектлар биләп торган җир кишәрлекләре бүлеп бирелә ала.
4.1.11. Функциональ һәм территориаль зоналар чикләре түбәндәгечә билгеләнергә мөмкин:

транспорт агымнарын капма-каршы бүлү магистральләр, урамнар,
кызыл юлларга;
муниципаль берәмлекләр чикләре
җирлек чикләре;
табигый берәмлекләр чикләре;
һәм башка чикләр.
4.1.12. Территориаль зоналар бүлеп биргәндә һәм аларны куллану регламентларын билгеләгәндә территорияне махсус куллану зоналарында билгеләнгән зоналарда каралган шәһәр төзелеше эшчәнлегенә карата чикләүләрне дә исәпкә алырга кирәк. Алар арасында: тарихи төзелеш, тарихи-мәдәни тыюлыклар зоналары; тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары; махсус саклана торган табигать территорияләре зоналары; санитар-саклау зоналары; су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары; файдалы казылма ятмалары зоналары; төзелешләр урнаштыру өчен чикләүләр булган зоналар.
табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтыга бәйле рәвештә (су басу һәм су басу, утырту грунт һ.б.).
Территорияләрне файдалануның аерым шартлары булган зоналар чикләре, шул исәптән мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә, территориаль зоналар чикләре белән туры килмәскә мөмкин.
4.1.13. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен үти торган җитештерү һәм башка объектларның санитар-яклау зоналары әлеге объектлар урнашкан территориаль зоналар составына кертелә. Санитар-саклау зоналарын куллану һәм төзүнең рөхсәт ителгән режимын гамәлдәге законнар, әлеге нормативлар, санитар кагыйдәләр нигезендә, 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиНга китерелгән, шулай ук җирле санитар - эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп кабул итәргә кирәк.
Куркыныч йогынтыга дучар булган табигый һәм техноген факторларның территорияләрен зоналаштырганда, күп санда кешеләр булу белән бәйле булган биналар һәм корылмаларны урнаштыру өчен әлеге нормативларда китерелгән чикләүләрне исәпкә алырга кирәк.
Радиацион пычранган территорияләрне зоналаштырганда, туфракны һәм күчемсез милек объектларын дезактивацияләү буенча кирәкле чаралар үткәргәннән соң, бу территорияләрдән файдалану режимын этаплап үзгәртү мөмкинлеген исәпкә алырга кирәк.
4.1.14. Район муниципаль берәмлекләрен территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлеге 3 нче кушымтаның 2 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.

4.2. Торак зоналар

Гомуми таләпләр

4.2.1. Торак зоналар торак фондын урнаштыру өчен билгеләнгән.
Торак зоналарда шулай ук аерым торучы, төзелгән яки төзелгән халыкка социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын, дини биналарны, автомобиль транспорты

стоянкаларын һәм җитештерү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.
Торак зоналар торак пунктлар чикләрендә урнашырга тиеш.
Искәрмә: җирле үзидарә органнары карары буенча торак пунктлар чикләрендә бакчачылык (дача) участокларын урнаштыру өчен территорияне карарга мөмкин. Мондый территорияләр торак зонага керә. Бу зоналарга карата социаль, транспорт һәм инженерлык инфраструктурасын үстерүне киләчәктә даими яшәү мөмкинлеген тәэмин итә торган күләмнәрдә күздә тотарга кирәк.
4.2.2. Торак зоналарның планлаштыру структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алып, торак пунктның зоналашуы һәм планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә формалаштырырга кирәк. Шул ук вакытта торак йортларны, җәмәгать биналарын һәм корылмаларын, урам-юл челтәрен, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрне, шулай ук санитар-гигиена нормалары һәм куркынычсызлык таләпләре буенча торак зоналар территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә торган башка объектларны үзара бәйле урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
4.2.3. Торак зоналар территорияләре күләмен алдан билгеләү өчен, 1000 кешегә исәпләнгән күрсәткечләрне кулланырга рөхсәт ителә (СП 42.13330.2011).

Таблица 2

Торак төзелешләр төрләре буенча торак зоналар мәйданының эреләнгән күрсәткечләре

Төзелеш тибы	**1 000 кешегә исәпләнгән торак зоналар мәйданының эреләнгән**
Участоклар белән индивидуаль йорт төзелеше (бер фатирлы торак йортлар)	40

4.2.4. Торак төзелеше күләмнәрен һәм структурасын билгеләү өчен, республика буенча торак урыннарның гомуми мәйданы белән исәп-хисап минималь тәэмин ителеше Татарстан Республикасының факттагы статистик күрсәткечләре нигезендә һәм Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы нигезендә, әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы һәм 1 нче таблицасы нигезендә кабул ителә.

Таблица 3

Халыкны торак белән тәэмин итүнең факттагы һәм исәп-хисап күрсәткечләре

Наименование показателя	Факттагы хисаплар күрсәткечләр, кеше өчен кв. метр	Исәп-хисап күрсәткечләре чор, кеше өчен кв. метр	
	2011 ел	**2015 ел**	**2025 ел**
Исәп-хисап минималь тәэмин ителеш торак биналарның гомуми мәйданы, шул исәптән:	19,6	22	26
авыл җирлегендә	19,0	23,1	26,4
Искәрмә: киләчәктә исәп-хисап күрсәткечләре 2015 елда ирешелгән торак урыннарының гомуми мәйданы белән факттагы исәп-хисап минималь тәэмин ителешен исәпкә алып корректлана, 2025, 2035 елларда.			

4.2.5. Торак төзелеше күләмнәренең һәм төрләренең исәп-хисап күрсәткечләре, килеп туган һәм фаразлана торган социаль-демографик вазгыятьне һәм халыкның керемнәрен исәпкә алып башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта уңайлылык дәрәҗәсе буенча 4 нче таблица нигезендә дифференциацияләнгән торак йортларның төрле төрләрен күздә тотарга киңәш ителә. Торак белән тәэмин ителешнең уртача исәп-хисап күрсәткече торак йортлар һәм фатирларның төрле уңайлылык дәрәҗәсенә бәйле һәм исәп-хисап белән билгеләнә (СП 42.13330.2011).

4.2.6. Торак төзелешен реконструкцияләгәндә, кагыйдә буларак, гамәлдәге капиталь торак һәм иҗтимагый төзелеш сакланып калырга һәм модернизацияләнергә тиеш. Яңа биналар һәм корылмалар төзү, җәмәгать биналарының Түбән катларыннан функциональ файдалануны үзгәртү, биналарны көйләү, мансард катларын урнаштыру, санитар-гигиена, янгынга каршы һәм башка нормативларны үтәгәндә җир өсте һәм җир асты киңлекләрен куллану рөхсәт ителә. Шул ук вакытта «хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре» бүлеге таләпләре нигезендә халыкка хезмәт күрсәтүнең норматив дәрәҗәсен, шулай ук инженерлык һәм транспорт инфраструктурасын модернизацияләүне тәэмин итәргә кирәк (СП 42.13330.2011).

Таблица 4

Уңайлылык дәрәҗәсе буенча дифференциацияләнгән торак фонды структурасы

Уңайлылык дәрәҗәсе буенча торак йорт һәм фатир тибы	Бер кешегә исәпләгәндә торак йорт һәм фатир мәйданы нормасы, кв. метр	Торак йортны һәм фатирны күчерү формуласы	Торак төзелешенең гомуми күләмендә өлеш-процент
Дәрәҗәле (бизнес-класс)	60	k = n + 1 k = n + 2	_10 15
Массакүләм (эконом-класс)	30	k = n k = n + 1	_25 50
Социаль (муниципаль торак)	20	k = n +-1 k = n	_60 30
Махсуслаштырылган	-	k = n - 2 k = n - 1	_7 5

Искәрмә:

1. Гомуми саны торак бүлмәләр фатирда яки Йортында k һәм яшәүче кешеләр саны n.
2. Махсуслаштырылган торак төрләре-кунакханә тибындагы йортлар, махсуслаштырылган торак комплекслары.
3. Беренче чиратта, знаменатель-исәп-хисап чорына.
1. 4. Күрсәтелгән норматив күрсәткечләр реаль яшәү нормасын билгеләү өчен нигез булып тормый.

4.2.7. Торак зонаны урнаштыру өчен, санитар-гигиена һәм инженер-геология мөнәсәбәтләрендә иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш, алар күп күләмдә инженер әзерлеген, планлаштыру эшләрен һәм табигый тирәлекнең табигый торышын саклау буенча шактый чаралар таләп итми.

Торак зоналарны оештырганда, тулаем алганда, авылны зоналаштыру структурасын һәм структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алырга, торак һәм җәмәгать төзелеше, урам - юл челтәре, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрне үзара бәйләнешле урнаштыруны тәэмин итәргә кирәк.

4.2.8. Торак зоналарны сәламәтләндерү су, һава, туфрак һәм Югары тавыш, электромагнит һәм ра - диацион кырларның пычрану чыганакларын бетерү хисабына тәэмин ителә.

Торак зоналарның аерым өлешләре чикләрендә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән объектлар исемлеге Җир биләмәләреннән файдалану һәм җирлек төзү кагыйдәләре составында расланган шәһәр төзелеше регламентлары белән билгеләнә.

Торак зоналарны оештыру принциплары

4.2.9. Торак зоналарны оештыруның структур нигезе булып аларның функциональ-планлаштыру әгъзаларының характеры тора. Торак зоналар торак төзелеше участокларына (бер фатирлы торак йорт участогы, торак комплекс участогы), торак төркемгә, микрорайонга, торак районга бүленә. 4.2.2. Бер фатирлы торак йортның участогы торак төркем, торак комплекс, торак микрорайон, торак район территориясендә урнашкан. Бер фатирлы торак йорт участогында халыкның җиңел автомобильләрен саклау өчен урыннар оештырылырга тиеш. Бер фатирлы торак йорт участогында каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп-чар җыю өчен контейнерлар урнаштыру урыны оештырылырга тиеш.

4.2.10. Торак комплекс участогы торак микро - район, торак район, торак квартал территориясендә яисә аерым функциональ - планлаштыру берлеге рәвешендә урнашкан. 4.2.11. Торак комплекс участогы тәэмин ителергә тиеш: 1)торак комплексның керү төркемнәренә, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт) өчен юллар; 2) участок территориясенә ике яки аннан да күбрәк яктан керү (чыгу) очен төрле юллар булган урам.

4.2.12. Торак комплекс үз эченә алырга тиеш: торак керү төркемнәренә якын килүне тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре комплекс һәм участок территориясе буенча хәрәкәт итү урыннары; халык автомобильләрен кую урыннары; кунак автостоянкалары, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары; торак комплексында урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр; түгәрәк эшчәнлеге өчен бүлмәләр, спорт белән шөгыльләнү, көндәлек ихтыяҗдагы сәүдә, туклану һәм көнкүреш хезмәтләре күрсәтү предприятиеләре; яшел үсентеләр урнаштыру өчен бүлмәләр һәм өслекләр; каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп җыю өчен контейнерлар урнаштыру.

4.2.13. Торак комплекста урнаштыру рөхсәт ителә:

1) балалар бакчасы;

2) яшелләндерүнең барлык мәйданнары - торак комплексның түбәләрендә, террасаларында, кышкы бакчалары һәм атриумнары биналарында;

3) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектларның гомуми мәйданы торак комплекс төзелеше өчен гомуми мәйданының 20% тан да артмаган тәшкил иткән очракта. Яшелләндерелгән территорияләрдә яки яшелләндерелгән торак комплекс мәйданнары составында балалар һәм олылар уеннары өчен мәйданчыклар каралырга тиеш.

4.2.14. Торак төркем территориясе составына керергә тиеш:

1) торак төзелеше участоклары;

2) Социаль инфраструктура объектлары участоклары;

3) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән рекреацион территория участоклары;

4) юл

Торак төркем территориясендә балалар бакчасы урнаштырылырга тиеш;

кунак автостоянкалары, торак төркем территориясендә урнашкан социаль инфраструктура объектларына килүчеләр, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары;

транспорт чаралары, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт)өчен дә.;

халыкның торак төркем территориясе буенча хәрәкәт итүен тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре.

4.2.15. Торак төркем территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә:

1) гомуми белем бирү мәктәпләре участоклары;

2) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участоклары, дини билгеләнештәге объектларны да кертеп, объект территориясе мәйданы 0,05 гектардан артмаган очракта, объектларның гомуми мәйданы торак төркем территориясеннән 10 проценттан да артмаган, ә мондый объектлар төзелешенең гомуми мәйданы өлеше - торак төркем территориясендә төзелешнең гомуми мәйданының 20 проценттан да артмаган өлеше.;

3) торак группада яшәүчеләрнең җиңел автомобильләрен саклау өчен биналар, корылмалар участоклары;

4) велосипед юллары.

4.2.16. Торак район территориясендә торак төзелеше торак микрорайоннар, торак микрорайоннар һәм торак төркемнәр, торак микрорайоннар, торак төркемнәр һәм торак төзелеше участоклары рәвешендә формалашырга мөмкин. Торак район территориясе составына торак төзелеше участоклары керергә тиеш;
иҗтимагый-эшлекле төзелеш участоклары, шул исәптән социаль инфраструктура объектлары участоклары;
рекреацион территорияләр (скверлар, бульварлар, бакчалар, парклар);
район территориясендә коммуналь хезмәт күрсәтү объектлары участоклары;
район әһәмиятендәге, җирле әһәмияттәге урамнар, юллар.
Торак район территориясендә урнаштырылырга тиеш: район, җирле әһәмияттәге урамнар челтәре, район халкына транспорт хезмәте күрсәтүне тәэмин итә торган юллар челтәре;
торак төркемнәр һәм микрорайоннар территорияләрендә урнаштыру мәҗбүри булган социаль инфраструктура объектлары, шулай ук музыка һәм сәнгать мәктәпләре, күп функцияле мәдәни үзәкләр, физкультура-сәламәтләндерү комплекслары, балалар-яшүсмерләр спорт комплекслары, территориаль поликлиникалар, универсаль сәүдә үзәкләре, махсуслаштырылган кибетләр, комплекслы көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, рестораннар, кафелар, социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре.;
халыкның торак район территориясе буенча хәрәкәт итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре, алар халыкның җәмәгать транспорты тукталышларына, массакүләм йөрү объектларына һәм территорияләренә куркынычсыз хәрәкәт итүне тәэмин итә;
җиңел автомобильләрне саклау урыннары;
эшләүче һәм торак булмаган объектларга килүчеләрнең җиңел автомобильләр кую урыннары; велосипед юллары. Торак район территориясендә, дини билгеләнештәге объектларны, җитештерү билгеләнешендәге объектларны, Транспорт һәм инженерлык инфраструктураларын да кертеп, иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участокларын урнаштыру рөхсәт ителә. Торак район территориясендә районара һәм шәһәр әһәмиятендәге урамнарны һәм юлларны урнаштыру;
тиз йөрешле һәм тышкы транспортның җир өсте линия объектларын урнаштыру рөхсәт ителми.

4.2.17. Төзелеш характеры нигезендә торак пунктның торак зонасы чикләрендә түбәндәге Төзелеш төрләре бүленә:
азкатлы торак төзелеше - биеклектәге 3 катка кадәр булган күпфатирлы торак йортлар белән индивидуаль усадьба төзелеше;
3 катка кадәр биеклектәге блокланган торак йортлар төзү.
Җирле шартларга бәйле рәвештә, төзелешнең әлеге төрләре, кагыйдә буларак, дифференцияләнә: торак пункт системасында урнаштыру буенча, ужайлылык дәрәҗәсе буенча, архитектура һәйкәлләренең булу һәм сакланышы буенча, төзелешнең тарихи чоры буенча һ. б. Төзелеш төрләре һәр торак пунктка карата бүленә һәм аларны оештыруга карата таләпләр җирдән файдалану һәм җирлектә төзелеш кагыйдәләре белән ныгытыла.
4.2.18. Тирә - юньне төзүне оештыру аларның конкрет спецификасын - тирәлекнең шәһәр төзелеше потенциалын, районда яшәүче халыкның социаль төркемнәренә ихтыяҗны, көнкүрешне оештыруның милли үзенчәлекләрен, шулай ук инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең ихтыяҗларын өйрәнүне таләп итә. Искәрмә: Инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең тулы канлы тормыш эшчәнлеге өчен шартлар ВСН 62-91* һәм СНиП 35-01-2001 таләпләренә туры китереп кабул ителә.
4.2.19. Тарихи зоналар төзелешен формалаштыруга торак пункт үсешенең функциональ һәм архитектура-пространство үзенчәлекләрен, аның тарихи - мәдәни традицияләрен ачыклаучы һәм әйләнә-тирә район тибына туры китереп төзелешне реконструкцияләүгә таләпләр һәм рекомендацияләр билгели торган тарихи - шәһәр төзелеше тикшеренүләре булырга тиеш. Торак фонды саклана яки сүтелергә тиешле торак күләмен, аның икътисадый һәм тарихи кыйммәтен, техник торышын, сакланышын исәпкә алып, билгеләнгән тәртиптә башкарырга кирәк.
4.2.20. Барлыкка килгән торак төзелешен реконструкцияләү планлаштыру структурасын һәм урамнар челтәрен тәртипкә салуны, җәмәгать хезмәте күрсәтү системасын камилләштерүне, территорияне яшелләндерүне һәм төзекләндерүне, торак һәм иҗтимагый биналарны модернизацияләүне һәм капиталь ремонтлауны күздә тотарга тиеш. Реконструкцияләнә торган мохитне оештырганда, шәһәр

кварталларын ачучы, алар чикләрендә хезмәт күрсәтүче учреждениеләрне, шул исәптән ябык җәяүлеләр галерьларын урнаштыру, шулай ук җәяүлеләр элемтәләре системасы белән берләштерелгән мәйданчыклар һәм скверлар рәвешендә рекреацион җыелма пространстволар булдыру зарур.

Җирлекнең норматив параметрлары

4.2.21. Торак зоналарны оештыру өчен торак фондының тыгызлыгы нормалаштырыла (4.2.23-4.2.32);
төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь күләме (4.2.27); яшелләндерелгән территорияләрнең мәйданы (4.2.41);
көндәлек һәм периодик хезмәт күрсәтү объектларының һәркем өчен мөмкин булуы (5.1.8); автомобильләрне саклау урыннары белән тәэмин итү (5.2.10);
биналар арасында ераклык (4.2.36-4.2.40); төзелешнең катлы булуы (4.2.33);
индивидуаль торак төзелеше өчен участокның минималь күләме (4.2.35);
торак йортлардан усадьба төзелешендәге хуҗалык корылмаларына кадәр минималь ара (4.2.39 - 4.2.40);
азкатлы төзелеш зонасында коймалар (коймалар) (4.2.42);
торак йортларда торак йортларда торак булмаган торак объектларны урнаштыру шартлары (4.2.43);
беренче катларда, шулай ук төп урамга чыга торган торак йортларның подвалларында һәм цоколь катларында урнашкан керү төркемнәренә карата таләпләр (4.2.50);
лоджий һәм балконнарның пыяласы (4.2.54);
җир өсте массакүләм транспортының тукталыш пунктларына кадәр җәяүлеләр юлларының озынлыгы (ераклыгы) (5.2.164);
тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау таләпләре (6.12 бүлек).

4.2.22. Төзелеш тыгызлыгының төп күрсәткече-квартал төзелеше өчен коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал мәйданына мөнәсәбәте
4.2.23. Брутто һәм нетто тыгызлыгы аерыла. Бруттоның тыгызлыгы-барлык катлардагы биналарның һәм корылмаларның квартал, микрорайон мәйданына мөнәсәбәте. Нетто тыгызлыгы-биналарның барлык торак катларының гомуми мәйданының кварталның торак территориясе мәйданына мөнәсәбәте.
4.2.24. Квартал төзелеше коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал мәйданына карата төзелеше өчен мәйданнар суммасының чагыштырмасы, ул 5 нче таблицада китерелгән күрсәткечләрдән дә артык булмаска тиеш.

Торак төзелеше тибына карап квартал төзелеше коэффициентын билгеләү

Төзелеш төрләре	**Квартал төзелеше коэффициенты**
Аз катлы блоклы төзелеш (1-2 кат)	0,3
Йорт яны кишәрлекләре булган йортлар төзү (1-3 кат)	0,2

4.2.25. Микрорайонның торак зонасы түбәндәге территорияләрдән тора:
автомобильләр кую өчен мәйданчыклар;
физкультура һәм спорт корылмалары;
торак биналар;
яшеллек;
өлкәннәр өчен ял итү;
мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар уеннары өчен мәйданчыклар;
этләрне урамда йөртү өчен мәйданчыклар;
юллар, тротуарлар, хуҗалык мәйданчыклары.
4.2.26. Микрорайонның иҗтимагый зонасына керә:
мәктәпкәчә белем бирү оешмалары;
гомуми белем бирү оешмалары;
хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре.
4.2.27. Күпфатирлы йортларның магистральара территориясендә (кварталларда) урнашкан төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь рөхсәт ителгән күләмен 6 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк.

4.2.28. Социаль, массакүләм һәм дәрәҗәле торак төзелеше өчен микрорайонның иҗтимагый зонасы территориясенең барлык элементларының күләме әлеге нормативка 4 нче кушымтаның 2, 3, 4 нче таблицалары буенча кабул итәргә кирәк.
4.2.29. Фатир алды һәм йорт яны участоклары булган төзелеш кварталларында, шул исәптән блокланган төзелештә, бакча-дача төзелешләрендә, мәйданчыкларның чагыштырма күрсәткечләрен киметергә кирәк:
балалар уеннары өчен-50 процентка (бу мәйданчыкларны аерым комплекс рәвешендә, мәсәлән, иҗтимагый үзәк каршында урнаштырып);
автомашиналарны магистральара территориядә (ин - дивидуаль участоктан тыш) кую өчен-50 процентка (нигездә, иҗтимагый үзәк каршында);
этләрне урамда йөртү өчен-70 процентка.

6 нчы таблица

Төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларны урнаштыру параметрлары

Мәйданчыклар билгеләнеше	**мәйданчыкның бер кеше өчен /кв. метр/ чагыштырма күләме**	**бер мәйданчыкның уртача күләме, кв. метр**	**торак йортларның җәмәгать биналарының тәрәзәләренә кадәр ераклыгы\ метрлар**
Мәктәпкәчә һәм мәктәп яшендәге балаларга уеннар өчен	0,7	30	12
Өлкәннәр өчен ял итү	0,1	10	12
Физкультура белән шөгыльләнү өчен	2,0	100	40/10*
Хуҗалык максатлары өчен	0,01	10	20
Этләрне урамда йөртү	0,2	25	40
Машиналар кую өчен	0,8		
* Искәрмә - әгәр дә спорт мәйданчыкларындагы тавыш бүлмәләрдәге тавыш нормасыннан артмый икән (ябык мәйданчыклардан файдаланганда яки мәйданчыкларны урнаштырганда өстәл теннисы үзәге).			
Искәрмә: 1. Балалар өчен уен мәйданчыклары мәҗбүри тәртиптә индивидуаль эшләнгән яки типик альбомнар буенча кабул ителә торган җиһазлар белән җиһазландырылырга тиеш. Җиһазлар проекты мәйданчык участок төзелеше проекты составында эшләнә. 2. Чүп-чар җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларының иң ерак торак бинага керү урыннарыннан (чүп-чар үткәргече булган йортлар өчен) 100 метрдан да артмаска һәм 50 метрны (чүп-чар үткәргечсез йортлар өчен) урнаштырырга кирәк. Чүп җыю мәйданчыкларына подъездлар куелырга тиеш, хезмәт күрсәтүче чүп-чар ташучы транспортына маневрларга мөмкинлек бирә. 3. Чүп җыю мәйданчыкларыннан балалар уеннары, өлкәннәр ялы өчен мәйданчыкларга кадәр ераклык халыкны һәм физкультура мәйданчыкларын кимендә 20 метр кабул итәргә кирәк.			

4.2.30. Аерым торучы инженер корылмалары (трансформатор подстанцияләре, насос станцияләре, котельныйлар һ.б.) мөстәкыйль участокларга ия булырга тиеш. Инженерлык корылмаларын башка билгеләнештәге участоклар чикләрендә саклау һәм урнаштырганда, бу корылмаларга тоткарлыксыз якын килүне, шулай ук аларның нормаль эшләвенең башка шартларын күздә тотарга кирәк.
4.2.31. Социаль торак өчен торак белән тәэмин ителешенең исәп-хисап нормативын бер кешегә 20 кв.метр, массакүләм торак өчен - 30 кв. метр, дәрәҗәле торак өчен - 60 кв. метр кабул итәргә кирәк. Социаль торак төзелеше өчен микрорайонның (квартал) торак зонасы территориясенең барлык

элементларының күләмен 4 нче кушымтаның 2 нче таблицасы буенча, массакүләм торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы буенча, престижлы торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 4 нче таблицасы буенча кабул итәргә кирәк.
Искәрмә: мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен уеннар, олылар өчен ял итү, этләрне урамда йөртү өчен территорияләр яшелләндерелгән территорияләрдә урнашырга мөмкин.
4.2.32. Торак фондның һәм микрорайон (квартал) территориясендә яшәүчеләрнең исәп-хисап җыелмасын 7 һәм 8 таблицаларда кабул итәргә киңәш ителә.

7 нче таблица (кв.метр/гектар)

Микрорайон (квартал) торак фондының тыгызлыгы

Торак тибы	этаж														
	2 нче	3 нче													
тыгызлыгы															
Социаль торак	4701	5939													
Массакүләм торак	4788	6079													
Дәрәҗәле торак	4879	6226													
тыгызлыгы															
Социаль торак	3579	4422													
Массакүләм торак	3630	4499													
Дәрәҗәле торак	3681	4579													
Искәрмә: төрле катлы биналар төзегәндә торак фондының тыгызлыгын уртачагармония формуласы буенча кабул итәргә кирәк: $\frac{a1}{П1} + \frac{a2}{п2} + \frac{a3}{пъ} .$ П1, п2, п3 ул: *a1, a2, a3* - микрорайон торак фондының кв.метрларда тыгызлыгы, 5 нче таблица буенча билгеләнә торган биналарның кабул ителгән катларына карап, микрорайонның барлык торак биналарының гомуми мәйданыннан процентларда катлылык проектында кабул ителгән торак биналарның гомуми мәйданы; п1, п2, п3-микрорайондагы торак фондының тыгызлыгы. П1, п2, пъ – микрорайонның торак фондының кв. м. тыгызлыгы.															

8 нче таблица (кеше \гектар)

Микрорайон (квартал) халкының тыгызлыгы

Торак белән тәэмин ителеш	**Этаж**														
	2 нче	3 нче													
20,0 бер кешегә кв.метр (социаль торак)	150	195													
30,0 бер кешегә кв.метр	100	130													

(массакүләм торак)																
60,0 бер кешегә кв.метр (дәрәҗәле торак)	50	65														

4.2.33. Торак төзелешенең этажлылыгы архитектура - композицион, социаль-көнкүреш, гигиена, демографик таләпләрне, социаль базаның үзенчәлекләрен һәм инженерлык җиһазларының дәрәҗәсен исәпкә алып, техник - икътисадый исәп-хисап нигезендә билгеләнә.
4.2.34. Җирлекнең блокланган һәм индивидуаль усадьба төзелешендә җир кишәрлекләре мәйданы, җирле үзидарә органнары карары нигезендә (торак пункт структурасында төзелеш урнаштыруга бәйле рәвештә дифференциация белән) һәм 42.13330.2011 СПНЫ исәпкә алып кабул ителә. Блокланган азкатлы төзелештә фатир яны участогының минималь күләме 30 кв.метрны, авыл җирлегенең усадьба төзелешендә 1200 кв. метрны кабул итәргә рөхсәт ителә.
4.2.35. Торак, торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы ераклыкны инсоляциягә (СанПиН) таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк 2.2.1/2.1.1.1076-01 («янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон).
4.2.36. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляциянең нормалаштырыла торган дәвамлылыгы фатир тибына, биналарның функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына, географик киңлегенә карап дифференцияләнә: Татарстан Республикасы өчен 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр көнгә 2 сәгатьтән дә ким түгел.
Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы 1-3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсеннән дә ким булмаска тиеш. Тулай торак биналарында торак бүлмәләрнең кимендә 60 проценты инсолицияләнергә тиеш. Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы һәр зона өчен 0,5 сәгатькә артырга тиеш. Ике бүлмәле һәм өч бүлмәле фатирларда һәм өч бүлмәле фатирларда (дүрт һәм аннан да күбрәк бүлмә) инсоляция дәвамлылыгын 0,5 сәгатькә киметү рөхсәт ителә, анда өч бүлмәледән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә, шулай ук шәһәрнең генераль планнары белән билгеләнгән Үзәк, тарихи зоналарында урнашкан торак төзелешен реконструкцияләгәндә.
4.2.37. Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары һәм корылмалары арасындагы янгынга каршы араларны, янгын куркынычы классына карап, 87 таблица һәм әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.
4.2.38. Усадьба төзелеше районнарында араны кабул итәргә кирәк (СП 42.13330.2011): торак бина тәрәзәләреннән күрше участокта урнашкан хуҗалык корылмаларына кадәр-10 метрдан да ким түгел;
участок чигеннән торак йорт диварына кадәр-кимендә 3 метр;
участок чикләреннән хуҗалык корылмаларына кадәр - 1 метрдан да ким түгел;
үзәкләштерелгән канализация булмаганда бәдрәфтән күрше йорт диварларына кадәр ара - 12 метрдан да ким түгел;
үзәкләштерелгән канализация булмаганда бәдрәфтән су белән тәэмин итү чыганагына (кое) кадәр ара 25 метрдан да ким түгел.
4.2.39. Хуҗалык сараен, гаражны, мунча, теплицаны, «фатирдагы торак йортлар» СНиП таләпләрен үтәп, 31-02-2001 нче номерлы йортлар, санитар һәм янгынга каршы нормаларны үтәү, шулай ук хуҗаларның үзара ризалыгы буенча күрше участокларда хуҗалык корылмаларын блоклау рөхсәт ителә (СП 42.13330.2011).
Искәрмә. Торак пункт чикләре чикләрендә урнашкан шәхси төзелеш участоклары территориясендә йорт хайваннары өчен биналар төзү җирле үзидарә органнары карары буенча, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештергәндә рөхсәт ителә.
4.2.40. Торак зоналарның яшелләндерелгән территорияләре торак төркемнәр, микрорайоннар, торак районнарны яшелләндерүнең бердәм системасы рәвешендә формалаштырыла. Яшелләндерү системасы җәяүлеләр һәм транспорт коммуникацияләре буенда яшел үсентеләр (газоннар, гади агач һәм куаклар утырту), торак төзелеше участокларыннан читтә яшелләндерелгән мәйданчыклар (спорт, спорт-уен,

этләрне урамда йөртү һ.б.), гомуми кулланылыштагы яшелләндерү объектлары (скверлар, бульварлар, микрорайон бакчалары). Торак район төзелеше кысаларында төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясен яшелләндерү дәрәҗәсе) 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон территориясенең гомуми мәйданын да кертеп). Торак районда гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрнең мәйданы 6 кв.метрдан да ким булмаска тиеш.

Күпфатирлы торак зонаның (микрорайон) яшелләндерелгән территориясенең мәйданы (гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участокларын исәпкә алмыйча) квартал территориясенең кимендә 25 процентын тәшкил итәргә тиеш. Яшелләндерелгән территориянең аерым участоклары мәйданына ял итү, балалар уеннары өчен мәйданчыклар, җәяүлеләр юллары кертелә, әгәр алар участокның гомуми мәйданының 30 проценттан да артмаганын били.

Гомуми белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен яшелләндерү территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш. Агачлар 15 метрдан да ким булмаган арада, ә куаклар оешма бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган санда утырта. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә. 1 гектар яшелләндерелә торган мәйданга агач һәм куаклар утырту нормалары торак зоналарда 9 нчы таблицада китерелгән (Россия Федерациясе шәһәрләрендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре).

9 нчы таблица

Торак зоналарда агач һәм куаклар утырту нормалары

Яшелләндерелгән территория	1 гектар мәйданда агачлар саны	1 гектар мәйданда куаклар саны
Торак районнар һәм микрорайоннар бакчалары	180 - 200	1440 - 1600
Торак территорияләр	150 - 170	750 - 850
Балалар бакчалары участоклары	180 - 220	1440 - 1760
Мәктәп участоклары	100 - 120	1000 - 1200

Торак биналарның йорт яны территориясен яшелләндергәндә торак йортларның диварларыннан алып 5 метр диаметрлы агач кәүсәсенә кадәр ара 5 метрдан да ким булмаска тиеш. Зуррак зурлыктагы агачлар өчен ара 5 метрдан, куаклар өчен 1,5 метр булырга тиеш. Куакларның биеклеге беренче каттагы биналарның Түбән якларыннан артмаска тиеш (СанПиН 2.1.2645-10). Проектлана торган торак төзелеше участогы чиге һәм урман массивының якын - тирә ягы арасында ераклык Федераль закон таләпләренә туры килә. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент" ны кимендә 50 метр кабул итәргә кирәк, ә бер-ике катлы ин - дивидуаль төзелеш өчен - кимендә 15 метр.

4.2.42. Азкатлы төзелеш зонасындагы коймалар (коймалар) кызыл линияләр һәм җир бүлеп бирү чиге буенча (җир кишәрлекләренең чикара чикләре буенча) катгый билгеләнергә тиеш. Койманың биеклеге (койманың биеклеге, тарихи барлыкка килгән төзелешләрне, мәдәни мирас объектларын һәм территориаль зоналарны саклау таләпләрен исәпкә алып, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре белән регламентлана. Янгынга каршы техника һәм хезмәт транспорты аша узуны тәэмин итү максатларында бирелә торган җир кишәрлекләре чикләре һәм аларның киртәләре (коймалары) урман массивлары (утыртмалары) чикләреннән кимендә 5 метр ераклыкта урнашырга тиеш. Коймалар һәм башка кулланылучы киртәләр пөхтә булырга тиеш: кирәк булганда, буялган, чистартылган, пычрактан чистартылган, юешлыклар, зарарланган участоклар, вертикальдән читкә тайпылышлар, чит наклейкалар, белдерүләр һәм язулар юк. Койма буенда чүп-чар җыелу, төзелеш яки башка материалларны Озак вакытка туплау рөхсәт ителми.

Шәхси (урам) коймаларын буяуның төсле карары районның архитектура һәм шәһәр төзелеше органнары белән килештерелергә тиеш. Торак йортларда төзелгән-төзелмәгән торак булмаган объектларны урнаштыру шартлары 31-107-04 СП," күп фатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре", СанПин 2.4.1.3049-13" мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының эш режимын төзүгә, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр", СП

42.13330.2011 "СНиП 2.07.01-89" шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү"темасына түгәрәк өстәл узды.
Яңа төзелгән торак булмаган объектларны урнаштыру «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон, СНиП 21-01-97*, СНиП 31-01-2003, СНиП 31-06-2009, СНиП 21-02-99*, ППБ 01-03 таләпләренә туры китереп рөхсәт ителә.
4.2.43. Типологик төркемнәр һәм күпфатирлы торак йортларга (блокланган) предприятиеләр һәм иҗтимагый әһәмияттәге учреждениеләрдән тыш) тәкъдим ителә торган номенклатура әлеге нормативларга (СП 31-107-2004) 4 нче кушымтаның 6 нчы таблицасында бирелгән.
4.2.44. Урам-юл челтәре, җәмәгать пассажир транспорты челтәре, җәяүлеләр юлы озынлыгы, җәяүлеләр хәрәкәте һәм торак зонаны планлаштырганда һәм төзегәндә инженерлык тәэминаты «Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары» (4.6)бүлекләре таләпләре нигезендә проектланырга тиеш (4.6), «Транспорт инфраструктурасы «(5.3) һәм» инженерлык инфраструктурасы " (5.4) әлеге нормативлар.
4.2.45. Торак төзелеше кварталлары һәм квартал эчендәге юллар территорияләре территориясенә керү юлларын проектлау СНиП 2.07.01*таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.
4.2.58. Авыл җирлекләрендә торак йорт тәрәзәләреннән терлек һәм кош - корт өчен сарайлар блокларына кадәр санитар өзеклекләр 15 метрдан да ким түгел, 8 блокка кадәр - 25 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителә.Блокланган сарайлар төзү мәйданы терлекләр өчен 800 кв. метрдан артмаска тиеш. Сарайлар төркемнәре һәм биналар арасындагы ераклыкны 87 нче таблица һәм 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.3. Иҗтимагый-эшлекле зоналар, катнаш зоналар гомуми таләпләр

4.3.1. Иҗтимагый-эшлекле зоналар сәламәтлек саклау, мәдәният, сәүдә, җәмәгать туклануы, социаль һәм коммуналь-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, һөнәри белем бирү оешмалары һәм югары белем бирү оешмалары, административ, фәнни-тикшеренү учреждениеләре, дини биналар, эшлекле, финанс билгеләнешендәге объектлар, автомобиль транспорты тукталышлары, гражданнарның тормыш-көнкүрешен тәэмин итүгә бәйле башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.
4.3.2. Иҗтимагый-эшлекле зоналарны формалаштыру барлык тарихи кыйммәтле шәһәр формалаштыручы факторлар: планлаштыру, төзелеш, композицияләр, төрле киңлекләр (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән) арасындагы мөнәсәбәтләр, күләмле-пространство структурасы, фрагментарь һәм руинилләштерелгән шәһәр төзелеше мирасы һ. б.) сакланышын тәэмин итү шартларында башкарыла.

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

4.3.3. Иҗтимагый үзәкләрнең саны, составы һәм урнашуы җирлек составындагы торак пунктның зурлыгын, аларның халыкны күчерү системасында һәм формалаштырыла торган хезмәт күрсәтү үзәкләре системасында ролен исәпкә алып кабул ителә. Җәмәгать үзәгендә урнашырга планлаштырылган биналарның һәм корылмаларның классификациясе проектлаганда икътисади максатчан карарлар сайлауга ярдәм итә.
Проектлаштырыла торган биналарны билгеле бер хезмәт күрсәтү дәрәҗәсенә кертү түбәндәге шартлар нигезендә башкарылырга тиеш:
хезмәт күрсәтүләргә ихтыяҗ формалаштыручы халыкның социаль-демографик структурасы буенча: авыл җирлегендә халык саны;
халык саны торак пункт яки аерым планлаштыру элементлары;
күрсәтелә торган хезмәтләрне куллану ешлыгы буенча:
Даими - көндәлек; кирәк булган саен-вакыт-вакыт яки эпизодик;
төп урнашу урыны буенча: муниципаль районның, шәһәр округының административ үзәге яки муниципаль районның эре торак пункты;
җирлекнең административ үзәге яки җирлекнең эре торак пункты;
торак пункты яки аерым планлаштыру элементлары.
4.3.4. Иҗтимагый - эшлекле зонадагы объектларның структурасын һәм типологиясен, иҗтимагый үзәк формалашу урынына карап, әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә киңәш ителә.
4.3.5. Күп функцияле иҗтимагый зона чикләрендәге территорияләр нисбәтен кабул итәргә кирәк: җәмәгать төзелеше участоклары-40 проценттан да ким түгел; торак төзелеше участоклары-25 проценттан да артмый;

җитештерү объектлары участоклары - 10 проценттан да артмый. Шул ук вакытта торак йорт участогындагы торак булмаган фонд өлеше иҗтимагый - эшлекле территория чикләрендә 60 процентка кадәр тәшкил итәргә мөмкин.
Искәрмә: күп функцияле иҗтимагый зоналар чикләрендә аерым участокларны төзү коэффициенты 1,0% ка җитәргә мөмкин.

Иҗтимагый-эшлекле зона төзелешенең норматив параметрлары

4.3.6. Иҗтимагый-эшлекле зоналарны планлаштыру һәм төзү әлеге бүлек таләпләрен, шулай ук әлеге нормативларның «торак зоналар» бүлеген исәпкә алып башкарыла.
4.3.7. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы, җир кишәрлекләре күләмен иҗтимагый-эшлекле зонада, аларны урнаштыру, объектның функциональ билгеләнешеннән чыгып, әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицалары нигезендә, социаль нормативлар буенча билгеләргә кирәк.
3 нче кушымтаның 3, 4 нче кушымталарында күрсәтелмәгән объектлар өчен исәп-хисап мәгълүматларын проектлауга биремдә билгеләргә кирәк. Торак пунктның иҗтимагый-эшлекле зонасында урнашкан биналарның саны, составы һәм сыйдырышлыгы билгеләгәндә, иҗтимагый үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, башка торак пунктлардан килгән биналарны өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.
4.3.8. Иҗтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы объектларның төрләре белән билгеләнә һәм әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында китерелгән Параметрлар белән регламентлана. Иҗтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы төзелеш тыгызлыгы (мең кв. метр/га) һәм территориянең төзелеше проценты белән билгеләнә. Төрле функциональ билгеләнештәге биналар биләгән территория төзелеше тыгызлыгын, төзелешнең планлаштырылуын, үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, тәкъдим ителә торган нормативларга туры китереп, 10 нчы таблицада күрсәтелгән мәгълүматларны исәпкә алып, кабул итәргә кирәк.

10 нчы таблица

Территория төзелеше тыгызлыгын билгеләү

Комплекс төрләре	Төзелешнең тыгызлыгы (мең кв. метр гомуми мәйданы/гектар), кимендә			
	торак пунктлар			
	зур		урта һәм кече	
	буш территорияләрдә	реконструкция вакытында	буш территорияләрдә	реконструкция вакытында
Мәдәни-ял комплекслары	5	5	**5**	**5**

4.3.9. Иҗтимагый-эшлекле зонада биналарны кызыл линияләрдән чигенеп урнаштырырга кирәк. Биналарны кызыл линия буенча урнаштыру барлыкка килгән корылманың ре-конструкциясе шартларында рөхсәт ителә.
4.3.10. Иҗтимагый-эшлекле зонада, аның күләменә һәм планлаштырылган - Көнчыгыш оешмасына карап, гомумшәһәр үзәгенең нигезен тәшкил итүче иҗтимагый киңлекләр (төп урамнар, мәйданнар, җәяүлеләр зоналары) системасы формалаша.
Шул ук вакытта Үзәк биналарына, транспорт тукталышларына һәм яшелләндерелгән рекреация мәйданчыкларына якын килүне тәэмин итүче бердәм җәяүлеләр зонасы булдырыла.
4.3.11. Иҗтимагый-эшлекле зонаның инженерлык инфраструктурасы объектларын һәм челтәрләрен урнаштыру әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
4.3.12. Транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм җиңел автомобильләр кую өчен машина-урыннар санын исәпләү әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге, шулай ук әлеге бүлек таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
Сатып алынган автостоянкаларны җәяүлеләр хәрәкәтеннән читтә һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларыннан 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.
4.3.13. Иҗтимагый-эшлекле зона территорияләрен яшелләндерүнең минималь мәйданын «рекреацион зоналар»бүлеге таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4.3.14. Иҗтимагый - эшлекле зоналарның экологик куркынычсызлыгы (тавыш та керми, атмосфера һавасы, туфрак, радиоактив пычрану дәрәҗәсе буенча) әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

4.3.15. Иҗтимагый-эшлекле зоналарда куркынычсызлык шартлары «янгын куркынычсызлыгы " бүлеге нигезендә тәэмин ителә.

Торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы минималь ераклыкны инсоляция һәм яктырту исәпләүләре, янгынга каршы таләпләрне һәм санитар өзеклекләрне исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк. Җәмәгать һәм торак биналарны инсоляцияләүгә һәм яктыртуга карата таләпләр әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегендә китерелгән.

4.3.16. Азкатлы торак төзелеше территориясенең иҗтимагый үзәге мәдәният, сәүдә-көнкүреш хезмәте күрсәтү, административ, физкультура-сәламәтләндерү һәм ял итү биналары һәм корылмалары урнаштыру өчен билгеләнгән. Иҗтимагый үзәктә илләрнең - мәйданчыкларның (ял, спорт, күчмә хезмәтләр күрсәтү өчен) һәм җәяүлеләр юлларының үзара бәйләнешле системасын булдырырга кирәк. Җәмәгать үзәге кысаларында транспорт чараларының гомуми стоянкасын күздә тотарга кирәк.

Катнаш зоналар

4.3.17. Катнаш зоналар, кагыйдә буларак, торак пунктларның һәм кварталларның торак һәм житештерү корылмалары өстенлек иткән өлешләрендә формалаша. Моннан тыш, мондый зоналарда җәмәгать объектларын, бизнес объектларын, ял итү сферасын, уку йортларын урнаштыру да рөхсәт ителә. Катнаш зоналарның җитештерү объектлары параметрлары 5 гектардан артмаган җир участогы белән чикләнә;

атмосфера һавасының, өслек һәм җир асты суларының пычрануы булмау;

тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышлар булмау;

атмосфера һавасының, өске һәм җир асты суларының пычрануы булмау;

төзелеш өчен билгеләнгән нормалардан артык; санитар-саклау зоналарының күләме 50 метрдан да артмый;

4.3.18. Катнаш зоналар территорияләре өчен нормалаштырыла: чикләрдә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән җитештерү объектлары параметрлары зоналар; санитар-гигиеник һәм янгынга каршы тору буенча әйләнә-тирәлекнең куркынычсызлыгы шартлары таләп; автомобильләр кую урыннары белән тәэмин итү; тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау һәм куллану таләпләре.

4.3.19. Предприятиеләрнең әйләнә-тирәлеккә тискәре экологик йогынтысын бетерү катнаш зоналар формалаштыру өчен мәҗбүри булып тора. Барлыкка килгән торак һәм производство төзелешен үзгәртеп кору һәм басулар аша урнаштыруны тәртипкә салганда, предприятиеләрнең җирдән файдалану чикләрен киңәйтү рөхсәт ителми. Предприятиеләрне техник яктан яңадан җиһазландыру әйләнә-тирә мохитнең начараюына һәм аның санитар-яклау зонасын арттыруга ярдәм итәргә тиеш түгел. Предприятиеләрнең яшәү тирәлегенә йогынты ясауның барлык төрләре рөхсәт ителгән концентрациягә (алга таба - ПДК) һәм рөхсәт ителгән чик дәрәҗәгә (алга таба - ПДУ) кадәр киметелергә тиеш.

Искәрмә: производствоның зарарлы йогынтысын бетерү мөмкин булмаган очракта, предприятие милекчеләрен аның куәтен киметергә мәҗбүр итәргә кирәк, яңадан профильләштерү яки участокны бушатырга мәҗбүр итүче шартлар тудыру.

4.3.20. Катнаш зоналарда, санитар - гигиеник таләпләрне һәм җитештерү корылмаларыннан алып торак йортларга кадәр зооветеринария аермаларын үтәгәндә, төрле специализациядәге крестьян-фермер хуҗалыклары (шул исәптән 50 метрдан артмаган санитар-саклау зоналары булган терлекчелек фермалары), шулай ук авыл хуҗалыгы чималын эшкәртү, техникага хезмәт күрсәтү предприятиеләре, традицион һөнәрчелек остаханәләре һ. б. урнашырга мөмкин. Шәһәрнең усадьба төзелеше районнарының катнаш зоналарында, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп, мини-фермалар урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4. Җитештерү зоналары

4.4.1. Җирлекнең җитештерү зоналары күбесенчә сәнәгать предприятиеләрен, производстволарның санитар классификациясенә бәйле рәвештә, фәнни - җитештерү, коммуналь-складларны урнаштыру өчен билгеләнгән сәнәгать зоналарын үз эченә ала. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен башкаручы җитештерү объектларының санитар-яклау зоналары мондый объектлар урнашкан зоналар составына кертелә.

4.4.2. Җитештерү территорияләре Параметрлар буенча аерыла: җитештерүнең зарарлы булуы-I, II, III, IV, V класслар (зыянны киметү буенча);
билгән территория зурлыгы: 0,5 гектарга кадәр; 0,5-5,0 гектар;
5,0 - 25,0 гектардан артык;
25,0 - 200,0 гектар һәм аннан күбрәк;
территорияне куллану интенсивлыгы: төзелеш тыгызлыгы коэффициенты - 2,5-3,0; 1,0-2,0; 1,0-кимрәк; төзелеш коэффициенты - 0,4 - 0,5; 0,3 - 0,4; 0,3-0,4; 0,3 кимрәк;
эш белән тәэмин ителүчеләр саны: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-5000 кеше; 5000 кеше;
- 10000 кеше; 1000нән артык кеше;
йөк әйләнешенең зурлыгы (килү яки китү) буенча ике йөк агымы-кабул ителә): автомобильләр / тәүлек - 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр;
40 тоннадан артык. ел - 40; 40-100 мең; 100 меңнән артык;
кулланыла торган ресурслар күләме-100 меңнән артык;: су куллану (тәүлегенә мең куб. метр) - 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр;
20дән артык, җылылык куллану (Гкал/сәгать) - 5кә кадәр;
5тән 20гә кадәр; 20дән артык.
4.4.3. Җитештерү зоналарын оештыру өчен: экологик куркынычсызлык нормалаштырыла; җитештерү объектларын урнаштыруга карата шәһәр төзелеше таләпләре;
яшел утыртмалар, иҗтимагый киңлекләр белән шөгыльләнүче территорияләр;
санитар-саклау зоналарын оештыруга карата шартлар һәм таләпләр;
киртәләр материалларына, реклама урнаштыруга карата таләпләр;
завод алды зонасына карата таләпләр;
сәнәгать объектларын дизайнга һәм төзекләндерүгә карата таләпләр.

Җитештерү зоналары структурасы, предприятиеләр классификациясе һәм аларны урнаштыру

4.4.4. Яңа җитештерү предприятиеләрен төзү һәм гамәлдәгеләрен киңәйтү өчен җитештерү зонасы, аэроклиматик характеристикаларны, җир рельефын, атмосферада сәнәгать ташлаулары таралу закончалыкларын, атмосфераның пычрану потенциалын, торак, рекреацион зоналарга, халыкның күпләп ял итү зоналарына карата районның территориаль планлаштыру схемасына, район җирлекләренең генераль планнарына туры китереп, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре таләпләре нигезендә проектлана.
4.4.5. Җитештерү зоналарын, сәнәгать узелларын, предприятиеләрне (алга таба - җитештерү зонасы) һәм алар белән бәйле чүп-чарларны, калдыкларны, чистарту корылмаларын авыл хуҗалыгы өчен яраксыз яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә урнаштырырга кирәк. Мондый җирләр булмаганда, начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә участоклар сайлап алына ала. Җитештерү зонасын һәм урман фонды җирләрендә урман инфраструктурасы булдыруга бәйле булмаган объектларны урнаштыру, Россия Федерациясе Урман кодексының 21 статьясындагы 1 пунктында күрсәтелгән объектлардан тыш, тыела. Файдалы казылма ятмалары мәйданнарында җитештерү зонасын урнаштыру Җир асты байлыкларының дәүләт фонды белән идарә итүнең федераль органы - җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәте белән рөхсәт ителә.
4.4.6. Предприятиеләрнең чүп-чар, шлам җыю урыннарын, калдыкларны туплау урыннарын урнаштыру аларны утильләштерү мөмкин булмавын нигезләгәндә генә рөхсәт ителә, шул ук вакытта җитештерү зоналары өчен үзәкләштерелгән (төркем) чүплекләрне күздә тотарга кирәк. Алар өчен участокларны, санитар нормаларны үтәп, предприятиеләр территориясеннән читтә һәм су белән тәэмин итүнең җир асты чыганакларын санитар саклау зонасының II поясында урнаштырырга кирәк.
Сланец, тычкан, кургаш, терекөмеш һәм башка ягулык һәм токсик матдәләр булган отваллар торак һәм иҗтимагый биналардан һәм корылмалардан санитар-яклау зонасы белән аерылырга тиеш.
4.4.7. Елгаларның һәм сулыкларның су саклау зоналарында җитештерү зоналарын су һәм табигать саклау законнары нигезендә су объектларын пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклау белән тәэмин итүче корылмалар белән җиһазландырганда урнаштыру рөхсәт ителә.
Елгаларның һәм башка сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә җитештерү зонасын урнаштырганда, предприятиеләр мәйданчыкларының планлаштырылган билгеләре, су агымының терәге һәм качып йөрүен исәпкә алып, исәплэгечтән 0,5 метрга артыграк, шулай ук гидротехник корылмаларга йөкләнешләр һәм йогынты буенча таләпләр нигезендә билгеләнә торган дулкынның исәп-хисап

биеклегеннән куылырга тиеш. Исәп-хисап горизонтында халык хуҗалыгы һәм оборона әһәмияте булган предприятиеләр өчен суның иң югары дәрәҗәсен кабул итәргә кирәк, 100 елга бер тапкыр, калган предприятиеләр өчен-50 елга бер тапкыр, ә 10 елга кадәр эксплуатацияләү срогы булган предприятиеләр өчен - 10 елга бер тапкыр.
4.4.8. Җитештерү зонасын урнаштыру рөхсәт ителми: рекреацион зоналар составында;
махсус саклана торган территорияләр җирләрендә, шул исәптән:
барлык билбауларда эчәргә яраклы су чыганакларын санитар саклау зоналарында, санитар, тау-санитар саклау округлары зоналарында, дәвалау-савыктыру урыннарында - һәм курортларда;
Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы белән килештермичә саклау зоналарында мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) саклау зоналарында;
актив карст, оползней, утыру яки өслек җимерелү зоналарында, алар төзелеш һәм Предприятиеләрне эксплуатацияләү белән янарга мөмкин;
кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан)буенча Идарәсе тарафыннан билгеләнгән срокларга кадәр, органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган кишәрлекләрдә;
су басу зоналарында һәм гидротехник корылмалар җимерелү нәтиҗәсендә, катастрофик су басу мөмкин булган зоналарда.
4.4.9. Әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары һәм җитештерүләр, корылмалар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең егәрлегенә, шартларына, характерына һәм санына бәйле рәвештә, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең, барлыкка килә торган тавышның, вибрациянең һәм башка зарарлы физик факторларның күләменә бәйле, шулай ук сәнәгать объектларының һәм производстволарның санитар классификациясе нигезендә аларның яшәү тирәлегенә һәм сәламәтлегенә тискәре йогынтыны киметү буенча күздә тотылган чараларны исәпкә алып, әйләнә-тирә мохиткә:
I класслы предприятиеләр өчен-1000 метр;
II класслы предприятиеләр өчен-500 метр;
III класслы предприятиеләр өчен - 300 метр;
IV класслы предприятиеләр өчен - 100 метр;
V класслы предприятиеләр өчен - 50 метр.
Санитар-саклау зоналары күләмнәре 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнде.
4.4.10. Санитар-саклау зонасының якынча күләме, атмосфера һавасының (фонны исәпкә алып) һәм атмосфера һавасына физик йогынты дәрәҗәләрен исәпкә алып, көтелә торган пычрану исәп-хисабы белән, СанПиН таләпләренә туры китереп, табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре белән расланган санитар - яклау зонасы проекты белән нигезләнергә тиеш. 2.2.1/2.1.1.1200-03 к
4.4.11. Атмосфера һавасының аерым чисталыгын таләп итүче предприятиеләрне атмосфера һавасы пычрану чыганаклары булган күрше предприятиеләргә карата җилнең җил ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.
4.4.12. Азык - төлек һәм азык-төлек эшкәртү сәнәгате предприятиеләре төзү өчен җир кишәрлеге сайлау һәм бирү мәҗбүри катнашуда башкарылырга тиеш.
Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе санитар-техник корылмаларга һәм коммуналь билгеләнештәге җайланмаларга карата өстенлек бирүче җилләр өчен һәм атмосфера һавасын пычрату чыганагы зарарлы һәм күңелсез ис торган матдәләр булган технологик процесслар булган предприятиеләргә карата, аерым яктан, торак һәм иҗтимагый биналарга карата ачык яктан проектлана.
4.4.13. Балыкчылык предприятиеләрен проектлау санитар-гигиена һәм ветеринария-санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп башкарыла һәм бары тик Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек буенча Федераль хезмәт органнары белән килешеп кенә рөхсәт ителә. Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир кишәрлекләре бирүне СН 455-73 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.
4.4.14. Атмосфера һавасы, су объектлары, туфрак пычрату чыганаклары, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм радиоактив йогынтылар чыганаклары булган җитештерү зоналарын әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.4.15. Санитар классификациядән тыш, җитештерү предприятиеләре һәм объектлары кайбер характеристикаларга ия һәм аларның параметрлары буенча аерыла, шул исәптән:
биләгән территориянең зурлыгы буенча:
участок: 0,5 гектарга кадәр; 0,5 - 5,0 гектар; 5,0-25,0 гектар;
зона: 25,0-200,0 гектар;
территорияне куллануның интенсивлыгы турында:
төзелешнең тыгызлыгы (кв. метр/гомуми мәйданы капиталь объектларның гомуми мәйданы гектары): 25 000 - 30 000; 10 000 - 20 000; кимендә 10 000;
% төзелеш (%): 60 - 50; 50 - 40; 40 - 30, ким 30; саны буенча
эшләүче: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-1000 кеше; 1000-4000 кеше; 4 000-10 000 кеше; 10 000 артык кеше;
йөк әйләнеше зурлыгы буенча (килү яки китү):
автомобильләр тәүлеккә: 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр; 40 тоннадан артык;
елына: 40 ка кадәр; 40тан 100 000 кадәр; 100 000 артык; кулланыла торган ресурслар зурлыгы буенча:
су куллану (тәүлегенә мең куб. метр): 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр; 20дән артык;
җылылык куллану (Гкал/сәгать): 5кә кадәр; 5тән 20гә кадәр; 20дән артык.
Торак пунктларның территорияләре транспорт һәм инженер ресурслары белән тәэмин итү буенча производство территорияләре ихтыяҗларына туры килергә тиеш.
Җитештерү зоналарын иҗтимагый-эшлекле зоналарга тоташтыру полосасында җитештерү зоналарының иҗтимагый-административ объектларын, шул исәптән аларны иҗтимагый үзәкләр һәм зоналар булдыруга кертеп, урнаштырырга кирәк;
торак зоналарга тоташу полосасында җитештерү - су зонасы чигендә чукрак коймалар урнаштырырга кирәкми. Торак районның коммуналь объектларын, төрле типтагы автостоянкаларны, яшел үсентеләрне урнаштыру өчен, санитар-яклау зонасы составына керүче полосадан файдалану киңәш ителә;
җитештерү зоналарының автомобиль һәм тимер юллары янындагы полосада күпләп сату һәм хезмәт күрсәтүче предприятиеләр, зур склад биналары, зур габаритлы подъездлар, борылыш мәйданчыклары таләп иткән компактлы җитештерү зонасы участокларын урнаштырырга киңәш ителә.
4.4.16. Җитештерү территорияләре параметрлары җирдән файдалану һәм шәһәр округы территорияләрен төзү кагыйдәләренә, экологик куркынычсызлык, территорияләрне куллану күләме һәм интенсивлыгы буенча буйсынырга тиеш.
4.4.17. Җитештерү зоналарын урнаштырганда, вакытның минималь чыгымнары булган очракта, аларның торак районнары белән рациональ бәйләнешен тәэмин итәргә кирәк.

Сәнәгать зонасы

4.4.18. Җирлекнең сәнәгать зоналары территорияләре сәнәгать предприятиеләрен яңадан кору, үзгәртеп кору, модернизацияләү өчен яңа мөмкинлекләр урнаштыру өчен билгеләнгән.
Сәнәгать зоналары территориясендә ярдәмче-ярдәмче хезмәтләр, инженер һәм транспорт белән тәэмин итү, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү системалары белән сәнәгать предприятиеләрен урнаштырырга кирәк (П.4.13330.2011).
4.4.19. Сәнәгать зоналарын урнаштырганда, аларның яшәү урыннарыннан эш урыннарына кадәр йөрү өчен вакыт сарыф иткәндә торак зоналар белән үзара бәйләнешен тәэмин итәргә кирәк (бер якка) хезмәткәрләрнең 90 проценты өчен (бер якка) 40 минуттан да артмаска тиеш (42.13330.2011 СП 11.2 п.42.13330.2011).
4.4.20. Сәнәгать зонасы территориясендә сәнәгать зонасы предприятиеләрендә эшләүче автомобильләр кую урыннары, сәнәгать зонасы объектларына килүчеләр, шулай ук сәнәгать зонасы территориясендә урнашкан предприятиеләрнең җитештерү эшчәнлеге белән бәйле вакытлыча яшәүче гражданнар оештырылырга тиеш.
4.4.21. Сәнәгать зонасы территориясендәге керү төркемнәреннән җир өсте җәмәгать транспорты тукталышларына кадәр һәм автомобильләрнең парковка урыннарына кадәр максималь ераклыкны 400 метрдан да артмаска тиеш.
4.4.22. Инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре хезмәтен, производство, административ - көнкүреш һәм башка ярдәмче биналарга керү юлларын пандуслар белән тәэмин итү мөмкинлеге каралган сәнәгать зонасы объектларында (18.13330.2011 СП 5.15 п.) җиһазландырырга кирәк.

4.4.23. Сәнәгать үзәген төзүнең яки реконструкцияләүнең беренче һәм киләсе чиратлары проектлаштырылырга һәм төзелеп беткән комплекс буларак төзелергә тиеш.
Гомумузел объектлары, транспорт һәм инженерлык челтәрләре һәм эшчеләргә социаль хезмәт күрсәтү объектлары. Эшләтеп җибәрү комплексы компактлы, бердәм мәйданчыкта, сәнәгать предприятиеләре чикләре арасында нигезсез өзеклекләрсез урнашырга тиеш. Эшләтеп җибәрү комплексына һәм сәнәгать үзәген төзүнең һәр чиратына планлаштыру проектын эшләргә кирәк (п.5.3 СП 18.13330.2011).
4.4.24. Сәнәгать зоналары территориясеннән файдалануның күләме һәм интенсивлыгы дәрәҗәсе, җитештерү үзенчәлекләренә карап, шәһәр структурасында зоналарны урнаштыру шартларын һәм шәһәр территориясендәге төрле участокларның шәһәр төзелеше кыйммәтен исәпкә алып, кабул ителергә тиеш.
4.4.26. Сәнәгать зоналарының функциональ-Планлаштыру эшен кварталлар рәвешендә (кызыл линия чикләрендә) күздә тотарга кирәк, алар кысаларында төп һәм ярдәмче производстволар урнашкан, предприятиеләрнең тармак характеристикаларын, аларны урнаштыруга карата санитар-гигиена һәм янгынга каршы таләпләрне, йөк әйләнеше һәм транспорт төрләрен, шулай ук төзелешнең чиратлылыгын исәпкә алып (42.13330.2011 СП 8.4 п.).
4.4.27. Сәнәгать предприятиеләре һәм башка җитештерү объектлары мәйданчыклары, учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре биләгән Территория сәнәгать зонасы территориясенең кимендә 60 процентын тәшкил итәргә тиеш (п.8.4 п. 42.13330.2011).
4.4.28. Сәнәгать зонасы территориясенең эш белән тәэмин ителеше сәнәгать предприятиеләре мәйданнары мәйданнарының һәм алар белән бәйле объектларның коймалар (кишәрлек чикләре) чикләрендә, шулай ук тышкы килү юллары һәм резерв участоклары белән мәшгуль булган мәйданны шәһәрнең Генераль планы белән билгеләнгән сәнәгать зонасы территориясенең гомуми мәйданына кертеп, хезмәт күрсәтү учреждениеләренең чагыштырмасы процентларда билгеләнә. Билгеләнгән территорияләр предприятиеләр мәйданчыкларында һәм башка объектларда резерв участокларын үз эченә ала (п.8, 4 п.42.13330.2011).
4.4.29. Сәнәгать предприятиесе участогының норматив күләме, әлеге нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә, сәнәгать предприятиеләре мәйданчыклары төзелешенең норматив тыгызлыгы күрсәткеченә карата, аның төзелеше мәйданына тигез рәвештә кабул ителә.
4.4.1. Биналар һәм корылмалар астында урнашкан мәйданның сәнәгать зонасы өчен кишәрлек (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен 11 нче таблица (СП 42.13330.2011) нигезендә алырга кирәк.

11 нче таблица

Территориаль зоналар участокларын төзүнең тыгызлыгы күрсәткечләре

Территориаль зоналар	**Төзелеш коэфиценты**	**Төзелеш тыгызлыгы коэффициенты**
Сәнәгать зонасы	0,8	2,4
Фәнни-җитештерү*	0,6	1,0
Коммуналь-склад	0,6	1,8
* Тәҗрибә кырларын һәм полигоннарын, резерв территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын исәпкә алмыйча		

4.4.30. Сәнәгать зонасы илләрендәге иҗтимагый-административ территорияләрдәге комплекслы төзекләндерү эшләрен оештыру һәм төзекләндерү эшләрен үз эченә ала
"завод алды" зонасы, җәяүлеләр коммуникацияләрен оештыру һәм төзекләндерү, предприятиеләр территорияләрен яшелләндерүнең өлеше, социаль - коммуналь инфраструктура объектлары комплексын оештыру, кыска вакытлы ял итү зоналарын оештыру.
4.4.31. Завод алды зонасын административ, төп җитештерү бинасы яисә сәнәгать зонасының керү төркеме янында, җитештерү зоналары территорияләре эчендә, шулай ук алар янәшәсендәге иҗтимагый территорияләрдә, аларны да кертеп, шәһәр җәмәгать зоналары янындагы полосада урнаштырырга кирәк. Төзекләндерү элементларын яшелләндерү һәм урнаштыру өчен 40 – 50 процент бүлеп бирергә кирәк.
Завод алды зонасы территориясенең 50 проценты (МНГПИ аналоглары буенча-1.13.01-08
"Иркутск шәһәрен шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативлары»).

Сәнәгать объектларының завод алды зоналары күләмнәрен 12 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (П.5.8 СП 18.13330.2011).

12 нче таблица

Объектларның завод алды зоналары күләмнәре

Эшчеләр саны, мең кеше	**Җир кишәрлекләре, гектарлар күләме**
0,5кә кадәр	0,8
0,5тән 1 гә кадәр	0,7
1дән 4кә кадәр	0,6
Искәрмә: объект өч сменада эшләгәндә беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр санын исәпкә алырга кирәк. Беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр саны бер сменада проект санын ике тапкыр арттыру буларак исәпләнә.	

4.4.32. Җәяүлеләр коммуникацияләрен сәнәгать зонасы территориясе буенча, бигрәк тә юллар, йөк һәм башка махсус транспорт хәрәкәте өчен җайланмалар һәм корылмалар белән кисешкән яки кисешкән урыннарда, кешеләрнең тоткарлыксыз һәм куркынычсыз хәрәкәт итүен тәэмин итүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

Җәяүлеләр коммуникацияләре буенда яшелләндерүне газон һәм чәчәк түтәлләре, гади куаклар һәм агачлар утырту рәвешендә проектларга киңәш ителә. Сәнәгать зонасы территориясендә рекреация объектларын, кагыйдә буларак, кыска вакытлы ял итү өчен зоналар рәвешендә формалаштырырга кирәк. Кыска вакытлы ял итү зоналарын җитештерү эшчәнлегенең тискәре йогынтысыннан максималь дәрәҗәдә якланган территориядә урнаштырырга кирәк. Предприятиеләр территориясен яшелләндерү өлешен кимендә 20 процент кабул итәргә кирәк.

Җир кишәрлеген яшелләндерү өчен, предприятиеләр бүлеп бирә торган зарарлы матдәләргә каршы торучанлыкны һәм аларның санитар-яклау һәм декоратив үзенчәлекләрен исәпкә алып, үсемлекләрнең җирле төрләрен кулланырга кирәк.

Азык - төлек сәнәгате объектлары, җитештерү процесслары төгәл булган цехлар, шулай ук һава, компрессор һәм мотор сынау станцияләре территорияләрендә мамык, җепселле матдәләр һәм сүнгән орлыклар чәчәк атканда аерып торучы агач үсентеләрен куллану тыела. Ылыслы токым агачларын норматив янгынга каршы аралар чикләрендә утырту рөхсәт ителми (18.13330.2011 СП 5. 62 П.).

4.4.33. Сәнәгать зонасы территориясендә Сәламәтлек саклау учреждениеләре (даруханәләр, медпунктлар), җәмәгать туклануы предприятиеләре, көндәлек кирәк - яраклар белән сәүдә итү предприятиеләре, көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен үз эченә алган социаль инфраструктура объектларының сәнәгать зонасы территориясендә эшләүчеләр өчен кирәкле булган барлыкка кадәр-баскычлар комплексын урнаштырырга кирәк.

4.4.34. Торак территорияләргә кушылу полосасын, кагыйдә буларак, торак зонаның коммуналь объектларын, күп катлы га - ражларны, төрле типтагы стоянкаларны, яшел утыртмаларны урнаштыру өчен файдаланырга кирәк. Предприятиеләрне һәм башка җитештерү объектларын урнаштырганда әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә таләпләр үтәлә: туфракларны, өслек һәм җир асты суларын, атмосфера һавасын пычратуны булдырмау, табигый мохитне торгызу, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм яңадан торгызу, экологик куркынычсызлыкны тәэмин итү чаралары. Җитештерү һәм хезмәт күрсәтү объектларының куркынычлылык дәрәҗәсе законнарда билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4.4.35. Санитар-яклау зоналары зарарлы матдәләрне чистарту һәм зарарсызландыру, сәнәгать зонасы чигендә тавыш дәрәҗәсен киметү буенча барлык техник һәм технологик чаралар үткәргәннән соң зарарлы матдәләр концентрациясенең рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләре һәм тавышның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре тәэмин ителмәсә, күздә тотарга кирәк. Сәнәгать предприятиеләренең санитар-яклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 алар предприятиеләр ташлаган зарарлы матдәләрнең таралу исәп-хисаплары белән раслана. Сәнәгать предприятиеләре төркемнәре өчен, барлык чыганакларның суммар ташлауларын һәм физик йогынтысын, шулай ук гамәлдәге предприятиеләр өчен лаборатор күзәтүләрнең еллык циклы нәтиҗәләрен исәпкә алып, бердәм санитар-яклау зонасы билгеләнә (п.8. 6 СП 42.13330.2011).

4.4.36. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары участоклары предприятиеләр территорияләре составына кертелми һәм әлеге зоналар территориясендә төзелә торган объектларны урнаштыру өчен

бирелергә мөмкин. Санитар-саклау зонасы чикләрендә урнаштырырга рөхсәт ителә торган объектлар исемлеге Санпинда күрсәтелгән 2.2.1/2.1.1.1200-03 (V бүлек).
4.4.37. Җитештерү зоналары һәм санитар-яклау зоналары чикләрендә торак биналарны, кунакханәләрне, тулай торакларны, бакча-дача төзелешен, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын, медицина оешмаларын, ял йортларын, спорт корылмаларын, сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары предприятиеләрен, азык-төлек чималының күпләп сату складларын, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен су корылмалары комплексларын, производствога хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган башка иҗтимагый биналар һәм корылмаларны урнаштыру рөхсәт ителми. Санитар-саклау зоналары территориясе рекреацион максатлар һәм авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү өчен файдаланылырга тиеш түгел. Санитар-яклау зонасы күләме предприятиенең санитар-яклау зонасы проектын эшләгәннән соң киметелергә мөмкин (п. 8.2 СП 42.13330.2011).
4.4.38. Азык - төлек, медицина, фармацевтика һәм башка тармаклар-санитар - саклау зонасы булган сәнәгать предприятиеләрен 100 метрга кадәр сәнәгать зоналары территориясендә зарарлы производстволары булган металлургия, химия, нефть химиясе һәм сәнәгатьнең башка тармаклары предприятиеләре белән, шулай ук аларның санитар - яклау зоналары чикләрендә урнаштырырга кирәк түгел (42.13330.2011 СП 8.3 п.).
4.4.39. Предприятие янындагы әйләнә-тирә мохитне саклауга бәйле сәламәтләндерү, санитар-яклау зоналарын төзекләндерүне дә кертеп, зыянлы чүплекләр булган предприятие хисабына тормышка ашырыла (п. 42.13330.2011).
4.4.40. Санитар-яклау зоналарын яшелләндерүнең минималь мәйданын зонаның киңлегенә карап, 13 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (П.8.6 СП 42.13330.2011).

13 нче таблица

Санитар-саклау зоналарын яшелләндерү мәйданы

Санитар-саклау зонасының киңлеге, метр	Яшелләндерүнең минималь мәйданы-процент
300гә кадәр	60
300дән 1000гә кадәр	50
1000нән 3000гә кадәр	40
3000нән	20
Яшелләндерү мәйданы предприятиенең санитар-яклау зонасы проекты нигезендә арттырылырга мөмкин	

Торак һәм иҗтимагый-эшлекле зоналар ягыннан санитар-яклау зоналарында киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасын күздә тотарга кирәк
50 метрдан да ким түгел, ә зона киңлеге 100 метрга кадәр булганда - 20 метрдан да ким түгел (п. 8.6. СП 42.13330.2011).
4.4.41. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләре булган җитештерү объектларын реконструкцияләгәндә аларның тарихи йөзен саклау буенча чараларны күздә тотарга кирәк (П. 8.13330.2011).

Фәнни-җитештерү зоналары

4.4.42. Фәнни-җитештерү зоналары территорияләре гамәлдәге фән һәм фәнни хезмәт күрсәтү учреждениеләрен, лаборатория, тәҗрибә-конструкторлык, эксперименталь, техник-гамәлгә кертү объектларын, алар белән бәйле һөнәри белем бирү оешмаларын һәм югары белем бирү мәгариф оешмаларын, технопаркларга, фәнни паркларга, бизнес-инкубаторларга, инновацияләр инкубаторларына, шулай ук хезмәт күрсәтә торган объектлар: кунакханәләр, учреждениеләр һәм предприятиеләр, транспорт һәм инженерлык корылмаларын урнаштыру өчен билгеләнгән (п. 8.8 СП 42.13330.2011)
4.4.43. Фәнни-җитештерү зонасы өчен биналар һәм корылмалар астында биләгән мәйданның (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен әлеге нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).
4.4.44. Фәнни-җитештерү зоналарының составын, аерым элементларны урнаштыру шартларын, шулай ук аларның санитар-саклау зоналарының зурлыгын, тәҗрибә производстволарының әйләнә-тирә мохиткә йогынтысы факторларын исәпкә алып, билгеләргә кирәк. 50 метрдан артык киңлектәге

санитар-саклау зоналарын таләп итми торган тәҗрибәле производстволар булганда, фәнни-житештерү зоналарында катнаш төзелеш зоналары тибы буенча аларны формалаштырып, торак төзелешен урнаштырырга рөхсәт ителә (п.8 СП 42.13330.2011).
4.4.45. Технопарклар гамәлдәге предприятиеләр базасында яки яңа төзелә торган объектлар рәвешендә алдынгы технологияләрнең тәҗрибә полигоны буларак формалаштырыла. Технопаркларны оештыруга карата таләпләр проектлау биреме белән билгеләнә.
Коммуналь-склад зонасы
4.4.46. Коммуналь-склад зоналары территорияләре азык-төлек (азык-төлек, ит һәм сөт) сәнәгате предприятиеләрен, гомумтовар (азык-төлек һәм азык-төлек булмаган), махсус складларны (суыткыч, бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш саклагычларын), шәһәр халкына коммуналь, транспорт һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән (п.8.13330.2011).
Транспорт төеннәрендә һәм автомобиль юллары буенда күп катлы җир һәм җир асты стоянкалары, гаражлар, коммуналь-склад объектлары урнаштырылган югары интенсивлыктагы коммуналь - склад зоналарын формалаштыру зарур.
4.4.47. Халыкка хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган логистик һәм склад комплекслары системасын торак пунктлардан читтә, аларны тышкы транспорт төеннәренә якынайтып формалаштырырга кирәк.
Дәүләт резервлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, сыекландырылган газлар, шартлаткыч материаллар һәм көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы базис складлары, Урман һәм төзелеш материалларының агач ташу базис складлары складларын, шулай ук торак пунктлардан һәм махсус сакланыла торган территорияләрдән читтә дә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
4.4.48. Коммуналь - склад зоналары территорияләрендә тузан чыгара торган материалларының ачык складларын, калдыкларын урнаштыру рөхсәт ителми.
4.4.49. Биналар һәм корылмалар астында биләгән мәйданның коммуналь-склад зонасы өчен участок (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен әлеге нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).
4.4.50. Шәһәр халкына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән складларның җир участоклары күләме 10 - 13 (СП 42.13330.2011) таблицалары нигезендә кабул ителә.
Бәрәңге, яшелчә һәм җиләк-җимеш саклагычлары өчен санитар-саклау зоналары күләме 50 метрдан да ким булмаска тиеш (п.8.13330.2011).

4.4.1. Халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган склад комплексларын торак пункттан читтә, җирлекнең аерым склад районнарында, санитар, янгынга каршы һәм махсус нормаларны үтәгәндә тышкы транспорт төеннәренә якынлаштырырга кирәк (п. 42.13330.2011).

4.4.2. Махсус нормалар һәм аларны беренче төркем нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары, сыекландырылган газ складлары, шартлаткыч материаллар складлары, көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы, урман ташу базалары, Урман һәм төзелеш материалларының базис складлары өчен күздә тотыла (п.8.9 п. 42.13330.2011).

4.4.57. Җирлекнең яшел зонасында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәрне утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжеремия хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш. Питомникларның мәйданы бер кешегә 3-5 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк. Чәчәк-оранжер хуҗалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

15 нче таблица

1 мең кешегә махсус складларның, җир кишәрлекләренең сыйдырышлыгы һәм күләме

Махсуслаштырылган складлар	Складларның махсуслашты рылган сыешлыгы	җир кишәрлекләренең күләме, кв. метр
Суыткычлар бүлү (ит һәм ит продуктлары, балык һәм балык продуктлары, май, хайваннар мае, сөт продуктлары һәм йомырка саклау өчен)	27	190* 70
Җиләк-җимеш саклау урыннары	17	1300* 610
Яшелчә саклагыч	54	
Бәрәңге саклагычлары	57	
1. Бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш үстерү һәм әзерләү районнарында складларның сыйдырышлылыгы һәм, димәк, җир кишәрлекләренең мәйданы 0,6 коэффициенты белән кабул ителә. 2. Бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклагычларының сыйдырышлылыгын һәм саклагычлар өчен җир участоклары күләмен шәһәрләрдән тыш саклауны оештыру хисабына киметергә кирәк, аның өлеше республикалар, крайлар, өлкәләр һәм федераль әһәмияттәге шәһәрләр сәүдә идарәсе органнары тарафыннан билгеләнә.		

4.58. Коммуналь-склад объектлары өчен санитар-саклау зоналары күләме СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 нигезендә билгеләнә .

4.4.59. Төрле билгеләнештәге складларның җир кишәрлекләренең мәйданнары һәм күләме 14-17нче таблицалар нигезендә кабул итәргә рөхсәт ителә.

16 нчы таблица

1 мең кешегә вахта һәм экспедиция бистәләре өчен складлар сыйдырышлыгы

Складлар, үлчәү берәмлеге	Бистәләр өчен складлар сыешлыгы	
	вахта	экспедицияләре
Коры азык-төлек, куб. метр	0,3	3,5
Суыткычлар, тонна	0,01	0,1
Яшелчә саклау урыннары, бәрәңге саклагычлары, җиләк-җимеш саклау урыннары, тонна	0,5	0,5
Искәрмә: коры азык-төлек һәм суыткычлар складларының нормасы вахта һәм еллык запасларыннан чыгып, экспедиция бистәләре өчен билгеләнгән. Яшелчә, бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклау нормалары еллык запастан чыгып билгеләнгән.		

17 нче таблица

1 мең кешегә төзелеш материаллары складларының һәм каты ягулык складларының җир участоклары күләме

Складлар	Җир кишәрлекләре складлары, кв. метр
Төзелеш материаллары складлары (кулланучылар)	300
Каты ягулык складлары белән өстенлекләре:	
күмер	300
утын	300

Җирлекнең җитештерү зонасы

4.4.60. Җирлекнең җитештерү зонасын, мөмкин булганча, торак зонага карата, җирнең рельефы буенча түбәнрәк булган яктан урнаштырырга кирәк.

Җитештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны берьяклы урнаштыру белән бер мәйданчыкта тупларга кирәк.

4.4.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы СНиП II-97-76 буенча санитар, ветеринария һәм янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып кабул ителергә тиеш.

4.4.62. Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм объектлары өчен санитар-яклау зоналары һәм торак төзелешенә кадәр санитар өзекләр 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиН нигезендә билгеләнә.

Зур санитар-саклау зоналарын таләп итә торган җитештерү объектларын торак зонадан аеруча еракта урнашкан җитештерү территориясе өлешендә башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Алар арасындагы аерма-торак зонасы гамәлдәге СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200 таләпләрен исәпкә алып, зыянлы класслы азрак объектларны урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4.63. Җитештерү объектларын урнаштырганда, әлеге нормативларның 6 бүлеге таләпләрен исәпкә алып, туфрак, өслек һәм җир асты сулары, атмосфера һавасының пычрануын булдырмау чараларын күздә тотарга кирәк.

4.5. Рекреацион зоналар

4.5.1. Рекреацион зоналар составында гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр, массакүләм ял итү зоналары, аеруча саклаулы табигать территорияләре зоналары, урманнар, скверлар, парклар, бакчалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр бүленергә мөмкин.

4.5.2. Рекреацион зоналар территориясендә рекреацион, сәламәтләндерү һәм табигать саклау объектларын эксплуатацияләүгә бәйле булмаган гамәлдәге сәнәгать, коммуналь-склад һәм башка объектларны төзү һәм киңәйтү рөхсәт ителми (42.13330.2011 СП 9.1 п.).

4.5.3. Торак пункттагы яшел үсентеләрне, аның зурлыгын һәм әһәмиятен, аның планлаштыру структурасын, архитектура-пространство композициясен һәм җирле шартларны исәпкә алып, бердәм система рәвешендә күздә тотарга кирәк.

Торак пунктның яңа территорияләрен проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны һәм куллануны күздә тотарга кирәк.

4.5.4. Торак пункт төзелеше чикләрендә төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясенең яшелләндерелгән булуы) 55 проценттан да ким булмаска тиеш, торак район территориясе чикләрендә - 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон (квартал) территориясенең гомуми мәйданы (42.13330.2011 п.).

1 километрдан артык киңлектәге санитар-саклау зоналары булдыруны таләп итүче

предприятиеләр белән шәһәрләрдә төзелеш территориясен яшелләндерү дәрәҗәсен кимендә 15 процентка арттырырга кирәк.

Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр

4.5.5. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр-шәһәр төзелеше нормалаштыру объектлары-парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар, яр буйлары һәм халыкның кыска вакытлы ял итү урыннары рәвешендә тәкъдим ителгән.

4.5.6. Шәһәр территориясендә урнашкан парклар, бакчалар, бульварлар, скверлар, яшелләндерелгән территорияләр мәйданы кимендә кабул ителергә тиеш (9.14 П. 42.13330.2011):

6 кв. метр/кеше-торак районнар өчен;

10 кв. метр/кеше-гомумшәһәр территорияләре өчен.

Шәһәр урманнарының булган массивларын шәһәр урман паркларына әйләндерергә һәм аларны югарыда күрсәтелгән гомуми файдаланудагы территорияләргә өстәмә рәвештә бер кешегә 5 кв. метрдан да ким булмаган күләмдә исәбеннән кертергә кирәк (п.9. 14 СП 42.13330.2011).

4.5.7. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр структурасында 0,5 километр киңлектәге эре парклар һәм урман парклары кимендә 10 процент тәшкил итәргә тиеш (п.9. 15 СП 42.13330.2011).

4.5.8. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерү объектлары мәйданнарын кимендә кабул итәргә кирәк:

парклар-15 гектар;

торак районнарның парклары-10 гектар; бакчалар-3 гектар;

скверлар-0,5 гектар.

Реконструкция шартлары өчен күрсәтелгән күләмнәр киметелергә мөмкин (42.13330.2011 СП 9. 4 п.).

4.5.9. Яңа рекреацион объектны проектлау һәм рекреацион зоналарның гамәлдәге территорияләрен реконструкцияләү иң чик рекреация йөкләнешенең якынча дәрәҗәсе һәм 17 нче таблица нигезендә һәркем файдалана алырлык радиусы белән бәйле булырга тиеш.

4.5.10. 10-50 кеше/гектардагы урман паркларында бер тапкыр бирелә торган килүчеләр арасында юл - тропик челтәрне, аларның хәрәкәтен оештыру өчен, ә кыр капларында - туфрак саклау утыртмаларын, шул исәптән бер тапкыр 50 кеше һәм аннан күбрәк кеше урман ландшафтын паркка әверелдерү чараларын (СП 42.13330.2011 п.9.16) күздә тотарга кирәк.

4.5.11. Парк-күп функцияле яки махсуслаштырылган рекреацион эшчәнлек юнәлешендәге, халык күпләп ял итә торган, кагыйдә буларак, 10 гектардан да ким булмаган күләмдә рекреацион эшчәнлек алып баручы территория. Реконструкция шартларында парк территориясенең зурлыгы гамәлдәге шәһәр төзелеше вәзгыяте белән билгеләнә.

Ландшафт композициясенең күпчелек элементларына карап болын, су, балалар, спорт, этнография һәм башка билгеләнештәге парклар, башкарыла торган структур-планлаштыру функциясенә карап, төрле яшьтәге һәм төрле ял төрләрендәге халык ихтыяҗларын канәгатьләндерү йөзеннән, шәһәркүләм күп функцияле Парклар һәм торак районнарның (микрорайоннарның) парклары аерып тора.

4.5.12. Парк территориясе элементларының чагыштырмасын паркның гомуми мәйданының 10% ын кабул итәргә кирәк:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 65 - 70; аллеялар, юллар, мәйданчыклар-25-28;

биналар һәм корылмалар - 5-7.

4.5.13. Парк территориясенең функциональ оештырылышын 18 нче таблица нигезендә проектларга кирәк.
4.5.14. Керү радиусы булырга тиеш:
парклар өчен-җәмәгать транспортында 20 минуттан артык түгел;
торак районнарның (микрорайоннар) парклары өчен-15 минуттан да артык түгел яки 1200 метр җәяүлеләр йөри ала (9.15 СП 42.13330.2011 п.).

1 8 нче таблица

Яңа рекреацион объектның үтемлелеген билгеләү һәм гамәлдәге территорияләрне рекреацион зоналарны реконструкцияләү

Рекреацион объектның тибы	Иң чик рекреацион йөкләмә - бер тапкыр керә торган кешеләр саны, кеше/гектар	Радиуска керә алырлык
Урманнар:		
караңгы ылыслы	1 - 3 артык түгел	
аксыл ылыслы	3 артык түгел	-
киң яфраклы катнаш	8 артык түгел	
Урман аланнары	20 артык түгел	
Урман парклары	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Болын парклары	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Гидропарклар	10 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Парклар	100 артык түгел	1200 - 1500 м
Парклар , ял урыннары	70 артык түгел	транспортка 15 - 20 минут
Бакчалар	100 артык түгел	400 - 600 м
Скверлар	100 артык	300 - 400 м
Бульварлар	100 артык	300 - 400 м

1. Рекреация объекты территориясендә рекреацион йөкләнешнең төрле дәрәҗәләре булган зоналар бүленергә мөмкин.
2. Фактик рекреация йөкләнеше көтелүче үлчәмнәр белән билгеләнә һәм формула буенча исәпләнә:
$R=\frac{N}{S}$, кайда:
R-рекреацион нагрузка, кеше/гектарга; N - рекреация объектларына килүчеләр саны, кеше; S-рекреацион территория мәйданы, гектар.
3. Рекреация территориясендә бер үк вакытта торучы кешеләр саны рекреация объектыннан файдалану мөмкинлеге радиусында яшәүче халык санының 10-15 процентын кабул итәргә тәкъдим ителә.

4.5.15. Парк территориясендә комплекслы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: төп юлларның каты өслеге, өслекләрнең

бәйләнеше элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, мәйданчыклар җиһазлары, яктырту җиһазлары. Күпфункцияле парк территориясендә төзекләндерү элементларын үз эченә ала: каты төрләр төп юллар һәм мәйданчыкларны (спорт һәм балалар мәйданчыкларыннан тыш) каплау (плитка куәте), өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, декоратив-гамәли бизәү элементлары, су җайланмалары (сулыклар, фонтаннар), эскәмияләр, чүп - чар өчен кече контейнерлар, койма (парк, ат - тракцион зоналары, аерым мәйданчыклар яки үсентеләр), мәйданчыклар җиһазлары, урам техник җиһазлары («су» арбасы, «туңдырма»), яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җайланмалары, парк зонасы турында мәгълүмат бирүче паркта, гомумән алганда,.

Парк территориясен функциональ оештыру

19 нчы таблица

Ккуллану төрләре буенча паркның функциональ зоналары	Җир участокларының күләме	
	паркның гомуми мәйданыннан %	кв.метр/кешегә
Мәдәни-агарту чаралары зонасы	3 - 8	10 - 20
Массакүләм чаралар зонасы (тамаша, аттракционнар һ. б.)	5 - 17	30 - 40
Парк территориясен функциональ оештыру	10 - 20	75 - 100
Балалар ял итү зонасы	5 - 10	80 - 170
Йөрү зонасы	40 - 75	200
Хуҗалык зонасы	2 - 5	-

4.5.16. Яшелләндерүнең төрле төрләрен һәм алымнарын куллану киңәш ителә: вертикаль (Пергола, трельяжлар, шпалерлар), мобиль (контейнерлар, вазоннар), агачлардан, куаклардан декоратив композицияләр, әлеге климат зонасы өчен хас үсемлекләр төрләрен кулланып чәчәк бизәү, шулай ук үсемлекләрнең экзотик төрләрен махсус паркларда куллану.

4.5.17. Бакча рекреацион эшчәнлекнең чикләнгән җыелмасы белән чикләнгән территориядән гыйбарәт, ул күбесенчә халыкның йөрү һәм көндәлек ял итү өчен билгеләнгән, ул, кагыйдә буларак, 3-5 гектар мәйданны били. Реконструкция шартларында бакча территориясенең зурлыгы гамәлдәге шәһәр төзелеше ситуациясе белән билгеләнә.

4.5.18. Соотношение элементлары бакчасы кабул итәргә тиеш, артык процент гомуми мәйданы бакчасы:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 80 - 90; аллеялар, юллар, мәйданчыклар- 8-15;

биналар һәм корылмалар - 2-5.

4.5.19. Микрорайон (квартал) проектлаганда, гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләрне микрорайон бакчасы рәвешендә формалаштырырга киңәш ителә.

Микрорайон (квартал) бакчасы өчен 4.7.17 пунктта китерелгән бакча элементларының чагыштырмасын үзгәртү рөхсәт ителә.

бакча территориясендә юлларны плитка белән каплау, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүплекләр, урам техник җиһазлары (арбалар), яктырту җиһазлары бар.

4.5.21. Бульвар һәм җәяүлеләр аллеялары урам һәм елга буйларындагы линия

формасындагы яшелләндерелгән территорияләрдән гыйбарәт.
Бульварлар һәм җәяүлеләр аллеяларын җәяүлеләр хәрәкәтенең массакүләм агымнары юнәлешендә күздә тотарга кирәк (42.13330.2011 с. 9. 21 п.).
Бер озын буйлы җәяүлеләр аллеясы булган бульварлар киңлегенә, ким дигәндә, урнаштырылган 5 метрны кабул итәргә кирәк:
урамнар буенча-18;
урамның бер ягында машиналар йөрү өлеше һәм төзелеш арасында-10 (9.21 п. 42.13330.2011).
Бульварның киңлеге һәм озынлыгы минималь нисбәтен 1: 3 тән дә ким булмаска тиеш.
4.5.22. Бульварга керү системасы өстәмә рәвештә аның озын яклары буенча 250 метрдан да артык түгел, ә интенсив хәрәкәт булган урамнарда-җәяүлеләр кичүе белән бәйләнештә оештырыла. Торак урамнар буйлап 18-30 метр киңлектәге бульвар полосаларын проектларга кирәк.
4.5.23. Бульвар территориясе элементларының нисбәтен, аның киңлегенә карап, 20 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Бульвар территориясе элементларының чагыштырмасы

20 нче таблица

Бульварның киңлеге, метр	Территория элементлары (гомуми мәйданның проценты)		
	Яшел утыртмалар	аллеялар, юллар	корылмалар
18 - 25	70 - 75	30 - 25	-
25 - 50	75 - 80	23 - 17	2 - 3
50артык	65 - 70	30 - 25	кимендә 5

4.5.24. Сквер көндәлек кыска вакытлы ял итү һәм халыкның транзит йөреше өчен билгеләнгән, гадәттә 0,5 тән алып 2,0 гектарга кадәр зурлыктагы компактлы яшелләндерелгән территориядән гыйбарәт.
4.5.25. Сквер территориясе элементларының нисбәтен таблицада кабул итәргә кирәк

Сквер территориясе элементлары нисбәте

21 нче таблица

Скверлар урнашкан:	Территория элементлары (гомуми мәйданның проценты)	
	яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре	аллея, юллар, мәйданчыклар, кече формалар
Шәһәр урамнарында һәм мәйданнарында	60 - 75	40 - 25

Торак районнарда, торак урамнарда, биналар арасында, аерым биналар каршында	70 - 80	30 - 20

бульвар һәм скверлар территорияләре юлларны һәм мәйданчыкларны каты өслекле өслекләр, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп - чар өчен кече контейнерлар, яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җиһазлары белән үз эченә ала.

Юллар өслеген, нигездә, плитка куәте рәвешендә проектларга, капламның колористик чишелешен, декоратив-гамәли бизәлеш элементларын, Түбән декоратив киртәләр урнаштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

4.5.27. Биналар һәм корылмалардан яшел үсентеләргә кадәр ераклыкны 22 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

22 нче таблица

Биналар һәм корылмалардан яшеллеккә кадәр ераклык

Бина, корылма	Бина, корылма арасы, метр, бинадан, корылмадан, корылмадан алып үзәккә кадәр	
	агач кәүсәсе	куак
Бинаның тышкы дивары һәм корылмалары	5,0	1,5
Трамвай полотносы кырые	5,0	3
Тротуар һәм бакча юлы	0,7	0,5
Җирле әһәмияттәге урамнарның машина йөрү өлеше, юл читендәге ныгытылган полосадан тыш, яки канау бровкасы	2,0	1,0
Яктырту челтәре, трамвай, күпер таянычы һәм таянычы	4,0	-
Терраса һ. б.	1,0	0,5
Табан яки стенаның эчке чиге	3,0	1,0
Җир асты челтәрләре: газүткәргеч, канализация	1, 5	-
җылылык челтәре (канал, тоннель стенкасы)	2,0	1,0
суүткәргеч, дренаж	2,0	-
көч кабеле һәм элемтә кабеле	2,0	0,7

Искәрмә:
1. Китерелгән нормалар ябалдаш диаметры 5 метрдан артмаган агачларга карый һәм ябалдашлары зуррак диаметрлы агачлар өчен арттырылырга тиеш.
2. Биналар янында утыртыла торган агачлар торак һәм иҗтимагый биналарның яктыртылышына комачауламаска тиеш (42.13330.2011 СП 9.5 п.).

4.5.28. Гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр кече архитектура формалары: фонтан һәм бассейннар, баскычлар, пандуслар, терәк стеналар, беседкалар, яктырткычлар һ.б.белән җиһазландырылырга тиеш (42.13330.2011 СП 9.22 п.).
4.5.29. Ландшафт-рекреацион территорияләрнең (юллар, аллеялар, сукмаклар) юл челтәрен, тукталыш пунктларына, уен һәм спорт мәйданчыкларына кыска араларны билгеләүне исәпкә алып, җәяүлеләрнең төп юллары юнәлешләренә туры китереп, мөмкин булганча, мөмкин кадәр тайпылышлар белән трассаларга кирәк.
4.5.30. Юл киңлеге 0,75 метр булырга тиеш (бер кешенең хәрәкәт полосасының киңлеге) (9.23 СП 42.13330.2011 п.).
4.5.31. Шәһәрләрнең Яшел зоналарында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәр һәм авыл җирлекләре төркемнәрен утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжеремия хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш.
Питомникларның мәйданы, халыкның гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр белән тәэмин ителеше дәрәҗәсенә, санитар - яклау зоналары күләменә, бакчачылык ширкәтләренең үсешенә, табигый-климат һәм башка җирле шартлар үзенчәлекләренә бәйле рәвештә, 3-5 кв.метр исәбеннән кабул ителергә тиеш. Чәчәк-оранжер хуҗалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк (п.9. 24 СП 42.13330.2011).

Ял итү зоналары

4.5.32. Массакүләм ял һәм коену өчен файдаланыла торган су объектларын рекреацияләү зоналарын проектлаганда, аларны урнаштыру урынын сайлау билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Шул ук вакытта түбәндәге таләпләрне исәпкә алырга кирәк:
су объекты суның сыйфаты һәм территориянең санитар торышы санитар-эпидемиологик һәм гигиена таләпләренә туры килүе;
суга уңайлы һәм куркынычсыз карашлар урнаштыру мөмкинлеге; рекреация зонасына керү юллары булу яки аларны урнаштыру мөмкинлеге;;
куркынычсыз рельеф су объектының уңайлы гидравлик режимы; тискәре һәм куркыныч процессларның барлыкка килү мөмкинлеге булмау
(оползней һ. б.) ("су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»ГОСТ 17.1.5.02-80).
4.5.33. Су объектларын рекреацияләү зонасы, җирле шартларны исәпкә алып, портлардан һәм Порт корылмаларыннан, гидротехник корылмалардан, агынты суларны агызу урыннарыннан, шулай ук башка пычрану чыганакларыннан ераграк торырга тиеш.
Рекреация зонасы санитар-саклау зоналарыннан читтә һәм әйләнә-тирәлекнең пычрану чыганакларына һәм тавыш чыганакларына карата (ГОСТ 17.1.5.02-80 «су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр») урнаштырылган булырга тиеш.
4.5.34. Ял итү зоналарында урнашкан пляжлар (елга һәм күлләр) территорияләре күләме бер кешегә 8 кв.метрдан да ким булмаска тиеш, балалар өчен - бер кешегә 4 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.
Елга һәм күл пляжлары өчен яр буе полосасының минималь озынлыгын бер кешегә 0,25

метрдан да ким булмаска тиеш (п.9. 32 СП 42.13330.2011).
4.5.35. Пляжларга бер тапкыр килүчеләр саны пляжларны бер үк вакытта йөкләү коэффициентларын исәпкә алып исәп тотарга кирәк:
санаторийлар-0,6-0,8;
ял һәм туризм учреждениеләре - 0,7-0,9; балаларның ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләре - 0,5 - 1,0; җирле халык өчен гомуми файдалану - 0,2;
юлламасыз ял итүчеләр-0,5 (42.13330.2011 П.9.32).
4.5.35. Ял итү зонасы территориясендә түбәндәгеләр проектларга кирәк: медицина хезмәте күрсәтү пункты, коткару станциясе, җәяүлеләр юллары, инженерлык җиһазлары (эчә торган су белән тәэмин итү, ташландык суларны агызу, пычранган өслек агып төшүдән саклау), яшелләндерү, чүп-чар җыюлыклар, күләгә өемнәре, җәмәгать бәдрәфләре (ГОСТ 17.1.5.02 - 80 «су объектларын реацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»).

4.6. Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары

4.6.1. Инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы зоналары тимер юл, автомобиль, елга, диңгез, һава һәм труба үткәргеч транспорт, элемтә объектлары һәм инженерлык җиһазлары өчен билгеләнгән.
4.6.2. Җирлек территориясендә транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектларын урнаштырганда, санап үтелгән объектларның торак, Иҗтимагый төзелешкә һәм җирлекнең рекреацион зоналарына зыянлы йогынты чыганакларыннан норматив аермаларны билгеләү белән тәэмин ителә торган зыянлы йогынтыны булдырмауны күздә тотарга кирәк. Норматив өзеклекләр СанПин 2.2.1/2.1.1.1.2 нигезендә билгеләнә.
Халык иминлегенә турыдан-туры йогынты ясаучы Корылмалар һәм коммуникацияләр шәһәр һәм авыл җирлекләреннән читтә урнашкан.
4.6.3. Корылмалар һәм транспорт коммуникацияләре, элемтә, инженерлык җиһазлары бүлеп бирелгән чикләрдәге территорияләр объектларның техник һәм эксплуатацион характеристикаларын исәпкә алып формалаштырыла.
4.6.4. Әлеге территорияләрне оештыруга карата таләпләр һәм проектлаштырганда кулланырга кирәк булган норматив документлар исемлеге әлеге нормативларның 5.2 һәм 5.3 бүлекләрендә китерелгән.
4.6.5. Корылмаларга һәм коммуникацияләргә һәм аларның санитар-яклау зоналарына бүлеп бирелгән чикләрдәге территорияне төзекләндерү буенча бурычлар корылмаларның милекчеләренә йөкләнә.

4.7. Авыл хуҗалыгы кулланылышы зоналары. Гомуми таләпләр

4.7.1. Торак пунктлар территорияләре чикләрендә урнаштырыла торган функциональ зоналар составына авыл хуҗалыгы кулланышы зоналары (шул исәптән авыл хуҗалыгы җирләре зоналары), шулай ук авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хуҗалыгы, дача хуҗалыгы, бакчачылык, авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны, шәхси ярдәмче хуҗалыкны үстерү өчен билгеләнгән зоналар кертелергә мөмкин.
4.7.2. Дача хуҗалыгы, бакчачылык, яшелчәчелек, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару өчен билгеләнгән яңа төзелә торган объектларны шәһәр округы һәм җирлекләре территориясе чикләрендә торак пунктлардан читтә урнаштырырга киңәш ителә.
4.7.3. Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хуҗалыгы, дача хуҗалыгы, бакчачылык, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару, үсеш өчен билгеләнгән зоналарны кертү хисабына торак пунктлар чикләрен үзгәртү
авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны, җирлекнең генераль планына үзгәрешләр кертү юлы белән, 2 өлешләрдә билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә.
- Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 24 статьясындагы 14 статьясы.

4.7.4. Авыл хуҗалыгы җирләре зоналары-ул, кагыйдә буларак, торак пунктлардан читтә урнашкан җирләр, сөрүлекләр, печәнлекләр, көтүлекләр, ятаклар, күпьеллык үсемлекләр (бакчалар һ.б.) биләп торган җирләр.
4.7.5. Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар - авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, саклау һәм беренчел эшкәртү өчен файдаланыла торган биналар, корылмалар, корылмалар биләп торган зоналарга шулай ук авыл хуҗалыгы юллары, коммуникацияләр, агач-куак үсеше белән шөгыльләнүче җирләр дә керә.
4.7.6. Авыл хуҗалыгы зоналары, төп максатчан билгеләнештән тыш, төп функцияле җитештерү өчен файдаланыла ала:
интенсив бакчачылык һәм яшелчәчелек;
фәнни-белем бирү зоналары белән төп функцияләре; фәнни тикшеренүләр;
югары белем бирү, фәнни тикшеренүләр; махсус белем бирү.
4.7.7. Авыл хуҗалыгы кулланышындагы зоналарда профильле тармаклар үсешенә бәйле булмаган максатларда барлык төр авыл хуҗалыгы җирләрен алу чикләнә. Әлеге зоналарда авыл хуҗалыгының төп тармакларын үстерү шартларына тискәре йогынты ясый торган җитештерү эшчәнлегенең барлык төрләре максималь дәрәҗәдә чикләнә.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны урнаштыру зоналары (җитештерү зонасы)

Гомуми таләпләр

4.7.8. Җирлекнең һәм торак пунктларның җитештерү зоналарын территориаль планлаштыру документлары нигезендә урнаштырырга кирәк.
4.7.9. Җирлекнең һәм торак пунктларның (алга таба-җитештерү зоналары) җитештерү зоналарында терлекчелек, кошчылык һәм җәнлекчелек предприятиеләрен, Авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү, авыл хуҗалыгы машиналарына һәм машиналарына ремонт, техник хезмәт күрсәтү һәм аларны саклау, төзелеш атлары әзерләү предприятиеләрен урнаштырырга кирәк- җирле материаллардан эшләнмәләр һәм детальләр, машина сынау станцияләре, ветеринария учреждениеләре, теплицалар һәм парниклар, промысел цехлары, матди складлар, транспорт, энергетика һәм башка объектлар, шулай ук җитештерү зонасы объектларының эчке һәм тышкы элемтәләрен тәэмин итүче коммуникацияләр.
4.7.10. Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә җитештерү зоналарын һәм алар белән бәйле коммуникацияләрне урнаштыру өчен
авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган җирләрдә яисә начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә сайларга кирәк.
4.7.11. Күпьеллык җиләк-җимеш үсентесе, саклагыч урманнар белән шөгыльләнүче сөрүлекләрдә, җирләрдә җитештерү зоналарын урнаштыру аерым очракларда рөхсәт ителә.
4.7.12. Җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителми:
җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка файдалы казылма ятмалары ятмалары мәйданчыкларында;
предприятиеләрне, биналарны һәм корылмаларны төзү һәм эксплуатацияләү өчен янарга мөмкин булган оползня зоналарында;
эчәргә яраклы су чыганакларын санитар саклау зоналарында;
дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар, тау-санитар саклау округларының барлык зоналарында;
яшел зоналар җирләрендә;
җир участокларында пычранган органическими һәм радиоактивными белән эш итү вакыты чыкканга кадәр сроклары билгеләнгән Идарәсе күзәтчелек буенча Федераль хезмәт өлкәсендә кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге буенча Татарстан

Республикасы (Татарстан) һәм Идарәсе буенча Федераль хезмәтнең ветеринария һәм федераль - тосанитарному күзәтчелек итү буенча Татарстан Республикасында;
махсус сакланыла торган табигый территорияләр җирләрендә, шул исәптән мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында, мәдәни мирас объектларын дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы рөхсәтеннән башка.
4.7.13. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларын махсус сакланыла торган территорияләрнең сак зоналарында урнаштыру рөхсәт ителә, әгәр ниятләнгән объектларны төзү яки аларны эксплуатацияләү табигать шартларын бозмаса һәм аларның сакланышына янамаса.
Ниятләнгән объектларны урнаштыру шартлары аерым саклана торган табигать территорияләре булган барлык йортлар белән килештерелергә тиеш.
4.7.14. Сулыкларның су саклау зоналарында, су объектларын су һәм табигать саклау законнары нигезендә пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклауны тәэмин итүче корылмалар белән җиһазланганда, җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителә.
4.7.15. Елгаларның һәм сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә җитештерү зоналарын урнаштырганда зоналарның планлаштырылган тамгалары, су агымының терәк һәм качып йөрүен, шулай ук дулкынның һәм аның нагонының биеклеген исәпкә алып, су горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул ителергә тиеш.
10 елдан артык эксплуатация срогы булган предприятиеләр өчен исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәҗәсен, 50 елга бер тапкыр кабатлану ихтималы булган, 10 елга кадәр - 10 елга бер тапкыр кабул итү зарур.
Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен сулыкларның яр буе участокларында урнаштырганда һәм предприятиеләр белән турыдан-туры бәйләнмәгән очракта, киңлеге 40 метрдан да ким булмаган яр буе полосасын күздә тотарга кирәк.
4.7.16. Радио - станцияләр, шартлаткыч матдәләр складлары, көчле тәэсир итүче агулы матдәләр һәм башка предприятиеләр һәм махсус билгеләнештәге объектлар урнашкан районда җитештерү зоналарын урнаштырганда проектлана торган зоналардан ераклык.
күрсәтелгән объектларның санитар-саклау зоналарын үтәгәндә гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк (СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03).
4.7.17. Атмосферага шактый күләмдә төтен, тузан яки начар ис бүлеп бирә торган авыл хуҗалыгы предприятиеләре, җитештерү зоналары табигый җил белән тәэмин ителмәгән территорияләрдә булырга рөхсәт ителми.
4.7.18. Җитештерү зоналарында минераль ашламалар складларын һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чараларны урнаштырганда сулыкларга зарарлы матдәләр эләкмәскә тиешле чаралар үтәлергә тиеш.
Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складларын балык хуҗалыгы сулыкларыннан кимендә 2 километр ераклыкта урнаштырырга кирәк. Аеруча кирәк булган очракта, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештерелгән очракта, күрсәтелгән складлардан балык хуҗалыгы сулыкларына кадәр ераклыкны киметү рөхсәт ителә.
Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен, химик чаралар складлары өчен СанПиН таләпләренә туры китереп санитар-яклау зоналары оештыруны күздә тотарга кирәк.(2.2.1/2.1.1.1200-03)
4.7.19. Җирлекнең җитештерү зонасын торак төзелешенә карата мөмкин булган яктан, җир рельефы буенча түбәнрәк булырга кирәк.
Җитештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны мөмкин кадәр торак зонага карата берьяклы урнаштырылган бер мәйданчыкта тупларга кирәк.
Җитештерү зоналары территорияләре гомуми челтәрдәге тимер яисә автомобиль

юлларына, шулай ук елгаларга бүленергә тиеш түгел.
4.7.20. Җитештерү зоналарын планлаштыру һәм төзегәндә алдан карарга кирәк:
селитор зонасы белән планлаштырылган бәйләнеш;
бер җир кишәрлегендә авыл хуҗалыгы һәм сәнәгать-сәнәгать предприятиеләрен икътисади яктан максатчан кооперацияләү һәм гомуми ярдәмче һәм хезмәт күрсәтү объектларын оештыру;
комплекслы технологик һәм инженер-техник таләпләрне үтәү һәм табигый - климат, геологик һәм башка җирле шартларны исәпкә алып, бердәм архитектура ансамблен төзү;
җитештерү калдыклары һәм агымнары белән пычранудан әйләнә-тирә мохитне саклау чаралары;
авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зонасын киңәйтү мөмкинлеге.

Җитештерү зоналарын төзүнең норматив параметрлары

4.7.21. Җитештерү зонасы территориясен кулланунын интенсивлыгы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы белән билгеләнә.
Җитештерү зонасы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре әлеге нормативларга 5 нче кушымтаның 2 нче таблицасында каралганнан да ким булмаска тиеш.
4.7.22. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларны урнаштыру өчен җир кишәрлеге мәйданы, төзелешнең минималь тыгызлыгы нормативын исәпкә алып, проектлауга бирем буенча билгеләнә.
4.7.23. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм җитештерү зоналарын урнаштырганда алар арасында төзелеш тыгызлыгыннан, санитар, ветеринария, янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып, мөмкин булган минималь ара билгеләргә кирәк.
4.7.24. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан янгынга каршы ераклыкны " янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент «2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.
Тәрәзә проемалары аша яктыртыла торган биналар арасындагы ераклык каршы биналарның иң биекләреннән (карнизның өске өлешенә кадәр) ким булмаска тиеш.
4.7.25. Әйләнә - тирә мохиткә зарарлы матдәләр бүлеп бирү чыганагы булган авыл хуҗалыгы предприятиеләре, биналар һәм корылмалар санитар - яклау зоналары белән әлеге нормативларга 5 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә торган торак һәм иҗтимагый биналардан аерылырга тиеш.
Санитар-яклау зоналары территориясе җирдән файдаланудан алынмый һәм авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен максималь файдаланылырга тиеш.
Санитар-саклау зоналары күләме, шулай ук аларның территориясендә объектлар, биналар һәм корылмалар урнаштыру шартлары СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к
4.7.26. Киңлеге 100 метрдан артык булган санитар-яклау зоналары чигендә селитеб зонасы ягыннан 30 метрдан да ким булмаган киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасы каралырга тиеш, ә зона киңлеге 50 дән 100 метрга кадәр - киңлеге 10 метрдан да ким булмаган полоса.
4.7.27. 500 метрдан артык булган предприятие һәм объектларны авыл торак пунктларының җитештерү - су зоналарының торак зонасыннан аерымланган җир кишәрлекләрендә, аерым яктан башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Санитар-саклау зоналары күләме 500 метрдан артып киткән предприятиеләр һәм объектлар арасында аермада һәм торак зонасы арасында, фармацевтика предприятиеләре өчен дару препаратлары, дару

чаралары һәм (яки) дару формалары, чимал һәм ярымпродуктлар җитештерү объектларыннан тыш, санитар классификация буенча азрак дәрәҗәдәге куркынычлылык объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.; сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары, азык-төлек чималының һәм азык-төлек продуктларының күпләп сату складлары, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен суүткәргеч корылмалар комплексы, алар продукциянең сыйфатына йогынты ясый ала.

4.7.28. Проектлана торган авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, авыл торак пунктларының җитештерү зоналары биналарын һәм корылмаларын әлеге объектлар өчен бертөрле булган җитештерү процессларының, санитария, зооветеринария һәм янгынга каршы таләпләрнең, йөк әйләнешенең, төрләрнең үзенчәлекләре нигезендә берләштерергә кирәк хезмәт күрсәтүче транспорт, су, җылылык, электр энергиясе куллану, шул ук вакытта участоклар оештыру:

предприятиеләр мәйданчыклары;

ярдәмче җитештерү һәм складларның гомуми объектлары.

4.7.29. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын түбәндәге функциональ зоналарга бүләргә кирәк:

җитештерү; коммуналь-склад.

Күрсәтелгән зоналарга бүлү проектлаштыру һәм төзелешнең конкрет шартларын исәпкә алып башкарыла.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын проектлаганда аларны урнаштыру нормаларын исәпкә алырга кирәк.

4.7.30. Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складларын торак, җәмәгать һәм җитештерү биналарына карата җаваплы яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.31. Сәнәгать нигезендә терлекчелек һәм кошчылык фермалары, ветеринария учреждениеләре һәм сөт, ит һәм йомырка җитештерү предприятиеләрен башка авыл хуҗалыгы объектларына һәм селитет территориясенә карата җаваплы яктан урнаштырырга кирәк.

Терлекчелек һәм кошчылык предприятиеләрен проектлаганда терлек азыгы цехларын һәм тупас азык складларын урнаштыру технологик проектлаштыруның тиешле нормалары буенча кабул ителергә тиеш.

4.7.32. Ветеринария учреждениеләрен (ветсанпропускниклардан тыш), ат абзарларын, ачык типтагы тирес саклагычларны терлекчелек һәм кошчылык биналарына һәм корылмаларына карата ачык яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.33. Теплицалар һәм парникларны җир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган грунт суларының иң югары дәрәҗәсе булган көньяк яки көньяк-көнчыгыш склоннарда проектларга кирәк.

Теплицаларның һәм парникларның җир участокларын планлаштырганда төп корылмаларны функциональ билгеләнеше буенча (теплицалар, парниклар, җылытыла торган грунтлы мәйданчыклар) төркемләргә кирәк, шул ук вакытта йөрү һәм узу системасы да каралырга тиеш.

4.7.34. Авыл хуҗалыгы продукциясе складларын һәм саклагычларын, санитар-саклау зоналарын исәпкә алып, җир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган, иң югары җилләтелә торган җир кишәрлекләрендә урнаштырырга кирәк.

Авыл хуҗалыгы продукциясен (яшелчә, бәрәңге, сөт, терлек һәм кош-корт, йон, май культураларын беренчел эшкәртү өчен биналар һәм бүлмәләр СНиП 2.10.02-84 таләпләренә туры китереп проектлана.

4.7.35. Ярдәмче җитештерү объектларын проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү һәм ярдәмче биналарын, технологик, төзелеш һәм санитар нормаларны үтәп, берләштерергә кирәк.

Трансформатор подстанцияләре һәм 6-10 кВ көчәнешле бүлү пунктлары, вентиляция камералары һәм җайланмалары, янмый торган сыеклыклар һәм газлар күчерү буенча насослар, җиңел кабынучы складлардан тыш, арадаш чыгым складлары.
янучан сыеклыклар һәм газларны җитештерү биналарына яки алар янына куелган биналарга проектларга кирәк.
4.7.36. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре территорияләренә хезмәт күрсәтүче янгын деполары 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»Федераль законның 17 бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.
Янгын деполары гомуми челтәр юлларына чыккан җир кишәрлекләрендә проектлана.
Янгын депосының урнашу урынын, 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 76 статьясы белән билгеләнгән торак пунктта чакыру урынына беренче бүлекчәнең килү вакытын һәм аларда эшләүче предприятиеләргә хезмәт күрсәтү радиусын исәпкә алып, сайларга кирәк: А, Б һәм В - 2 километр, Г һәм 4 километр.
Күрсәтелгән радиус арткан очракта, авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында 1 автомобильгә янгын постын күздә тотарга кирәк. Янгын постын җитештерү яки ярдәмче биналарга урнаштырырга рөхсәт ителә.
4.7.37. Ачык һавада яки җылытыла торган биналарда эш урыннарыннан санитар-көнкүреш биналарына кадәр ераклык (җыештырулардан тыш) 500 метрдан артмаска тиеш.
4.7.38. Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең, шул исәптән терлекчелек һәм кошчылык ширкәтләренең, җитештерү зонасындагы мәйданчыкларны койма белән әйләндереп алуны проектлауга бирелгән задание нигезендә карарга кирәк.
4.7.39. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданының төп керү пунктын төп якын килүне яки подъездны күздә тотарга кирәк.
Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең 5 гектардан артык мәйданчыгы кимендә ике керү юлы булырга тиеш, алар арасында коймалар периметры буенча 1500 метрдан да артмаска тиеш.
4.7.40. Керү пунктлары алдында әлеге пункттан файдаланучы 1 эшчегә 0,15 кв.метр исәбеннән (иң зур сменада) мәйданчыкларны күздә тотарга кирәк.
4.7.41. Гражданнарга караган автотранспортны кую өчен мәйданчыклар түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: исәп - хисап чорына - 2 автомобиль, перспективага-ике чиктәш сменада эшләүче 100 автомобиль. Әлеге мәйданчыкларның җир участоклары күләмен 1 автомобильгә 25 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.
4.7.42. Төзелештән һәм катламнардан буш булган участокларда, шулай ук предприятие мәйданы периметры буенча яшелләндерүне күздә тотарга кирәк. Яшелләндерү өчен билгеләнгән участокларның мәйданы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданының кимендә 15 процентын, ә төзелеш тыгызлыгы 50 проценттан да ким булмаган очракта - 10 процентган да ким булмаска тиеш.
Биналар һәм корылмалардан агач һәм куакларга кадәр ераклыкны 40 нчы таблица буенча алырга кирәк.
4.7.43. Яшел үсентеләр полосаларының киңлеген 23 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк

23 нче таблица

Яшел утыртмаларның киңлеген билгеләү

Полоса	Полосаның киңлеге ким дигәндә, метр
Агачлар гади яки куаклар белән бер рәттә утыртылган газон: бер рәтле утырту; ике рәтле утырту	5
Бер рәтле газонда куакларның биеклеге: 1,8 метрдан артык; 1,2 дән 1,8 метрга кадәр; 1 1,2 метр 0,8 кадәр	1,2 0,8
Агачларны төркемләп яки куртиналап утырткан газон	4,5
Куакларны төркемләп яки куртиналап утырткан газон	3
Газон	1

4.7.45. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә яшелләндерү зоналарында иң күп сменада эшләүче 1 кв. метр исәбеннән хезмәт иярәренең ял итү өчен ачык төзекләндерелгән мәйданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.46. Җитештерү зонасының тышкы транспорты һәм юл челтәре барлык авыл хуҗалыгы предприятиеләре һәм селитер зонасы белән транспорт элемтәләрен тәэмин итәргә һәм әлеге нормативларның, шулай ук әлеге бүлекнең 5.12.156 п.таләпләренә туры килергә тиеш.

4.7.47. Тимер юл транспортын проектлаганда авыл торак пунктларының селитеб зонасы чикләрендә предприятиеләрнең тимер юл юлларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарына тимер юллар кертү тупик булырга тиеш. Үтәли тимер юл вводлары тиешле нигезләмәләр булганда гына рөхсәт ителә.

4.7.48. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан гомуми тимер юлның көзгесенә кадәр, шулай ук мәйдан эчендәге тимер юллар көзгесенә кадәр ераклыкны СНиП II - 97-76 нчы таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4.7.49. Автомобиль юлларын һәм тротуарларны проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында транспорт һәм җәяүлеләр юлларын, инженерлык челтәрләрен, яшелләндерү полосаларын, шулай ук янгынга каршы биналар һәм корылмалар арасында янгынга каршы, санитар һәм зоо - ветеринария араларын иң күп санда урнаштыру шартларыннан файдаланырга кирәк.

4.7.50. Бина һәм корылмалардан машина-автомобиль юлларының машиналар йөрү өлешенә кадәр ераклыкны 24 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

24 нче таблица

Биналардан һәм корылмалардан автомобиль юлларының йөрү өлешенә кадәр ераклыкны билгеләү

Биналар һәм корылмалар	Ара ,метр
Биналарның тышкы кырыйлары:	1,5 3

бинага керү урыны булмаганда , бинаның озынлыгы 20 метрга кадәр; шулай ук 20 метрдан артык. ; электрокарлар, автокарлар, автопогрузчиклар һәм ике насослы автомобильләр өчен бинага керү мөмкинлеге булганда; бинага 3 күчәрле автомобильләр кергән очракта	8 12
Предприятие мәйданчыклары коймалары	1,5
Эстакадалар терәкләре, яктырту баганалары, мачталар һ. б. коймалары	0,5
Предприятиенең саклана торган өлеше коймалары	5
Параллель рәвештә урнашкан колея юллары 1 520 мм	3,75

4.7.51. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 98 статьясы таләпләре нигезендә Биналарга, корылмаларга һәм корылмаларга янгын сүндерү автомобильләренең, шул исәптән янгын сүндерү автомобильләренең килүе тәэмин ителергә тиеш:
биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның бөтен озынлыгы буенча:
бер яктан-бина, корылма яки корылма киңлеге 18 метрдан да артмаганда;
ике яктан-18 метрдан артык киңлектә, шулай ук ябык һәм ярымсакланган ишегалларны урнаштырганда;
барлык яктан-10 000 кв. метрдан артык мәйданлы яки 100 метрдан артык киңлектәге биналар өчен.
Шул ук вакытта янгын сүндерү автомобильләренең йөрү өлеше яки планлаштырылган өслектән биналарның диварларына кадәр ераклык бер метрдан да артмаска тиеш.:
25-биналарның биеклеге 12 метрдан да артмаган;
8-биналарның биеклеге 12 метрдан артык булса да, 28 метрдан да артык түгел; 10-биналарның биеклеге 28 метрдан артык.
Автомобиль юлларының йөрү өлешеннән ераклыкны 2008 елның 22 июлендәге «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» № 123 - ФЗ Федераль законның 67 статьясы таләпләрен үтәгәндә арттырырга рөхсәт ителә.
4.7.52. 2008 елның 22 июлендәге Федераль закон таләпләре нигезендә
№ 123-ФЗ "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент" янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганагы булган сулыкларга, шулай ук янгын сүндерү өчен кулланыла торган корылмаларга янгын автомобильләрен сүндерү өчен мәйданчыклар белән подъездларны, аларны урнаштыру һәм 12^12 метрлы су алуны күздә тотарга кирәк.
4.7.53. Тышкы транспорт элемтәләре һәм җитештерү зонасындагы юллар челтәре әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә нормалаштырыла.
4.7.54. Җитештерү зоналары авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында инженер челтәрләрен бердәм инженерлык коммуникацияләре системасы буларак проектларга кирәк.

4.7.55. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен хуҗалык-эчәргә яраклы, җитештерү һәм янгынга каршы су белән тәэмин итү системасын проектлаганда су чыгымы җитештерү технологиясе һәм әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлегенең («су белән тәэмин итү» бүлекчәсе) таләпләре нигезендә кабул ителә.
4.7.56. Тышкы челтәрләрне һәм канализация корылмаларын проектлаганда, су бассейныннан өске суларны бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.
4.7.57. Электр тапшыру, элемтә һәм башка линия корылмалары линияләрен, авыл хуҗалыгы җирләре булмаган территориядән коммуникацияләрдән ирекле файдалану тәэмин ителсен өчен, юллар, урман полосалары кырлары чикләре буенча урнаштырырга кирәк.
4.7.58. Инженерлык челтәрләрен проектлаганда әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары " бүлегенең таләпләрен үтәргә кирәк.
4.7.59. Авыл торак пунктларының җитештерү зоналарын реконструкцияләгәндә күздә тотарга кирәк:
бер җир кишәрлегендә җитештерү объектлары концентрациясе;
реконструкцияләнә торган һәм яңа авыл хуҗалыгы предприятиеләрен урнаштыру өчен җир кишәрлекләрен ачыклап, җитештерү зоналарын планлаштыру һәм төзү;
аз хәрәкәтләнүче юлларны һәм Юлларны бетерү;
алга таба үсеш өчен җир кишәрлекләре булмаган вак һәм искергән предприятиеләрне һәм объектларны, шулай ук селитет зонасына, күрше предприятиеләр һәм әйләнә - тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләр һәм объектларны юкка чыгару.;
җитештерү территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын төзекләндерү, төзелешнең архитектура дәрәҗәсен күтәрү;
автомобиль транспорты өчен мәйданчыклар оештыру.
4.7.60. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм җитештерү зоналары объектларын киңәйтү өчен җир кишәрлекләрен резервлау әлеге предприятиеләрнең яисә объектларның читтәге мәйданнары исәбенә рөхсәт ителә.
4.7.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында җир кишәрлекләрен резервлауны тиешле техник - икътисадый нигезләнгәндә проектлау-тикшерү биремнәре нигезендә күздә тотарга рөхсәт ителә.
4.7.62. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын проектлау махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары (фермалар) өчен ветеринария-санитария кагыйдәләре һәм аларны проектлаштырганда һәм төзегәндә СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан 04.12.1974 ел, № Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган таләпләр, 15.12.1976 ел, СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган бал кортларын карап тотуның ветеринария - санитария кагыйдәләре, 15.12.1976 ел, № Баш ветеринария идарәсе- 17.08.1998 ел, № 13-4-2/1362 Россия Федерациясе Авыл хуҗалыгы һәм азык-төлек министрлыгының Ветеринария департаменты тарафыннан расланган бал кортларының авыруларын, агуларын һәм төп корткычларын кисәтү һәм бетерү.
4.7.63. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фито - санитария күзәтчелеге буенча Федераль хезмәт органнары белән килештереп гамәлгә ашырыла.
Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары ябык режимда эшли. Чит кешеләрнең җитештерү зоналарына керү, шулай ук хуҗалыкларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган теләсә кайсы транспорт төре керү тыела.
4.7.64. Умартачылык хуҗалыкларын территориаль аерымланган зоналарга: административ-хуҗалык, стационар умарталыклар (товар, репродуктив һәм карантинлы) һәм даими күченү урыннарына бүлүне исәпкә алып проектларга кирәк.

Административ-хуҗалык зонасында бал, бал эшкәртү, оя һәм тары әзерләү, ашлама әзерләү, умарталарны саклау, умарталарны саклау өчен элмәләр, тары һәм инвентарь, ветеринария пункты һәм санитар үткәрү урыны (бал, воск эшкәртү, тукландыру цехлары керү юлында) урнашкан.
Умарталыклардан административ-хуҗалык зонасына кадәр аерма 5000 метрдан да ким булмаска тиеш.
4.7.65. Умарталарны (ояларны) урнаштыру шартлары һәм тәртибе җир законнары, ветеринария-санитария таләпләре нигезендә билгеләнә, ә
урман кишәрлекләрендә урнашкан умарталар (умарталар) өчен - Россия Федерациясе Урман кодексы нигезендә.
Умарталар территорияләре кимендә ераклыкта урнаштырыла:
500 метр-шоссе һәм тимер юллардан, пилорамалардан, югары вольтлы электр тапшыру линияләреннән;
1000 метр - терлекчелек һәм кошчылык корылмаларыннан;
5000 метр - кондитер һәм химия сәнәгате, аэродром, хәрби полигоннар, радиолокацион, радио-һәм телевизион станцияләр һәм башка микродулкынлы нурланышлар чыганакларыннан.
Күчмә умарталар стационар умарталардан 1500 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашкан.
Умарталарның күләме һәм умарталарның саны җирле шартларга бәйле рәвештә билгеләнә. Умарталар арасындагы ераклык 3 метрдан да ким булмаска тиеш, кортлар янәшәсендә
- кимендә 10 метр.
4.7.66. Умартачылык хуҗалыклары биналары һәм корылмалары арасындагы ераклыкны, технологик һәм планлаштыру таләпләренә бәйле рәвештә, аларны арттыру зарурлыгы килеп чыкмаса, янгынга каршы аермалар белән тигез кабул итәргә кирәк.
4.7.67. Крестьян (фермер) хуҗалыгы (алга таба - фермер хуҗалыгы) гомуми милкендә булган һәм житештерү һәм башка хуҗалык эшчәнлеген (авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, эшкәртү, саклау, ташу һәм сату) бергәләп гамәлгә ашыручы гражданнар берләшмәсеннән гыйбарәт.
Фермер хуҗалыгы бер граждан булдырылырга мөмкин.
4.7.68. Фермер хуҗалыклары төзү һәм аларның эшчәнлеге «крестьян (фермер) хуҗалыгы турында " 2003 елның 11 июнендәге 74-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә җайга салына.
4.7.69. Фермер хуҗалыгы эшчәнлегенең төп төрләре-авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм эшкәртү, шулай ук аларны ташу (ташу), үзебез җитештергән авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм сату.
Фермер хуҗалыкларын проектлаганда әлеге бүлекнең норматив таләпләренә, шулай ук әлеге нормативларның тиешле бүлекләренә таянып эш итәргә кирәк.
4.7.70. Гамәлдәге авыл хуҗалыгы предприятиеләре, умарталар, фермер хуҗалыклары һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар базасында, шулай ук авыл торак пунктлары территорияләрендә кунак йортлары урнаштыру мөмкин.
Авыл Кунак йорты-авыл торак пунктына туристик максатлар белән килгән гражданнарны урнаштыру чарасы (табигый, тарихи, социаль-көнкүреш һәм башка объектларны рухи һәм башка ихтыяҗларны канәгатьләндерү, тормыш эшчәнлеген саклап калу, физик көчләрне торгызу һәм үстерү максатларында куллану) һәм вакытлыча яшәү урынында чыганаклардан керем алу белән бәйле эшчәнлек белән шөгыльләнү максатыннан башка.

Мәрхүмне күмү өчен зиратлар территорияләрендә җир участогы күләме җирле үзидарә органы тарафыннан үлгән ир яисә хатынның якын туганының шул ук җир кишәрлегендә җирләүне гарантияләү өчен билгеләнә.

4.8.1. Федераль хәрби мемориаль зират өчен җир кишәрлегенең күләме анда күмелгән урыннарның күздә тотылган саныннан чыгып билгеләнә һәм 40 гектардан да артып китәргә мөмкин. Һәлак булучыны (вафат булучыны) күмү өчен мемориаль зират территориясендә җир кишәрлеге 5 кв.метр тәшкил итә.

4.8.2. Яңа төзелә торган җирләү урыннары селитеб территориясе чикләреннән кимендә 300 метр ераклыкта урнаштырылырга тиеш. 4.8.3.Үлгән җирнең гәүдәсен (калдыкларын) кабергә күмү юлы белән зиратларны түбәндәге ераклыкларга урнаштыралар: торак, иҗтимагый биналардан, спорт-савыктыру һәм шифаханә-курорт зоналарыннан:

100 метр - зират мәйданы 10 гектар һәм аннан да кимрәк; 50 метр - авыл, ябык зиратлар һәм мемориаль комплекслар өчен; су белән тәэмин итүнең үзәкләштерелгән чыганагы су алу корылмаларыннан, су чыганагын санитар саклау зоналары поясларының һәм фильтрлау вакытының ераклыгы җитәрлек булуын раслап, кимендә 1000 метр; коелар, каптажлар, чишмәләр һәм су белән тәэмин итүнең башка табигый чыганаклары файдаланыла торган авыл торак пунктларында зиратлар һәм торак пункт арасында грунт сулары агымы буенча югарырак санитар-саклау зонасы туфрак суларын чистарту нәтиҗәләре һәм лаборатория тикшеренүләре мәгълүматлары нигезендә тәэмин ителә.

4.8.4. Санитар-яклау зоналары территориясе планлаштырылырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә, транспорт һәм инженерлык коридорлары булырга тиеш. Яшелләндерү проценты үсемлекләр дөньясының территориянең су режимын көйләүдә катнашу шартларыннан чыгып исәпләү юлы белән билгеләнә.

4.8.5. зиратларның, күмү билгеләнешендәге биналарның һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары территорияләрендә күрсәтелгән объектларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган биналар һәм корылмалар төзү рөхсәт ителми, моңа культ һәм йола объектларыннан тыш. Санитар-яклау зоналары һәм зиратлар территориясендә үзәкләштерелгән хуҗалык-эчәр су белән тәэмин итү челтәрләрен салу тыела.

4.8.6. Зиратларда, башка биналарда һәм җирләү өчен билгеләнгән урыннарда су белән тәэмин итү системасын күздә тотарга кирәк. Су белән тәэмин итүнең һәм канализациянең үзәкләштерелгән системалары булмаганда, шахта коеларын су сибү һәм санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп, чүп таптыру тибындагы җәмәгать бәдрәфләрен төзү рөхсәт ителә.

4.8.7. Зиратлар, биналар һәм күмү корылмалары участокларында кимендә 20 метр киңлектәге яшел үсентеләр зонасы, автокатафалклар һәм автотранспорт стоянкалары, чүп җыю урналары, чүп-чар җыю мәйданчыклары, аларга якын килү юллары булган чүп-чар җыю мәйданчыклары каралган.

4.8.8.зиратларны күчергәндә һәм күмгәндә территорияләрне һәм участокларны рекультивацияләү зарур. Торак территорияне планлаштыру өчен юк ителә торган урыннардан грунтлар файдалану рөхсәт ителми. Күмү урыны территориясен куллану аны күчергәннән соң егерме ел узгач рөхсәт ителә. Бу очракларда җирләү урыны территориясен бары тик яшел утыртмалар астында гына кулланырга мөмкин. Бу территориядә биналар һәм корылмалар төзү тыела. Зиратлар күчерелгәннән соң санитар-яклау зоналарының, шулай ук зират чоры тәмамланганнан соң яңа каберлекләр өчен ябык зиратларның күләме үзгәрешсез кала бирә.

4.8.9. Матәм йолалары йортлары торак төзелеше чикләрендә һәм торак зоналарыннан читтә урнашкан җир кишәрлекләрендә гамәлдәге яисә яңадан проектлана торган зиратлар,

коммуналь зоналар территорияләрендә урнаштыралар. Матәм йолалары йортларыннан торак биналарга, дәвалау, балалар, белем бирү, спорт-савыктыру, мәдәни-агарту учреждениеләре һәм социаль тәэмин итү учреждениеләре территорияләренә кадәр ераклык матәм йоласы характерын исәпкә алып регламентлаштырыла һәм кимендә 100 метр булырга тиеш.

Терлек базларын урнаштыру зоналары

4.8.10. Терлек каберлекләре (биотермик чокырлар) биологик калдыкларны (хайван һәм кош үләннәрен), терлек суюю пунктларында, чүп аулауларда, ит эшкәртү оешмаларында, базарларда, сәүдә оешмаларында һәм башка оешмаларда ачыкланган ветеринария конфискатларын яндыру яисә күмү өчен билгеләнгән; хайванның азык-төлек һәм азык булмаган чималын эшкәрткәндә алына торган башка калдыкларны. Терлек зиратлары (биотермик чокырлар) Россия Федерациясе Баш дәүләт ветеринария-спекторы тарафыннан расланган биологик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юкка чыгару буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре таләпләренә туры китереп проектлана 04.12.1995 № 13-7-2/469.
4.8.11. Терлекчелек базын яисә аерым торган биотермик чокырны төзү өчен җир кишәрлеген сайлау һәм бирү җирле үзидарә органнары Татарстан Республикасы буенча Ветеринария һәм фитосанитар күзәтү буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең санитар-эпидемиологик бәяләмәсе һәм кулланучылар хокукларын яклау өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсенең әлеге объектларны урнаштыруга тәкъдим итүе буенча җирле үзидарә органнары үткәрә.
4.8.12. Җир каберлекләрен (биотермик чокырларны) 600 кв.метрдан да ким булмаган коры җир участогына урнаштыралар. Грунт суларының тору дәрәҗәсе җир өстеннән кимендә 2 метр булырга тиеш.
4.8.13. Санитар-яклау зонасы күләме үләт базыннан (биотермик чокырдан) түбәндәгеләргә кадәр: торак, җәмәгать биналары, терлекчелек фермалары (комплекслары) - 1000 метр; терлек һәм көтүлекләр - 200 метр;
Аларның категориясенә карап, автомобиль, тимер юллар - 50 - 300 метр.
4.8.14. Дәүләт ветеринария оешмалары территориясендә урнашкан биотермик чокырлар ярдәмче корылмалар составына керә. Ветеринария оешмалары чокыры һәм җитештерү биналары арасындагы әлеге территориядәге ераклык регламентлаштырылмый.
4.8.15. Махсус сакланылучы территорияләрдә (шул исәптән махсус сакланылучы табигать территорияләрендә, су саклау зоналарында, су белән тәэмин итү чыганакларын саклау зоналарында) терлек каберлекләрен (биотермик чокырларны) урнаштыру катгый тыела.
4.8.16. Территорияне терлек каберлеге (биотермик чокыр) капкалы 2 метрдан да ким булмаган биеклектәге саңгырау койма белән проектлыйлар. Бөтен периметр буйлап койманың эчке ягыннан тирән траншея проектлана 0,8 - 1,4 метр һәм киңлеге 1,5 метрдан ким булмаган һәм траншея аша күчеш күпере.
4.8.17. Үлем базы янында хайваннарның үле гәүдәләрен ачу, дезинфекция чараларын, инвентарьларны, махсус киемнәрне һәм инструментларны саклау өчен бина проектлыйлар.
4.8.18. Үлем базларына (биотермик чокырларга) әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләренә туры китереп, килү юллары каралган.
4.8.19. Татарстан Республикасы Баш дәүләт ветеринария инспекторы рөхсәтеннән аерым очракларда, соңгы күмү вакытыннан соң: биотермик чокырга кимендә 2 ел узды; җир чокырына - 25 елдан да ким булмаган. Сәнәгать объекты азык-төлек һәм азык-төлек

продуктларын кабул итү, җитештерү һәм эшкәртү белән бәйле булырга тиеш түгел.

Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү объектларын урнаштыру зоналары

4.8.20. Җитештерү һәм куллану калдыкларын туплау, саклау, күмү һәм зарарсызландыру объектларын урнаштыруны «Җитештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы, «Җитештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы, СНиП 2.01.28-85, СанПиН 42-128-4690-88, СанПин 2.1.7.1322-03, СанН 2.2.2.2.1.1.1-1200 номерлы федераль законнар таләпләрен исәпкә алып, Россия Федерациясе Дәүләт комитетының торак-коммуналь комплексларын төзү һәм «Куркыныч җитештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 2003 елның 21 июлендәге 152-01-ФЗ номерлы карарын, калдыкларны чистарту һәм эксплуатацияләү өчен билгеләнгән территорияләрне чистарту һәм эксплуатацияләү тәртибе турында 152.1.2.1.6 номерлы карарларын раслау хакында Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан.

Калдыклар белән эш итү объектларын урнаштыру бары тик сәнәгать һәм башка махсус билгеләнгән урыннарда гына мөмкин.

4.8.21. Калдыкларны урнаштыру объектларын төзү калдыклар белән эш итү өлкәсендә федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан үз компетенцияләре нигезендә бирелгән рөхсәтләр нигезендә гамәлгә ашырыла. Калдыкларны урнаштыру объектлары төзелеше урынын билгеләү Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә махсус (геологик, гидрологик һәм башка) тикшеренүләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Эксплуатацияләнүе калдыклар белән эш итүгә бәйле предприятиеләрне, биналарны, төзелешләрне, корылмаларны һәм башка объектларны төзү, реконструкцияләү, консервацияләү һәм бетерү шәһәр төзелеше эшчәнлеге, дәүләт экспертизасы турындагы законнар нигезендә уздырыла торган дәүләт экспертизасының уңай бәяләмәсе булганда рөхсәт ителә. Калдыкларны урнаштыруга һәм зарарсызландыруга бәйле объектларның проект документациясе «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль законның 11 статьясы нигезендә дәүләт экология экспертизасы объекты булып тора.

4.8.22. Торак пунктлар, элемтә, курорт, дәвалау-савыктыру, рекреация зоналары чикләрендә, шулай ук саклау зоналарында, җир асты су объектларының су җыю мәйданнарында калдыкларны күмү тыела, алар эчәр өчен һәм хуҗалык-көнкүрешне су белән тәэмин итү максатларында файдаланыла. Файдалы казылмалар ятмалары урыннарында һәм тау эшләрен алып бару урыннарында, әгәр файдалы казылмалар ятмалары урыннарын пычрату һәм тау эшләрен алып баруның иминлеге куркынычы барлыкка килсә, калдыкларны күмү тыела. Калдыкларны урнаштыру объектларының дәүләт реестрына кертелмәгән объектларда калдыклар урнаштыру тыела.

4.8.23. Җитештерү һәм куллану калдыкларын саклау һәм күмү объектларын җитештерү һәм куллану калдыкларын (чүп яндыру һәм чүп эшкәртү объектлары) зарарсызландыру объектлары белән комплекста урнаштырырга кирәк.

4.8.24. Калдыклар белән эш итү объектларының санитар-яклау зоналары күләмнәре Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитария табибының 2007 елның 25 сентябрендәге 74 номерлы «СанПиН 2.2.1/2.1.1200-03 «Санитар-яклау зоналары һәм предприятиеләрнең, корылмаларның санитария классификациясе» СанПиН 2.2.1.1.1200-03 санитария-эпидемиология кагыйдәләренең яңа редакциясен һәм нормативларын гамәлгә кертү турында» карары белән билгеләнде.

Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.25. Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары (алга таба - объектлар) җитештерү калдыкларын озак вакытлар саклау, аларны күмү һәм зарарсызландыру өчен, аларны эксплуатацияләүнең бөтен чорына һәм ябылганнан соң халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген тәэмин итү шарты белән билгеләнгән. Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары СанПиН 2.1.1322-03, СНиП 2.01.28-85, СанПиН 2.2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә проектлана.
4.8.26. Объектларны, норматив санитар-яклау зоналарын тәэмин итеп, торак зонасыннан читтә һәм аерымланган территорияләрдә урнаштырырга кирәк. Объектлар торак төзелешенә карата үлчәнгән яктан урнаштырылырга тиеш.
4.8.27. Объектларны урнаштыру рөхсәт ителми: су чыганакларын санитар саклау зоналары территориясендә; дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклау зоналарында; халыкның күпләп ял итү зоналарында һәм дәвалау-савыктыру учреждениеләре территориясендә; ял итү зоналарында; су йөртүчән офыкларны аерып алу урыннарында; сазланучы һәм су белән тәэмин ителә торган территорияләрдә; билгеләнгән су саклау зоналары чикләрендә сулыклар һәм су агымнары чикләрендә.
4.8.28. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигоннар шулай ук түбәндәгеләрне урнаштыру рөхсәт ителми: файдалы казылмалар ятмалары мәйданнарында җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка; актив карст зоналарында; оползнея зоналарында; эчәргә яраклы суның җир асты чыганакларын тукландыру зонасында; рекреацион зоналар территорияләрендә; урманнар, урман парклары һәм башка яшел утыртмалар белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән, аларны яклау һәм санитария-гигиена функцияләрен үтәүче һәм халыкның ял итү урыны булган җирләрдә; Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәт билгеләгән сроклар агымына кадәр органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган участокларда.
4.8.29. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигоннарны проектлаштырырга кирәк: торак пункт территориясенә карата пропорциональ яктан (өстенлек итүче юнәлештәге җилләр өчен); әйләнә-тирә мохитне пычратуны булдырмый торган чараларны һәм инженерлык чишелешләрен гамәлгә ашыру мөмкин булган мәйданчыкларда; эчәргә яраклы суны, балык үрчетү хуҗалыкларын су җыю урыннарыннан түбәнрәк; хуҗалык өчен булмаган яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә йә авыл хуҗалыгы җирләрендә иң начар сыйфатлы җирләрдә;
аз профильле грунтлар (балчык, суглинкалар, сланецлар) булган участокларда гидрогеологик шартларга туры китереп, грунт сулары ятмалары, алар иң югары күтәрелгәндә, полигонны эксплуатацияләгәндә су күтәрелүен исәпкә алып, күмүче калдыкларның аскы дәрәҗәсеннән 2 метрдан да ким түгел. Полигон урнаштыру өчен участок җир асты сулары ятмалары дәрәҗәсе 2 метрдан артыграк булган территорияләрдә түшәлә торган токымнарның фильтрациясе коэффициенты 10(-6) сантиметр/секундка; авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән кимендә 2 километр ераклыкта, файдаланыла торган җирләрдән ераклыкта, файдаланыла торган территорияләрдә урнаштырылырга тиеш. Азык-төлек продуктлары җитештерү өчен файдаланылмый торган техник культуралар үстерү.
Уңайсыз гидрогеологик шартларда сайлап алынган мәйданчыкта грунт сулары дәрәҗәсенең таләп ителә торган кимүен тәэмин итә торган инженерлык чараларын күздә

тоту зарур.
Утырту грунтларында полигоннарны урнаштыру грунтларның утыру үзлекләрен тулысынча бетерү шарты белән рөхсәт ителә.
4.8.30. Объект участогы күләме калдыкларның җитештерүчәнлеге, төре һәм куркынычы классы, эшкәртү технологиясе, 20 - 25 елга исәпләнгән эксплуатацияләү срогы һәм аннан соңгы калдыкларны файдалану мөмкинлеге белән билгеләнә.
4.8.31. Объектлар участокларының функциональ зоналаштыру объектның билгеләнүенә һәм сыйдырышлылыгына, калдыкларны эшкәртү дәрәҗәсенә бәйле һәм аннан да ким булмаска тиеш. 2 зона (административ-хуҗалык һәм җитештерү зоналары).
4.8.32. Объектлар территориясендә калдыкларны яндыру, юу корылмалары, машина механизмнарын пропаркалар һәм зарарсызландыру өчен автоном котельня, махсус җайланмалар урнаштыру рөхсәт ителә.
4.8.33. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары составында түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы; токсик сәнәгать калдыкларын күмү участогы; токсик сәнәгать калдыкларын ташу өчен билгеләнгән махсус автотранспорт стоянкасы.
4.8.34. Объект территориясендә калдыкларны урнаштыру СанПиН 2.1.1322-03, токсик сәнәгать калдыклары таләпләре нигезендә шулай ук СНиП 2.01.28-85 таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.
4.8.35. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын калдыкларны төп тәэмин итүче предприятиедән мөмкин кадәр кыска арага урнаштырырга кирәк.
4.8.36. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводында төзелешнең нәтиҗәлелеге 30 проценттан да ким булмаска тиеш. Завод биналарының, корылмаларының һәм биналарының составы СН2.01.28-85 бүлегенең таләпләре нигезендә билгеләнә.
4.8.37. Токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводының санитар-яклау зонасы күләмнәре һәр конкрет очракта атмосфера һавасының көтелгән пычрануын һәм атмосфера һавасына физик йогынтыны исәпләп чыгару һәм алга таба табигый тикшеренүләр һәм үлчәүләр үткәрү белән билгеләнә.
4.8.38. Токсик сәнәгать калдыкларын күмү участогын (алга таба - күмү участогын) әлеге нормативларның 4.8.73 - 4.8.74 п. таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк. Җирләү участогы территориясендә корылмаларны проектлау СНиП 2.01.28-85 бүлегенең таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.
4.8.39. Санитар-яклау зонасы җирләрдән торак пунктларга һәм ачык сулыкларга кадәр, шулай ук мәдәни объектларда кулланыла торган объектларга кадәр. Сәламәтләндерү максатларында, җирле шартларны исәпкә алып билгеләнә, әмма кимендә 3000 метр. Күмү участогының санитар-яклау зонасында токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча завод урнаштыру, махсуслаштырылган автотранспорт һәм пычратылган яңгыр һәм дренаж суларын суырту җайланмалары урнаштыру рөхсәт ителә.
4.8.40. Җирләү участокларын якын араларга урнаштырырга кирәк:
200 метр - авыл хуҗалыгы җирләреннән, гомуми челтәрдәге автомобиль һәм тимер юллардан;
50 метр - ял итү максатларында файдалану өчен билгеләнмәгән урман һәм урман утыртмалары чикләреннән.
4.8.41. Махсуслаштырылган автотранспортның тукталышын, кагыйдә буларак, токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы белән янәшә урнаштырырга кирәк. Махсуслаштырылган автотранспорт стоянкасының санитар-яклау зонасы күләмнәре СанПиН 2.2.1/2.1.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.8.42. Махсус машиналарны һәм тейнерларны чистарту, юу һәм зарарсызландыру өчен корылмалар административ-көнкүреш биналарыннан 50 метрдан да ким булмаган ераклыктагы полигонның җитештерү зонасыннан чыкканда урнаштырылырга тиеш.
4.8.43. Завод урнаштыру һәм туктап тору өчен торак пунктның җитештерү зонасында булмаганда, токсик сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоны объектларын бер мәйданчыкта урнаштыру рөхсәт ителә.
4.8.44. Җитештерү калдыкларын урнаштыру объектлары су белән тәэмин итүнең, канализациянең, чистарту корылмаларының (локаль) үзәкләштерелгән челтәрләре белән тәэмин ителергә тиеш, шул исәптән өске агымны һәм дренаж суларын «Инженерлык инфраструктурасы зонасы» бүлеге таләпләренә туры китереп чистарту өчен дә. 4.8.45. Объектларга килү юллары әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зонасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектлана.

Каты коммуналь калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.46. Каты коммуналь калдыклар полигоннары (алга таба - ТКО) КККны изоляцияләү һәм зарарсызландыру өчен билгеләнгән махсус корылмалар булып тора һәм халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген гарантияләргә тиеш. Полигоннар зурлыгы ягыннан теләсә нинди торак пунктлар өчен оештырылырга мөмкин. Торак пунктлар төркемнәре өчен үзәкләштерелгән полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.
ТКО полигоннары 2.1.7.1038-01, Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан расланган каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатацияләү һәм рекультивацияләү инструкцияләре таләпләре нигезендә проектлана.
4.8.47. ТКО полигоннары торак зонадан читтә, аерымланган территорияләрдә норматив санитар-яклау зоналарын тәэмин итеп урнаштырыла. Җир кишәрлеген биргәндә полигонны эксплуатацияләү срогы һәм әлеге территорияне хуҗалык куллану (рекультивация) өчен яраклы хәлгә кайтару чаралары билгеләнә.
4.8.48. Санитар-яклау зонасы - 500 метр компостирование участоклары; камилләштерелгән чүплекләр - 1000 метр тәшкил итә. Санитар-яклау зонасы күләме, табигый тикшеренүләр һәм үлчәүләрне алга таба башкарып чыгып, атмосферада зарарлы матдәләрне тарату исәбе белән төгәлләштерелергә тиеш. Зона чикләре, әгәр ул норматив зона чикләреннән чыкса, 1 ПДК изолиниясе буенча билгеләнә. Санитар-яклау зонасында яшел үсентеләр булырга тиеш.
4.8.49. полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми: су чыганакларын һәм минераль чыганакларны санитар саклау зоналары территориясендә; курортларны саклауның барлык зоналарында; ярык токымнар өстенә чыгу урыннарында; су йөртүчән офыкларны аерып алу урыннарында; халыкның күпләп ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләре урнаштыру урыннарында. ТКО полигонын урнаштыру өчен участокны сайлаганда клима-ны исәпкә алырга кирәк. урында географик һәм туфрак үзенчәлекләре, урынның геологик һәм гидрологик шартлары. ТКО полигоннары балчыклар яки авыр сугиналар табылган участокларда урнаша, ә грунт сулары 2 метрдан артык тирәнлектә ята. 1 метрдан артык тирәнлектәге сазлык полигоны һәм ачкычлар рәвешендәге грунт сулары чыккан участоклар өчен файдаланылмый.
4.8.50. ТКО полигоны калдыкларның атмосфера явым-төшемнәрен юу мөмкинлеген һәм алар янәшәсендәге җир мәйданнарын һәм ачык сулыкларны пычратуны юкка чыгаручы тигез территориядә урнашкан. Чокырлар территориясендә, аның өске катламнарыннан башлап, җир кишәрлеген ТКО полигоннарына бүлеп бирү рөхсәт ителә, бу әлеге суларны

ачык сулыкларга чыгару өчен өстәмә таулы каналлар урнаштыру юлы белән өске суларны җыю һәм чыгаруны тәэмин итәргә мөмкинлек бирә.
4.8.51. Полигон үзара бәйләнгән ике территориаль өлештән: ТКО төзүдә эшләүче территориядән һәм хуҗалык-көнкүреш объектларын урнаштыру өчен территориядән проектлаштыралар.
4.8.52. Хуҗалык зонасы персонал өчен көнкүреш бинасын, машиналар һәм механизмнар урнаштыру өчен стоянкаларны урнаштыру өчен проектлана. Персонал өчен кирәкле күләмдә эчә торган һәм хуҗалык-көнкүрешне су белән тәэмин итү, ризык кабул итү бүлмәсе, әлеге нормативларның «Инженерлык инфраструктурасы зонасы» бүлегенең таләпләренә туры китереп туалет тәэмин итү күздә тотыла.
4.8.53. Хуҗалык зонасы территориясе бетонлаштырыла яисә асфальтлана, яктыртыла, җиңел киртәгә ия.
4.8.54. ТКО полигонының бөтен территориясе периметры буенча 2 метрдан артык тирәнлектә җиңел киртә яки киптерү траншеясы проектлана яисә биеклеге 2 метрдан да артмый. Полигон коймасында җитештерү-көнкүреш бинасы янындагы шлагбаум ясала.
4.8.55. Полигоннан чыкканда чүп ташучыларның йөрү өлеше өчен бетон ванна җайланмасы белән контроль-дезинфекцияләү җайланмасы каралган. Ванна күләмнәре чүп-чар ташу калдыкларын эшкәртүне тәэмин итәргә тиеш.
4.8.56. Полигонның яшел зонасында контроль скважиналар проектлана, шул исәптән: бер контроль скважина - грунт сулары ташкыны буенча полигоннан югарырак, 1 - 2 скважина җир асты суларына ТКО туплануын исәпкә алу өчен полигоннан түбәнрәк.
4.8.57.Грунт суларының һәм өске суларның сыйфатын контрольдә тоту буенча корылмаларның автотранспорт өчен керү юллары булырга тиеш.
4.8.58. ТКО полигоннарына әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә килү юллары проектлана.

Кар җыю пунктларын урнаштыру зоналары

4.8.59. Торак пунктлар территорияләреннән кар-боз катламын җыю, саклау һәм утильләштерү, шул исәптән юллардан, ясалма корылмалардан (күперләрдән, эстакададан, юлүткәргечләрдән) пычранган кар катламын җыю, саклау һәм утильләштерү өчен махсус корылмалар - кар чистарту пунктлары күздә тотылырга тиеш. Кар яву пунктлары канализация системасына тоташтырылган «коры» кар өемнәре һәм кар эретү шахталары рәвешендә булырга мөмкин.
Кар җыю пунктларын проектлауны 218.5.001-2008 БДМның тармак юл методик документын кардан саклау һәм чистарту буенча методик тәкъдимнәр нигезендә, селитеб территорияләреннән, предприятиеләр мәйданчыкларыннан өслекне җыю, чыгару һәм чистарту системаларын исәпләү буенча тәкъдимнәр һәм аны су объектларына чыгару шартларын билгеләү 28.12.2005 "Су белән тәэмин итүнең, канализациянең, гидротехник корылмаларның һәм инженерлык геологиясенең фәнни-технологик институты" (ФГУПИ ВОДЕО) федераль дәүләт унитар предприятиесе тарафыннан расланган су объектларына чыгару шартларын билгеләү, шулай ук әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә норматив документлар белән тәэмин итү өлкәсендә норматив документлар нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.
4.8.60. Кар көрәү пунктлары һәм аларның урнашу урыннары түбәндәге шартлардан чыгып исәпләнә: кар чыгару эшләренең оперативлыгын тәэмин итү; кар чыгарганда транспорт чыгымнарын минимальләштерү; читкә чыгарылырга тиешле кар күләмнәрен; канализация

коллекторларының һәм чистарту корылмаларының куәтләренең үткәрү сәләтен; аларга каршылыксыз транспорт килү тәэмин ителеше.
4.8.61. Су объектларының су саклау зоналарында, боз капламы өслегендә һәм су объекты территориясенең сулык җыелмасында, шулай ук җир асты инженерлык челтәрләрендә «коры» кар яктырткычлары урнаштыру рөхсәт ителми.
4.8.62. Кар җыю пунктларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасы күләмен кимендә 100 метрга кабул итәргә кирәк.
4.8.63. Карны «коры» итеп яктырту өчен бирелгән участок: каты өслекле; рельефка кар сулары эләкми торган бөтен периметр буйлап өем; су җыю лотоклары һәм кар суларын локаль чистарту корылмаларына күчерү системасы; бөтен периметр буйлап койма; контроль-үткәрү пункты булырга тиеш. Карлы суларны канализациягә ташлау локаль чистарту корылмаларын алдан чистартып, норматив күрсәткечләргә кадәр башкарылырга тиеш.
4.8.64. Кар эретү шахталары (камералар) конструкциясендә барлык кышкы чорда агып төшә торган карны эретү, шулай ук кар суларын норматив күрсәткечләргә кадәр чистарту күздә тотыла.
4.8.65. Кар чистарту территориясен җәй көне автотранспорт стоянкасын (парковкасын) оештыру яисә башка максатлар өчен файдалану рөхсәт ителә.

Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары

4.9.1. Хәрби объектлар һәм башка режим территорияләре зоналары махсус режим урнаштырылган хәрби һәм башка объектларны урнаштыру өчен билгеләнгән.
Җирлекнең режимлы территорияләре зоналарыннан файдалану тәртибе, җирлекнең махсус нормативлары һәм төзү кагыйдәләре нигезендә җирле үзидарә органнары белән килештереп, федераль башкарма хакимият органнары һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнә.
1. Җирлек инфраструктурасын формалаштыру

1.1. Социаль инфраструктура

5.1.1. Социаль инфраструктура учреждениеләренә, предприятиеләренә һәм оешмаларына гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары, социаль тәэмин итү оешмалары, яшьләр белән эшләү учреждениеләре, спорт һәм физкультура-сәламәтләндерү учреждениеләре, мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре, сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, идарә оешмалары һәм учреждениеләре, проект оешмалары, кредит-финанс учреждениеләре һәм элемтә предприятиеләре, фәнни һәм административ оешмалар һәм башкалар керә (алга таба - учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре). Милекнең барлык төрләренә һәм төрләренә хезмәт күрсәтү предприятиеләрен шәһәр төзелеше вәзгыятен, шәһәр округы, җирлек составындагы торак пунктларның планировка структурасын, бердәм хезмәт күрсәтү системасын булдыру максатларында торак районнарга һәм микрорайоннарга (кварталларга) бүлүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.
5.1.2. Учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы, аларның җир кишәрлекләре күләмнәрен әлеге нормативларга N 3 нче кушымтасының 4 нче таблицасында китерелгән социаль тәэмин ителешнең социаль нормативлары буенча кабул итәргә кирәк. Җир кишәрлекләренең санын, аларның

сыйдырышлылыгын, зурлыгын, микрорайон (квартал) һәм торак районына хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштыруны исәпләгәндә, халыкның төрле социаль төркемнәренең, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикләнгән кешеләрнең ихтыяҗларын канәгатьләндерү зарурлыгыннан чыгып, әлеге нормативларга карата кимендә 4 нче таблицада китерелгән 3 нче кушымтаның социаль нормативларын кабул итәргә кирәк.

Учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең сыйдырышлылыгы, аларны урнаштыру һәм әлеге нормативларга N 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән җир кишәрлекләре күләмнәрен проектлауга йөкләмә буенча билгеләргә кирәк.

5.1.3. Авыл торак пунктларында вакытлыча яшәү шарты белән бакчачылык, яшелчәчелек берләшмәләренең, дача хуҗалыкларының һәм торак фондының сезонлы халыкка хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү 1 000 кешегә исәпләгәндә түбәндәге күрсәткечләр буенча кабул итәргә рөхсәт ителә: сәүдә учреждениеләре - 80 кв.метр сәүдә мәйданы; көнкүреш хезмәте күрсәтү учреждениеләре - 1,6 эш урыны; янгын депосы - 0,2 янгын сүндерү автомобиле.

5.1.4. Хезмәт күрсәтү системасын формалаштырганда учреждениеләр һәм объектлар, шул исәптән көндәлек, педагогик һәм эпизодик хезмәт күрсәтүнең түбәндәге дәрәҗәләре күздә тотылырга тиеш: көндәлек хезмәт күрсәтү - халыкка атнасына кимендә бер тапкыр килүче учреждениеләр һәм предприятиеләр, яки халыкның яшәү һәм эшләү урыннарына турыдан-туры якын җирдә урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр; вакытлы хезмәт күрсәтү - халыкка кимендә айга бер тапкыр килүче учреждениеләр һәм предприятиеләр; эпизодик хезмәт күрсәтү - халыкка айга кимендә бер тапкыр килгән учреждениеләр һәм предприятиеләр (махсуслаштырылган уку йортлары, хастаханәләр, универмагинар, театрлар, концерт һәм күргәзмә заллары һ.б.). Хезмәт күрсәтү төрләре буенча объектлар исемлеге кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән. Әлеге нормативларга карата №3.

5.1.5. Көндәлек хезмәт күрсәтү объектларын микрорайон (квартал) территориясенә башка функциональ билгеләнештәге территорияләр әйләнәсендә урнаштырыла торган торак, катнаш торак төзелеш төркеме проектлаганда һичшиксез урнаштыру. Төркем микрорайон составында урнашкан очракта, көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары һәм алар белән тәэмин ителеш күрсәткечләре периодик хезмәт күрсәтү объектлары белән тәэмин ителешнең суммар күрсәткечләренә керә.

5.1.6. ориентир буенча исәпләүләр өчен учреждениеләрнең һәм предприятиеләрнең аз катлы торак төзелеше территорияләрендә хезмәт күрсәтү саны һәм сыйдырышлылыгы күрсәткечләре 28 нче таблица нигезендә кабул ителергә рөхсәт ителә.

28 нче таблица

Аз катлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең санын һәм сыйдырышлылыгын билгеләү

Учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре	Күрсәткечләр	Җир участокларының күләмнәре
1000 кешелек мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	Демографик структура буенча 1 - 6 яшьлек яшь төркеменең 85 проценты чикләрендә - якынча 52; 100 процент күләмендә колачлау - якынча 62 процент.	Ясле-бакчалар сыйдырышлылыгы 1 урынга туры килә: 100 урынга кадәр - 40, 100 дән артык - 35, ясле-бакчалар комплексында 500 урыннан артык урын
1000 кешелек гомуми белем бирү оешмалары	Демографик структура буенча 7 - 18 яшьлек яшь төркеменең 100 процентын - якынча 91 процентын колачлый.	Гомуми белем бирү оешмасында, укучыларда: 1 укучыга 40 тан артык 400 - 50 кв. метр; 1 укучыга 400 дән артык 500 - 60 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 600 дән 800 - 40 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 800дән артык 1100 - 33 кв. метрга кадәр; 1 укучыга 1100 - 1500 - 21 кв. метрдан артык; 1500 дән 2000 - 1 укучыга 17 кв. метрга кадәр; 2000-16 кв. метрдан артык 1 укучыга
Спорт-ял итү комплексы, 1000 кешегә гомуми мәйдандагы кв.метр	300	1 объектка 0,2 - 0,5 гектар
Амбулатор-поликлиника учреждениеләре: поликлиникалар, сменага 1000 кешегә; амбулаторияләр, гомуми мәйданның кв.метры	22 50	сменага 100 йөрешкә 22 50 0,1 гектар булса да, объектка 0,5 гектар туры килә. Объектка 0,2 гектар
Аптекалар, 1000 кешегә	50	объектка 0,2 - 0,4 гектар

гомуми мәйданның кв.метры		
Аптека киосклары, гомуми мәйданы 1000 кешегә кв.метр	10	объектка 0,05 гектар
Көндәлек сәүдә предприятиеләре, 1000 кешелек сәүдә мәйданының кв.метры: азык-төлек кибетләре	Барлыгы - 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 70 кв.метр - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - муниципаль район чикләрендә.	объектка 0,2 - 0,3 гектар
азык-төлек булмаган кибетләр	Барлыгы - 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 30 кв.метр - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, муниципаль район чикләрендә	объектка 0,2 - 0,3 гектар

Көнкүрешне тикшерү, 1000 кешегә эш урыннары бирү предприятиеләре	2	объектка 0,15 гектар
Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре	**Җир кишәрлекләре күләмнәре**	**Күрсәткечләр**
Элемтә бүлеге объекты	1	объектка 0,1-0,15 гектар
Банк бүлеге, гомуми мәйданның кв.метры 1000 кешегә	40	объектка 0,1-0,15 гектар
Тәртип саклау буенча сайлау пункты, объектлар	1	объектка 0,1-0,15 гектар
Административ үзидарә үзәге	1	объектка 0,1-0,15 гектар

Искәрмә: 1.Гомуми белем бирү оешмалары түбәндәгеләрне урнаштыра: төп һәм урта гомуми белем бирү - халык саны кимендә 2 мең кеше булган җирлекләрдә, башлангыч гомуми белем бирү - халык саны кимендә 500 кеше. 2. Поликлиникаларны урнаштыру якындагы торак массивлары территориясендә, норматив файдалану мөмкинлеге үтәлгәндә, күздә тотылырга мөмкин.

5.1.8. Аз катлы торак төзелеше территорияләрендә хезмәт күрсәтүне оештыру өчен, шәһәр һәм авыл торак пунктларында оешмаларны, учреждениеләрне һәм предприятиеләрне, күбесенчә беренче һәм цоколь (мәктәпкәчә мәгариф оешмаларыннан тыш) катларда урнашкан һәм торак йортларның торак өлешләреннән аерымланган биналарын урнаштырган индивидуаль эшчәнлек формасын кулланып, урнаштыру рөхсәт ителә. Шул ук вакытта төзелгән учреждениеләрнең гомуми мәйданы 150 кв. метрдан артмаска тиеш. Күрсәтелгән учреждениеләр һәм предприятиеләр үзәктә эшләү әһәмиятенә ия булырга һәм торак белеменең үзәк өлешенә урнаштырылырга мөмкин.

5.1.9.Автомобильләрне ремонтлау һәм прокатлау буенча төзелгән һәм кушып төзелгән остаханәләр, көнкүреш техникасын ремонтлау, шулай ук ритуаль хезмәт күрсәтүләр биналары белән торак зонасы чигендә урнаштырырга кирәк.

5.1.10. Халык сәламәтлегенә зарарлы йогынты ясый торган төзелгән предприятиеләрне (рентген кабинетлары, аппаратлар (СанПиН 2.6.1.1192-03 таләпләре нигезендә стоматологик таләпләрдән тыш), төзелеш материаллары кибетләрен, мәскәү-химик һ.б. кибетләрне урнаштыру кече катлы төзелеш территориясендә рөхсәт ителми.

5.1.11.Авыл торак пунктлары территориясендә учреждениеләрне һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен һәр торак пунктта беренче зарури объектларга бүлүне, 50 кешедән башлап, җирлекнең административ үзәгендә урнашкан югары дәрәҗәдәге база объектларын күздә тотарга кирәк. Авыл халкына көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары исемлеге әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

5.1.12 учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре тарафыннан тиешле дәрәҗәдә тәэмин ителешне, халыкның категорияләре буенча колачлау дәрәҗәсен һәм җир кишәрлекләре күләмнәрен исәпләү әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә. Әлеге нормативларга 3 нче кушымтада күрсәтелмәгән учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре өчен җир кишәрлекләренең санын, сыйдырышлылыгын, урнашу шартларын һәм күләмнәрен проектлауга йөкләмә буенча билгеләргә кирәк.

5.1.13 Авыл торак пунктларында учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең санын, составын һәм сыйдырышлылыгын билгеләгәндә өстәмә рәвештә зонада урнашкан башка торак пунктлардан килүче халыкны өстәмә рәвештә 30 минуттан да артык булмаган урынга күчерергә кирәк.

5.1.14. Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү объектларын проектлаганда, аларны көндәлек, вакытлы һәм эпизодик хезмәт күрсәтү объектларына бүлү системасын исәпкә алырга кирәк.

5.1.15. Көндәлек (якынча) хезмәт күрсәтүнең социаль әһәмиятле объектларының минималь тәэмин ителеше объектлары исемлеге һәм исәп күрсәткечләре 30 нчы таблицада китерелде.

30 нчы таблица

Көндәлек (якынча) хезмәт күрсәтүнең социаль әһәмияткә ия объектларының исемлеге һәм минималь тәэминителешенең исәп күрсәткечләре

Предприятиеләр һәм учреждениеләр	үлчәмнәр	Минималь тәэмин ителеш
Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары	урын 1000 кешегә	Демографик структура буенча 1 - 6 яшь төркеменең 85 процентын колачлау
Гомуми белем бирү оешмалары	урын 1000 кешегә	демографик структура буенча 7 - 18 яшьлек яшь төркеменең 100 процентын колачлый
Азык-төлек сәүдә мәйданы кибетләре	кв.метр 1000 кешегә	Барлыгы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 100 кв.метрга кадәр чикләрендә 2000 метр хезмәт күрсәтү радиусы, калган мәйдан - хезмәт күрсәтү радиусыннан читтә, муниципаль район чикләрендә
азык-төлек булмаган кибетләр	кв.метр 1000 кешегә	Барлыгы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 200 кв.метрга кадәр чикләрендә 2000 метр хезмәт күрсәтү радиусы, калган мәйдан - хезмәт күрсәтү радиусыннан читтә, муниципаль район чикләрендә
Гомуми тукландыру предприятиесе	урын 1000 кешегә	8
Элемтә бүлеге объекты	торак төркеменә объектлар	1
Банк бүлеге	гомуми мәйданның кв.метры 1000 кешегә	1
Көнкүреш предприятиеләре хезмәт күрсәтү (мастерские, ателье,	эш урыннары 1000 кешегә	2

парикмахерскийлар һ.б.лар.)		
Аптекалар	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	1
Кабул итү пунктлары (химик чистарту)		
Мәдәният учреждениеләре	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	50
Көндәлек хезмәт күрсәтү спорт-тренажер залы	1000 кешегә гомуми мәйданның кв.метры	70-80
Тәртип саклау пункты	торак төркемгә гомуми мәйданның кв.метры	10
Иҗтимагый бәдрәфләр	приборлар 1000 кешегә	1

5.1.16. Һәр торак пунктта яшәүчеләрне беренче чиратта кирәкле хезмәтләр белән тәэмин итү җәяү йөрү мөмкинлеге чикләрендә 30 минуттан да артмаска тиеш (2-2,5 километр). Хезмәт күрсәтүнең югары дәрәҗәдә, шул исәптән вакыт аралыгында, җәяүлеләр өчен транспорт үтемлелеге 60 минуттан да артмаган җирлек чикләрендә яки муниципаль район үзәгендә-учреждениеләрне һәм периодик хезмәт күрсәтү предприятиеләрен концентрацияләү үзәгендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
5.1.17. Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү Радиусы: мәктәпкәчә оешмаларга-500 метр;
гомуми белем бирү оешмалары:
I дәрәҗә укучылары өчен-2 километрдан да артык булмаган җәяүлеләр һәм 15 минуттан да артмаган (бер якка) транспорт үтемлелеге;
укуның II һәм III баскычларында укучылар өчен-4 километрдан да артык түгел һәм 30 минуттан да артык түгел (бер якка) транспорт үтемлелеге.
II - III дәрәҗәдәге укучыларга хезмәт күрсәтүнең иң чик радиусы 15 чакрымнан артмаска тиеш;
сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре-2000 метр;
поликлиникалар, амбулаторияләр, фельдшер-акушерлык пунктлары һәм даруханәләр - җәяүлеләр өчен 30 минуттан да артык түгел.

5.1.18. Транспорт хезмәте оешмадан 1 километрдан артык ераклыкта яшәүче авыл гомуми белем бирү оешмалары укучылары тиеш. Укучыларны йөртү балаларны йөртү өчен билгеләнгән транспортта башкарыла.
Укучыларның тукталышта җыю урынына иң чик җәяүле якын килүе 500 метрдан да артмаска тиеш.
Щищ транспорт тукталышы өч яктан киртәләнеп алынган түшәм белән җиһазландырылган, юлның машиналар йөрү өлешенә киртә куелган, юл ягыннан кимендә 250 метрга кадәр каты өслеккә ия.
Транспорт хезмәте күрсәтүнең иң чик күрсәткечләреннән артык ераклыкта, шулай ук начар һава шартлары вакытында транспорт белән тәэмин ителмәгән очракта, мәктәп яны интернаты гомуми сыйдырышлы урыннарның 10 проценты исәбеннән (СП 42.13330-2011) күздә тотыла.
5.1.19. Тиешле санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштырганда куркынычсызлык шартлары «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.
5.1.20. Торак биналарның, гомуми белем бирү мәктәпләренең, мәктәпкәчә оешмаларның һәм дәвалау оешмаларының җир кишәрлекләре чикләреннән авыл җирләрендәге җир кишәрлекләре һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре чикләренә кадәр минималь ара торак пунктларда инсоляция һәм яктырту, янгынга каршы һәм көнкүреш өзекләрен үтәү, әмма таблицада кимендә китерелгән 31 пунктны исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк.

31 нче таблица

Торак биналарның, гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының җир кишәрлекләре чикләреннән минималь ераклыклар

Оешма, учреждение һәм хезмәт күрсәтү оешмаларының җир участоклары чикләре	Учреждениеләр биналарыннан хезмәт күрсәтү предприятиеләре һәм урыннары,		
	кызыл сызык	чик торак биналарның җир кишәрлекләре	гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының җир кишәрлекләре чикләрен билгеләү турында
Мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары (бина стеналары)	10	инсоляция, яктырту нормалары буенча. янгынга каршы таләпләргә туры килә	
Икенчел чималның кабул итү пунктлары	-	20	50
Янгын депосы	10	50	50
Традицион каберлекләр зиратлары гомуми мәйданы-1 гектар: 10га кадәр:	6	100	500

10нан 20гә кадәр; 20-40	6 6	300 500	500 500
Крематорий: әзерлек һәм йола бәйрәмнәреннән цесслар белән бер камералы Мич; мичләр саны бердән артык	6 6	500 1000	500 1000
Ябык зиратлар (соңгы күмелгәннән соң 25 ел узгач) һәм мемориаль комплекслар, Колумбия, кремациядән соң җирләү өчен зиратлар	6	100	100
Искәрмә: 1. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участоклары җайга салынмый торган лируемым хәрәкәте. 2. Икенчел чималның кабул итү пунктларын яшел үсентеләр белән изоляцияләргә кирәк. аларга автомобиль транспорты өчен керү юлларын күздә тота. 3. Яңа урнашкан хастаханәләрнең участоклары турыдан-туры магистральләргә урамнар буйлап.			

5.1.21. Территориаль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру буенча документларны әзерләгәндә социаль әһәмиятле объектларның төп төрләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп, шулай ук әлеге нормативларның 5.1.28 - 5.1.34 п.таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

5.1.22. Социаль әһәмиятле объектлар территорияләреннән сәнәгать, коммуналь, авыл хуҗалыгы предприятиеләренә, транспорт юлларына һәм магистральләргә кадәр ераклык күрсәтелгән объектларның һәм корылмаларның санитар-яклау зоналарына карата таләпләр нигезендә билгеләнә.

Объектларны санитар-саклау зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.23. 5.1.27 пунктында күрсәтелгән объектлар территориясенә керү һәм керү, хуҗалык корылмаларына юллар, чүп җыю өчен контейнер мәйданчыгына керү әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Хезмәт күрсәтү предприятиеләре территориясенә керү һәм керү, юллар, хуҗалык корылмаларына керү юллары,

5.1.24. Социаль әһәмияткә ия объектлар территориясе аша магистраль инженерлык коммуникацияләре (су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү) узарга тиеш түгел.

Объектларны инженерлык белән тәэмин итү әлеге нормативларның "инженерлык инфраструктурасы зоналары" бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

5.1.25. Оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләр урнаштырганда куркынычсызлык шартлары нормалаштырыла торган санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.26. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урамнардан, кварталара юллардан ерак булган торак микрорайоннарның, атмосфера һавасының пычрану дәрәҗәсен санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килә торган ераклыкка квартал эчендәге

территорияләрендә урнаштырырга кирәк. Мәктәпкәчә оешма участогы чигеннән алып юлга кадәр кимендә 25 метр булырга тиеш.
Мәктәпкәчә оешмалар объектлары төзү өчен җир кишәрлекләре санитар кагыйдәләргә туры килү-килмәү турында санитар-эпидемиологик бәяләмә булганда бирелә.
Җирлектәге катлаулы рельефларда балалар өчен су басу һәм пычрану очракларын кисәтү өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы участогыннан ташкын һәм яңгыр сулары чыгаруны күздә тотарга кирәк.
Аэрация шартлары буенча, мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участоклары зур тизлек белән йөрүче җил агымнары, аэродинамик күләгәдә урнашкан.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төрләре 2.4.1.2660-10 СанПиН нигезендә билгеләнә.
5.1.27. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары белән минималь тәэмин ителеш әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.
Җир кишәрлегенең мәйданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә.
5.1.28.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары торак төзелеше зонасында, предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналарыннан, санитар өзеклекләр, гаражлар, автостоянкалар, автомагистральләр, тимер юл транспорты объектлары, очып китү һәм һава транспорты утырту маршрутларыннан читтә урнашырга тиеш.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урнаштырганда, инсоляциянең норматив дәрәҗәләрен тәэмин итү һәм биналарны һәм уен мәйданчыкларын табигый яктырту өчен, торак һәм иҗтимагый биналардан санитар аермалар сакланырга тиеш.
Яңа төзелә торган мәктәпкәчә белем бирү оешмалары объектларын аерым торучы бинада урнашырга киңәш ителә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы проектлау биреме белән билгеләнә.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары аерым торучы, торак йортларга, административ һәм иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш), шулай ук торак йортларга һәм торак йортларга, административ иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш) корылган булырга мөмкин.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын торак йортларга, встроенно-янкорма биналарга (яки янкорма), балалар өчен мөстәкыйль керү һәм автотранспорт өчен чыгу урыны булган аерым әйләндерелгән территория булганда, урнаштырырга рөхсәт ителә.
5.1.29. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасы өч катлы булырга тиеш. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарының өченче катларында өлкән яшьтәге балалар өчен төркемнәр, шулай ук балалар белән эшләү өчен өстәмә бүлмәләр урнаштырырга киңәш ителә
3 яшькә кадәрге балалар өчен төркем ячейкалары 1 нче катта урнашкан..
5.1.30. Мәктәпкәчә оешма территориясендә түбәндәге функцияләр - милли зоналар бүлеп бирелә:
уен зонасы; хуҗалык зонасы.
Уен һәм хуҗалык зонасы арасындагы ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.
5.1.31. Уен зонасы үз эченә ала:

төркем мәйданчыклары - һәр төркем өчен индивидуаль мәйданчыклар-кече һәм кече яшьтәге (3 яшькә кадәр) һәм мәктәпкәчә яшьтәге 1 балага 9 кв.метрдан да ким булмаган (3-7 яшь) һәм төркем изоляциясе принцибын үтәп, физкультура мәйданчыгы (бер яки берничә).

Ясле яшьтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары әлеге төркемнәр биналарыннан чыгу якында урнашкан.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төркем һәм физкультура мәйданчыкларының инсоляциясе дәвамлылыгы инсоляциягә һәм торак һәм җәмәгать биналары һәм территорияләрнең кояшны саклауга гигиеник таләпләр нигезендә билгеләнә (СанПиН 2.4.1.30049-13).
Балаларны кояштан һәм явым-төшемнән саклау өчен һәр төркем мәйданчыгы территориясендә бер балага 1 кв. метрдан ким булмаган күләгәле түшәмә урнаштыралар. 15 кешедән ким булган төркемнәр өчен күләгәдәге гөмбәзнең мәйданы 20 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.
Күләгә күләгә күләгәсен агач яки башка төзелеш материалларыннан эшләнгән, балаларның сәламәтлеге өчен зыянсыз булган идән белән җирдән 15 сантиметрдан да ким булмаган арада җиһазландырырга киңәш ителә.
Ясле һәм мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен күләгәле түтәлләр өч яктан киртәләр, койманың биеклеге 1,5 метрдан да ким булмаска тиеш.
Ясле яшьтәге балалар өчен ясалма түшәмнәр мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасына урнаштырырга һәм йөрүне яки йокыны оештыру өчен верандлар буларак файдаланырга рөхсәт ителә. Биналарга өстәлә торган күләгә күләгәсе түшәмнәр төркем ячейкаларының бүлмәләрен алыштырырга һәм табигый яктылыкны киметергә тиеш түгел.
5.1.32. Хуҗалык зонасы ашханәнең җитештерү бүлмәләренә керү ягыннан урнашырга һәм урамнан мөстәкыйль керү мөмкинлеге булырга тиеш.
Барлыкка килгән (тыгыз) шәһәр төзелеше шартларында урамнан мөстәкыйль рәвештә керү рөхсәт ителә. Хуҗалык зонасы территориясенә мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булмаган очракта автотранспорт хуҗалык мәйданчыгына керү мөмкинлеге мәктәпкәчә белем бирү оешмасында балалар булмаган чорда гамәлгә ашырыла.
Хуҗалык зонасы территориясендә урын-җир кирәк-яракларын киптерү һәм келәм эшләнмәләрен чистарту өчен урыннар каралырга тиеш.
Хуҗалык зонасы территориясендә яшелчә саклагычларын урнаштыру мөмкин.
Хуҗалык зонасында бинадан 15 метрдан да ким булмаган ераклыкта чүп-чар җыю мәйданчыгы булдырыла. Каты өслекле мәйданчыкта капкалар белән контейнерлар куела. Мәйданның зурлыгы контейнерлар нигезенең мәйданыннан артып китәргә тиеш. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю өчен башка махсус ябык конструкцияләрдән, шул исәптән аларны мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе белән чиктәш җирдә торак төзелешенең контейнер мәйданчыкларында урнаштыру рөхсәт ителә.
5.1.33. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерүне территория мәйданының кимендә 50 процентыннан, төзелештән ирекле файдаланудан күз алдында тота. Яшел үсентеләр төркемле мәйданчыкларны бер-берсеннән һәм хуҗалык зонасыннан төркем мәйданчыклары бүлеге өчен файдаланыла. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен

Урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.
Агачлар 15 метрдан да ким түгел, ә куаклар мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган арада утыртыла. Территорияне яшелләндергәндә, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый, балалар арасында агуланулар, шулай ук төпчек куаклар барлыкка килүне кисәтү максатыннан үткәрелә.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе периметр буенча койма һәм яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган.
5.1.34. Мәктәпкәчә оешма биналары салкын һәм кайнар су белән тәэмин итү, канализация системалары белән җиһазландырылырга тиеш. Су белән тәэмин итү һәм мәктәпкәчә оешмаларны канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш.
Торак пунктта (салкын һәм кайнар) үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү булмаганда, мәктәпкәчә белем бирү оешмасында азык-төлек блогына, медицина блогы бүлмәләренә, кер юу бүлмәсенә, барлык төркем ячейкаларына су бирү тәэмин ителә.
Канализацияләнмәгән районнарда мәктәпкәчә оешмалар биналары, чүп-чар һәм локаль чистарту корылмалары урнаштырылган очракта, эчке канализация белән җиһазландырылачак.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары җәмәгать биналарында һәм корылмаларда җылылык, вентиляция һәм кондиционерлау таләпләренә туры китереп җылыту һәм вентиляция системалары белән җиһазландырыла. Күчмә җылыту приборларын, шулай ук инфракызыл нурланышлы җылыткычларны куллану рөхсәт ителми.
5.1.35. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясенә керү һәм керү юллары, хуҗалык корылмаларына керү юллары, чүп-чар җыю өчен контейнер мәйданчыгы (асфальт, бетон һ.б.) булырга тиеш.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә терәк - хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен юл һәм тротуарларны читләтү 5 проценттан да артмый, ә аларның киңлеге - 1,6 метрдан да ким түгел. Борылышта һәм һәр 6 метр саен алар ял итү өчен мәйданчыкларга ия булырга тиеш.
Сукырлар һәм начар күрүчеләр өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә балалар хәрәкәте иминлеге өчен йөрү юлларының киңлеге 3 метрдан да ким булмаска һәм ике дәрәҗәдәге коймага ия булырга тиеш: 90 сантиметр биеклектә перила һәм 15 сантиметр биеклектә планка.
Коймалар балалар йөреше вакытында каршылыкка дучар булган барлык әйберләр: агачлар, куаклар, баганалар һ. б. өчен каралган.
Борылышлар янында, тыкрыклар янында, биналар янында, баганалар янында һәм башка каршылыклардан соң, юллар зур Күлле катлам структурасына ия булырга тиеш. Асфальт юлларның киңлегенә карап, рухи профильле булырга тиеш (юл уртасы як тарафларыннан 5-15 сантиметрга күтәрелә).
5.1.36. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмалары биналары шәһәр урамнарыннан ерактагы торак микрорайоннарның квартал эчендәге территорияләрендә, кварталара юлларда атмосфера һавасының пычрануы дәрәҗәсенең санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килүен тәэмин итә торган ераклыкка (СанПиН 2.4.2821-10) урнашкан.

5.1.37. Гомуми белем бирү оешмаларының минималь тәэмин ителеше әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.
5.1.38. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы бер сменада гына укырга исәпләнергә тиеш (СанПиН 2.4.2821-10).
аның буенда да яшел үсентеләр бар.
Участокны яшелләндерү кимендә исәп-хисаптан күздә тотыла
5.1.39. Участок территориясе 1,5 метр биеклектәге койма белән әйләндереп алынырга һәм аның буенда яшел үсентеләр булырга тиеш.
Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла. Гомуми белем бирү оешмасы территориясен Урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.
Агачлар - 15 метрдан да ким булмаган, ә куаклар гомуми белем бирү оешмалары биналарыннан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.
Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.
5.1.40. Гомуми белем бирү оешмасы территориясендә түбәндәге зоналар бүлеп бирелә: ял итү зонасы, физкультура-спорт һәм хуҗалык зоналары. Укыту-тәҗрибә зонасы бүлеп бирү рөхсәт ителә.
Укыту-тәҗрибә зонасын оештырганда физкультура-спорт зонасын һәм ял зонасын кыскарту рөхсәт ителми.

34 нче таблица

Функциональ зоналарның мәйданын билгеләү

	Зоналар	Берәмлек үлчәү	Мәгариф оешмаларында мәйдан					
пп			башлангыч гомуми белем бирү	төп гомуми белем бирү	урта гомуми белем бирү оешмаларында һәм интернат оешмаларда			
			1 объект (4 сыйныф)	1 объект (9 сыйныф)	1 объект (11 сыйныф)	2 объект (22 сыйныф)	3 объект (33 сыйныф)	4 объект (22 + 22 сыйныф)
1	Физкультура-спорт	1 класслы зонага	850/213	5450/605	5610/510	6140/280	7760/235	7920/180

	зонасы	кв. метр						
2	Учебно-опытная	1 классллы зонага кв. метр	240/60	1008/112	1200/109	1430/65	1980/60	2508/57
3	Ял	1 классллы зонага кв. метр	480/120	700/78	700/78	1400/64	2100/64	2800/64
4	Хуҗалык	1 классллы зонага кв. метр	500/125	500/56	500/45	625/28	750/23	750/17
Оешмага барлыгы		1 классллы зоналар буенча кв. метр	2070/518	7658/851	8010/728	9595/436	12590/382	13378/318

5.1.15. Традицион типтагы интернат-оешмаларның сыйдырышлыгы 300 урыннан артмаска тиеш, балалар йортларының оптималь сыйдырышлылыгы - 60 урын.

5.1.16. Җир кишәрлеге коры, Яхшы җилле һәм башка төрле булырга, кимендә ике керү юлы (төп һәм хуҗалык), уңайлы керү юллары һәм 1,6 метр биеклектәге койма булырга тиеш.

5.1.17. Участокны яшелләндерү интернат учреждение территориясенең гомуми мәйданының 50 проценттан да ким булмаган өлешен исәпкә алып күздә тотыла.

Периметр буенча киңлеге 6 метр, икенче яктан - 1,5 метр булган яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

Агачлар 10 метрдан да ким булмаган, куаклар бинадан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.18. Интернат оешмаларның җир кишәрлегендә түбәндәге функциональ зоналар проектлана:

төзелеш зонасы; физкультура-спорт; Укыту-тәҗрибә зонасы;

ял зонасы; хуҗалык зонасы.

Торак биналарның мәйданы һәм составы, СП 2.4.990 - 00 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Тыгыз төзелеш шартларында бина урнашкан очракта, җир кишәрлегенең зоналары составы проектлауга бирем белән билгеләнә.

Функциональ зоналарның мәйданы исәп - хисап күрсәткечләре буенча 31 нче таблица нигезендә 1 нче сыйныфка кабул итәргә киңәш ителә.

5.1.45. Катнаш типтагы интернат-оешмаларда мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары зонасы бүлеп бирелә. Төркем мәйданчыгы мәйданы 1 балага 7,2 кв. метр исәбеннән кабул ителә.

5.1.46. Авыл торак пунктларында урнашкан интернат оешмалары өчен әлеге учреждениеләргә якын урнашкан ярдәмче хуҗалык өчен зона бүлеп бирелә. Шул ук вакытта ярдәмче хуҗалыклардан торак биналарга кадәр ераклык җирле шартларны исәпкә алып, Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе территориаль бүлеге белән килештерелә.

5.1.47. Физкультура-спорт зонасы мәйданчыкларын урнаштыру һәм җиһазлау балаларның үсүенә һәм яшенә туры килергә һәм уеннар һәм дәресләр вакытында балаларның травма алу мөмкинлеген булдырмаска тиеш.

Физкультура-спорт зонасын интернат оешмалары биналарының уку биналары тәрәзәләре ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

Туплы уеннар һәм спорт снарядлары ыргыту өчен мәйданчыкларны бина тәрәзәләреннән 25 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк; 3 метр биеклектәге мәйданчыклар киртәләгәндә, алардан ераклык 15 метрга кадәр киметелергә мөмкин, физкультура-спорт шөгыльләренең башка төрләре өчен мәйданчыклар 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.1.48. Ял зонасы яшелләндерелергә һәм тавыш чыганакларыннан ерак урнашырга тиеш (спорт мәйданчыклары, машина кую урыннары, остаханәләр).

5.1.49. Хуҗалык зонасы мәйданын 1 кешегә 3 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

Хуҗалык зонасын төркем һәм физкультура мәйданчыкларыннан еракта урнашкан җир кишәрлеге чигендә урнаштырырга һәм калган территориядән яшел үсентеләр белән аерырга кирәк.

Хуҗалык зонасы урамнан мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булырга тиеш.

Хуҗалык зонасы территориясендә түбәндәгеләр урнашырга мөмкин: ягулыкның төп саклагычы булган котельный, су белән тәэмин итү корылмалары (үзәк су белән тәэмин итү булмаганда), машина кую урыннары, яшелчә саклау урыны, склад бүлмәләре.

5.1.50. Хуҗалык зонасында чүп-чар җыючылар өчен интернат учреждение бинасыннан 25 метрдан да ким булмаган арада бетонлы мәйданчык каралырга тиеш. Мәйданның зурлыгы чүп-чар җыю җайланмасы нигезенең мәйданы һәр яктан 1,5 метрдан артмаска тиеш.

5.1.51. Интернат оешмаларын су белән тәэмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш, җылылык белән тәэмин итү - җирле котельныйлардан.

Автоном җылыту системасын куллану рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм канализация челтәрләре булмаганда, җирле су белән тәэмин итү һәм канализация системалары проектлаштырыла.

5.1.52. Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру (балалар иҗаты йортлары, яшь техниклар станциясе, яшь туристлар, балалар-яшүсмерләр спорт мәктәпләре, балалар сәнгать мәктәпләре, музыка, сәнгать, хореография мәктәпләре) торак пунктлар территорияләрендә урнаштырырга кирәк.

5.1.53. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативларга 9 нчы кушымта нигезендә билгеләнә.

Мәктәптән тыш учреждениеләрдән файдалану мөмкинлеге радиусы авыл торак пунктлары өчен - проектлауга бирем буенча кабул ителә. Тәкъдим ителә торган транспорт үтемлелеге-30 минуттан да артык түгел (бер якка).

5.1.54. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары биналарыннан кызыл линиягә кадәр, торак һәм иҗтимагый биналар стеналарына кадәр ераклыкны гомуми белем бирү мәктәпләре биналары өчен дә кабул итәргә кирәк.

5.1.55. Участок территориясе 1,2 - 1,5 метр биеклектәге койма белән яисә яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла.

Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.56. Чүп җыючыларны хуҗалык зонасында бинаның тәрәзәләреннән һәм ишекләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.57. Дәвалау-профилактика оешмалары (алга таба - ЛПО) СанПин 2.1.3.2630-10 таләпләренә туры китереп урнаштырыла.

ЛПО урнаштыру участогында санитар-химик, микробиология, паразитологик күрсәткечләр, радиацион фактор буенча туфрак гигиена нормативларына туры килергә, атмосфера һавасында зарарлы матдәләр микъдары, электромагнит нурланышлар, тавыш, вибрация, инфракузвук дәрәҗәләре гигиена нормативларыннан артмаска тиеш.

5.1.58. Психиатрия, йогышлы, шул исәптән туберкулез профилендәге стационарлар торак төзелеш территориясеннән кимендә 100 метр ераклыкта урнашкан. 1000 һәм аннан да күбрәк койкага күрсәтелгән профильле стационарларны яшел зонада урнаштыру мәслихәт.

5.1.59. ЛПО участогында аның белән бәйле булмаган оешмалар биналары урнашырга тиеш түгел. ЛПО территориясендә яки аңа якын булган җирдә амбулатор тикшеренүгә килгән пациентларның яшәү өчен кунакханәләр яки пансионатлар, һәм/яки озатып йөрүче затларның яшәү шартларын күздә тоту максатка ярашлы.

5.1.60. Торак һәм җәмәгать биналарында аерым керү урыны булган очракта урнаштыру рөхсәт ителә:

сменага 100 кеше килү мөмкинлеге булган амбулатор-сырхауханә ЛПОлары, шул исәптән фельдшер-акушерлык пунктларын, көндезге стационарлар булган оешмаларны да кертеп;

стоматология кабинетлары, стоматология амбулатория-поликлиника оешмалары, шул исәптән үз составларында көндезге стационарлар булган.

Торак биналарның цоколь катларында урнаштыру рөхсәт ителә:

табибларны кабул итү бүлмәләре (1 метрдан да ким булмаган тирәнлектә һәм табигый яктырту коэффициентының нормалаштырылган әһәмиятен саклаганда);

стоматология медицина оешмалары, фельдшер-акушерлык пунктлары, амбулаторияләр.

5.1.61. Торак һәм җәмәгать биналарында дерматологның амбулатор-сырхауханә консультатив кабул итүеннән соң, йогышлы (шул исәптән туберкулез) авыруларга ярдәм күрсәтүче ЛПОларны урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда алкогольле һәм наркотикларга бәйлелектән җәфа чигүче затларга ярдәм күрсәтү өчен ЛПО урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда һәм аларга корылган биналарда микробиологик лабораторияләр (бүлекләр), магнит - резонанс томографиясе бүлекләрен урнаштыру рөхсәт ителми.

Иони-нурланыш чыганакларын файдаланучы оешмаларны урнаштыруга карата таләпләр радиацион куркынычсызлык нормалары һәм эшчәнлекнең бу төренә карата санитар-гигиена таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.1.62. Медицина оешмаларының сыйдырышлыгы, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

Авыл торак пунктлары өчен-әлеге нормативларның 5.1.23 пункты буенча медицина оешмаларының үтемлелеге радиусы кабул ителә.

5.1.63. ЛПО участогын планлаштыру һәм зоналаштыруда функциональ зоналарның катгый изоляциясен үтәргә кирәк.

Стационар территориясендә йогышлы булмаган авырулар өчен дәвалау корпуслары, бакча - парк, патолого-анатомия корпусы, хуҗалык һәм инженер корылмалары бар.

Йогышлы авырулар корпусы башка корпуслардан яшел үсентеләр полосасы белән аерылып тора.

Ритуаль зона булган патология-анатомия корпусы палата бүлекләре тәрәзәләреннән, шулай ук ЛПО янында урнашкан торак һәм иҗтимагый биналардан күренергә тиеш түгел. ЛПО ритуаль зонасына аерым керү каралырга тиеш.

5.1.64. Йогышлы, тире-венерология, акушерлык, балалар, психо - соматик, радиология бүлекләре, күппрофильле медицина оешмалары составына керүче аерым биналарда урнашкан.

5.1.65. ЛПО территориясе дәвалау-саклау режимын тәэмин итү зарурлыгыннан чыгып төзекләндерелергә, яшелләндерелгән, коймаланган һәм яктыртылган булырга тиеш.

Яшел үсентеләр һәм газоннар мәйданы стационар мәйданының кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш.

5.1.66. ЛПОның хуҗалык зонасы территориясендә тәрәзәләрдән кимендә 25 метр ераклыкта каты өслекле һәм урам ягыннан керү юлы булган калдыклар өчен контейнер мәйданчыгы урнаштыралар. Мәйданчыкның күләме контейнерлар нигезенең

мәйданыннан барлык яктан да 1,5 метрга артып китәргә тиеш. Контейнер мәйданчыгы читтән керүчеләрдән койма һәм япма белән уратып алынырга тиеш.

Медицина оешмаларының калдыклары белән эш итү гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.1.67. Җитештерү территорияләрендә сәламәтлек саклау учреждениеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашалар һәм СП 44.13330.2011 нигезендә исәпләнә.

5.1.68. Даруханәләр аерым торучы азкатлы биналарда урнашырга, торак һәм җәмәгать биналарына янәшә торган иҗтимагый биналарның беренче катларына кертелергә мөмкин.

Даруханәнең авыл торак пунктларында бер территориядә яки бер бинада, әмма аерым керү урыны булган шәхси ярдәмче хуҗалык комплексы урнаштыру максатка ярашлы.

Даруханәләрнең җир участогының мәйданын әлеге нормативларга 3 нче номерлы кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

Даруханәләргә керү мөмкинлеге радиусын әлеге нормативларның 5.1.85 пункты нигезендә кабул итәргә кирәк.

Ашыгыч медицина ярдәме станцияләрен (подстанцияләрен), ашыгыч медицина ярдәме күрсәтүнең күчмә пунктларын, фельдшер - акушерлык пунктларын проектлаштырганда җир кишәрлеген урнаштыру, аларның санын, радиусын, урнаштыруны әлеге нормативка 9 нчы кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.1.69. Авыл торак пунктлары территориясендә яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләрне (яшьләр сәясәтенең күппрофильле учреждениеләре) урнаштыру каралырга тиеш.

5.1.70. Яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләренең түбәндәге төрләре булырга мөмкин:

күппрофильле яшүсмерләр, яшьләр, яшүсмерләр һәм яшьләр клублары яшәү урыны буенча;

профильле һәм тар махсуслаштырылган учреждениеләр (клублар, үзәкләр), шул исәптән яшь гаилә клублары, яшь сайлаучы клублары, компьютер клублары яки интернет - клублар, хәрби-патриотик эзләнү клублары һ. б. лар.

5.1.71. Муниципаль берәмлектә яшьләр санының уртача күрсәткече буенча халыкның гомуми санынннан 25% һәм муниципаль берәмлек яшьләренең гомуми санынннан 10% тәшкил итә:

авыл җирлекләре өчен - яшәү урыны буенча бер күппрофильле үзәк (клуб) яки гамәлдәге мәдәният учреждениеләре, өстәмә белем бирү оешмалары базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (сектор) яисә яшьләр белән эшләү буенча берничә (кимендә ике) төрле тар профильле һәм (яки) яшьләр белән эшләү буенча махсуслаштырылган учреждениеләр базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (клуб).

5.1.102. Учреждениенең гомуми мәйданыннан чыгып, күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение (үзәк, клуб) эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре 33 һәм 34 нче таблицаларда китерелгән.

33 нче таблица

Күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрга кадәр)

Учреждениенең гомуми мәйданы	кимендә 1000 кв.метрда	100 - 200 кв.метр	200 - 300 кв.метр
Шул исәптән техник бүлмәләр	30 кв.метрга кадәр	30 - 60 кв.метр	60 - 120 кв.метр
Дәресләр өчен кабинетлар саны	кимендә 2	2 - 3	3 - 5
Студияләрдә, секцияләрдә, берләшмәләрдә яшь төркемнәренең гомуми саны (алты көнлек эшләгәндә һәм төркемнең уртача составында 12-15 кеше)	6 - 10	10 - 15	15 - 20
Шөгыльләнүчеләр саны	70 – 120 кеше	120 -180 кеше	180 - 240 кеше

34 нче таблица

Күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрдан артык)

Учреждениенең гомуми мәйданы	300 - 1400 кв.метр	400 - 800 кв.метр	800 кв. метрдан артык
Шул исәптән техник бүлмәләр	120 - 160 кв.метр	120 - 160 кв.метр	240 кв.метрдан артык
Дәресләр өчен кабинетлар саны	5 - 7	7 - 15	кимендә 15
Студияләрдә, секцияләрдә, берләшмәләрдә яшь төркемнәренең гомуми саны (алты көнлек эшләгәндә һәм төркемнең уртача составында 12-15 кеше)	20 - 25	25 - 60	кимендә 60
Шөгыльләнүчеләр саны	240 - 360 кеше	300 - 800 кеше	800дән артык кеше (1 кв. метр 1 кешегә исәпләү хисабыннан)

5.1.103. Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренең минималь тәэмин ителеше әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шулай ук авыл торак пунктлары өчен 29 нчы таблица буенча кабул ителә.

Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренең һәркем өчен мөмкин булган радиуслары кабул ителә:

авыл торак пунктлары өчен-әлеге нормативларның 2.3.47 пункты буенча.

5.1.104. Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренең җир участоклары мәйданы әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә билгеләнә.

5.1.105. Торак биналарның цоколь, беренче һәм икенче катларында, кешегә тискәре йогынты ясый торган объектлардан тыш, сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.

Җәмәгать туклануы предприятиеләрен торак биналарның йорт яны территорияләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.106. Җитештерү территорияләрендә ябык һәм ачык челтәрләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре булырга тиеш.

Ябык челтәрдәге җәмәгать туклануы предприятиеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашкан һәм СНиП 44.13330.2011 нигезендә, хезмәткәрләр санын исәпкә алып, исәпләнә:

сменага 200 дән артык кеше эшләгән очракта ярымфабрикатларда эшләүче ашханәне (нигезләгәндә, чималга эшләүче ашханәләрне күздә тотарга рөхсәт ителә) күздә тотарга кирәк;

сменага эшләүчеләр саны 200 кешегә кадәр булганда-ашханә-өләшү;

сменага эшләүчеләр саны 30 кешедән ким булганда, азык кабул итү бүлмәсе ачу рөхсәт ителә.

5.1.107. Җитештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр оешмалары күрсәткечләре якын-тирә районнар халкына 35 нче таблица буенча эшләүчеләрне исәпкә алу коэффициенты белән исәпләнә. Мондый территорияләрдәге челтәр составына сәүдә-көнкүреш, спорт, Саклык банкы, элемтә бүлекләре, шулай ук офислар һәм автосервис объектлары керә.

35 нче таблица

Җитештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр учреждениеләре күрсәткечләре

Нисбәт: эшләүче (мең кеше)	**Коэффициент**	**Радиус чикләрендә исәп-хисап күрсәткечләре (1000 хезмәт күрсәтү**			
		сәүдә,	**кв.метр**	**иҗтимагы туклану урыны**	**көнкүреш хезмәт эш урыннары**
яшәүче		**азык-төлек сату**	**азык-төлек товарларны**		

(мең кеше)			**мәйданнары**		
0,5	1	70	30	8	2
1	2	140	60	16	4
1,5	3	210	90	24	6

5.1.108. Базарларны торак төзелеше булган районнарда, сәүдә үзәкләре составында, транспорт магистральләре, шәһәр транспорты тукталышлары, автобус һәм тимер юл вокзаллары (станцияләр) янында урнаштырырга киңәш ителә.

Җәмәгать транспорты тукталышларыннан алып ваклап сату базарларына кадәр җәяүлеләр йөри ала торган радиус 250 метрдан артмаска тиеш.

Базар территориясендә күчеш озынлыгы 400 метрдан, базарның иң ерак объектлары арасы 400 метрдан, базарның теләсә кайсы ноктасыннан алып җәмәгать бәдрәфенә кадәр ара 200 метрдан артмаска тиеш.

5.1.109. Базарларның җир участоклары күләмен шәһәр төзелеше хәленнән һәм тәэмин итүнең исәп - хисап күрсәткечләреннән чыгып, проект карары белән билгеләргә кирәк.

Жир участоклары күләмен, сыйдырышлылыгына карап, ваклап сату базары (комплекс) сәүдә мәйданының 1 кв. метрына 7дән 14 кв. метрга кадәр кабул итәргә кирәк:

сәүдә мәйданы 600 кв. метр булганда -14 кв. метр;

сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык булганда -7 кв. метр.

5.1.110. Территориядән рациональ файдалану мөмкинлеген исәпкә алып, базарның иң чиктәге сәүдә мәйданын 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданыннан 24 кв. метр исәбеннән проектларга кирәк.

Бер сәүдә урыны мәйданы 3 нче кушымта таләпләре нигезендә әлеге нормативларга туры килә һәм сәүдә мәйданының 6 кв. метрын тәшкил итә.

Гражданнар өчен сәүдә урыны мәйданы 1,5 кв. метрдан да ким булмаган мәйданны тәэмин иткәндә лотокларда сезонлы сәүдә оештыру рөхсәт ителә.

Сәүдә урыннары ябык ваклап сату базарында (бинада, корылмада), шулай ук ваклап сату базарының ачык мәйданчыгында проектлана ала.

Ваклап сату базарында товар җитештерүчеләр тарафыннан товарлар сату эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен сәүдә урыннары саны муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан билгеләнә, әмма сәүдә урыннарының гомуми саныннан кимендә 50% булырга тиеш.

5.1.111. Ваклап сату базарларының территорияләрендә төзелешнең минималь тыгызлыгын кимендә 50 процентын тәэмин итәргә киңәш ителә.

5.1.112. 2013 елның 1 гыйнварыннан базарларда, авыл хуҗалыгы базарларыннан һәм авыл хуҗалыгы кооперативларыннан тыш (ә 2015 елның 1 гыйнварыннан - авыл хуҗалыгы базарларында, авыл хуҗалыгы кооператив базарларында һәм авыл хуҗалыгы кооперативларында) товарлар сату (эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү) эшчәнлеген оештыру өчен бары тик ваклап сату базары биналары комплексы булган биналар,

корылмалар гына кулланылырга тиеш. Күрсәтелгән максатларда вакытлы биналарны, корылмаларны куллану тыела. Әлеге вакытка кадәр базарларда капиталь биналар, корылмалар белән беррәттән вакытлы корылмалар да кулланылырга мөмкин.

5.1.113. Базарлар хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен автомобильләрне вакытлыча саклау (парковка) урыннары белән тәэмин ителергә тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыннары белән тәэмин итү, ваклап сату базарлары территориясендә автотранспорт стоянкасы зоналарын (автостоянкалар) урнаштыру, шулай ук автостоянкалардан ераклык, керү һәм алардан чыгу юлларын әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә проектларга кирәк.

5.1.114. Җиңел автомобильләр кую өчен кирәкле машина урыннарының исәп-хисап саны 1 сәүдә урынына яки 10 кв. метр сәүдә мәйданына 1 машина урыны исәбеннән проектлана.

Иҗтимагый-эшлекле зоналарда урнашкан базарларда сәүдә мәйданы күләме 1000 кв. метрга кадәр булганда, машина урыннарының исәп-хисап саны 100 нче таблица нигезендә проектлана һәм 50 сәүдә урынына 25 машина урыны тәшкил итә.

Базарны проектлаганда аерым торучы бинада хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен транспортны парковкалау мәйданчыгын автомобиль юлларының йөрү өлеше ягыннан күздә тотарга кирәк. Мәйданчык торак биналарның йорт яны территориясендә урнашырга тиеш түгел. Автомобиль кую урыннарыннан базарның теләсә кайсы ноктасына кадәр ераклык 400 метрдан да артмаска тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыны мәйданын исәпләгәндә, ул базарның гомуми мәйданына кертелми.

5.1.115. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю мәйданчыкларын базарның хуҗалык зонасында сәүдә зонасы чикләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.116. Ваклап сату базары территориясе төзекләндерелгән, яшелләндерелгән һәм коймаланган булырга тиеш.

5.1.117. Ваклап сату базарларын су белән тәэмин итү һәм канализацияләү - ТЭЦ, район яки җирле котельныйлар, автоном чыганаклардан җылылык белән тәэмин итү бәяләре булырга тиеш.

Ваклап сату базарларын су белән тәэмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән, җылылык белән тәэмин итү - ТЭЦ, район яки җирле котельный, автоном чыганаклардан булырга тиеш,

Ваклап сату базарлары территориясендә хуҗалыкны эчәр су белән тәэмин итү, көнкүреш һәм производство канализациясенең аерым системаларын, яңгыр канализациясен төзергә кирәк.

5.1.118. Торак пунктлар территориясендә 1000 кешегә 3 кв.метр исәбеннән авыл хуҗалыгы продукциясе белән ярминкәне оештыру өчен вакытлыча мәйданчыклар булдырырга кирәк.

5.2. Транспорт инфраструктурасы

5.2.1.Урам-юл челтәрләр системасы җирлекнең планлаштыру структурасының нигезен тәшкил итә һәм барлык функциональ зоналар, башка җирлекләр белән уңайлы, тиз һәм куркынычсыз транспорт элемтәләрен тәэмин итүгә юнәлдерелгән.

5.2.2. Транспорт инфраструктурасы корылмалары һәм коммуникацияләре барлык функциональ зоналар составына таяна ала.

Җитештерү территорияләре составына керүче транспорт инфраструктурасы зоналары транспорт инфраструктурасы объектларын һәм корылмаларын, шул исәптән тимер юл, автомобиль, су һәм һава транспорты корылмалары һәм коммуникацияләрен, шулай ук санитар - яклау зоналарын, санитар өзеклекләр, махсус саклау зоналарын, мондый объектлар өчен төзелеш чикләүләрен бигели.

5.2.3. Татарстан Республикасын тотрыклы үстерү максатларында транспорт проблемаларын хәл итү торак пунктлар чикләренә транзит агымнарын чыгару белән тышкы элемтәләрнең үсеш алган транспорт инфраструктурасын булдыруны һәм автомобильчеләргә хезмәт күрсәтүнең югары дәрәҗәсен тәэмин итүне күздә тота.

Җирлекнең генераль планын эшләгәндә шәһәр округының, җирлекнең һәм аның янәшәсендәге территориянең планлаштыру структурасы белән транспорт һәм урам-юл челтәренең үзара бердәм системасын бәйләнештә күздә тотарга кирәк.

Авыл җирлекләрендә яшәүчеләр өчен яшәү урыннарыннан алып җитештерү объектларына кадәр авыл хуҗалыгы предприятиесе чикләрендә хәрәкәт итү (җәяүлеләр яки транспорт кулланып) өчен вакыт 30 минуттан артмаска тиеш.

5.2.4. 2015 елга кадәр исәп-хисап чорына автомобильләр саны 1000 кешегә 286 җиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәп - хисап чорына 420 җиңел автомобиль кабул ителә.

Тышкы транспорт

5.2.5. Тышкы транспорт (тимер юл, автомобиль, су һәм һава - душ) урам - юл челтәре һәм шәһәр транспорт төрләре белән үзара бәйләнештә, пассажирлар йөртүнең уңайлылыгын, транспорт корылмаларын һәм коммуникацияләрне төзүнең һәм эксплуатацияләүнең куркынычсызлыгын, шулай ук җирле һәм транзит ташуларның рациональлеген тәэмин итә торган комплекслы система буларак проектларга кирәк.

5.2.6. Тышкы транспорт корылмаларына һәм коммуникацияләренә җир бүлеп бирү, гамәлдәге нормалар нигезендә, билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

Бу җирләрдән файдалану һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү режимы дәүләт күзәтчелегенең тиешле органнары тарафыннан билгеләнә.

5.2.7. Корылмаларны һәм тышкы транспорт объектларын нормаль эксплуатацияләүне тәэмин итү максатларында гамәлдәге законнар нигезендә сак зоналары билгеләнә.

5.2.8. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, автомобиль юллары аларның әһәмиятенә карап:

федераль әһәмияттәге автомобиль юллары;
региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юллары;
җирле әһәмияттәге автомобиль юллары;
шәхси автомобиль юлларына бүленә.

5.2.9. СНиП 2.05.02-85 таләпләре нигезендә* автомобиль юллары, аларның билгеләнешенә һәм хәрәкәтнең исәп-хисап интенсивлыгына карап, I-а, I-б, II, III, IV һәм V категорияләренә бүленә.

5.2.10. Автомобиль юллары өчен, торак пунктлар чикләрендә урнашкан автомобиль юлларыннан тыш, юл буе полосалары билгеләнә.

Автомобиль юлларының классына һәм (яки) категориясенә карап, юл буе полосасының киңлеге үсеш перспективаларын исәпкә алып, һәр юл буе полосасының киңлеге күләмдә билгеләнә:
I һәм II категория автомобиль юллары өчен-75 метр;
50 метр - III һәм IV категорияле автомобиль юллары өчен;
25 метр-V категорияле автомобиль юллары өчен;;

5.2.11. Федераль, төбәк яки муниципаль, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосалары чикләрен билгеләү яисә мондый юл буе полосаларының чикләрен үзгәртү турында карар юл хуҗалыгы өлкәсендә дәүләт хезмәтләре күрсәтү һәм дәүләт милке белән идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенең вәкаләтле органы, җирле үзидарә органы тарафыннан кабул ителә.
Федераль, төбәк яки муниципальара, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосаларын билгеләү һәм алардан файдалану тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы, җирле үзидарә органы тарафыннан билгеләнә ала.

5.2.12. Автомобиль юлларын проектлау Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 нче ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон, СНиП 2.05.02-85*таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.
Юллар категорияләрен билгеләгәндә, план элементларын проектлаганда, озын һәм аркылы профильләрне проектлаганда 20 елга тигез кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап чорының башлангыч елы эчендә юл проектын (яки юлның мөстәкыйль участогы) эшләп бетерү елын кабул итәргә кирәк.

5.2.13. Автомобиль юллары трассасын салу, ясалма һәм юл буе корылмаларын урнаштыру урыннарын, җитештерү базаларын, подъезд юлларын һәм башка вакытлыча корылмаларны билгеләү, төзелеш ихтыяҗлары өчен, әйләнә-тирә мохиткә минималь йогынтыны исәпкә алып, үтәлергә тиеш:
автомобиль юллары трассаларын Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы белән билгеләнгән транспорт зонасында салырга кирәк;

трассаның авыл хуҗалыгы җирләрендә чәчү әйләнеше кырлары һәм хуҗалыклар чикләре буенча сузарга кирәк;
елгалар, күлләр һәм трассаның башка су объектлары буйларында алар өчен билгеләнгән

Су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары эшләре артыннан салу зарур;
курортлар, ял йортлары, пансионатлар, шәһәр читендәге балалар учреждениеләре һ. б. урнашкан районнарда трассаларны алар тирәсендә билгеләнгән санитар зоналардан читтә салырга кирәк;
автомобиль юллары трассасының урман массивлары буенча, урманнарны саклау һәм экологик тикшеренүләрне исәпкә алып, просекларны һәм янгынга каршы өзеклекләрне, предприятие һәм урманчылыкларның чикләрен файдаланып, мөмкин булган кадәр сузарга кирәк;
аеруча саклана торган табигый территорияләр зоналары буенча трассалар салу рөхсәт ителми.

Юлга аркылы булган сазлык аша автомобиль юлларын проектлаганда (юл трассасына кадәр) су белән тәэмин ителгән горизонтта СНиП 2.05.02-85*таләпләренә туры китереп чаралар күрергә кирәк.

5.2.14. I, II, III категорияле автомобиль юллары торак пунктларны урап үтеп, аларга керү юллары белән проектлаштырырга кирәк. Торак пунктларны карап чыкканда, мөмкин булганча, юлларны җил искән яктан сузарга кирәк.
Автомобиль юлларының җир катламын юл кырые сызыгыннан төзелешкә кадәр булган ераклыкны таблицада китерелгән 38 нче пункттан да ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

38 нче таблица

Автомобиль юлларының җир катламының юл кырые сызыгыннан төзелешкә кадәр ераклык

Автомобиль юллары категориясе	Җир полотносы юл кырые сызыгыннан ераклык, метрдан да ким түгел	
	торак төзелешенә кадәр	бакчачылык, яшелчәчелек, дача берләшмәләренә кадәр
I, II, III	100	50
IV	50	25

Корылмаларны тавыштан саклау өчен әлеге нормативларның 6.5 нче бүлеге нигезендә шушы яклау чараларын, шул исәптән 10 метрдан да ким булмаган юл буенда тавыш саклау җайланмалары һәм яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

5.2.31. Автомобиль юллары буенда хәрәкәт интенсивлыгы кимендә 4 000 прив.берәмлек/тәүлек җитә торган участокларда, ә велосипед хәрәкәте яки мопедларның интенсивлыгы бер юнәлештә 200 велосипедка (мопедка) җитә һәм 30 минут эчендә иң

интенсив хәрәкәт булганда яки тәүлегенә 1000 берәмлек булганда, велосипед юлларын күздә тотарга кирәк.

Велосипед юллары, кагыйдә буларак, бер яклы хәрәкәт өчен 2,2 метр киңлектә мөстәкыйль җир өслегендә, юл астында яки сулыклардан читтә, шулай ук махсус төзелә торган бермаларда (аерым очракларда - машиналар йөрү өлешеннән 1 метрдан да ким булмаган арада) проектларга кирәк.

Бер полосалы велосипед юллары, кагыйдә буларак, юлның өске ягында (җәйге чорда булган җилләрне исәпләгәндә), ә ике полосалы юлларның ике ягында да булырга тиеш.

Кысан шартларда һәм күпер корылмаларына якын килгәндә юл читендә велосипед юллары оештырырга рөхсәт ителә. Бу очракларда юл читләрен ныгытылган (край) полосасы артында урнашкан 0,20 - 0,25 метр биеклектәге бордюрны, ә юлларны бордюрның вертикаль чигеннән 0,75 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

Халык саныннан чыгып, торак пунктларга якын килү урыннарында велосипед юлларының якынча озынлыгын 39 нчы таблица буенча билгелиләр.

39 нчы таблица

Торак пунктларга якын килү юлында велосипед юлларының якынча озынлыгы

Халык саны, меңнән артык кеше	500дән артык	500 - 250	250 - 100	100 - 50	50 - 25	25 - 10
Велосипед юлы озынлыгы, километрларда	15	15 - 20	10 - 8	8 - 6	6 - 3	3 – 1

Халык саны 10 меңнән артык булган торак пунктлары бер-берсеннән аз гына (10 километрга кадәр) ерак булса, алар арасында велосипед юлын күздә тотарга кирәк.

5.2.32. Велосипед юллары юл буе полосасында (җирдән файдаланучылар белән килешенеп) урнашкан. Велосипед юлының параллель рәвештә автомобиль юлы полотнасына туры килүе мәҗбүри түгел.

Велосипед юлларының төп хисап параметрлары 40 нчы таблицада китерелгән.

40 нчы таблица

Велосипед юлларының төп исәпләү параметрлары

Норма буенча параметрлар	**Тәкъдим ителгән саннар**

	яңа төзелештә	**төзекләндерүдә һәм кысынкы шартларда булган минималь**
Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлеге,	25	15
Машиналар йөрү өлешенең киңлеге, метрларда, хәрәкәт өчен:		
берьяклы	1,0	0,75
ике полосалы	1,75	1,50
ике полосалы һәм каршы яктан килүче хәрәкәт белән	2,50	2,00
Җәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәтләре бүленгән велосипед	4,00*(1)	3,25*(2)
Җәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәтләрен бүлмичә генә	2,50*(3)	2,00*(4)
Велосипед полосасы	1,20	0,90
Велосипед юлының юл кырыйларының киңлеге, метрларда	0,5	0,5
Криваяларның иң аз радиусы - метрларда:		
вираж булмаганда	50	15
виражны урнаштырганда	20	10
Вертикаль криваясының иң аз радиусы, метрларда:		
кабарынкы	500	400
батынкы	150	100
авышлыкның иң югары буе,%	60	70
йөрү өлешенең аркылы авышлыгы,	20	20
авышлыкның виражы, радиуста, %,		
10 - 20 метр	40 метрдан артык	30
20 - 50 метр	30	20
50 - 100 метр	20	15 - 20
габариты буенча биеклеге,	2,50	2,25
ян каршылыгына кадәр минималь ераклык, метрларда	0,50	0,50
* (1) җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы - 2,5 метр. * (2) җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы - 1,75 метр. *(3) хәрәкәт интенсивлыгы булганда сәгатенә 30 велосипедтан артмаган һәм сәгатенә 15 җәяүле.		

5.2.33. Автомобиль юлларын проектлаганда юл буенча автомобиль хәрәкәтенә тулысынча хезмәт күрсәтүне тәэмин итүче, хәрәкәт иминлеген һәм автомобиль транспорты эшенең нәтиҗәлелеген арттыруга ярдәм итүче предприятиеләр һәм корылмалар карала.

5.2.34. Автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыруны территорияне планлаштыру документлары һәм техник регламентлар таләпләре нигезендә башкарырга кирәк. Автомобиль юлының юл буе полосалары чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыру автомобиль юлы хуҗасының язмача ризалыгы булганда гамәлгә ашырылырга тиеш.

Автомобиль юлын юл сервисы объектлары белән тәэмин итү автомобиль юлында күрүчәнлекне, юл хәрәкәте иминлегенең башка шартларын, шулай ук автомобиль юлын һәм анда урнашкан корылмаларны һәм башка объектларны эксплуатацияләү һәм карап тоту шартларын начарайтырга тиеш түгел.

Юл сервисы объектлары транспорт чараларының тукталыш урыннары һәм тукталышлары, шулай ук аларга автомобиль юлыннан керү мөмкинлеген тәэмин итү максатларында подъездлар, съездлар һәм кушылмалар белән җиһазландырылырга тиеш. Автомобиль юлы башка автомобиль юлы янында булганда подъездлар һәм съездлар күчмә-тизлек полосалары белән җиһазландырылырга һәм юл хәрәкәте иминлеген тәэмин итү максатларында автомобиль юлын төзекләндерү элементлары белән җиһазландырылырга тиеш.

5.2.35. Функциональ әһәмияткә ия булган автосервис предприятиеләре һәм объектлары өч хезмәт күрсәтү төркеменә бүленергә мөмкин:

пассажирлар ташу; хәрәкәттәге состав; йөк ташу.

Пассажирларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына автобус тукталышлары, пассажирлар автостанцияләре, автовокзаллар, кунакханәләр, мотельләр, кемпинглар, җәмәгать туклануы һәм сәүдә предприятиеләре, ял мәйданчыклары, парковка керә.

Күчмә составка хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән предприятие һәм автосервис объектларына техник хезмәт күрсәтү станциясе (алга таба - СТО), автозаправка станцияләре (алга таба - АЗС), юу пунктлары, эстакадалар, мәйданчыклар-стоянкалар керә.

Йөк ташуларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына транспорт-экспедиция предприятиеләре, йөк автостанцияләре, контроль-диспетчерлык пунктлары, ял мәйданчыклары, парковка керә.

5.2.36. Автомобиль хәрәкәтенә хезмәт күрсәтү бинալары һәм корылмалары һәм аларның комплекслары турыдан-туры юл янында яки торак пунктның яисә табигать шартларының планлаштырылган чишелешләренә карап, аннан читтә булырга мөмкин.

Юл янындагы объектны проектлаганда, төп юлның машиналар йөрү өлешеннән минималь ераклык 200-300 метр тәшкил итә.

Кагыйдә буларак, турыдан-туры юл янында проектларга кирәк булган корылмаларга түбәндәгеләр керә:

автобус тукталышлары;

ял мәйданчыклары;

мәйданчыклар-комплекслар каршында автотранспорт өчен тукталышлар, шулай ук юл янында урнашкан кибетләр һәм иҗтимагый предприятиеләр һәм биналар янында; АЗС; СТО;
тикшерү-диспетчерлык пунктлары;
җәмәгать тукклануы предприятиеләре;
юу пунктлары (АЗС һәм СТО комплексларында).

5.2.37. Пассажирлар өчен тукталыш һәм утыру мәйданчыклары һәм павильоннар автобус тукталышлары урыннарында булырга тиеш. Тукталыш мәйданчыкларының киңлеген - машина йөрү өлешенең төп полосаларының киңлегенә, ә озынлыгын-бер үк вакытта туктатыла торган автобусларның санына карап, әмма кимендә 10 метр кабул итәргә кирәк.

I-а категорияле юлларда автобус тукталышларын җир полотносы чикләреннән читтә урнаштырырга кирәк, куркынычсызлык максатларында аларны машиналар йөрү өлешеннән аерырга кирәк.

I категорияле юлларда автобус тукталышларын икенчесенә каршы урнаштырырга кирәк, ә II - V категорияле юлларда аларны якындагы павильоннар стеналары арасында 30 метрдан да ким булмаган ераклыкка урнаштырырга кирәк.

I-III категорияле юлларда автобус тукталышларын 3 километрдан да артык түгел, ә курорт районнарында һәм халык күп яши торган урыннарда 1,5 километрдан да күбрәк билгеләргә кирәк.

5.2.38. Ял итү, туристлык транспорты тукталышлары мәйданчыкларын I һәм II категория юлларында 15-20 километр, III категорияле юлларда 25-35 километр һәм IV категорияле юлларда 45-55 километрда каралырга тиеш.

Күрсәтелгән мәйданчыкларның сыйдырышлылыгы тәүлегенә 300000 транспорт берәмлегенә кадәр, 10-15 - II һәм III категорияле юлларда, 10 - IV категорияле юлларда хәрәкәт интенсивлыгы булганда I категорияле юлларда бер үк вакытта 20 - 50 транспорт берәмлегеннән дә ким булмаган тукталышка исәп тотарга кирәк. I категорияле юлларда ике яклы урнаштырылганда аларның сыйдырышлылыгы, югарыда күрсәтелгән саннар белән чагыштырганда, ике тапкыр кими.

Ял мәйданчыклары, туристлык транспорты тукталышлары яхшы урнаштырылган булырга тиеш.

Ял мәйданчыклары территориясендә бәдрәфләр, эчә торган су чыганаклары, чүп-чар җыю урыннары, азык кабул итү урыннары, автомобильләргә техник карау өчен Корылмалар һәм сәүдә пунктлары каралырга мөмкин.

5.2.39. Автомобильләргә ягулык салу станцияләрен һәм юл стоянкаларын урнаштыру икътисадый һәм статистик эзләнүләр нигезендә башкарылырга тиеш.

АЗС егәрлеге һәм алар арасындагы араны хәрәкәт интенсивлыгына карап 41 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

41 нче таблица

АЗС егәрлеген һәм алар арасындагы араны билгеләү

Транспорт берәмлегенең хәрәкәт интенсивлыгы /тәүлегенә	**АЗС куәте, тәүлек заправкасы**	**АЗСлар арасы, километрларда**	**АЗСларны урнаштыру**
1000 нән 2000гә кадәр	250	30 – 40	берьяклы
2000 нән 3000гә кадәр	500	40 – 50	берьяклы
3000 нән 5000гә кадәр	750	40 – 50	берьяклы
5000 нән 7000гә кадәр	750	50 – 60	икеяклы
7000 нән 20000гә кадәр	1000	40 – 50	икеяклы
20000 нән артык	1000	20 – 25	икеяклы

Искәрмә: АЗСны урнаштырган вакытта, аның егәрлеге исәпкә алынып, хезмәт күрсәтә торган барлык юлларның озынлыгы, хәрәкәт интенсивлыгы һәм бу участокларда башка исәп-хисап күрсәткечләре белән төгәлләштерелергә тиеш.
АЗСларга булган ихтыяҗны исәпләгәндә, 20-40 километр озынлыктагы эре шәһәр торак пунктыннан беренче узыште шәһәр яны рейсларын башкаручы автомобильләр 90 процентка якынын тәшкил итә. Исәп-хисапларда беренче аралыкта заправкага мохтаҗ автомобильләрнең өлеше якынча 50 процент тәшкил итә, дип кабул итәргә кирәк. Шуның нигезендә автотранспортның заправкаларга ихтыяҗы 0,5 коэффициенты белән кабул ителә. Алга таба, әмма шундый торак пунктлардан 100 километр ераклыкта, заправкага мохтаҗ автомобильләр өлеше гомуми хәрәкәт интенсивлыгының 75 процентын тәшкил итә. Бу очракта төзәтү коэффициенты-0,75. Юлның калган өлешендә бөтен транспорт исәп-хисапка алына.

5.2.40. Юл полосаларында постлар санын, алар арасындагы ераклыкка һәм хәрәкәт интенсивлыгына карап, 42 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

42 нче таблица

Юл йөрү урыннарында постлар санын билгеләү

Транспорт хәрәкәт интенсивлыгы /тәүлегенә	СТО постларының саны (алар арасындагы					СТО урнашуы
	80	100	150	200	250	
1 000	1	1	1	2	3	берьяклы
2 000	1	2	2	3	3	берьяклы
3 000	2	2	3	3	5	берьяклы
4 000	3	3	-	-	-	берьяклы
5 000	2	2	2	2	3	икеяклы
6 000	2	2	3	3	3	икеяклы
8 000	2	3	3	3	5	икеяклы
10 000	3	3	3	5	5	икеяклы
15 000	5	5	5	8	8	икеяклы
20 000	5	5	8			икеяклы
30 000		8	махсус исәп-хисап буенча			икеяклы

АЗСларны юл СТОлары янында урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.2.41. Транзит мотельләре һәм кемпингларның сыйдырышлыгы (йокы урыннары) транспорт йөртүче автотуристлар санын һәм шәһәрара һәм халыкара пассажирлар йөртү автомобильләренең хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып проектлауга задание буенча кабул итәргә кирәк. Торак пункты тирәсендә кунакханә учреждениеләренең сыйдырышлылыгын исәпләгәндә, әлеге предприятиеләрдә каралучы торак пункты аша уза торган барлык автомобиль юлларының суммар интенсивлыгыннан чыгып, ихтыяҗ булуын һәм ихтыяҗны исәпкә алырга кирәк.

Мотельләр һәм кемпинглар арасында араны 500 километрдан да артык булдырмаска.

Мотельләрне, шул исәптән СТО, АЗС, туклану һәм сәүдә пунктларын да комплекслы рәвештә проектларга кирәк.

Автомобиль сервисы объектларында, кирәк булганда, туклану һәм сәүдә пунктларын урнаштырырга кирәк.

Сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлыгы йөри торган автотуристларның санын, автомобильләрнең хәрәкәт интенсивлыгын, шулай ук якын-тирә торак пунктларда яшәүчеләрнең ихтыяҗларын исәпкә алып (алар булганда) проектларга кирәк.

5.2.42. Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзелеше өчен җир участокларының якынча мәйданы 43 таблицада күрсәтелгән.

5.2.43. Торак пункт территориясе аша гомуми челтәр юллары салынган очракта, аларны «урамнар һәм юллар челтәре» бүлекчәсе таләпләрен исәпкә алып, әлеге нормативларны проектларга кирәк. Шул ук вакытта торак пункты аша уза торган гомуми челтәрдәге юл категориясе һәм параметрлары торак пункттан читтә юл категорияләренә һәм параметрларына туры килергә һәм (яки) хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып югарырак кабул ителергә тиеш.

43 нче таблица

Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзү өчен җир кишәрлекләренең якынча мәйданы

№	Предприятиеләр һәм автосервис объектлары	Җир кишәрлекләренең якынча мәйданы, гектарларда
1.	500 заправкалык стоянкасы булган автомобильләргә бензин салу станциясе (АЗС)	0,8
2.	1000 заправкалык стоянкасы булган автомобильләргә бензин салу станциясе (АЗС)	1,1
3.	10 пассажирга исәпләнгән автопавильон	0,08
4.	20 пассажирга исәпләнгән автопавильон	0,1
5.	Җиңел автомобильләр өчен 5 постка исәпләнгән СТО	бер постка 0,13
6.	Җиңел автомобильләр өчен 5тән 8 гә кадәр постка исәпләнгән СТО	бер постка 0,17
7.	10 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,45

8.	25 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,65
9.	50 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,75
10.	75 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,9
11.	5 автомобиль сыйдырышлы мәйданчык	0,03 - 0,08
12.	5 автопоезд сыйдырышлы мәйданчык	0,07
13.	Юл хәрәкәте иминлеге буенча Дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,1
14.	Трасса буе ял итү мәйданчыгы, карау эстакадасы, бәдрәф	0,01 - 0,04
15.	Трасса буе ял мәйданчыгы, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, бәдрәф	0,7 - 1,0
16.	АЗС, бәдрәф, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре	1,5
17.	АЗС, СТО, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, юу пункты, ял итү бүлмәләре	3,5
18.	Кемпинг, АЗС, СТО, бәдрәф, медицина пункты, юу пункты, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, мәйданчык	5,0
19.	Мотель, кемпинг, мәйданчык-стоянка, бәдрәф, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, АЗС, СТО, юу пункты, медицина пункты	9,5
20.	Пассажир автостанциясе, мәйданчык-стоянка, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, ял итү бүлмәләре, юл хәрәкәте куркынычсызлыгы буенча Дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,45 - 0,9
21.	Автовокзал, мәйданчык-стоянка, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, медицина пункты, милиция пункты	1,8
22.	йөк автостанциясе, мәйданчык-стоянка, юу пункты, ял бүлмәсе, медицина пункты, бәдрәф	2,0 - 4,0

Искәрмә:

1. Комплексны проектлана торган артезиан скважинасыннан су белән тәэмин иткәндә, күрсәтелгән мәйданга 1 гектар өстәргә кирәк.

2. Проектлана торган чистарту корылмаларына канализация агынтыларын күрсәтелгән вакытка ташлаганда, чистарту корылмаларының тибына карап, 0,4 - 1,0 гектар җирне өстәргә кирәк.

3. Котельныйны проектлаганда, комплекс мәйданына 0,4 тән 0,7 гектарга кадәр өстәргә кирәк.

5.2.48. Торбаүткәргечләрне урнаштыру һәм проектлау СНиП 2.05.06-85*, махсус ведомство норматив документлары һәм әлеге бүлек таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.2.49. Магистраль торбаүткәргечләр өчен җирләр СН 452-73 таләпләренә туры килә.

Магистраль җир өсте торбаүткәргечләре өчен җир полосаларының киңлеге билгеләнгән тәртиптә расланган проект белән билгеләнә.

5.2.50. Торбаүткәргеч трассасын проектлаганда инженер-геологик яктан иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш.

Торбаүткәргеч трассасын сайлаганда торак пунктларның, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең, автомобиль һәм тимер юлларның һәм башка объектларның, проектлана торган торбаүткәргечнең перспективалы үсешен исәпкә алырга, шулай ук аны эксплуатацияләү чорында торба үткәргечләрне төзү һәм аларга хезмәт күрсәтү шартларын исәпкә алырга, магистраль торбаүткәргечләрне төзү һәм эксплуатацияләү барышында табигать шартларының үзгәрүен фаразларга кирәк.

5.2.51. СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә * эш шартларына, эретеп ябыштыру катнашмаларының бозылмый торган контроле күләменә һәм сынау басымы күләменә карап, магистраль торба үткәргечләр һәм аларның участоклары түбәндәге категорияләргә бүленә: В, I, II, III, IV.

Магистраль торбаүткәргечләр участокларының категорияләрен 3* СНиП 2.05.06-85*таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.52. Магистраль торбаүткәргечләрне (газ үткәргечләрне, нефть үткәргечләрне) проектлаганда аларны җир асты юлы белән төзүне күздә тотарга кирәк.

Җир өслеге буенча насыпларга (җир өсте салу) яки терәкләргә (җир өсте салу) торба үткәргечләр сазлыклы урыннарда, шулай ук табигый һәм ясалма каршылыклар аша чыгу урыннарында сузыла. Шул ук вакытта торба үткәргечләрне ышанычлы һәм куркынычсыз эксплуатацияләүне тәэмин итүче махсус чаралар каралырга тиеш.

5.2.53. Җир өстендәге торба үткәргечләрне җир өстеннән яки юл өслегеннән алып түбәненә кадәр биеклектән СНиП II таләпләренә туры китереп, 0,5 метрдан да ким түгел итеп башкарырга кирәк-89-80*.

5.2.54. Торбаүткәргечләрне киртә аша үткәргәндә торбаның түбәненнән яки пролет корылмасыннан ераклыкны кисешкән вакытта кабул итәргә кирәк:

чокыр һәм балок - 5 процентлы тәэмин ителеш булганда, су дәрәҗәсенә 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә;

боз керү мөмкин булган, суднолар йөрми торган, елгалар һәм зур чокырлар - 1 процентлы тәэмин ителеш һәм боз йөрүнең иң югары горизонтыннан 0,2 метрдан да ким булмаган су дәрәҗәсенә кадәр;

суднолар йөрешле елгалар, судно йөрешле елгаларда күпер асты габаритларын проектлауның нормалары һәм күперләрнең урнашуына карата төп таләпләр белән билгеләнгән күләмнән дә ким түгел.

Суднолар йөрми торган елгаларда залом яки корчеход булганда торбаның түбәнлеге яки пролет корылмаларының күтәрелүе һәр конкрет очракта аерым билгеләнә, ләкин югары су горизонты өстендә кимендә 1 метр булырга тиеш (бер процентлы тәэмин ителеш буенча).

5.2.55. Җир асты торбаүткәргечен сузу тирәнлеге, әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен исәпкә алып, торбаүткәргеч эшенең ышанычлылыгын тәэмин итүче конструктив карар белән билгеләнә.

5.2.56. Өемнәрдә торбаүткәргечләр салганда су үткәргеч корылмаларын урнаштыру каралырга тиеш.

5.2.57. Торбаүткәргечләрне салу техник коридорда эшләүче яки проектлана торган магистраль торбаүткәргечләр белән бер үк вакытта яки параллель рәвештә башкарылырга мөмкин.

Магистраль торбаүткәргечләрнең техник коридоры астында бер трасса буенча параллель сузылган торбаүткәргечләр системасын аңларга кирәк.

Аерым очракларда, техник-икътисади нигезләнгәндә һәм торбаүткәргечләр эшенең ышанычлылыгын тәэмин итү шартларында, нефть үткәргечләрнең һәм газ үткәргечләрнең бер техник коридорында уртак салу рөхсәт ителә.

5.2.58. Бер техник коридор чикләрендә продуктларны транспортлауның рөхсәт ителгән (суммар) күләмнәре һәм әлеге коридорлар арасында аралар билгеләнгән тәртиптә расланган нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә билгеләнә.

5.2.59. Торак пунктлар, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, аэродром, диңгез һәм елга портлары, пристань һәм башка шундый ук объектлар территорияләрендә магистраль торба үткәргечләр салу рөхсәт ителми.

Барлык категориядәге автомобиль юллары күперләре буенча һәм электр кабельләре, элемтә кабельләре һәм башка торбаүткәргечләр белән бер траншеяда, СНиП 2.05.06-85 п.3.8 пунктында каралган очраклардан тыш, торба үткәргечләр салу рөхсәт ителми.

5.2.60. Җир асты һәм җир өсте торбаүткәргечләре күчәреннән торак пунктларга, аерым сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклык торбаүткәргечләрнең классына һәм диаметрына, объектларның җаваплылыгы дәрәҗәсенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул ителергә тиеш.

Газ бүлү, компрессор һәм нефть эшкәртү станцияләреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклыкны торбаүткәргечнең классына һәм диаметрына, күрсәтелгән станцияләрнең категориясенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, 2.05.06-85*СНиП 5 таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.61. Проектлана торган һәм гамәлдәге торбаүткәргечләрнең үзара кисешүе аерым очракларда магистраль торбаүткәргечләр күчәреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә һәм корылмаларына кадәр минималь араны саклау мөмкин булмаган очракта рөхсәт ителә.

5.2.62. Магистраль торбаүткәргечләрнең 110 кВ һәм аннан да югарырак көчәнештәге электр үткәргеч линияләре белән кисешкән урыннарында 60 метрдан да ким булмаган почмак астында торбаүткәргечләрне җир асты сузу гына каралырга тиеш.

5.2.63. Торбаүткәргечләрнең табигый һәм ясалма каршылыклар (елгалар, сусаклагычлар, каналлар, күлләр, күлләр, буалар, инешләр, ермаклар һәм сазлыклар, чокырлар, балкалар һәм автомобиль юллары) аша чыгу юллары СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә проектлана.

5.2.64. Эксплуатацияләүнең нормаль шартларын тәэмин итү һәм магистраль торбаүткәргечләрне һәм аларның объектларын зарарлау мөмкинлеген булдырмау өчен алар тирәсендә сак зоналары, шул исәптән сак зоналары билгеләнә:

нефть, табигый газ транспортлый торган торбаүткәргеч трассалары буенда-шартлы линияләр белән чикләнгән, һәр яктан торбаүткәргеч көзеннән 25 метр ераклыкта уза торган җир участогы.;

күп катлы торбаүткәргеч трассалар буенда-югарыда күрсәтелгән ераклыктагы торбаүткәргечләр күчәреннән узучы шартлы линияләр белән чикләнгән җир участогы рәвешендә . ;

су асты кичү юллары буенда - су өслегеннән су киңлеге участогы рәвешендәге су өслегеннән параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр, һәр яктан 100 метр ераклыкка күчүнең көзге җепләреннән тора торган су асты кичүләре буенда-һәр яктан 100 метр арага параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр.;

продукцияне транспортка әзерләү буенча технологик җайланмалар, баш һәм арадаш суырту һәм насос станцияләре, резервара парклары, компрессор һәм газ тарату станцияләре, продукция, атланмай һәм атланмай эстакадалары, газны саклау станцияләре, нефтьне җылыту пунктлары тирәсендә - әлеге объектлар территорияләре чикләреннән бөтен якка 100 метр ераклыкка чигеп торучы җир участогы рәвешендә.

5.2.65. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарына кергән җир кишәрлекләре җирдән файдаланучылардан алынмый һәм аларны саклау зоналары буенча мәҗбүри таләпләрне үтәп, билгеләү буенча кулланыла.

5.2.66. Торбаүткәргеч трассалары һәм табигый һәм ясалма киртәләр белән кисешү урыннары җир өслегеннән 1,5 - 2 метр биеклектәге, әмма 500 метрдан да ким булмаган, борылыш почмагында урнаштырыла торган мәгълүмат билгеләре белән билгеләнә.

5.2.67. Торба үткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргеч транспорт предприятиесе язмача рөхсәтеннән башка тыела:

теләсә нинди биналар һәм корылмалар төзү. Аммиак үткәргеченнән 1000 метр ераклыкта массакүләм спорт ярышлары, тамашачылар катнашында ярышлар, Һәвәскәр балыкчылык, вакытлыча кыр торaклары һәм теләсә кайсы билгеләнештәге корылмалар урнаштыру, терлекләргә утырту тыела;

барлык төр агач һәм куаклар утырту, материаллар туплау, Балык промыселлары кишәрлекләре бүлеп бирү, балык, су хайваннары һәм үсемлекләр чыгару, су бүлү;

торбаүткәргечләр трассасы, авто мобиль транспорт тукталышлары, тракторлар һәм механизмнар аша юллар һәм кичүләр кору;

мелиоратив җир эшләре, сугару һәм киптерү системалары җитештерү;
төрле ачык һәм җир асты, төзелеш, монтаж һәм шартлаткыч эшләр җитештерү, грунт планлаштыру;
геологик-төшерү, геологик-разведка, эзләү, геодезия һәм башка скважиналарны төзү, шурфлар һәм грунт пробаларын алу (туфрак үрнәкләреннән тыш) белән бәйле эзләнү эшләре башкару.

5.2.68. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргечләрне нормаль эксплуатацияләүгә яки аларга зыян китерүгә китерә торган гамәлләр башкару тыела, аерым алганда, :
мәгълүмат билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын урнаштыру, күмү һәм бозу;
линия арматурасы, катод һәм дренаж саклау станцияләре, линия һәм күзәтү коелары һәм башка линия җайланмалары коймаларын бозу, краннар һәм задвижкаларны ачу һәм ябу, элемтә, энергия белән тәэмин итү һәм телемеханика торбаүткәргечләрне өзү яки кертү, электр энергиясе белән тәэмин итү чараларын өзү яки кертү;
чүплекләрне оештыру, кислоталар, тоз һәм селте эретмәләренең ватылуы; яр ныгыту корылмаларының, су үткәрү җайланмаларының, җир һәм башка корылмаларның (җайланмаларның) җимерелүеннән, ә әйләнә - тирә территориянең һәм әйләнә-тирәлекнең җимерелүеннән, транспортлана торган продукциянең авария хәлендәге ташлавыннан саклау мөмкинлеге бирә торган корылмаларының, җир һәм башка корылмаларның (җайланмаларның) җимерелүе;
якорь ташларга, төшерелгән якорьлар, чылбырлар белән узу, тирәнәйтү һәм җир казу эшләре;
ут кабызу һәм нинди дә булса ачык яки ябык ут чыганаклары урнаштыру.

5.2.69. Саклау зоналарында эшләрне оештыру һәм җитештерү түбәндәгеләр тарафыннан гамәлгә ашырыла:

1992 елның 24 апрель 9 нчы номерлы Россия Дәүләт техник күзәтчелеге (Россия Федераль Тау һәм сәнәгать күзәтчелеге) карары белән расланган магистраль торбаүткәргечләрне саклау кагыйдәләре нигезендә.

Җирлек урамнары һәм юллары челтәре

5.2.70 .Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары **53 нче таблица** нигезендә кабул ителә.

Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары

Авыл урамы һәм юллар категориясе	Төп билгеләнеш	Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлеге, км/сәгать	Хәрәкәт полосасының киңлеге, метр	Хәрәкәт полосалары саны	Җәяүлеләр өчен тротуарның киңлеге, метр
Поселок юлы	Авыл җирлегенең	60	3,5	2	

	тышкы челтәрләре белән элемтәсе				
Төп урам	Торак территорияләрнең иҗтимагый үзәге белән элемтә	40	3,5	2-3	1,5-2,25
Торак төзелештә урам: төп икенче дәрәҗәдәге (тыкрык)	Торак территорияләр эчендә һәм төп урам белән интенсив хәрәкәт юнәлешләре буенча элемтә Төп торак урамнар арасында элемтә Квартал тирәнлегендә урнашкан торак йортларның 40 урамы белән бәйләнеше	40 30 20	3,0 2,75 2,75-3,0	2 2 1	1,0-1,5 1,0 0-1,0
Шәхси җир участокларына хуҗалык юлы	Мал - туар узышы һәм йөк транспорты белән йөрү	30	4,5	1	

5.2.71 .Торак төзелеше территориясендә һәм аның авыруы зонасында урам челтәренең үткәрү мөмкинлеген 2015 елга кадәр исәпләнгән автомобиль дәрәҗәсеннән чыгып билгеләргә кирәк - 1 000 кешегә 325 җиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәпләнгән вакытка - 1 000 кешегә 440 җиңел автомобиль.

5.2.72. Авыл җирлеге чикләрендәге торак пунктларны, бердәм иҗтимагый үзәкләрне һәм җитештерү зоналарын тоташтыручы юлларны мөмкин булганча хуҗалыклар яисә чәчү әйләнеше кырлары чикләре буенча салырга кирәк.

5.2.73 . Урамнарның кызыл линия чикләрендә киңлеген һәм аркылы профилен, аларны төзекләндерү дәрәҗәсен, авыл торак пункты күләменә, фаразланучы хәрәкәт агымнарына, инженерлык коммуникацияләрен салу шартларына, тибына, катларына һәм

төзелешнең гомуми архитектура-планлаштыру чишелешенә бәйле рәвештә, кагыйдә буларак, 15-25 метр чикләрендә билгеләргә кирәк.
Тротуарларны, төзелеш тибына карамастан, торак урамнарның ике ягы буенча да күздә тотарга кирәк.

5.2.74. Автотранспорт-портның икенче баскычлы урамнарында һәм бер полосалы хәрәкәте булган юлларда 7х15 метр зурлыктагы юл йөрү мәйданчыкларын, шул исәптән, машиналар йөрү өлешенең киңлеген, һәр 200 метр саен күздә тотарга кирәк.
Хуҗалык юлларын маллар куу белән бергә алып барырга рөхсәт ителә. Шул ук вакытта алар төп урамнарны кисәргә тиеш түгел. Хуҗалык юлларын каплау йөк автомобильләре, тракторлар һәм башка транспорт чаралары 5.2.74 .Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларда (алга таба - хуҗалык эчендәге юллар) хуҗалык эчендәге автомобиль юлларын, аларның билгеләнешенә һәм йөк ташуның исәп-хисап күләменә карап, 54 нче таблица нигезендә категорияләргә бүләргә кирәк.

54 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары категорияләре

Авыл эчендәге юлларны билгеләү	йөк ташуның исәп-хисап күләме, мең тонна нетто, айга «пик»	Юл категориясе
Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең һәм оешмаларның үзәк утарларын аларның бүлекләре, терлекчелек комплекслары, фермалар, продукция әзерләү, саклау һәм беренчел эшкәртү пунктлары һәм башка авыл хуҗалыгы объектлары белән тоташтыручы юллар, шулай ук авыл хуҗалыгы объектларын гомуми файдаланудагы юллар белән һәм үзара тоташтыручы автомобиль юллары, кыр ярдәмче һәм мәйдан эчендәге юллардан тыш	10 нан югарырак	I
	10 га кадәр	II
Юллар аерым авыл хуҗалыгы җирләренә яисә аларның состав өлешләренә транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән ярдәмче кырлар		III

5.2.75 Йөк ташуның исәп-хисап күләмен «пик» аена ике юнәлештә дә, хуҗалык эчендәге юл категориясен билгеләү өчен, авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм оешмаларын киләчәктә (кимендә 15 елга) үстерү планнары нигезендә билгеләргә кирәк.

5.2.76 .Авыл хуҗалыгы җирләре мәйданы минималь һәм җир катламын, су бүлү каналларын һәм юлның һәр ягыннан 1 метр киңлектәге саклау полосаларын урнаштыру өчен кирәк булган полосаны үз эченә алырга тиеш.

5.2.77 .Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеген 55 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеге

55 нче таблица

Юл категориясе	исәп-хисап тизлек, км/сәг		
	төп	рөхсәт ителгән юл участокларында	
		авыр	бик авыр
I	70	60	40
II	60	40	30
III	40	30	20

5.2.78 планның төп параметрларын һәм авыл эчендәге юлларның озайтылучанлыгын 56 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

56 нчы таблица

Авыл хуҗалыгы эчендәге юлларның озын профильле һәм планының төп параметрлары

Исәп-хисап чорындагы параметрлар планы һәм әһәмияте	хәрәкәт тизлегенең озайтылган профиле, км/сәг				
	70	60	40	30	20
Иң авыш уклон, %	60	70	80	90	90
Күз күремен исәпләү арасы, метр юл өслеге каршы яктан килүче автомобиль	 100 200	 75 150	 50 100	 40 80	 25 50
Иң кечкенә радиус, метрларда Планда профильле: кабарынкы кысынкы кысынкы авыр шартларда	 200 400 2500 800	 150 2500 2000 600	 80 1000 1000 300	 80 600 600 200	 80 400 400 100

5.2.79. Җир өслегенең һәм хуҗалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең аркылы профильле төп параметрларын 57 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

57 нче таблица

Җир катламының аркылы профиленең һәм хуҗалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең төп параметрлары

Аркылы профильнең параметрлары	**Төрле категорияле юллар өчен**		
	I	**II**	**III**
Хәрәкәт полосалары саны	2	1	1
Киңлеге, метр:			
Хәрәкәт полосалары	3	-	-
Машина йөрү өлеше	6	4,5	3,5
Җир полотносы	10	8	6,5
Юл буе	2	1,75	1,5
Юл буйларын ныгыту	0,5	0,75	0,5

Искәрмә:

1. II-с категорияле юллар өчен автопоездлар булмаганда яки даими булмаган хәрәкәттә йөрү өлеше киңлеге 3,5 метр, ә юл киңлеге - 2,25 метр (шул исәптән ныгытылган - 1,25 метр) кабул итәргә рөхсәт ителә.

2. Барьер тибындагы киртәләрне урнаштыру таләп ителгән юл участокларында киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарының (киңлеге 5 метрдан артык) даими хәрәкәте булганда җир катламының киңлеге арттырылырга тиеш (юл кырыйларын киңәйтү хисабына).

3. Кыйммәтле авыл хуҗалыгы җирләрендә төзелә торган җир катламының киңлеген бертигез кабул итү рөхсәт ителә:

8 метр-I-с категорияле юллар өчен;

7 метр-II категорияле юллар өчен;

5,5 метр - III категорияле юллар өчен.

Кыйммәтле авыл хуҗалыгы җирләренә сугарулы, киптерелгән һәм башка мелиоратор җирләре, күпьеллык җиләк-җимеш агачлары биләп торган участоклар, шулай ук югары табигый уңдырышлы җирләр һәм аларга тиңләштерелә торган җир биләмәләре керә.

5.2.80. Киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының даими хәрәкәте күздә тотылган хуҗалык эчендәге юлларда, әлеге юл өчен кабул ителгән шундый ук юл өчен дә, бер юл кырыен һәм, димәк, җир катламын киңәйтү хисабына, өслекле юл разъезды өчен мәйданчыклар төзүне проектларга кирәк.

Мәйданчыклар арасындагы ераклыкны каршылыклы транспорт чарасы күперләренә тигез арада кабул итәргә кирәк, ләкин 0,5 километрдан да ким түгел. Шул ук вакытта мәйданчыклар, кагыйдә буларак, кырларга чыгу урыннары белән бергә үрелеп барырга тиеш.

Җир катламының өске ягына чыгу өчен мәйданнарның киңлеген - 8, 10 һәм 13 метр, авыл хуҗалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының киңлеге 3 метрга кадәр, киңлеге 3-6 метрдан һәм 6-8 метрдан артыграк, ә озынлыгы-машиналарның һәм транспорт чараларының (автопоездны да кертеп) озынлыгына карап, әмма 15 метрдан да ким түгел кабул итәргә кирәк. Бер полосалы машиналар йөрү өлешеннән разъезд мәйданына күчү участоклары 15 метрдан да ким булмаска тиеш, ә ике полосалы йөрү өлеше өчен - 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.2.149. Юлларның бер һәм ике катлы юлларның аркылы уклоннарын СНиП 2.05.11-83 нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.150. Терлекчелек комплекслары, кошчылык фабрикалары, фермалар, теплица комбинатлары һәм башка шундый объектлар чикләрендә урнашкан мәйдан эчендәге юллар, билгеләнүенә карап, бүләргә кирәк.:

авыл хуҗалыгы объекты мәйданчыгы чикләрендә технологик һәм хуҗалык ташуларны, шулай ук мәйданчык территориясе чикләреннән читтә урнашкан хуҗалык эчендәге юллар белән элемтәне тәэмин итә торган җитештерү;

янгын сүндерү машиналарының һәм башка махсус транспорт чараларының (авто - һәм электрокарлар, автопогрузчиклар һ.б.) даими йөрүен тәэмин итә торган ярдәмче чаралар.

5.2.152. Машиналар йөрү өлеше һәм мәйдан эчендәге юллар кырыйларының киңлеген, юллар билгеләнешенә һәм транспорт чаралары хәрәкәтен оештыруга бәйле рәвештә, 58 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

58 нче таблица

Машиналар йөрү өлешенең һәм мәйдан эчендәге юллар читләренең киңлеге

Параметрлар	**Юллар өчен параметрлар, метр**	
	җитештерү	ярдәмче
Транспорт хәрәкәте вакытында хәрәкәт итү өлешенең киңлеге: Икеяклы Берьяклы	 6,0 4,5	 - 3,5
Юл кырыеның киңлеге	1,0	0,75
Юл кырыйларын ныгыту киңлеге	0,5	0,5

5.2.153. Җитештерү юлларының машиналар йөрү өлеше киңлеген тигез кабул итәргә рөхсәт ителә:

Тулы киңлеккә ныгытылган юл читләре белән 3,5 метр - гамәлдәге төзелешнең кысан шартларында;

58 нче таблица буенча ныгытылган юл читләре белән 3,5 метр-божра хәрәкәте, каршы хәрәкәт булмаганда һәм транспорт чараларын узганда;

Киңлеге 1,5 метр булган бер ныгытылган юл читендәге һәм борт ташы белән - икенче яктан-транспорт чараларын каршы яки узып китү мөмкинлеге һәм бер яклы тротуар урнаштыру кирәк булганда-4,5 метр.
Искәрмә: һәр борт ташы ягыннан юлларның йөрү өлешен өстәмә рәвештә 0,5 метрга киңәйтергә кирәк.

5.2.154. Тракторлар, трактор поездлары, авыл хуҗалыгы, төзелеш һәм башка үзйөрешле машиналар хәрәкәте өчен хуҗалык эчендәге юллар аерым җир өслегенә проектларга кирәк. Бу юллар җәйге чорда хакимлек итүче җилләр өчен тиешле яктан эчке автомобиль юллары белән янәшә урнашырга тиеш.

5.2.155. Хәрәкәт полосасының һәм трактор юлының аерымланган җир полотносының киңлеге, мөрәҗәгать итүче хәрәкәт составы колеясы киңлегенә карап, 59 нчы таблица нигезендә билгеләнергә тиеш.

59 нчы таблица

Хәрәкәт полосасының киңлеге һәм трактор юлының аерымланган җир полотносы

Транспорт чаралары, үзйөрешле һәм тагылма машиналар колеясенең киңлеге, метр	Хәрәкәт полосасының киңлеге, метр	Җир полотносы киңлеге, метр
2,7 һәм кимрәк	3,5	4,5
2,7 дән 3,1 гә кадәр	4	5
3,1 дән 3,6 га кадәр	4,5	5,5
3,6 дан 5кә кадәр	5,5	6,5

Трактор юлларында (кирәк булганда) чыгу өчен мәйданчыклар урнаштыру рөхсәт ителә.

5.2.156. Хуҗалык эчендәге юлларны кисешү, тоташтыру һәм төзекләндерү СНиП 2.05.11-83 таләпләренә туры китереп проектлаштырырга кирәк.

5.3. Инженерлык инфраструктурасы

Инженерлык җиһазлары системасын оештыруның гомуми принциплары

5.3.1. Төзелештәге инженерлык җиһазлары системасын муниципаль берәмлекләрнең территориаль планлаштыру документлары һәм су белән тәэмин итү, канализация, җылылык, газ һәм электр белән тәэмин итү схемалары нигезендә проектларга кирәк, ул билгеләнгән тәртиптә эшләнгән һәм расланган. Әлеге тармак схемаларында технологиянең, егәрлекнең, челтәрләрнең күләмнәренең принципиаль мәсьәләләре хәл ителергә, схеманы гамәлгә ашыруның чиратлылыгы буенча киңәшләр бирелергә тиеш. Проектларда ресурслардан нәтиҗәле файдалану, энергияне сак тоту ысулларыннан файдалану, инженерлык корылмалары эшендә куркынычсызлыкны тәэмин итү һәм җайга салу өчен заманча чараларны куллану мәсьәләләре чагылырга тиеш.

Искәрмә: тармак схемалары булган очракта, проектлаштыруның һәр этабы мөстәкыйль төгәлләнгән карар булып тора һәм шул ук вакытта торак пунктның гомуми үсеш перспективасына органик рәвештә туры килергә мөмкин.

5.3.2. Су белән тәэмин итү, канализация, җылылык һәм газ белән тәэмин итү челтәрләрен һәм корылмаларын проектлаганда, гамәлдәге санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә, шулай ук әлеге норматив таләпләренә туры килергә тиеш.

5.3.3. Инженерлык челтәрләрен һәм корылмаларны проектлаганда грунт сулары дәрәҗәсен үзгәртү мөмкинлеген өйрәнүгә һәм бу үзгәрешләрнең челтәрләрнең эксплуатацион ышанычлылыгына йогынтысы зур игътибар бирелергә тиеш.

5.3.4. Тарихи катлаулы төзелештә урнашкан инженерлык җиһазлары объектлары, тиешле нигезләнгәндә, өлешчә яки тулысынча җир асты киңлегендә урнашырга мөмкин.

Су белән тәэмин итү

5.3.5. Су белән тәэмин итү схемасын һәм системасын сайлауны торак пункт үзенчәлекләрен, суның төрле этапларында таләп ителә торган чыгымнарын исәпкә алып башкарырга кирәк.,

5.3.6. Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлау, шул исәптән хуҗалык-эчә торган һәм җитештерү су белән тәэмин итү чыганакларын сайлау, су алу корылмаларын урнаштыру, шулай ук исәп-хисап чыгымнарын билгеләүне СНиП 2.04.01 - 85*, СНиП 2.04.02-84*, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.4.1074-01, СанПин 2.1.4.1175-02, ГОСТ 2761-84*, СанПиН 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

5.3.7. Торак пунктның тәүлеклек уртача су куллануы, су сибүгә киткән чыгымнарны исәпкә алып, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗлары һәм ихтыяҗлары өчен су чыгымнары суммасы буларак билгеләнә.

Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлаганда халыкның хуҗалык-эчә торган ихтыяҗлары өчен тәүлеклек уртача (бер ел эчендә) су куллану нормаларын әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Суны аерым куллану җәмәгать биналарында хуҗалык-эчә торган һәм көнкүреш ихтыяҗларына, сәламәтләндерү учреждениеләре (санаторийлар, ял йортлары, туристик комплекслар, балалар лагерьлары һ.б.) өчен су чыгымнарыннан тыш, су чыгымнарын үз эченә ала.

Төрле категориядәге кулланучыларның аерым объектлары буенча хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗларына су чыгымнары 2 нче таблицасының 9 нчы кушымтасының нормалары нигезендә билгеләнә

5.3.8. Гомумән алганда, яки аерым районнарда су белән тәэмин итү системасын проектлаганда суның түбәндәге исәп-хисап чыгымнарына таянырга кирәк:

максималь тәүлеклек чыгымнары (куб. метр/тәүлек) - су - койма корылмаларын, су әзерләү станцияләрен һәм су саклау өчен савытларны исәпләгәндә;
максималь сәгать чыгымнары (куб. метр/сәгать) - суны саклау өчен су үткәргечләрнең аерым торбалары буенча су бирә торган насос станцияләренең максималь җитештерүчәнлеген билгеләгәндә;;
максималь сәгать (л/с) - су үткәргечләргә су бирә торган насос станцияләренең, су саклау сыешлыгыннан башка су белән тәэмин итү системасының магистраль һәм бүлү торбаүткәргечләренең максималь бирүен билгеләгәндә һәм күрсәтелгән торбаүткәргечләрне гидравлик исәпләгәндә суның секундлы чыгымнары;
коэффициентларны (Kmax) кабул итәргә кирәк: су куллануның тәүлеклек тигезсезлеге - 1,2; су кулланунның сәгать тигезсезлеге - 1,4.

5.3.9. Исәп-хисап күрсәткечләре торак пунктның су белән тәэмин итү системаларын, шул исәптән тәкъдим ителә торган күрсәткечләр нигезендә аларның аерым структур элементларын, 67 таблицада китерелгән су куллану күләмен алдан исәпләүләр һәм проектлау өчен кулланыла.

67 нче таблица

Торак пунктның су белән тәэмин итү системаларын проектлау һәм куллану күләмен алдан исәпләүләр өчен исәп-хисап күрсәткечләре

Күрсәткеч	Үлчәү берәмлеге	Пунктларның территорияләре		
		суүткәргеч, кана-лизация һәм кайнар су белән тәэмин ителгән	суүткәргеч, канализация белән тәэмин ителгән	Су колонкаларыннан файдалана торган
Микрорайонның кеше тыгызлыгы	Кеше/ гектар	7,5-100	7,5-100	7,5-100
Су чыгымы	Литр/Суткага бер кешегә	230	150	50
Су куллану	Суткага куб/метр	1,7-23,0	1,1-15,0	0,4-5,0

5.3.10. Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, сәламәтләндерү учреждениеләре ихтыяҗлары өчен, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнар һәм су сибү чыгымнары СНиП 2.04.02 - 84*таләпләренә туры китереп аерым билгеләнә.

5.3.11. Су алу корылмаларының тибын һәм схемасын территориянең геологик, гидрогеологик һәм санитар шартларыннан чыгып сайларга кирәк.

Яңа су алу җайланмаларын проектлаганда һәм булган су алу җайланмаларын киңәйткәндә аларның күрше участокларда гамәлдәге һәм проектлана торган дозорлар белән үзара хезмәттәшлек шартлары, шулай ук аларның әйләнә - тирәлеккә (өслек агымы, үсемлек һ.б.) йогынтысы исәпкә алынырга тиеш.
Су алу корылмаларын, су кулланунын перспективалы үсешен исәпкә алып, проектларга кирәк.

5.3.12. Сәнәгать предприятиеләрен җитештерү белән тәэмин итү өчен чистартылган юынты суларны куллану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.13. Су челтәрләре боҗра белән проектлана. Тупиковые линия суүткәргечләр кулланырга рөхсәт ителә:
җитештерү ихтыяҗларына су бирү өчен-аварияне бетерү вакытында су белән тәэмин итүдә өзеклек булган очракта;
хуҗалык-эчәргә яраклы ихтыяҗларга су бирү өчен - торбалар диаметры 100 мм дан артык түгел;
янгынга каршы яки хуҗалык-янгынга каршы ихтыяҗларга су бирү өчен, янгын сүндерү чыгымнарына карамастан-линияләрнең озынлыгы 200 метрдан да артмаган очракта.
Бина һәм корылмаларның эчке суүткәргеч челтәрләре белән тышкы су челтәрләрен боҗралау рөхсәт ителми.

5.3.14. Хуҗалык-эчәргә яраклы суүткәргечләрне эчәргә яраклы булмаган сыйфатлы су белән тәэмин итүче суүткәргечләр челтәрләре белән тоташтыру рөхсәт ителми.

5.3.15. Янгынга каршы суүткәргеч 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль закон таләпләре нигезендә проектланырга тиеш.

5.3.16. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм берләштерелгән җитештерү - эчә торган суүткәргечләр проектларында СанПин 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп санитар саклау зоналарын күздә тотарга кирәк.
Су белән тәэмин итү һәм эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләре әлеге нормативларның 9 нчы кушымтасының 3 нче таблицасында китерелгән.

5.3.17. Магистраль суүткәргечләр төзү өчен җир бүлеп бирелгән полосаның киңлеге һәм җир кишәрлекләре мәйданы СН 456-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.18. Суүткәргеч корылмалар урнаштыру өчен мәйданчыклар сайлау, шулай ук аларның территорияләрен планлаштыру һәм төзү «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре һәм санитар саклау зоналарына карата таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.
Сулыкларның һәм сулыкларның яр буе участокларында урнашкан суүткәргеч корылмалары мәйданчыкларының планлаштырылган тамгалары суның максималь күләменнән 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителергә тиеш.

5.3.19. Җитештерүчәнлегенә карап, су әзерләү корылмаларын урнаштыру өчен

якынча исәп-хисап күләме, тәүлегенә мең куб. метрны, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма аннан да артык түгел:
тәүлегенә 0,1 мең куб. метрга кадәр - 0,1 гектар;
0,1 дән 0,2 мең куб. метрга кадәр-0,25 гектар;
0,2 дән 0,4 мең куб. метрга кадәр-0,4 гектар;
0,4-0,8 мең куб. метрдан артык-тәүлегенә-1,0 гектар;
тәүлегенә 0,8 дән 12 мең куб. метрга кадәр-2 гектар;
тәүлегенә 12-32 мең куб. метрдан артык-3 гектар; көчле агулы матдәләрне саклау өчен чыгым складларын суүткәргеч корылмалар мәйданчыгында урнаштырырга кирәк, кешеләр даими рәвештә булган биналар һәм корылмалардан (склад хуҗалыгына карамаган) ; 30 метрдан да ким булмаган ераклыктагы сулыклардан
СНиП II нигезендә, кешеләр даими булмаган биналардан файдалану-89-80*- көчле агулы матдәләрне саклаганда торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналарыннан (мәйданнан тыш) файдалану;
стационар сыешлыкларда (цистерналарда, танкларда) - 300 метрдан да ким булмаган арада; контейнерларда яки баллоннарда - 100 метрдан да ким булмаган арада.

Канализация

5.3.20.Торак пунктларның канализация системаларын проектлау 2.04.01 - 85* СНиП 2.04.03-85*, СНиП 2.07.01-89*таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.
Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән канализация системалары белән тәэмин ителергә тиеш.
Торак районның (гомумкомплавная, аерым, ярымысырлы) ташландык суларны аерым канализация вакытында сулыкларга ташлауны төшереп калдыруны исәпкә алып, техник-икътисадый чагыштыру нигезендә сайларга кирәк.
Санитар чистартуга, йогышсызландыруга дучар ителмәгән (су объектларына рөхсәт ителгән йогынты нормативларын һәм су объектларында зарарлы матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе нормативларын арттыруга юл куймаудан чыгып), шулай ук техник регламентларның таләпләренә туры килми торган агынты суларны агызу тыела.

5.3.21. Торак пунктларның канализация проектлары су белән тәэмин итү проектлары белән бер үк вакытта, су - куллану балансына һәм юынты суларны агызуга мәҗбүри анализ белән эшләнергә тиеш. Шул ук вакытта чистартылган агынты, яңгыр суларын җитештерү белән тәэмин итү һәм су сибү өчен куллану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.22. Торак пунктларның канализация системаларын, шул исәптән аерым структур элементларны проектлаганда, көнкүреш суларын исәпләгәндә, тәүлеклек уртача тәүлеклеклек су бүлүне, территориягә су сибүгә һәм яшеллеккә су тотуны исәпкә алмыйча, уртача тәүлеклек су куллануга тигез кабул итәргә кирәк
утыртмалар.
Юынты суларны агызуны исәпләп чыгару (бер ел эчендә), су бүлү системасына бәйле рәвештә, агынты суларның барлык төрләре буенча тәүлеклеклек уртача чыгымнар

суммасы итеп билгеләргә кирәк.

Аерым торак һәм иҗтимагый биналардан юынты суларның исәп-хисап чыгымнарын билгеләү өчен, тупланган чыгымнарны исәпкә алу кирәк булганда, СНиП 2.04.01-85* һәм әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 2 нче таблицасын кабул итәргә кирәк.

Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләреннән җитештерү суларының уртача тәүлеклеклек чыгымнары, торак пунктның су белән тәэмин итүнең гомуми уртача - төгәл суммасының 25 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул ителә

Канализацияләнмәгән районнарда бер кешегә 25 л/тәүлегенә аерым су бүлүне кабул итәргә кирәк.

5.3.23. Торак пунктта агып җыела торган суларның исәпләнгән уртача тәүлеклек чыгымын әлеге нормативларның 5.4.23 п. буенча билгеләнә торган чыгымнар суммасы буларак билгеләргә кирәк.

Исәп-хисап күрсәткечләре торак пунктның канализация системаларын проектлау һәм су белән тәэмин итү күләмен алдан исәпләү өчен кулланыла.

5.3.24. Территориаль планлаштыру документларын эшләгәндә, тәүлеклек уртача (бер елга) су бүлүне кабул итәргә рөхсәт ителә:

шәһәр торак пунктлары өчен - бер кешегә тәүлегенә 550 л; авыл торак пунктлары өчен - 1 кешегә 150 л.

Искәрмә: тәүлеклек уртача су бүлүне, территориянең җирле шартларына һәм төзекләндерү дәрәҗәсенә карап, 10-20 процентка үзгәртү рөхсәт ителә.

5.3.25. Чагыштырмача су бүлү күләмен су бүлүнең түбәндәге коэффициентларын куллану белән билгеләргә киңәш ителә:

шәһәр торак пункты буенча уртача - 0,98; азкатлы төзелеш территориясе өчен-0,98;:

шәһәр җирлеге-1,0;

авыл җирлеге-0,9;

җирле сәнәгать булганда-0,8-0,9.

5.3.26. Торак пунктларның канализация системаларын, аларның резерв территорияләрен урнаштыру, шулай ук чистарту корылмаларын урнаштыруны СНиП 2.04.03-85 һәм СанПиН нигезендә башкарырга кирәк 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

5.3.27. Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе белән килештереп, үзәкләштерелгән канализация системасы булмаганда, атланмалы станцияләрне күздә тотарга кирәк. СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, СНиП 2.04.03 - 85 таләпләренә туры китереп, атланмай станцияләренә бүлеп бирелә торган җир кишәрлекләренең күләмнәрен СанПиН таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк. 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

Атланмалы станцияләрне диаметрлы 400 мм диаметрлы канализация коллекторлары янында проектларга кирәк, шул ук вакытта агынты суларның саны.

коллектор буенча гомуми исәп-хисап чыгымының 20 проценттан артмаска тиеш.

5.3.29. Канализация корылмаларын төзү, планлаштыру, төзү һәм аларның территориясен төзекләндерү өчен мәйданчыкларны «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлеге таләпләре һәм санитар-саклау зоналары төзелешенә карата таләпләр нигезендә сайларга кирәк.

Шул ук вакытта өске суларны чистарту корылмаларын һәм ка - нализацион явым-төшем җыелмаларын торак микрорайоннарда (кварталларда) һәм авыл территорияләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

Су бүлү системалары корылмаларын урнаштыру өчен участокларның якынча күләмен һәм алардан торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ераклык 68 нче таблицада.

Таблица 68

Су бүлү системалары корылмаларын урнаштыру өчен участокларның якынча күләме һәм алардан торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ераклык

Объектның исеме	**Участокның күләме, метр**	Торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ераклык,
Өслек сулары чистарту корылмалары	җитештерүчәнлегенә һәм корылманың тибына карап	7.1.2 СанПиН таблицасы нигезендә 2.2.1/2.1.1.1200-03
Квартал эчендәге канализация насос станциясе	10х10	20
Тоннель коллекторлары шахталары тирәсендәге эксплуатация мәйданчыклары	20х20	кимендә 15 (коллекторларның күчәрләреннән)

69 нчы таблица

Канализация чистарту корылмалары өчен җир кишәрлекләре күләме

Канализациянең чистарту корылмаларының җитештерүчәнлеге, мең куб. метр/тәүлек	**Җир кишәрлекләре, гектарлар күләме**		
	юынты суларны тирән чистарту	**юынты суларны тирән чистарту**	**юынты суларны тирән чистарту биологик буаларның ләм мәйданчыклары чистарту корылмалары**
0,7 кадәр	0,5	0,2	-
0,7 дән 17 гә кадәр	4	3	3
17дән 40ка кадәр	6	9	6
40-130	12	25	20
130 дан 175 гә кадәр	14	30	30
175-280	18	55	-
Искәрмә: тәүлегенә 280 мең куб.метрдан артык җитештерүчәнлеге булган чистарту корылмаларының җир участоклары күләмнәрен кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе белән килештерелгән проектлар буенча кабул итәргә кирәк.			

Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналары

Агынты суларны чистарту корылмалары	Чистарту корылмаларының исәп-хисап күрсәткечләре буенча метрлар ераклыгы, тәүлегенә мен куб. метр			
	0,2 гә кадәр	0,2 дән 5 кә кадәр	5 тән 50 гә кадәр	50дән 280 гә кадәр
Насос станцияләре һәм авария-җайга салу резервуарлары, локаль чистарту корылмалары	15	20	20	30
Явым-төшемнәрне саклап калу өчен катлам мәйданчыклары булган механик һәм биологик чистарту корылмалары, шулай ук су мәйданчыклары	150	200	400	500
Ябык биналарда явым-төшемне термомеханик эшкәртү белән механик һәм биологик чистарту корылмалары	100	150	300	400
Кырый:	200 150	300 200	500 400	1000 1000
а) фильтрации; б) сугару	200	200	300	300

Искәрмә:

1. 1. 0,5 гектарга кадәр фильтрация басулары өчен, коммуналь типтагы 1,0 гектарга кадәр сугару басулары өчен, җитештерүчәнлеге 50 куб. метрга кадәр булган юынты суларны механик һәм биологик чистарту корылмалары өчен, 100 метр күләмендә санитар-саклау зоналары кабул итәргә кирәк.

2. 2. Тәүлегенә 15 куб. метрга кадәр үткәрерлек җир асты фильтрациясе кырлары өчен санитарно-саклау зоналарын 50 метр күләмендә кабул итәргә кирәк.

3. 3. Атланмалардан санитар-саклау зоналарының күләме 300 метрны кабул итәргә кирәк.

4. 4. Ачык типтагы өслек суының чистарту корылмаларыннан торак территориягә кадәр санитар-саклау зоналарын - 100 метр, ябык типтагы 50 метр кабул итәргә кирәк.

5. 5. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашмаган чистарту

Җитештерү һәм яңгыр канализациясенең чистарту корылмаларын, кагыйдә буларак, сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаштырырга кирәк.

5.3.30. Канализациянең чистарту корылмалары өчен җир кишәрлекләре күләме таблицада күрсәтелгән 69ны кабул итәргә кирәк.

Локаль канализация системаларының чистарту корылмаларының җир участоклары күләмен грунт шартларына һәм агынты сулар санына карап кабул итәргә кирәк, ләкин 0,25 гектардан артык түгел.

Җир участоклары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

5.3.31. Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-саклау зоналарын СанПиН таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк 2.2.1/2.1.1.1200-03.

5.3.32. Өске суларга бүлеп бирү бассейннан торак пункт территориясенең су агынтысы, яңгыр канализациясе челтәреннән Водоток һәм сулыкларны агызып, проектланырга тиеш. Өске агынтыны тишек булмаган сулыкларга, юдырыла торган чокырларга, йомык ложбиналарга, сазланган территорияләргә проектлау рөхсәт ителми.

5.3.33. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өслек сулары агымының табигый шартларын максималь рәвештә саклауны күздә тотарга тиеш. Биналарны һәм корылмаларны өске суларны чыгаруны кыенлаштыра торган урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.34. Яңгыр канализациясен проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85*таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.

Агынтыны оештыру рельефны оештыру мәсьәләләрен комплексльы хәл итү һәм ачык яки ябык су бирү җайланмалары: су үткәргеч торбалар (водостоклар), лотоклар, кюветлар, тиз агынтылар, яңгыр - кабул итү коелары булдыру белән тәэмин ителергә тиеш.

Өслек сулары агымын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә таянып эш итәргә кирәк.

5.3.35. Күп катлы төзелеш районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Ачык су бүлү җайланмаларын (канаулар, кюветлар, лотоклар) районнарда бер, ике катлы йортлар һәм авыл торак пунктларында, шулай ук урамнар, юллар, юллар һәм тротуарлар белән кисешкән урыннарда күперләр яки торбалар урнаштырылган парк территорияләрендә куллану рөхсәт ителә.

Рекреацион территорияләрдә яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж челтәрләре рәвешендә өске һәм җир асты суларын бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.

Яңгыр канализациясе

5.3.36. Өске суларны ачык система буенча бүлеп бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсе, су объектларын җайга салу һәм саклау, су биологик ресурсларын саклау органнары белән тиешле нигезләнгән һәм килештерелгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.37. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өслек сулары агымының табигый шартларын максималь рәвештә саклауны күздә тотарга тиеш. Биналарны һәм корылмаларны өске суларны чыгаруны кыенлаштыра торган урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.38. Яңгыр канализациясен проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85*таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.

Агынтыны оештыру рельефны оештыру мәсьәләләрен комплекслы хәл итү һәм ачык яки ябык су бирү җайланмалары: су үткәргеч торбалар (водостоклар), лотоклар, кюветлар, тиз агынтылар, яңгыр - кабул итү коелары булдыру белән тәэмин ителергә тиеш.

Өслек сулары агымын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә таянып эш итәргә кирәк.

5.3.39. Күп катлы төзелеш районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Ачык су бүлү җайланмаларын (канаулар, кюветлар, лотоклар) районнарда бер, ике катлы йортлар һәм авыл торак пунктларында, шулай ук урамнар, юллар, юллар һәм тротуарлар белән кисешкән урыннарда күперләр яки торбалар урнаштырылган парк территорияләрендә куллану рөхсәт ителә.

Рекреацион территорияләрдә яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж челтәрләре рәвешендә өске һәм җир асты суларын бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.

5.3.40. Өске суларны ачык система буенча бүлеп бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсе, су объектларын җайга салу һәм саклау, су биологик ресурсларын саклау органнары белән тиешле нигезләнгән һәм килештерелгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.41. Яңгыр каршылыкларын проектлау түбәндәге участокларда карала:

озынча участокларда спусклар (күтәрелешләр);

юл чатларында һәм җәяүлеләр кичүендә өслекләр кушылдыгы ягынна түбәнәйтелгән урыннарда-озакка сузылган буш урыннар азагында; түбән урыннарда

урамнарның пычкылары профиле булганда; урам, ишегалды һәм парк территорияләренең өске сулары агымнары булмаган урыннарында.

5.3.43. Яңгыр сулары агымын җайга салу өчен буалар яки резервуарларны проектларга, шулай ук ныгытылган чокырларны һәм эчәргә яраклы су чыганагы булмаган, коену һәм спорт өчен яраксыз һәм балык хуҗалыгы максатларында кулланылмаган буаларны кулланырга кирәк.

5.3.44. Эрозиягә дучар ителгән Торак төзелеше территорияләре (уклоннар һәм грунт характеристикалары буенча) кишәрлекләрендә өске суларны биналардан биналардан өстәмә рәвештә субүлгечнең гомуми системасына локаль бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.

5.3.45. СНиП 2.04.03 - 85*, СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, «юынты суларны чистарту корылмаларын проектлау», СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә туры китереп чистартырга кирәк.

5.3.46. Өслек агынты чистарту корылмаларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасын кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе һәм табигать саклау органнары белән килештереп, өске типтагы чистарту корылмалары өчен корылмалардан конструктив файдалану шартларына һәм корылмалардан ачык типтагы чистарту корылмаларына - 100 метр, ябык типтагы 50 метрны кабул итәргә кирәк.

Мелиоратив системалар һәм корылмалар гомуми таләпләр

5.3.47. Мелиорация (сугару һәм киптерү) системалары һәм корылмалары СНиП 2.06.03-85, СНиП 33-01 - 2003, СНиП 2.06.05-84, СНиП 2.06.06-85, СНиП 2.06.07-

87, СНиП 2.06.04-82 һәм әлеге норматив таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

5.3.48. Мелиоратив системаларны һәм корылмаларны проектлаганда, җирләрнең торышын контрольдә тоту өчен, күзәтчелек скважиналары челтәрен һәм су чыгымнарын үлчәү чараларын күздә тотарга кирәк. Сугару системасы мәйданы 20 мең гектардан артык булганда туфракның дымлылыгын һәм корылышын, сугару һәм дренаж суларының сыйфатын тикшереп тору буенча лабораторияләр, шулай ук метеорологик станцияләр һәм су - баланс мәйданчыклары өстәмә рәвештә проектларга кирәк.

5.3.49. Мелиорация системаларында СНиП 2.06.03-85 таләпләренә туры китереп саклагыч урман утыртмаларын күздә тотарга кирәк.

5.3.50. Мелиорация системаларын урнаштырганда «әйләнә-тирә мохитне саклау турында»2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 43 статьясы таләпләрен үтәргә кирәк.

Сугару системалары

5.3.51. Сугару системасы составына түбәндәгеләр керә: сусаклагычлар, су алу һәм балык саклау корылмалары, табигый һәм ясалма су чыганакларында, отстойниклар, насос станцияләре, сугару, су җыю-җыю һәм дренаж челтәрләре, тау каналлары, челтәрдәге корылмалар, су сиптерү һәм су сиптерү машиналары, җайланмалар һәм җайланмалар, җирләрнең мелиоратив торышына контроль чаралары, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенең җитештерү һәм торак биналары, юллар, урман саклау дамбалар.

5.3.52. Мелиоратив каналлар (сугару, су җыю, коллектор - дренаж) өчен җир полосаларын, төзелеш чираты нигезендә, гамәлдәге су һәм җир законнарын исәпкә алып, СН 474-75 таләпләренә туры китереп, авыл хуҗалыгы культуралары белән шөгыльләнүче җирләргә бүлеп бирергә кирәк.

5.3.53. Балык хуҗалыгы сулыкларындагы су алу җайланмаларын проектлаганда, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештереп, балык саклау корылмаларын су алу корылмаларына эләгүдән саклау өчен урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Балык саклау корылмалары белән су алу җайланмаларын Уылдык чәчү, кышлату чокырлары районнарында, интенсив миграция һәм личинкаларның һәм яшь балыкларның зур концентрациясе участокларында, тыюлык зоналарында урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.54. Магистраль каналдан (торбаүткәргечтән, лотоктан), аның тармакла-рыннан, төрле тәртипләрне бүлүче һәм сугаручы бүлгечләрдән торган сугару челтәрен канал һәм лоток рәвешендәге ябык торбаүткәргечләр рәвешендә проектларга кирәк.

5.3.55. Магистраль каналларда һәм бүлгечләрдә балк, чокырлар, җирле түбәнәю, сулыклар белән кисешкән урыннарда, ә су чыгымы белән бер секундка 5 куб.метрдан артык булган зур урыннарда урнашкан авария су агызу корылмаларын проектларга кирәк.

5.3.56. Су җыю-агызу челтәрен су сибү участоклары, чәчү әйләнеше басулары чикләре буенча, тальвеглар, лощиналар, чокырларны максималь файдаланып,

түбәнәйтелгән урыннар буенча проектларга кирәк.

5.3.57. Су чыганакларында, Су кабул итү җайланмаларында, каналларда исәп - хисап чыгымнары һәм дәрәҗәләренең күләмен, су җыю мәйданында суны формалаштыру үзенчәлекләрен исәпкә алып, 33-101-2003 СП нигезендә билгеләргә кирәк.

Киптерү системалары

5.3.58. Киптерү системаларын проектлаганда территориянең артык түбәнәюе һәм һәр су балансының зурлыгы билгеләнергә тиеш.

Киптерелә торган массивта артык дымлылануның сәбәпләренә бәйле рәвештә, шуны күздә тотарга кирәк:

өске суларны әйләнә-тирә су җыю мәйданыннан - тау каналларын проектлау, тальвегтагы сулыкларда су агынтысын җайга салу юлы белән саклау;

язгы ташкын сулары белән сулыкларны һәм сулыкларны су басудан саклау - койма дамбаларын проектлау, сулыкларда ташкын суларын көйләү, елгаларның үткәрүчәнлек сәләтен арттыру, СНиП 2.06.15 - 85 таләпләрен исәпкә алып, Урта Чаллы су җыю мәйданчыклары арасында су бүленешен яңадан бүлү юлы белән башкарыла.;

киптерелә торган массивта өске агымны ябу һәм ачык типтагы җайга салучы челтәрләрне проектлау юлы белән бүлеп бирү;

җир асты суларын тоту һәм киметү - тоту каналларын яки дреналарны проектлау, вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау, системалы горизонталь дренажны куллану юлы белән; җир асты суларының дәрәҗәләрен киметү өчен ябык киптерү челтәрен проектларга кирәк;

СНиП 2.06.15 – 85 нче таләпләрен исәпкә алып, яр буе дренажын яки вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау юлы белән сулыклардан һәм сулыклардан фильтрацион суларны су басудан саклау.

5.3.59. Киптерү системасы составына түбәндәгеләр керә: су үткәргеч - емникның җайга салынулы өлеше, үткәрүче, койма һәм җайга салу челтәрләре, насос станцияләре, дамбалар, челтәрләрдәге Корылмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, җирләрнең мелиоратив торышын контрольдә тоту чаралары, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенең җитештерү һәм торак биналары, юллар һәм урман саклау корылмалары.

5.3.60. Язгы һәм җәйге-көзге сәбәпләр аркасында су басуга дучар ителгән елгаларны тотуда, бу төр авыл хуҗалыгы җирләре өчен рөхсәт ителгән җирләрдән, күл буе түбәнлекләрдә һәм сусаклагычларга янәшә торган су басу территорияләрендә вак-төяк зоналарны бетерү өчен, койма дамбалары белән киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.61. Елгалар, күлләр, су саклау урыннары су белән җылытыла торган сукбай территорияләрдә, йомык иңкүлекләрне киптергәндә, тирән үткәргеч каналлар төзелешен булдырмас өчен, тимер һәм автомобиль юллары буенда, гамәлдәге су үткәргеч корылмаларын үзгәртеп коруның экологик максатка ярашсызлыгы булганда,

насослар белән су суыртып алу дамбалары урнаштырмыйча, киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.62. Авыл хуҗалыгы җирләрен киптерү өчен горизонталь дренажны проектларга кирәк. Вертикаль дренажны теләсә нинди егәрлектәге ком, торфяник, 2 метрга кадәр егәрлекле супесей һәм җиңел суглинкалар булган территорияне киптергәндә кулланырга рөхсәт ителә.

Авыл хуҗалыгы җирләрен елгаларның, сусаклагычларның, күлләрнең фильтрация сулары белән су басудан саклау өчен вертикаль дренажның сызык системасын яки объектка керә торган җир асты суларын тоту өчен, аслык токымнары үткәргәндә, тәүлегенә 300 кв.метрдан да ким булмаган күләмдә кулланырга кирәк.

Санитар чистарту

5.3.63. Санитар чистарту объектлары булып йорт яны территорияләре, урам һәм микрорайон юллары, мәдәни-көнкүреш объектлары, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, парклар, скверлар, мәйданнар һәм башка җәмәгать кулланылышы урыннары, ял итү урыннары тора.

Эпидемия куркынычы югары булу һәм халык сәламәтлеге өчен куркыныч булу сәбәпле, чистартуның үзенчәлекле объектлары дип медицина учреждениеләре, бигрәк тә йогышлы, тире-венерология, туберкулез хастаханәләре һәм бүлекләре, ветеринария объектлары, пляжлар санарга кирәк.

5.3.64. Торак пунктлар территорияләрен санитар чистартуны Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь комплекс буенча дәүләт комитетының 2003 елның 27 сентябрендәге 170 номерлы карары белән расланган Торак фондын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормалары, шулай ук җирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары таләпләре нигезендә башкарырга кирәк.

5.3.65. Шәһәр төзелеше проектлаштырганда каты коммуналь калдыкларны туплау нормативлары кулланыла, алар Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты яки җирлекләрнең һәм шәһәр округларының җирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнгән (Татарстан Республикасы законы белән аларга тиешле вәкаләтләр бирелгән очракта).

Җыела торган коммуналь калдыкларның исәп-хисап саны даими (биш елга бер тапкыр) факттагы мәгълүматлар буенча төгәлләнергә, ә нормага төзәтмәләр кертелергә тиеш.

72 нче таблица

Коммуналь калдыкларны туплау нормалары

Коммуналь калдыклар төрләре	**Коммуналь калдыклар саны елына 1 кешегә**	
	кг	литр

Каты:	190 - 225 300 - 450	900 - 1000 1100 - 1500
суүткәргеч, канализация, үзәк җылылык һәм газ белән тәэмин ителгән торак биналардан; башка торак биналардан	280 - 300	1400 - 1500
Иҗтимагый биналарны исәпкә алып, торак пункт	-	2000 - 3500
Сыек изогребов (канализация булмаганда)	5 - 15	8 - 20
1. Искәрмә: 2. Калдыкларны туплау нормаларының зур әһәмиятен зур шәһәр торак пунктлары өчен кабул итәргә кирәк. 3. Зур габаритлы коммуналь калдыкларны туплау нормаларын каты коммуналь калдыкларның китерелгән күрсәткечләре составында 5 процент күләмендә кабул итәргә кирәк.		

5.3.66.Торак зоналарда йорт яны территорияләрендә каты коммуналь калдыклар өчен уңайлы подъездлы контейнерлар урнаштыру өчен махсус мәйданчыклар проектлана. Мәйданчык ачык һәм су үткәрә торган өслек белән проектлана.

Контейнерлар урнаштыру өчен мәйданчыклар торак йортлардан, балалар, дәвалау-профилактика учреждениеләреннән, спорт мәйданчыкларыннан һәм ял итү урыннарыннан ераграк торырга тиеш

халык саны 20 метрдан да ким түгел, ә 100 метрдан да артмый. Мәйданчыкларның күләме 13 нче таблица нигезендә кабул ителә һәм тиешле санда контейнерлар урнаштыруга исәпләнгән булырга тиеш, әмма 5-дән дә артык түгел.

Билгеләнә торган чүп җыючылар (контейнерлар) санын билгеләү өчен чүп җыючы халык саныннан, каты коммуналь калдыклар җыелу нормативларыннан, калдыкларны саклау срокларыннан чыгып эш итәргә кирәк. Чүп җыючыларның исәп-хисап күләме алар оешкан чорда каты коммуналь калдыкларның факттагы туплануына туры килергә тиеш.

5.3.67. Канализацияләнмәгән биналардан сыек калдыклар җыю өчен ишегалды юынтылыклары урнаштырыла, алар су үткәрә торган пычракка ия булырга тиеш. Ишегалды чүп-чарлары булганда, уртак әйбер булырга мөмкин. Пычрану тирәнлеге грунт сулары дәрәҗәсенә бәйле, әмма 3 метрдан да артык булырга тиеш түгел.

Ишегалды җыештырулары торак биналардан, мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмаларыннан, балалар уеннары һәм халык ялы өчен мәйданчыклардан 20 һәм 100 метрдан да ким булмаган ераклыктан ераграк торырга тиеш.

Үзәкләштерелмәгән су белән тәэмин итү шартларында ишегалды җыештыручылары коелардан һәм чишмәләрнең каптажларыннан 50 метрдан да ким булмаган ераклыкка ераграк торырга тиеш.

Шәхси йорт территориясендә чүп җыю урыннары, ишегалды бәдрәфләре һәм юын чокырлары торак милекчеләре тарафыннан билгеләнергә тиеш, аерма 8-10 метрга кадәр киметелергә мөмкин.

Чүп җыючылар, ишегалды бәдрәфләре һәм юыну чокырлары йорт биләмәсенең чикләреннән 4 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

5.3.68.Дәвалау учреждениеләре территориясендә чүп җыючылар өчен мәйданчыкны дәвалау корпусыннан кимендә 25 метр һәм азык-төлек блогыннан кимендә 100 метр ераклыкта хуҗалык зонасында проектларга кирәк. Мәйданчыкның зурлыгы чүп җыючылар нигезенең барлык яктан да 1,5 метрдан артмаска тиеш. Мәйданчык каты өслеккә һәм урам ягыннан подъездга ия булырга тиеш.

Медицина һәм/яки фармацевтика эшчәнлеген гамәлгә ашырганда барлыкка килә торган калдыкларны җыю, вакытлыча саклау, транспортлау, зарарсызландыру һәм зарарсызландыру СанПин 2.1.7.2790 – 10нчы таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.3.69.Базарлар территориясендә:

чүп җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларын сәүдә урыннарыннан кимендә 30 метр ераклыкта проектларга кирәк;

базарларда канализациясез җәмәгать бәдрәфләрен сәүдә урыннарыннан кимендә 50 метр ераклыкта проектларга кирәк. Аларда исәп-хисап урыннары саны һәр 50 сәүдә урынына кимендә бер булырга тиеш.

5.3.70. Парклар территориясендә:

сменалы чүп - чар җыю урыннарын урнаштыру өчен бүлеп бирелгән участоклар белән хуҗалык зонасын ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан (бию мәйданчыклары, эстрада, фонтаннар, төп аллеялар, тамаша павильоннары һ. б.) 50 метрдан да ким булмаган санда проектларга кирәк.;

хуҗалык мәйданчыклары өчен контейнерлар санын 3 көн эчендә җыелган уртача калдыклардан чыгып билгеләргә ;

җәмәгать бәдрәфләрен ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан 50 метрдан да ким булмаган арага бер урын исәбеннән чыгып проектларга кирәк.

5.3.71. Пляж территориясендә:

чүп-чар җыю өчен мәйданчыкларның күләме пляж мәйданының 3500-4000 кв. метрына 0,75 куб. метр сыйдырышлы бер контейнер исәбеннән исәп тотарга кирәк;

җәмәгать бәдрәфләрен 75 кешегә бер урын исәбеннән проектларга кирәк. Җәмәгать бәдрәфләреннән коену урынына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска һәм 200 метрдан да артмаска тиеш.

5.3.72. Каты коммуналь һәм сыек көнкүреш калдыкларын зарарсызландыру махсус билгеләнгән полигоннарда башкарыла. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү буенча полигоннарны һәм предприятиеләрне проектлау һәм урнаштыру әлеге нормативларның "махсус билгеләнештәге зоналар" бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.73. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятие һәм корылмаларның җир участоклары һәм санитар-яклау зоналары күләмен таблицада китерелгән 73тән дә ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

73 нче таблица

Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча җир участоклары һәм санитар-яклау предприятиеләре һәм корылмалары күләмнәре

Предприятие һәм корылмалар	Җир кишәрлекләре күләме 1000 тонна каты көнкүреш калдыклары, калдыклар елына 1г елына 1 гектар	Санитар күләме-саклау зоналары исемлеге, метр
Чүп-чар яндыру һәм чүп-чар егәрлекле объектлар, елына мең тонна: 40-40: 40тан артык	0,05	1 000
Полигоннар *	0,02 - 0,05	500
Компостлау участоклары	0,5 - 1,0	500
Ассенизация басулары	2 - 4	1 000
Атланмай станцияләре	0,2	500
Чүп-чар төяү станцияләре	0,04	100
Каты коммуналь калдыклар чүплекләре камилләштерелгән	0,3	1 000
* Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарыннан тыш, аларны урнаштыру «зона» бүлеге таләпләре нигезендә махсус рәвештә кабул итәргә Татарстан Республикасы Дәүләт Советы карарлары.		

5.3.74 61 нче таблицада күрсәтелмәгән куллану калдыкларын транспортлау, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятиеләрнең һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен санитар нормаларга туры китерергә.

Җылылык белән тәэмин итү

5.3.75 торак - коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны җылылык белән тәэмин итүнең тиешле дәрәҗәсен тәэмин итү максатларында, гамәлдәге җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау һәм төзү, реконструкцияләү һәм үстерү Менделеевск муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү схемалары нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Җылылык белән тәэмин итүнең кабул ителгән схемасы түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш: җылылык-энергиянең норматив дәрәҗәсен;

СНиП 41-02-2003 таләпләренә туры китереп, ышанычлылык норматив дәрәҗәсе; экологик куркынычсызлык;

куркынычсызлык эксплуатацияләү.

5.3.75 җылылык белән тәэмин итү схемаларын эшләгәндә исәп-хисап җылылык йөкләнмәләре билгеләнә:

торак пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен гамәлдәге төзү өчен - факттагы җылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;
торак пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен гамәлдәге төзү өчен - факттагы җылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;
төп (профиль) җитештерүне үстерүнең эреләндерелгән нормалары яисә шундый ук җитештерү проектлары буенча сәнәгать предприятиеләре төзү планлаштырыла торган предприятиеләр өчен;
төзелешкә билгеләнүче торак районнар өчен-җылылык нагрузкаларын урнаштыру тыгызлыгының эреләнгән күрсәткечләре яисә биналарның һәм корылмаларның чагыштырма җылылык характеристикалары буенча.

5.3.77 җылылык йөкләнеше, СНиП таләпләренә туры китереп, җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча кулланучылар категорияләрен исәпкә алып билгеләнә 41 -02-2003 ГОСТ Р 54954-2012.

5.3.78 җылылык энергиясенең торак һәм җәмәгать биналарын җылылык белән тәэмин итү һәм вентиляцияләү системаларына чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 8-10 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 13 һәм 15 нче таблицалары буенча билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый басмаларны инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел ягулыкның чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 18 һәм 19 нчы таблицалары буенча билгеләнә

5.3.79 торак пунктлар территорияләрендә торак һәм иҗтимагый төзелешләрне җылылык белән тәэмин итүне күздә тотарга кирәк:
үзәкләштерелгән - котельный, җылылык һәм атом электростанцияләреннән; автоном, түбә котельныйларыннан, фатир җылылыгыннан децентрализацияләнгән - -
генераторлар.
Яңа төзелеш районнарын җылылык белән тәэмин итү системасын сайлау вариантларны техник-икътисадый чагыштыру нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.80 торак пунктлар территорияләрендә үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү чыганакларын урнаштыру, кагыйдә буларак, коммуналь-склад һәм җитештерү зоналарында, мөмкин булганча, җылылык йөкләнмәләре үзәкләрендә башкарыла

Торак төзелештә җылылык белән тәэмин итү чыганакларын, җылылык пунктларын урнаштыру, СНиП таләпләренә туры китереп, атмосферада зарарлы пычраткыч матдәләр таралуның норматив дәрәҗәсенә ирешү һәм исәп-хисап ясау чаралары белән акустик исәп-хисапларга нигезләнгән булырга тиеш 41 -02-2003-СНиП 2.07.01-89*, СНиП 41-01-2003.

Торак-коммуналь төзелеш һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганагыннан туры килә торган аерым җылылык челтәрләре кулланырга кирәк.

Һәр район җылылык чыганагыннан җылылык челтәрләренең кулланучыларга икедән дә ким булмаган чыгарылуын күздә тотарга кирәк.

Техник нигезләнгәндә, һәр кварталга төрле магистраль яки бүлү җылылык челтәрләреннән ике тапкыр файдалануга тапшыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.81. Котельныйларны урнаштыру өчен җир кишәрлекләре Түбән Кама муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү схемалары нигезендә сайлана.

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләмен 74 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Җир участоклары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

74 нче таблица

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләме

Котельныйларның җылылык җитештерүчәнлеге, Гкал/сәг (МВт)	**Җир участоклары, гектар, котельныйларның күләме:**	
	каты	**газ-мазут ягулыгында**
5кә кадәр	0,7	0,7
5тән 10га хәтле (6дан 12гә хәтле)	1,0	1,0
10дан 50гә хәтле (12дән 58гә хәтле)	2,0	1,5
50дән 100гә хәтле (58дән 116га	3,0	2,5
100дән 200гә хәтле (116дан 233ка	3,7	3,0
200дән 400гә хәтле (233тән 466га	4,3	3,5
Искәрмә: 1.Кулланучыларны кайнар су белән тәэмин итүче котельныйларның, шулай ук тимер юл буенча ягулык китерү күздә тотыла торган котельныйларның җир участоклары күләмен 20 процентка арттырырга кирәк. 2.Золошлакоталларны авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җир кишәрлекләрендә селитет		

5.3.82 Җылылык белән тәэмин итү чыганакларыннан санитар-саклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к Якынча күләмнәр тәшкил итә:

җылылык электростанцияләреннән 600 МВт һәм аннан да күбрәк егәрлекле эквивалент электр энергиясе:

ягулык сыйфатында эшләүче күмер һәм мазут - 1000 метр; газ һәм Газ-Мазут ягулыгында эшләүче 500 метр; ТЭЦДАН һәм район җылылык котельняларыннан 200 Гкал һәм аннан да күбрәк: күмер һәм мазут ягулыгында эшләүче - 500 метр; газ һәм Газ - Мазут ягулыгында эшләүче - 300 метр; җылылык электростанцияләреннән-300 метр.

Каты, сыек һәм газ барлыкка китерүче ягулыкта эшләүче котельныйлар өчен санитар-саклау зонасы күләме һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты (тавыш, вибрация, электромагнит кыры һ.б.)

йогынты исәпләүләре нигезендә, шулай ук натураль тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә билгеләнә.

5.3.83. Компактлы торак пунктларда үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү системасы булмаганда, халык тыгызлыгы 40 кеше/гектар булган бер, ике катлы торак йорт территорияләрендә торак һәм иҗтимагый биналар төркеменә котельныйлардан автоном җылылык һәм җылылык белән тәэмин итүне күздә тотарга рөхсәт ителә.
Автоном җылылык белән тәэмин итү өчен индивидуаль котельныйлар (аерым торучы, төзелгән, төзелгән һәм тышкы урнаштыру казаннары (түбә) проектлана.

5.3.84. Түбә, встроенная-янкорма котельныйлар өчен санитар-яклау зонасы күләме билгеләнми. Күрсәтелгән котельныйларны урнаштыру һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары нигезендә, шулай ук табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә башкарыла.

5.3.85. Трассаларны һәм җылылык челтәрләрен салу ысулларын СНиП II нигезендә карарга кирәк-89-80*- СНиП 41-02-2003, СНиП 2.07.01-89*.
Җылылык трассаларын узу өчен, әлеге юнәлешләрдә махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки киметү максатларында башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.

5.3.86. Торак төзелеше һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганагыннан туры килә торган аерым җылылык челтәрләрен проектларга кирәк.

5.3.87. Җылылык бирүдә өзеклекләр күзәтелми торган биналар (хастаханәләр, балалар тәүлек буе яши торган мәктәпкәчә оешмалар һ. б.) өчен җылылык белән тәэмин итү системасын проектлаганда җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы түбәндәге карарларның берсе белән тәэмин ителергә тиеш:
бинаны тулысынча җылытуны тәэмин итә торган резерв җылылык чыганакларын, шул исәптән электр энергиясен кулланып, проектлау; төрле җылылык челтәрләреннән ике яклы туклану.

5.3.88. Җылылык челтәрләрен урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре нигезендә башкарыла.

Газ белән тәэмин итү

5.3.89. Яңаларын проектлау һәм төзү, гамәлдәге газ бүлү системаларын реконструкцияләү һәм үстерү СНиП 42-01-2002, ПБ 12-529-03 һәм генераль газ белән тәэмин итү схемасы таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
торак-коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны газлаштыру буенча республика программалары нигезендә Татарстан Республикасын газификацияләү.

5.3.90. Магистраль газүткәргечләр төзү өчен җир бүлеп бирелгән юлның киңлеге һәм җир кишәрлекләре мәйданы СН 452-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.
Торак пунктлар территориясендә магистраль газүткәргечләр урнаштыру рөхсәт ителми.
Магистраль газүткәргечләрдән санитар аермалар СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

5.3.91. Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү 75 таблицасында китерелгән.

75 нче таблица

Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү

Кан басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү		Транспортлана торган газ төре	Газүткәргечтә эш басымы, МПа
Югары	I нче категорияле	Табигый	0,6 дан 1,2 гә кадәр
		Сыекландырылган углеводород газы	0,6 дан 1,6 га кадәр
	1А категорияләр	Табигый	ТЭЦ территориясендә газ-турбина һәм пар-газ энергетика җайланмаларына карата 1,2%
	II нче категорияле	Табигый һәм сыекландырылган	0,3 тән 0,6 га кадәр
Урта		Табигый һәм сыекландырылган	0,005 тән 0,3 гә кадәр
Түбән		Табигый һәм сыекландырылган	0,005 гә кадәр

5.3.92. Эчке газүткәргечләрдә һәм газ кулланучы җайланмалар каршында газ басымы түбәндәге күрсәткечләрдән артмаска тиеш:

газ басымы зурлыгы җитештерү таләпләренә бәйле булган җитештерү биналарында-1,2 МП;

башка җитештерү биналарында-0,6 МП;

сәнәгать предприятиеләренең көнкүреш биналарында - аерым торучы, җитештерү биналарына янкормаган һәм бу биналарга төзелгән-0,3 МП; административ биналарда-0,005 МП; котельныйларда-0,005 МП.:

җитештерү предприятиеләре территориясендә аерым торучы-1,2 МП, шул ук шәһәр торак пункты территориясендә - 0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбә җитештерү биналары-0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбә иҗтимагый, административ һәм көнкүреш биналары-0,3 МП;

тезелгән, төзелгән һәм түбәле торак биналар 0,005 МП; иҗтимагый биналар (СНиП 2.08.02-89 таләпләре нигезендә газ җиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми торган биналардан тыш) складтагы - 0,005 МП; торак биналар - 0,003 МП.

5.3.93. Газ бүлү системасы тиешле күләмдә һәм кирәкле параметрлар буенча газ бирүне тәэмин итәргә тиеш.

Билгеләнгән тәртиптә расланган газ кулланучылар өчен, аларның исемлеге газдан ягулык сыйфатында файдалану һәм газ белән тәэмин итүнең өстенлекле хокукы булган газ үткәргечләрне куллану юлы белән яки башка ысуллар белән өзлексез газ белән

тәэмин ителергә тиеш.

Кулланучылар газ чыгымнарын билгеләргә тиеш:

сәнәгать предприятиеләре өчен гамәлдәге предприятиеләрнең сораштыру кәгазьләре, яңа һәм реконструкцияләнә торган яки шундый ук предприятиеләрнең проектлары, шулай ук эреләнгән күрсәткечләр буенча;

гамәлдәге торак-коммуналь сектор өчен СНиП 2.04.08-87*нигезендә.

Газ җылылыгы белән газ куллануның эреләнгән күрсәткечен проектлаганда 34 МДж/куб. метр (8000 ккал/куб. метр) кабул итәргә рөхсәт ителә:

үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү булганда-1 кешегә елына 120 куб. метр;

газ җылыткычлардан кайнар су белән тәэмин иткәндә-бер кешегә елына 300 куб. метр;

кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта-1 кешегә 18 куб. метр ; кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта (авыл торак пунктларында) - 1 кешегә 220 куб.метр.

5.3.94. Газ бүлү станцияләре һәм газ тутыру станцияләре (алга таба - ГНС) торак пунктлардан, шулай ук аларның резерв территорияләреннән читтә урнашырга тиеш.

Газ өстәмә пунктлар (алга таба - ГНП) торак пунктларның селитебтан читтә, кагыйдә буларак, торак төзелешенә карата өстенлек бирүче юнәлештәге җилләр өчен җил билгеләнгән яктан урнашырга тиеш.

5.3.95. ГНС җир кишәрлекләренең күләме, җитештерүчәнлегенә карап, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма җитештерүчәнлек станцияләре өчен дә түгел:

Елына 10 мең тонна - 6 гектар;

елына 20 мең тонна - 7 гектар; елына 40 мең тонна - 8 гектар.

ГНС урнаштыру өчен мәйданчыкны, федераль закон таләпләре нигезендә, 10 метр киңлектәге янгын полосасы коймаларын һәм урман массивларына кадәр минималь ераклыкны исәпкә алып, күздә тотарга кирәк.

2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент".

5.3.96. Газ өстәмә пунктларның һәм баллоннарның төгәл складларының җир участоклары күләмнәрен 0,6 гектардан да арттырмаска тиеш.

5.3.97. Газ бүлү челтәрендә газ басымын киметү һәм җайга салу өчен газ җайга салу пунктлары (алга таба - ГРП), блоклы газорегуль - торак пунктлары (алга таба - ГРПБ) һәм шкафлар (алга таба - ШРП) проектлана.

5.3.98. ГРПНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк;

газлаштырыла торган җитештерү биналарына, котельныйларга һәм иҗтимагый биналарга, җитештерү характерындагы бүлмәләргә кертелгән;

бер катлы газлаштырыла торган җитештерү биналары һәм котельные (подвал һәм цоколь катларында урнашкан биналардан тыш);

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " С0 класслы җылылык белән тәэмин итүче I һәм II дәрәҗәдәге газификацияләнүче җитештерү биналары катламнарында җылылык белән тәэмин итүче С0 класслы ут - чыдамлык;
сәнәгать предприятиеләре территориясендәге асылмалы коймалар урнаштырылган биналардан тыш.
ГРПБНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк.
ШРП аерым торучы Терәкләрдә яки тышкы стеналарда урнаштыра, алар газ белән тәэмин итү өчен билгеләнгән.

5.3.99. Газ бүлү станциясе, баш ГРП һәм ГРП коймаларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр ераклык керү газүткәргеченең классына карап кабул ителә:
Р = 1,2 МП керү басымы булган баш ГРПДАН, шәһәр округы, шәһәр җирлеге составындагы торак пунктлар территориясеннән газүткәргечләр салганда-15 метр;
Р = 0,6 МПа-10 метр.

5.3.100. Газүткәргечләрдән һәм газ - тарату челтәренең башка объектларыннан күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыклар «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник ре-гламент " 2008 елның 22 июлендәге 123 - ФЗ номерлы Федераль законның өч таләбе нигезендә билгеләнә.

5.3.101. Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП, СНиП II таләпләренә туры китереп, биналардан һәм корылмалардан ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.-89- 80* к
Кысан шартларда биналардан һәм корылмалардан сәгатенә 10 000 куб. метрга кадәр үткәрү мөмкинлеге булган газ регулятор пунктларына кадәр араны 30 процентка киметү рөхсәт ителә.

Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП дан ераклык

76 нчы таблица

ГРП, ГРПБ, ШРП га кертүдә газ басымы, МПа	Аерым торучы ГРПП, ГРПБ һәм горизонталь буенча аерым торучы ШРП-нан ераклык, метр:			
	Биналар һәм корылмалар	тимер юллар (якындагы рельска кадәр)	автомобиль юллары, юл читенә))кадәр)	һава электр линияләре
0,6 кадәр	10	10	5	1,5 биеклектән дә ким түгел
0,6 дан 1,2 гә	15	15	8	
Искәрмә: 1.Ераклыкны ГРП, ГРПБ яки ШРП биналарының тышкы диварларыннан, ә җиһазлар ачык мәйданчыкта урнашканда - коймадан алырга кирәк. 2.Таблицаның таләпләре шулай ук аерым торучы биналарда яки аерым торучы Терәкләрдә шкафларда урнашкан газ чыгымын исәпкә алу төеннәренә дә кагыла. 3. Газ басымы 0,3 МП га кадәр булганда аерым торучы ШРПТАН биналар һәм корылмаларга кадәр ара нормалашмый.				

5.3.102. Тышкы газүткәргечләрне, резервуарларны, сыекландырылган углеводород

газының баллон җайланмаларын проектлау һәм аларны урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырылырга.

5.3.103. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, хастаханәләр, гомуми белем бирү оешмалары, санаторийлар, җәмәгать, административ һәм көнкүреш биналары биналарының диварлары һәм түбәләре буенча барлык басымнарның газ үткәргечләрен транзит белән салу тыела.

Нигезләнгән очракларда бер торак бина диварлары буенча 100 м диаметрлы уртача басымнан да югарырак булмаган, С0 класслы ут төрлелеге III дәрәҗәдән дә ким булмаган һәм түбәдән 0,2 метрдан да ким булмаган ераклыкта газүткәргечләрне транзит белән салу рөхсәт ителә.

А һәм Б категорияле биналар, диварлар буенча, өстендә һәм астында, ГРП биналарыннан тыш, барлык басымнарны газ үткәргечләре салу тыела.

5.3.104. Газ бүлү челтәрләре, резервуар һәм баллон җайланмалары, газ тутыру станцияләре һәм сыекландырылган углеводород газының башка объектлары сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләре нигезендә проектланырга һәм корылырга тиеш.

5.3.105. Газ бүлү челтәрләре объектлары өчен сак зоналары күләмнәре һәм алар чикләрендә урнашкан җир кишәрлекләрен куллану шартлары Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 20 ноябрендәге 878 номерлы карары белән расланган газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләре белән билгеләнә.

Газ бүлү челтәрләренең саклык зоналарына керүче җир кишәрлекләрендә тыела:

торак, иҗтимагый-эшлекле һәм җитештерү билгеләнешендәге объектларны төзү; эксплуатация оешмалары белән килешенеп, газүткәргечләрне алдан чыгармыйча гына аларда урнашкан күперләрне, коллекторларны, автомобиль һәм тимер юлларны сүтү һәм реконструкцияләү;

яр ныгыту корылмаларын, су үткәргеч җайланмаларын, җир һәм башка корылмаларны, газ бүлү челтәрләрен җимерүдән саклый торган корылмаларны җимерергә;

тану билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын һәм башка газ бүлү челтәрләрен күчерү, зарарлау, салу һәм юк итү;

чүплекләр һәм складлар урнаштырырга, кислоталар, тоз, селтелочей һәм башка химик актив матдәләр эретмәләре агызырга;

сак зоналарын киртәләү һәм киртәләү, эксплуатация оешмалары персоналының газ бүлү челтәрләренә керүенә, газ бүлү челтәрләренә хезмәт күрсәтүне үткәрүгә һәм зыяннарны бетерүгә каршы тору;

вә ул җәһәннәм утын урнаштырырга якын булды.;

базлар урнаштырырга, туфракны авыл хуҗалыгы һәм Мелиоратор - орудиеләр һәм 0,3 метрдан артык тирәнлектәге механизмнар белән эшкәртергә.;

ГРП һәм газ бүлү челтәренең башка биналары, җир асты коелары люклары капиткаларын һәм ишекләрен ачарга, элемтә, яктырту һәм телемеханика системаларын электр белән тәэмин итүне кертергә яки өзәргә;

газ бүлү челтәрләре биналарына чит әйберләр, баскычлар, баскычлар агызып, аларны җир өсте газүткәргечләренә, киртәләренә, киртәләренә бәйләргә һәм беркетергә, аларга керергә;газ бүлү челтәрләренә үз белдегең белән тоташырга.

Газ бүлү челтәрләренең саклау зоналарында хуҗалык эшчәнлеге, җир участогы өслеген бозу башкарыла, һәм 0,3 метрдан артык тирәнлеккә туфрак эшкәртү газ бүлү челтәрләренең эксплуатацион оешмасының язма рөхсәте нигезендә башкарыла.

5.3.106. Халык белән торак пунктларның газ бүлү системалары
100 мең кеше газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны ком - мерик исәпкә алуның автоматлаштырылган системалары белән җиһазландырылырга тиеш. 100 мең кешедән ким булган торак пунктларга газ бүлү системаларын газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны коммерция исәбенә алу буенча автоматлаштырылган системалар белән тәэмин итү турында карар эксплуатацияләүче оешмалар яисә заказчы тарафыннан кабул ителә.

5.3.107. Күп катлы торак биналарны һәм корылмаларны җылылык белән тәэмин итү һәм кайнар су белән тәэмин итү өчен ябык яну камерасы булган җылылык генераторларын проектлау рөхсәт ителә. Җылылык генераторларын урнаштыру СНиП 41-01-2003, СНиП 42-01-2002, СП 41-08-2004, СП 42-101-2003 таләпләренә туры китереп башкарыла.
Яну продуктлары вертикаль төтен юллары аша бирелергә тиеш.
Выброс төтен шул ук вакытта башкарырга кирәк югарырак түбәсе бина.
Биналарның тышкы конструкцияләре аша яну продуктларын турыдан-туры ташлау рөхсәт ителми.

5.3.108. Компактлы азкатлы торак пунктлар территориясендә газ белән тәэмин итү объектларын проектлауны «азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

Электр белән тәэмин итү

5.3.109. Торак пунктны электр белән тәэмин итүне проектлаштырганда электр чыганакларына электр нагрузкасын билгеләүне 34.20.185-94, СП 31-110-2003 рд таләпләре һәм «ФСК ЕЭС» ААҖ нең 2006 елның 2 июнендәге техник сәясәте турындагы Нигезләмә нигезендә, ГОСТ Р 54954-2012 башкарырга кирәк.
Торак пунктларда электр куллануның эреләнгән күрсәткечләрен электр куллану нормаларына туры китереп кабул итәргә рөхсәт ителә (әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 4 нче таблицасы).
Алдан исәп-хисап ясау өчен авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләрен 77 нче таблица буенча кабул итәргә рөхсәт ителә.

5.3.110. Торак һәм җәмәгать биналарының һавасын кондиционацияләү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен

белешмәләр әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 11 һәм 12 нче таблицалары буенча билгеләнә (ГОСТ Р 54954-2012).

Торак биналарның һәм җәмәгать биналарының җәмәгать зоналарын яктырту системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 15 һәм 16 нчы таблицалары буенча билгеләнә (фатирларны яктырту өчен энергия чыгымнары 15 нче таблица күрсәткечләренә кертелмәгән, чөнки бу системалар проект һәм төзелеш оешмаларының җаваплылыгы предметы булып тормый.)

Биналарны Инженерлык белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 17 нче таблицасы буенча билгеләнә.

77 нче таблица

Авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләре

Халык саны, мең кеше	Торак пункт					
	плитәле	табигый газда, 3т /кеше нприродномгазе,		стационар электр плитәләре белән, кВт/кеше		
	тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән:		тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән:	
		үзәк	төзелеш микрорайоннары (кварталлары)		үзәк	төзелеш микрорайоннары (кварталлары)
50дән артык	0,46	0,62	0,41	0,55	0,72	0,51
3 - 50	0,43	0,55	0,40	0,52	0,65	0,50
Кимендә 3	0,41	0,51	0,39	0,50	0,62	0,49

торган кулланучылар исәпкә алынмаган.

Әлеге кулланучыларны таблица күрсәткечләренә исәпкә алу өчен түбәндәге коэффициентларны кертергә кирәк: газ плитәләре булган торак пункт өчен - 1,2 - 1,6; электр плитәләре булган торак пункт өчен - 1,1 - 1,5.

Коэффициентларның зур әһәмиятләре үзәккә, азрак - нигездә торак төзелеше микрорайоннарына (кварталларга) карый.

6. Шәһәр үзәгенә төрле административ учреждениеләр, уку, фәнни, проект оешмалары, сәүдә предприятиеләре, җәмәгать туклануы предприятиеләре, тамаша предприятиеләре һ. б. күп кенә территорияләр кирә. Искәрмә:

1. Әһәмияттәге чагыштырма электр нагрузок китерелгән шинам 10(6) кВ туклану үзәкләре.

2. Торак фондта газ һәм электр плитәләре булган очракта, чагыштырма йөкләмәләр аларның нисбәтенә пропорциональ рәвештә билгеләнә.

3. Торак пунктта гомуми мәйдан белән факттагы тәэмин ителеш хисаплылыктан аерылып торган очракларда, таблицада китерелгән мәгънәләрне факттагы тәэмин ителешнең исәп-хисапка карата мөнәсәбәтенә тапкырларга кирәк.
4. Таблицада китерелгән күрсәткечләр торак һәм җәмәгать биналарының (административ, уку, фәнни, дәвалау, сәүдә, тамаша, спорт), коммуналь предприятиеләрнең, транспорт хезмәте күрсәтү объектларының (автомобильләрнең ябык һәм ачык стоянкалары), тышкы яктыртуның йөкләнешен исәпкә ала.
5. Таблицада вак сәнәгать кулланучылары (4 пунктта санап үтелгән искәрмәләрдән тыш), кагыйдә буларак, шәһәр бүлү челтәрләре буенча туклана

5.3.111. Татарстан Республикасында электр белән тәэмин итү системаларын үстергәндә, электр челтәрләре киләчәктә, урта көчәнешнең югарырак классларына күчүне исәпкә алып, проектларга кирәк (6-10 кВ.нан 20 - 35 кВ. га кадәр).

5.3.112. Электр энергиясен бүлүнең көчәнеш системасын сайлау, перспективалы электр йөкләнешләренең үсешен анализлауны исәпкә алып, Татарстан Республикасының бүлү электр челтәре комплексы (алга таба - РСК) челтәрләренең перспективалы үсеше схемасы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.113. 35-200 кВ һәм 6-10 кВ көчәнеше белән урта көчәнеш челтәрләрен югарырак көчәнешкә күчерү мәсьәләсе тиешле техник-икътисадый нигезләү нигезендә электр белән тәэмин итү объектларына проект документациясен әзерләгәндә хәл ителергә тиеш.

5.3.114. Проектлаганда челтәр объектларын реконструкцияләү (торгызу) буенча зур күләмле эшләр башкарганда, гамәлдәге РСК челтәрләрен урта көчәнешнең югары классына күчерү вариантларын карарга кирәк.

5.3.115. Торак пунктларның электр челтәрләренең киеренкелеге исәп-хисап чоры һәм энергия системасында көчәнешләр системасы чикләрендә аларны үстерү концепциясен исәпкә алып сайлана: 35-110 -220 -500 яки 35-110-330-750 кВ.
Электр белән тәэмин итү системасының көчәнеше, энергия трансформациясе баскычларының иң аз санын исәпкә алып, сайлап алынырга тиеш. Якын арада үсеш чорында 35-110/10 кВ көчәнешләр системасы максатка иң ярашлы булып тора.
Авыл торак пунктларында проектлаштырганда, тиешле техник-икътисадый нигезләнгәндә, челтәрләрне 35 кВ көчәнешкә күчерү вариантын күздә тотарга кирәк.

5.3.116. Торак пунктларны электр белән тәэмин итүне проектлаганда, проектлана торган территорияләрдә урнашкан төп электроприемниклар (категорияләр буенча) исемлеге нигезендә, аның ышанычлылыгын тәэмин итүгә карата таләпләрне исәпкә алырга кирәк.
Беренче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, электр белән тәэмин итүнең өзеклеге кешеләр тормышы өчен куркыныч, Дәүләт иминлеге өчен дә куркыныч, шактый матди зыян, катлаулы технологик процессның җимерелүе, коммуналь хуҗалыкның, элемтә һәм телевидение объектларының аеруча мөһим элементларының эшләвен бозу. Беренче категорияле электроприемниклары нормаль режимнарда электр энергиясе белән ике бәйсез резервлаучы туклану чыганакларыннан тәэмин ителергә

тиеш, һәм аларны электр белән тәэмин итүнең бер туклану чыганагыннан электр белән тәэмин итүне өзү бары тик туклануны автомат рәвештә торгызу вакытында гына рөхсәт ителергә мөмкин.

Беренче категорияле электроприемниклар составыннан аерым электроприемниклары төркеме аерылып тора, аларның өзлексез эшләве кешеләрнең гомеренә, шартлауларга һәм янгыннарга куркыныч янамасын өчен кирәк. Беренче категорияле электроприемникларының махсус төркемен электр белән тәэмин итү өчен өченче бәйсез туклану чыганагыннан өстәмә туклану каралырга тиеш.

Икенче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, алар электр белән тәэмин итү өзеклеге продукциянең күпләп чыгарылуына, эшчеләрнең, механизмнарның һәм сәнәгать транспортының массакүләм торышына, шәһәр һәм авыл халкының нормаль эшчәнлеген бозуга китерә.

Өченче категорияле электроприемниклары-беренче һәм икенче категория билгеләмәләренә туры килми торган калган электроприемниклары.

5.3.117. Электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча алар категориясе булган торак пунктлардан файдаланучыларның төп электр кабул итү җайланмалары исемлеге РД 34.20.185-94, 2 нче номерлы кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.118. Электр белән тәэмин итү шартлары буенча электр белән тәэмин итүне проектлау проектлана торган территориянең төп массасына карата башкарыла. Аларда югары категорияле аерым электроприемниклары яки беренче категорияле махсус төркем булса, электр белән тәэмин итүне проектлау әлеге электроприемникларын электр белән тәэмин итүнең таләп ителә торган ышанычлылыгын булдыру буенча кирәкле чаралар белән тәэмин ителә.

5.3.119. Яңа төзелеш, киңәйтү, реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан коралландырганда РСК объектларына мөһим:

электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгын күтәрүнең схемалы хәл итү сыйфатында челтәрле резервлауны проектлау;

35-220 кВ көчәнештәге барлык подстанцияләр дә челтәрле резерв белән тәэмин ителергә тиеш;

бер тапкыр челтәрле резервлау шартларыннан кулланучыларны электр белән тәэмин итү системасын формалаштыру; электроприемникларының махсус төркеме өчен кулланучы билгели торган резерв (автоном) туклану чыганагын проектларга мөһим.

5.3.120. Электр челтәрләрен проектлау, торак пунктларның һәм алар янәшәсендәге территорияләрнең барлык кулланучыларын исәпкә алып, 35-110 кВ һәм аннан да күбрәк электр белән тәэмин итүче электр челтәрләрне һәм 6-20 кВ бүлү челтәрләрен үзара бәйләү белән комплекслы рәвештә башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта, ведомство

карамагына карамастан, төрле кулланучыларны тукландыру өчен электр белән тәэмин итү системасының аерым элементларын бергәләп куллануны күздә тотарга киңәш ителә.
«ФСК ЕЭС» ААҖнең 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ директорлар Советы тарафыннан расланган техник сәясәт турындагы нигезләмәнең таләпләренә туры китереп, проектлаштырганда 6-20 кВ һава линияләре белән электр челтәрләр төзүнең төп принцибын кабул итәргә кирәк.

5.3.121. Электр тапшыру линияләрен узу өчен махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки минимальләштерү максатыннан башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.

5.3.122. Сәнәгать предприятиеләренең энергия системаларының гомуми челтәрләренә электр белән тәэмин итү системаларын проектлау НТП-94 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.123. Гомуми энергетика системаларына керүче электр тапшыру линияләрен җитештерү зоналары территориясендә, шулай ук авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.124. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнешле һава электр линияләре торак төзелешеннән читтә урнаштырырга киңәш ителә.

5.3.125. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнештәге электр тапшыру линияләрен торак төзелеше чикләрендә түбәнәйтелгән электр подстанцияләренә карата, электр - тәэмин итүче оешма белән килешү буенча, кабель линияләрен күздә тотарга кирәк.

5.3.126. 110 кВ һәм аннан да югары көчәнешле гамәлдәге һава электр тапшыру линияләрен торак төзелешеннән читкә чыгаруны яки һава линияләрен кабель белән алыштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

5.3.127. 4 каттагы биналар төзелешендәге торак зона территориясендә 10 кВ ка кадәр көчәнешле электр тапшыру линияләре җир асты башкаруындагы кабельләр белән, ә 3 каттагы биналар һәм аннан да түбәнрәк - һава яки җир асты кабельләр белән башкарылырга тиеш.

5.3.128. Халыкны электр кырының һава электр линияләре (алга таба-электр тапшыруның һава линиясе) белән төзелә торган тәэсиреннән саклау максатларында, санитар өзеклекләр - югары вольтлы линия трассасы буенда, анда электр кырының киеренкелеге 1 кВ/метрдан артып китәргә мөмкин.
Яңа проектлана торган тармаклар, шулай ук биналар һәм корылмалар өчен, горизонталь чыбыкларның горизонталь урнашуы булган электр тапшыруның һава линиясе трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен һәм электр кырының киеренкелеген киметү чараларыннан башка, перпендикуляр электр тапшыруның һава линиясе юнәлешендәге ерак фазалы үткәргечләр җиренә проекциядән ике якка да киметү чараларыннан башка, электр тапшыруның һава линиясе трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен алу рөхсәт ителә:

20 метр-330 кВ. м, электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;
30 метр -500 кВ. м , электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;
40 метр-750 кВ. м, электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен;
55 метр-1150 кВ. м электр тапшыруның һава линиясе көчәнеше өчен.
Объектны файдалануга тапшырганда һәм эксплуатация барышында санитар аерма инструменталь үлчәү нәтиҗәләре буенча төзәтелергә тиеш.
Бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре территорияләре чикләренә кадәр ҺЛгы читтәге үткәргечләрдән санитар аермалар әлеге нормативларның 4.3. 5 пунктлары таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.3.129. ҺЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә:
Идел буенда вертикаль яссылыклар арасында төзелгән, параллель турыдан-туры, ерак чыбыклардан (кичектерелмәгән хәлдә) торган җир участоклары:
2 метр-1 кВ. га кадәр көчәнеш белән идарә итү өчен;
10 метр-1дән 20 кВ. га кадәр көчәнеш;
15 метр-35 кВ. га кадәр авырлыктагы электр тапшыруның һава линиясе өчен;
20 метр - 110 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү;
25 метр - 150, 220 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү өчен;
30 метр - 330, 400, 500 кВ. м,
40 метр - 750 кВ. м.;
30 метр-800 кВ (даими ток) көчәнеше белән идарә итү өчен;
55 метр-көчәнеш 1150 кВ.;
сулыклар (елга, каналлар, күлләр һ.б.) аша чыгу зоналары, су өслеге рәвешендә вертикаль яссылыклар өстендә һава киңлеге рәвешендә, линиянең ике ягында да, суднолар йөрешле сулыклар өчен туктаусыз торган торышта, сулыклар өчен - 100 метр арада, сулыклар өчен-корыда уза торган Идел буенда сак зоналарын билгеләү өчен каралган ераклыкта.

5.3.130. Җир асты кабель линияләре өстендә, гамәлдәге электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре нигезендә, кабельләр өстендәге мәйдан күләмендә сак зоналары куелырга тиеш:
кабель линияләре өчен һәр яктан 1 кВ. метрдан югарырак, кабель линияләре өчен 1 кВ. метрга кадәр, һәр яктан бер кабельдән 1 кВ. метрга кадәр, ә торак пунктларда тротуарлар астында кабель линияләре үткәндә-биналар һәм корылмаларга 0,6 метр һәм урамның машиналар йөрү өлешенә 1 метр булырга тиеш.
Су асты кабель линияләре өчен 1 кВ. дан югарырак булган сак зонасы билгеләнергә, ул параллель рәвештә чик кабельләрдән 100 метр ераклыкта билгеләнергә тиеш.

5.3.131. Кабель линияләренең сак зоналары электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре таләпләрен үтәп кулланыла.

Төзелмәгән җирдә салынган кабель линияләренең сак зоналары мәгълүмати билгеләр белән билгеләнергә тиеш. Мәгълүмати билгеләрне 500 метрдан да ким булырга тиеш түгел, шулай ук кабель линияләре юнәлешен үзгәртү урыннарында урнаштырырга кирәк.

5.3.132. Торак пункт территориясендә трансформатор подстанцияләре һәм бүлү җайланмалары электр җайланмаларын (алга таба-ПУЭ) урнаштыру кагыйдәләренең шәһәр төзелеше таләпләре һәм 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ директорлар Советы тарафыннан расланган «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турындагы нигезләмәләр нигезендә ачык һәм ябык типтагы җайланмалар проектлана.

16 мең кв һәм аннан да күбрәк егәрлекле трансформаторлар белән түбәнәйтү подстанцияләре, бүлү җайланмалары һәм торак төзелеше территориясендә урнашкан кабельләргә һава линияләренең күчү пунктлары ябык типтагы проектларга кирәк. Ябык подстанцияләр аерым торучы биналарда урнашырга тиеш түгел.

5.3.133. Җәмәгать биналарында төзелгән һәм төзелгән трансформатор подстанцияләрен, шул исәптән комплектлы трансформатор подстанцияләрен, ПУЭ таләпләрен, тиешле санитар һәм янгынга каршы нормаларны, СП 31-110-2003 таләпләрен үтәү шарты белән проектлау рөхсәт ителә.

5.3.134. Торак биналарда (фатирлы йортларда һәм тулай торакларда), хастаханә учреждениеләренең йокы корпусларында, санатор-курорт учреждениеләрендә, ял йортларында, социаль тәэмин итү учреждениеләрендә, шулай ук аналар һәм балалар өчен учреждениеләрдә, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында, эшче һәм башка хезмәткәрләрнең квалификациясен әзерләү һәм күтәрү буенча уку йортларында, һөнәри белем бирү оешмаларында һ.б. төзү рөхсәт ителми.

Торак биналарда урнаштырылган һәм төзелгән подстанцияләрне урнаштыру, подстанциядән читтә электр һәм магнит кырларының тавыш басымы, вибрация, электр һәм магнит кырларының йогынтысы буенча санитар нормалар таләпләрен үтәү шарты белән, трансформаторларның коры яки тутырылмаган, экологик куркынычсыз, сыек диэлектриклары белән генә рөхсәт ителә.

5.3.135. Массакүләм торак төзелеше зоналарында һәм гамәлдәге торак зоналарда ачык типтагы яңа подстанцияләрне проектлау тыела.

Ачык типтагы гамәлдәге подстанцияләрдә торак һәм мәдәни-көнкүреш биналарында тавыш дәрәҗәсен нормативка кадәр киметүне тәэмин итүче тавыш-яклау чараларын һәм халыкны электромагнит йогынтысыннан саклау чараларын гамәлгә ашырырга кирәк.

5.3.136. Трансформатор подстанцияләрен җитештерү территориясендә урнаштыру, шулай ук подстанцияләрнең тибын, егәрлеген һәм башка характеристикаларын сайлаганда, ПУЭ таләпләренә, экологик һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләренә, электр йөкләнешләренең, архитектура - төзелеш һәм эксплуатация таләпләренең, әйләнә-тирә мохит шартларының зурлыгын һәм характерын исәпкә алып, инженерлык әзерлеге вакытында проектларга кирәк.

5.3.137. Электр подстанцияләре өчен санитар-яклау зонасы күләме, атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары, шулай ук натураль үлчәү нәтиҗәләренә карап билгеләнә.
Аерым торучы бүлү пунктларын һәм 6-20 кВ көчәнештәге трансфор-матор подстанцияләрен урнаштырганда, һәр кеше ике егәрлектән 1000 кв га кадәр булмаган трансформаторлар арасында һәм торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр араны тавыштан саклау буенча чараларны башкарганда-10 метрдан да ким түгел, ә дәвалау - профилактика учреждениеләре биналарына кадәр-25 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.138. Подстанциягә, бүлү һәм күчеш пунктларына якын килгәндә, кабельле һәм һава линияләрен кертү һәм чыгару өчен техник коридорлар һәм полосаларны күздә тотарга кирәк. Һава линияләренең кабельләргә күчүе пунктлары өчен җир кишәрлекләре күләмен 0,1 гектардан да артмаска тиеш.

5.3.139. Подстанция территориясе коймаланырга тиеш. Койма транспорт килергә мөмкин булган урыннарда ябык тумбалар кую шарты белән ябык подстанцияләр өчен каралмаган булырга мөмкин.

5.3.140. Җитештерү зонасында подстанцияләрдән һәм бүлү пунктларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр араны СНиП II таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк-89-80*к

Элемтә объектлары

5.3.141. Предприятиеләрне, биналарны һәм элемтә корылмаларын, Радио һәм телевидение, янгын һәм сак сигнализациясен, инженерлык җиһазлары системаларын диспетчерлаштыру эшләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.
Элемтә, сигнализация җайланмаларын проектлаганда, инженерлык җиһазларын диспетчерлаштырганда, гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча халыкка хәбәр итү системасы белән идарә итү мөмкинлеген күздә тотарга кирәк.

5.3.142. Элемтә линияләре өчен җирләрне сайлау, бүлеп бирү һәм алардан файдалану СН 461-74 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.143.Линия-кабель корылмаларын проектлау беренчедән элемтә челтәрләренең перспективалы үсешен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

5.3.144. Элемтә линияләре өчен трассаларны (мәйданчыкларны) урнаштыруны Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә элемтә җирләрендә башкарырга кирәк:
торак пунктлардан читтә -, нигездә, транспорт коммуникацияләре зонасында урнашкан автомобиль юллары һәм су юллары буенда, электр тапшыру һәм элемтә линияләре һәм аларга хезмәт күрсәтү белән бәйле инфраструктура; җирләрдән файдалану чикләре буенча урнашкан.;
торак пунктларда-күбесенчә урамнарның җәяүлеләр өлешендә (тротуарлар астында) һәм кызыл линия белән төзелеш линиясе арасындагы полосада.

5.3.145. Торак пунктлардан читтә кабель линиясе трассасын барлык җир участокларында, шул исәптән автомобиль һәм тимер юлларга бүлеп бирелгән полосаларда, саклау һәм тыю зоналарында, шулай ук автомобиль һәм тимер юл күперләрендә, коллекторларда һәм автомобиль һәм тимер юлларның тоннельләрендә конкрет шартларга карап сайларга кирәк.

Трасса юллары булмаганда, элемтәнең кабельле линияләре җирләрендә, авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә яки авыл хуҗалыгы җирләрендә, кадастр бәяләве буенча, шулай ук урман фонды җирләрендә аз бәяле.

5.3.149. Яңа территорияләрне төзегәндә, 5тән алып 862 МГц га кадәр ешлык диапазоны булган кабельле телевидениенең бүлү системалары челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Кварталларны (микрорайоннарны) проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә «күләгә зоналары», ягъни абонент Р 52023-2003 ГОСТ тарафыннан билгеләнгән дәрәҗәләрдән түбәнрәк абонент розеткаларын кабул итү дәрәҗәсе булган территорияләрдән качарга кирәк. Кабельле телевидениенең бүлү системаларының яңа челтәрләре, «күләгә зоналары» барлыкка килмәсен өчен, «өй өчен антенна» схемасы буенча төзелергә тиеш "антенна-йортлар төркеменә".

Торак төзелеше объектлары өчен, йортлар подъездларында телекоммуникацион шкафлар һәм коммуникацион розеткалар урнаштыруны да кертеп, кабельле телевидение системаларын, цифрлы телевидение, телефон һәм башка инфокоммуникацион хезмәтләрне күмәк кабул итү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк

5.3.150. Яңа төзелеш объектларын төзүне тормышка ашырганда телекоммуникацион системалар, эфирлы цифрлы телевидениене коллектив кабул итү системалары төзүне һәм бер үк вакытта өч элемтә операторы тарафыннан хезмәт күрсәтү өчен кирәкле булган ябык эчке коммуникацияләр буенча йорт эчендәге элемтә челтәрләрен төзүне тәэмин итәргә кирәк.

5.3.151. Яңа территорияләрне төзегәндә, гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча, элемтә тармагының гамәлдәге норматив документларына туры китереп, шулай ук түбәндәге норматив документлар таләпләрен үтәп, халыкка хәбәр итү системасының локаль челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк:

«Халыкны табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында»1994 елның 12 декабрендәге 68-ФЗ номерлы федераль закон;

«Гражданнар оборонасы турында " 1998 елның 12 февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон; Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 25 октябрендәге 1554 номерлы күрсәтмәсе ;

тыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу куркынычы турында яисә килеп чыгу турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итү чаралары турында;

Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла - казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «халыкка хәбәр итү системалары турында нигезләмәне раслау хакында»2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы.

5.3.152. Элемтә, телевидение, чыбыклы тапшырулар яки кабель канализациясе торбаларыннан башка җир асты һәм җир өсте корылмаларына кадәр минималь ара «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.3.153. Тапшырыла торган радиотехник объектларны урнаштырганда санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре үтәлергә тиеш, шул исәптән саклау зонасы, санитар-яклау зонасы һәм әлеге нормативларның 6.6 бүлеге таләпләре нигезендә төзелешне чикләү зонасы билгеләнә.

5.3.154. Электромагнит нурланышлар дәрәҗәсе 1 СанПиН кушымтасы буенча хәбәрдар булган ПДУДАН артмаска тиеш 2.1.8/2.2.4.1383-03 (6.6.3 нокта).

5.3.155. Торак район яки берничә микрорайон өчен, торак районда, микрорайонда (кварталда) урнашкан барлык биналардан инженерлык җиһазларының (шул исәптән янгынга каршы) эше турында мәгълүмат җыю өчен, берләштерелгән диспетчерлык пунктын проектларга кирәк . Диспетчерлык пунктлары, кагыйдә буларак, хезмәт күрсәтелә торган территория үзәгендә эксплуатация хезмәтләре биналарында яки хезмәт күрсәтелә торган биналарда проектларга кирәк.

5.3.156. Янгын сүндерү һәм сигнализация җайланмалары НПБ 88-2001*таләпләренә туры китереп проектлана.

5.3.157. Элемтә линияләре һәм объектлары, шулай ук торак район территориясендә җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар биләгән участоклардан файдалану 80нче таблица буенча кабул ителә.

80 нче таблица

Элемтә линияләре һәм объектлар белән шөгыльләнүче җирләрдән файдалану төрләре, шулай ук җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар белән тәэмин итү.

Объектның исеме	**Зонаның төп параметрлары**	**Куллану төре**
Җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар	Шәһәр коллекторының сак зонасы коллектор ягыннан һәр якка 5әр метр. 15 метр радиуста коллектор веншахтасы сак зонасы	Яшелләндерү, юллар, мәйданчыклар
Радиотелей элемтә линияләре	Охранная зона 50 метров в обе стороны луча	Үле зона
Телевидение объектлары	D = 500 метр сак зонасы	Яшелләндерү
Автоматик телефон	Автоматик телефон станциясеннән	Юллар,

станцияләре	торак биналарга кадәр ераклык-30 метр	мәйданчыклар, яшелләндерү

Инженерлык челтәрләрен урнаштыру

5.3.167. Инженерлык челтәрләрен, нигездә, урам һәм юлларның аркылы профильләре чикләрендә урнаштырырга кирәк:

тротуарлар яки бүлү полосалары астында - коллекторларда, каналларда яки тоннельләрдә инженерлык челтәрләре;

аеру полосаларында - җылылык челтәрләре, суүткәргеч, газүткәргеч, хуҗалык һәм яңгыр канализацияләре.

Искәрмә:

1. Торак пунктлар территориясендә канализация челтәрләрен җир өсте һәм җир өстендә сузу рөхсәт ителми. ;

җиңел ялкынсынучы һәм янучан сыеклыклар, шулай ук сәнәгать предприятиеләрен һәм складларын тәэмин итү өчен сыекландырылган газлар белән торбаүткәргечләр салу;

магистраль торбаүткәргечләр сузу.

2. Торак пунктлар территориясе буенча салынучы нефть продуктлары өчен 2.05.13-90 Снипына таянырга кирәк.

3. Тоннельләрдә, коллекторларда һәм каналларда газүткәргечләр сузу рөхсәт ителми. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә 0,6 МП га кадәр басым белән корыч газүткәргечләр салу искәрмә булып тора (СНиП II-89-80*к;

4. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территориясе аша шәһәр (авыл) билгеләнешендәге магистраль инженер коммуникацияләре узарга тиеш түгел

- су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, энергия белән тәэмин итү.

5.3.168. Торак районга хезмәт күрсәтүче инженерлык челтәрләрен проектлау, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында гамәлгә ашырылырга тиеш. Әлеге челтәрләрне микрорайоннар (кварталлар) аша үтү иң мөһим очракларда шәһәр милке булган махсус бүлеп бирелгән зоналарда рөхсәт ителә. Техник зоналар габаритлары, аларда салына торган инженерлык челтәрләренең конкрет төрләренә карап билгеләнә.

Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм аларда корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләрне төзелә торган участоклар аша сервитутны мәҗбүри тәэмин итеп, аларны салу зоналарына узу мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.

5.3.169. Җир асты инженерлык челтәрләрен гомуми траншеяларда берләштерелгән урнаштыруны күздә тотарга кирәк;

тоннельләрдә -500-900 м диаметрлы җылылык челтәрләрен, 500 мм га кадәр суүткәргеч, уннан артык элемтә кабеле һәм 10 кВ. га кадәр көчәнешле кабеле, магистраль урамнарны һәм тарихи төзелеш районнарын реконструкцияләгәндә, траншеяларда, магистраль урамнар һәм тимер юллар белән кисешкәндә, урамнарның аркылы профилендәге урын җитмәгәндә урнаштырыла.

Тоннельләрдә шулай ук һава үткәргечләр , каты канализация һәм башка инженерлык челтәрләре салу да рөхсәт ителә. Җиңел ялкынсынучы һәм ягулык сыеклыкларын транспортлый торган газүткәргечләрне һәм торбаүткәргечләрне кабель линияләре белән бергә урнаштыру рөхсәт ителми.

Искәрмә:

1. Катлаулы грунт шартларында төзелгән участокларда, кагыйдә буларак, керү тоннельләрендә су ташучы инженерлык челтәрләрен урнаштыру мөмкин.

2. Авыл территорияләрендә катлаулы планлаштыру шартларында җир өсте һәм җир өсте җылылык челтәрләрен, тиешле нигезләмә һәм җирле үзидарә органнары рөхсәте булганда, салу искәрмә булып тора.

5.3.170. Җылылык челтәрләренең җир асты сузылышын түбәндәге инженерлык челтәрләре белән бергә кабул итәргә рөхсәт ителә:

каналларда-суүткәргечләр , 1,6 Мпка кадәр басымлы торбаүткәргечләр, мазутүткәргечләр, җылылык челтәрләренә хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән контроль кабельләр белән;

тоннельләрдә-500 мм диаметрлы суүткәргечләр, элемтә кабельләре, 10 кВ.га кадәр көчәнештәге көч кабельләре, 1,6 МП. га кадәр басым белән кыскартылган һава торбаүткәргечләре, каты канализация торбалары.

Җылылык челтәрләренең каналларда һәм башка инженерлык челтәрләре белән тоннельләрдә торба үткәргечләрен салу, югарыда күрсәтелгәннәрдән тыш, рөхсәт ителми.

Искәрмә: җылылык челтәрләре зиратлар, чүплекләр, үләт базлары, РАО күмелгән урыннар, сугару басулары, фильтрация кырлары һәм җылылык китерүченең химик, биологик һәм радиоактив пычрану куркынычы булган башка участоклар территориясе буенча проектларга рөхсәт ителми.

5.3.171. 0,6 Мпка кадәр басым белән газүткәргечләрне җәяүлеләр йөри торган һәм автомобиль күперләре буенча салу рөхсәт ителә, әгәр күпер янмый торган материаллардан төзелгән булса һәм күпер янучы материаллардан әгәр төзелгән булса.

5.3.172. Суүткәргеч челтәрен киңлектәге урамның ике ягында да урнаштырырга кирәк:

машиналар йөрү өлеше 22 метрдан артык;

урамнар кызыл линия чикләрендә 60 метр һәм аннан да күбрәк.

5.3.173. Елга, автомобиль юллары, шулай ук биналар һәм корылмаларның инженерлык челтәрләре белән кисешүне туры почмак астында карарга кирәк.

Нигезләнгәндә, ким дигәндә, 45, ә тимер юл корылмалары 60° дан да ким булмаган почмак астында кисешү рөхсәт ителә.
Елгаларның, автомобильләрнең, шулай ук корылмаларның инженерлык челтәрләре белән кисешү урынын сайлау гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп, дәүләт күзәтчелеге органнары белән килештереп башкарылырга тиеш.

5.3.174. Гомуми челтәрнең тимер юллары, шулай ук елгалар, чокырлар, ачык сууткәргечләр кисешкән вакытта җылылык челтәрләрен җир өсте челтәрләре салу каралырга тиеш. Шул ук вакытта даими автомобиль юллары һәм тимер юл күперләреннән файдаланырга рөхсәт ителә.
Тимер, автомобиль, магистраль юллар, урамнар, шәһәр һәм район әһәмиятендәге урамнар, шулай ук җирле әһәмияттәге урамнар һәм юллар, гамәлдәге сууткәргеч һәм канализация челтәрләре, газүткәргечләрнең җир асты челтәрләре киселешендәге җылылык челтәрләрен 41-02-2003 СНиП нигезендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.175. Тимер юллар һәм автомобиль юллары кисешкән урыннардан горизонталь буенча ераклык җир асты газүткәргечләре белән дә ким булмаска тиеш:
гомуми файдаланудагы тимер юлларда, I - III категорияле автомобиль юлларында күперләргә һәм тоннельләргә, шулай ук җәяүлеләр күперләренә, алар аша тоннельләргә кадәр - 30 метр, гомуми кулланылыштагы тимер юллар, IV - V категорияле автомобиль юлларына һәм трубаларга кадәр - 15 метр;
стрелка күчерү зонасына кадәр (утраулар, крестовиннарның койрыгы, рельсларга тоташу урыннары) - 20 метр;
элемтә челтәре терәгенә кадәр-3 метр.
Кисешә торган корылмалар карамагындагы оешмалар белән килештереп, күрсәтелгән араларны кыскарту рөхсәт ителә.

5.3.176. Сәнәгать предприятиеләре мәйданчыкларында, нигездә, инженерлык челтәрләрен урнаштыру өчен җир өсте һәм җир өсте юлларын карарга кирәк.
Предприятиеләрнең завод алды зоналарында һәм сәнәгать иҗтимагый үзәкләрендә инженерлык челтәрләрен җир асты белән урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.177. Җиңел ялкынсынучы һәм янучы сыеклыклар өчен аерым Терәкләрдә, эстакадаларда салынучы җир өсте торба үткәргечләрен урнаштырырга кирәк диварлардагы уемнардан 3 метрдан да ким булмаган арада, үтемсез генә, ул 0,5 метрга кадәр кимергә мөмкин.
Басымына карап, җир өсте газүткәргечләрен янмый торган материаллардан яки бина һәм корылмаларның конструкцияләре буенча, СНиПның 3 нче таблицасы таләпләре нигезендә, СНиП 42-01-2002үткәрергә мөмкин..

5.3.178. Түбән терәкләрдә сыек һәм газ белән тыгыз торба үткәргечләр, шулай ук һәм элемтә кабельләре урнаштырырга кирәк:
бу максатлар өчен махсус билгеләнгән техник полосаларда предприятиеләрнең мәйданчыкларында булырга тиеш;

сыек продуктлар һәм сыекландырылган газ складлары территориясендә.
Моннан тыш, түбән терәкләрдә торак пунктлардан читтә төзелергә тиешле территория буенча җылылык челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.179. Җир дәрәҗәсеннән алып кешеләр үтеп керүдән тыш, ирекле территориядә түбән терәкләрдә салынучы торбаларның (яки аларны изоляцияләү өслегеннән) түбәнлегенә кадәр биеклекне кимендә кабул итәргә кирәк:
торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан да ким булмаган очракта - 0,35 метр; торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан һәм аннан да күбрәк булганда - 0,5 метр.
300 мм диаметрлы һәм ким дигәндә түбән терәкләрдә торба үткәргечләрне ике яки аннан да күбрәк вертикальгә урнаштыруны күздә тотарга тиеш, челтәрләр трассасы киңлеген максималь рәвештә киметергә кирәк.

5.3.180. Югары терәкләрдә салына торган торба яки изоляция өслегеннән җирнең биеклегеннән түбәненә кадәр биеклекне кабул итәргә кирәк:
территориянең машиналар йөрми торган өлешендә, кешеләр уза торган урыннарда - 2,2 метр;
автомобиль юллары белән кисешкән урыннарда (машиналар йөрү өлешенең өслегеннән) - 5 метр;
троллейбусның контакт челтәре белән кисешкән урыннарда (юл йөрү өлешенең өслегеннән) - 7,3 метр;
предприятиеләр территориясендә кайнар шлакны ташу өчен эчке тимер юл юллары булган җиңел һәм янучан сыеклыклар һәм газлар белән кисешкән урыннарда - 10 метр, торбаүткәргечләрне җылылык белән саклау җайланмасында - 6 метр булырга тиеш.

5.3.181. Якын - тирәдәге җир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр булган ераклыкны 81 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.
Күрше инженерлык җир асты челтәрләре арасында горизонталь (яктылык) буенча араларны параллель урнаштырганда 82 таблица буенча кабул итәргә кирәк, ә авыл торак пунктлары биналарында инженерлык челтәрләрен тапшыруда - 0,5 метрдан да ким булмаска тиеш. Катнаш торбаүткәргечләр салынган тирәнлектә 0,4 метрдан артык ара булса, 82 нче таблицада күрсәтелгән араны, траншеяларның тизлеген исәпкә алып, әмма траншеяларның тирәнлеген исәпкә алып, арттырырга кирәк.
81 һәм 82 таблицаларда күрсәтелгән араны иминлек һәм ышанычлылык таләпләрен тәэмин итүче тиешле техник чараларны үтәгәндә киметергә рөхсәт ителә.

5.3.182. Кысан шартларда 0,6 МП га кадәр басым астында җир асты газ үткәргечләре салганда (норматив регламентлаштырылган ара булганда) трассаның документлар белән, трассаның аерым участокларында, биналар һәм биналар аркалары арасында, шулай ук 0,6 Мптан артык басымлы газүткәргечләр арасында, 81 һәм 82 нче таблицаларда күрсәтелгән араны аерып торучы ярдәмче биналар (кешеләр булмаган биналар) белән якынайтканда, 50 процентка кадәр киметү рөхсәт ителә.

5.3.183. Инженерлык челтәрләре кисешкән вакыттагы вертикаль ераклыкларны (яктылыкта) түбәндәгечә кабул итәргә кирәк:

кабель линиясе сузганда югары вольтлы линиянең көчәнеше 110 кВ һәм аннан югарырак булганда (кабельдән 10 метрга кадәр).

Реконструкция шартларында кабель линияләреннән җир асты өлешләренә һәм аерым терәкләр җирләренә кадәр 1000 метр көчәнеше белән 2 метрдан да ким булмаган ара кабул итү рөхсәт ителә, шул ук вакытта горизонталь (яктылык) буенча ВЛның өске чыбыгына кадәр ераклык нормалаштырылмый;

торбаүткәргечләр яки электр кабельләре, элемтә кабельләре һәм тимер юллары арасында, рельс табаныннан, яки автомобиль юллары арасында, өслекнең өске өлешеннән труба (яки аның футляры) яки электрокабель, - челтәрнең ныклыгы буенча исәпләгәндә 0,6 метрдан да ким булмаска тиеш.;

каналларда яки тоннельләрдә урнашкан труба үткәргечләр һәм электр кабельләре арасында, каналларны яки тоннельләрне ябу юлыннан алып тимер юллар рельслары табанына кадәр юл -1 метр, кювет төбенә кадәр яки башка су бүлү корылмаларына кадәр, тимер юлның җир полотносы нигезенә кадәрге ара - 0,5 метр;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында көчәнеш 35 кВ. га кадәр, элемтә кабельләре арасында – 0,5 метр;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында-110-220 кВ-1 метр;

торба үткәргечләр һәм элемтә кабельләре арасында-0,1 метр;

шул ук вакытта элемтә кабельләре торбаүткәргечтән югарырак урнашырга тиеш;

элемтә кабельләре һәм көч кабельләре арасында коллекторларда параллель сузылганда-0,2 метр, ә элемтә кабельләре көч кабельләреннән түбәнрәк булырга тиеш;

предприятиеләрне реконструкцияләү шартларында, ПУЭ таләпләрен үтәү шарты белән, барлык көчәнешләр кабельләре һәм торбаүткәргечләр арасында араны 0,25 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә;

төрле билгеләнештәге торбаүткәргечләр арасында (сууткәргечләрне кисүче канализация һәм агулы, исле сыеклыклар өчен торбаүткәргечләрдән тыш) - 0,2 метр;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган торбаүткәргечләрне агулы һәм юеш - сөрешле сыеклыкларны транспортлый торган канализация яки труба үткәргечләреннән 0,4 метрга югарырак урнаштырырга кирәк;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган корыч, төзелгән торбаүткәргечләрне канализация торбаларыннан түбәнрәк урнаштыру рөхсәт ителә, шул ук вакытта канализация торбалары стеналарыннан футляр обрезына кадәр ара һәр якка 5 метрдан да ким булмаска тиеш, балчык грунтларда, 10 метр-зур кисәкле һәм ком грунтларында канализация торбаүткәргечләрен чуен торбалардан ясауны күз уңаенда тотарга кирәк;

әгәр кисешүче торбалар диварлары арасындагы ара - 0,5 метр булса, торбалар диаметры150 мм. га кадәр булганда, хуҗалык-эчә торган сууткәргечне , әгәр кисешүче

футляр урнаштырылмаса, канализация җайланмасыннан түбәнрәк урнаштырырга мөмкин.;

су белән тәэмин итү системасының ачык җылылык челтәрләренең яки кайнар су белән тәэмин итү челтәрләренең су үткәргеч торбаүткәргечләрен канализация торбаүткәргечләреннән алып, аннан да түбәнрәк һәм аннан да югарырак урнашкан торбаүткәргечләргә кадәр араны канализация үткәргечләре вакытында 0,4 метрда урнаштырылу кабул ителергә тиеш;

төрле билгеләнештәге каналлар яки тоннельләр белән кисешкән вакытта, газүткәргечләрне, каналларның тышкы диварларыннан яки тоннельләрдән ике якка чыга торган футлярларда, 0,2 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк. Төрле билгеләнештәге тоннельләр аша 0,6 Мпка кадәр басымлы җир асты газүткәргечләре сузарга рөхсәт ителә.

81 нче таблица

Якын- тирә җир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр горизонталь (яктылык)

Инженерлык челтәрләре	**горизонталь һәм (яктылык буенча) җир асты челтәрләреннән кадәр ераклык**								
	төзелеш биналары һәм фундаментлары	**предприятие корылмаларының фундаментлары, тимер юл һәм элемтә терәкләре**	**кырый юл үзәге**		**ташлы урам юллары (читләре ныгытылган өлеше)**	**тышкы юл кырыена төшкән ташлар**	**ВЛ көчәнеш белән фундамент терәк**		
			1520 метрдан тирән булмаган тимер юл колеяләре	**750 мм лы тимер юл колеяләре**			**троллейбусларның контакт челтәрендә 1 кВ кадәргә тышкы яктылык**	**1 һәм 35 кВ дан югарырак**	**35 һәм 110 кВ дан югарырак**
1	2	3	4	5	6	7		9	10
Сууткәргеч һәм терәк канализация	5	3	4	2,8	2	1		2	3
Үзлектән ясалган канализация	3	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Дренаж	3	1	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Башка дренаж	0,4	0,4	0,4	0	0,4	-		-	-
0,005 МПа га кадәрге түбән басымлы газ ягулык үткәргечләре	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
0,005 тән 0,3 кә кадәр уртача югарылыкта	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
0,3 тән 0,6 га кадәр уртача югарылыкта	7	1	7, 8	3,8	2, 5	1	1	5	10
0,6 ддан 1,2 гә кадәр	10	1	10,8	3,8	2,5	2	1	5	10
Җылылык челтәрләре: туннель, каналларның тышкы диварларыннан	2	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3

Инженерлык җир асты челтәрләре арасында горизонталь(яктылык) буенча ераклыклар 82 нче таблица

Инженер челтәрләре	Горизонталь ераклык								яктылыкка	кадәр:			
	суүткәргеч	көнкүреш канализациясе	су канализациясе дренажы	газүткәргечләр басымы, МПа (кгс/см^2)				көчәнешләрнең көч кабельләре	элемтә чыбыклары	җылылык челтәрләре		каналлар, тоннельләр	тышкы пневмо чүплекләр
				0,005 кә кадәр түбән	уртача 0,005 тән 0,3 кә	югары				тоннель каналының тышкы дивары	каналсыз прокладка тышлыгы		
						0,3 тән 0,6 га	0,6 дан 1,2 гә						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Суүткәргеч	1,5	1 нче искәрмә	1,5	1	1	1,5	2	1*	0,5	1,5	1,5	1,5	1
Көнкүреш канализациясе	1 нче искәрмәне кара	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1
Суканализациясе	1,5	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1
Газүткәргечләрнең 0,005 МПа кадәрге басымы	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1
0,005 тән 0,3кә кадәр уртача	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1,5
0,3тән 0,6 кадәр югары	1,5	2	2	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1,5	2	2
0,6дан1,2гә кадәр юг	2	5	5	0,5	0,5	0,5	0,5	2	1	4	2	4	2
Көчәнеш чыбыклары	1*	1*	1*	1	1	1	2	0,1 - 0,5	0,5	2	2	2	1,5
Элемтә чыбыклары	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	-	1	1	1	1

5.3.184. Җир асты инженерлык челтәрләре җәяүлеләр кичүе белән кисешкән вакытта торбаүткәргечләрне, тонельләр астында, көч һәм элемтә кабельләрен тоннельләр өстендә урнаштыруны күздә алдында тотарга кирәк.

5.3.185. Газ бүлү челтәрләренең җир асты резервуарларын җир өслегеннән алып югары резервуарга кадәр 0,6 метр тирәнлектә салырга кирәк.

Җир асты резервуарлары арасында ут арасы 1 метрдан да ким булмаска тиеш, ә җир өсте резервуарлары арасында катнаш резервуар диаметрына тигез, әмма 1 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.186. Сыекландырылган углеводород газлары складларыннан, сыекландырылган углеводород газлары резервуар җайланмаларыннан, сыекландырылган углеводород газы кулланыла торган биналардан һәм җайланмалардан янгынга каршы ераклыкны «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.3.187. Җәмәгать яки җитештерү бинасы янында бер төркем җайланмаларны урнаштыру рөхсәт ителми. Торак бина янында бер-бер артлы 15 метрдан ким булмаган арада өч баллон җайланманы урнаштырырга рөхсәт ителә. Тыштан индивидуаль баллон җайланмаларын яктылык тәрәзәләреннән 0,5 метр һәм беренче каттагы ишек аралыгыннан 1,0 метр, ишек һәм тәрәзә, подвал катларындагы аралыклардан, шулай ук канализация коеларыннан 3 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.3.188. Минималь ераклык сыекландырылган углеводород газы резервуарларыннан предприятиеләр һәм ГНС территориясендә урнаштыруны СНиП 42-01-2002 таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар

5.3.189. Азкатлы торак төзелеше территориясе өчен инженерлык проект чишелешләрен сайлау җирле инженерлык челтәрләрен эксплуатацияләү өчен җаваплы тиешле органнар тарафыннан бирелгән, инженерлык челтәрләре белән тәэмин итүче органнар ярдәмендә башкарылырга тиеш.

5.3.190. Җылылык, газ, канализация челтәрләрен, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында проектларга кирәк. Әлеге челтәрләрне микрорайоннар (кварталлар) аша аерым очракларда махсус бүлеп бирелгән зоналарда үткәрү рөхсәт ителә.

Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм алардагы корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләрне төзелә торган участоклар аша сервитутны мәҗбүри тәэмин итеп, төзергә мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.

5.3.191. Азкатлы торак төзелешен җылылык белән тәэмин итү схемалары, әлеге нормативларны исәпкә алып, төзелешнең планлаштырылган карарлары нигезендә эшләнә.

Схемаларда җылылык нагрузкалары һәм газ чыгымнары; җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү дәрәҗәсе; үзәкләштерелгән җылылык чыганаклары (котельныйлар) тибы, егәрлеге һәм саны; җылылык һәм газ челтәрләрен трассировкалау; үзәк җылылык пунктларының һәм газны җайга салу пунктларының һәм газны җайга салу җайланмаларының саны һәм урыннары; җылылык белән тәэмин итү челтәрләрен урнаштыру саны һ. б. билгеләнә.

5.3.192. Азкатлы торак төзелешен җылылык белән тәэмин итүне автоном типтагы һәр фатир генераторыннан да, шулай ук үзәкләштерелгән, гамәлдәге яки яңа проектлаштырыла торган котельныйлардан да (ГРП) тиешле инженерлык коммуникацияләре булган децентрализацияләнгән итеп карау рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү аерым очракларда, районда төзелеш яки аның янында булган үзәкләштерелгән системалар булганда, һәм алардан җылылык һәм газ нагрузкалары белән тәэмин итү мөмкинлеге булганда (бу системаларны реконструкцияләмичә яисә өлешчә үзгәртеп кормыйча) проектларга кирәк.

Азкатлы торак төзелеше районнарында җылылык белән тәэмин итү системаларын куллану мөмкин булмаган яки максатка ярашсызлыгы булган очракта, табигый газны кулланып, табигый газ белән тәэмин итү системасын ГОСТ 5542-87 буенча, һәр йорт хуҗасында, фатирда яки шәхси милектәге социаль өлкә объектларында билгеләнә торган автоном типтагы җылылык генераторлары эшен тәэмин итә торган иң нәтиҗәле Бердәм энергия чыганагы буларак, проектларга киңәш ителә.

Җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү буенча карар кабул ителгәннән соң гамәлгә ашырыла.

5.3.193. Газ бүлү системаларын проектлауны сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Газүткәргечләрне җир асты һәм җир өсте юлы белән салуны күздә тотарга кирәк. Нигезләнгән очракларда торак йортлар һәм кварталлар эчендәге биналар стеналары буенча СНиП 42-01-2002 п. таләпләре нигезендә газүткәргечләрне җир өстеннән сузу рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә югары басымлы газүткәргечләр салу рөхсәт ителми. Якын-тирә территорияләрдә техник зоналар һәм газ бүлү станцияләреннән һәм торак пунктлардан торак төзелешенә кадәр ераклык булган очракта, әлеге нормативларның 64 таблицасы һәм әлеге нормативларның «газ белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территорияләрен газ белән тәэмин итү сыекландырылган газ баллон җайланмаларыннан, сыекландырылган газ белән резервуар җайланмалардан башка булырга мөмкин.

Су үткәргечнең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын «су белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Урам челтәреннән биналарның фундаментларына кадәр иң аз ара 5 метр тәшкил итәргә тиеш. Аерым очракларда бу киметү бина һәм корылмаларның фундаментларын саклау өчен тиешле чаралар үтәлгән очракта (футлярларда, тимер-бетон обойда салу һ.б.) һәм аларны эксплуатацияләүче оешма белән килештергән очракта, 3 метрга кадәр арада рөхсәт ителә.

Торак участок территориясе буенча салынучы суүткәргечтән әлеге участокта урнашкан биналарга кадәр ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.

Кайнар су белән тәэмин итү һәм җылылык белән тәэмин итү өчен азкатлы торак төзелеше территориясендә, кагыйдә буларак, индивидуаль җылылык нокталарын күздә тотарга кирәк.

Административ һәм торак биналар өчен индивидуаль котельныйлар ягулыгы сыйфатында табигый газ кулланырга кирәк.

5.3.194. Су үткәргече булмаган районнарда артезиан скважиналарын һәм баш суүткәргеч корылмаларын (резервуарлар, су башняларын, насос станцияләрен, чистарту корылмаларын) проектларга кирәк. Артезиан скважиналарын һәм су үткәргечнең баш корылмаларын су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналарын тәэмин итү белән бер мәйданчыкта урнаштырырга кирәк.

Аерым очракларда, проект нигезендә, бер - ике фатирлы йортны, шахталы һәм вак көпшәле коены, чишмәләрне автоном су белән тәэмин итүне оештыру рөхсәт ителә.

5.3.195. Азкатлы торак төзелешендә су белән тәэмин итү күләменең исәп-хисап күрсәткечләре буенча, тәүлегенә 10 л/кв.метрга кадәр су сибүгә өстәмә чыгымнар кабул ителә.

5.3.196. Бер - ике фатирлы йортларга су үткәрү үзәкләштерелгән канализация системасына тоташтыру булганда яки җирле канализация булган очракта, тиешле нигезләнгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.197. Азкатлы торак төзелешен канализацияләү схемасын сайлау карала торган районда гамәлдәге канализация системасының азкатлы торак төзелешенең проектлана торган территориясеннән юынты суларның өстәмә чыгымын, санитар, табигать саклау һәм административ органнар таләпләрен, шулай ук төзелешнең планлаштыру карарларын кабул итәргә мөмкинлек бирүче булуын исәпкә алып билгеләнә.

Гамәлдәге канализация булмаган очракта, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе, Ростехнадзорның Татарстан Республикасы буенча технологик һәм экологик күзәтчелек идарәсе һәм башка кызыксынган оешмалар бәяләмәләре нигезендә, канализациянең яңа системасын (барлык кирәкле корылмалар, шул исәптән чистарту корылмалары белән) проектларга кирәк.

5.3.198. Канализациянең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Әлеге участокта урнашкан йортларга кадәрге участок территориясе салына торган канализация ишегалды челтәреннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.

Шахта коесыннан яки индивидуаль скважинадан су алу белән тәэмин итүнең децентрализацияләнгән системасын кулланганда су белән тәэмин итү чыганакларыннан канализациянең локаль чистарту корылмаларына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш. Ә грунт сулары хәрәкәтен су чыганагына таба җибәргәндә күрсәтелгән корылмаларга кадәр минималь ара гидродинамик исәп-хисаплар белән нигезләнергә тиеш.

Бер-ике фатирлы торак йортлар өчен, юынтыларны тәүлегенә 3 куб. метрдан да ким булмаган күләмдә тотып, локаль чистарту корылмалары урнаштыруны күздә тотарга рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелешен, шул исәптән коттеджларны канализацияләү өчен киртәләр урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.199. Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.

Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү өчен трансформатор подстанциясе трансформаторларының егәрлеген исәпләү буенча кабул итәргә кирәк.

электр челтәре белән тәэмин итү 0,38 кВ һава яки кабель линияләре белән аерылган тармаклы схема яки трансформатор подстанцияләре белән ачык режимда башкарырга тиеш.

Һава һәм кабель линияләре трассалары фатир яны участокларыннан читтә узарга, хезмәт күрсәтүче автотранспортның һава линияләре терәкләренә керү өчен уңайлы булырга һәм кабель линияләрен тоткарлыксыз казу мөмкинлеге бирергә тиеш.

Таләп ителгән өзеклекләрне 81 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.3.200. Азкатлы торак төзелеше территориясендә шәһәр телефон элемтәсе, радиотрансляция, шәһәр кабельле техника -телевидение, янгын һәм сак сигнализациясе системаларын "Инженерлык инфраструктурасы зоналары нормативлар"ы ярдәмендә проектларга кирәк

Өстәмә элемтә һәм сигнализация системаларының кирәклеге заказчы тарафыннан билгеләнә һәм проектлау биремендә карала.

6. Әйләнә-тирә мохитне саклау

6.1. Гомуми таләпләр

6.1.1. Җирлекне планлаштыру һәм төзү барышында әйләнә-тирә мохитне саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану, куркынычсыз тормыш эшчәнлеге һәм Кеше саулыгы белән бәйле мәсьәләләрне хәл итүнең өстенлекле юнәлеше дип санарга кирәк.

6.1.2. Атмосфера һавасы, су, туфрак сыйфатын, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышларның, табигый һәм техноген

куркынычның башка факторларының рөхсәт ителгән дәрәҗәсен билгели торган стандартларга ирешүне тәэмин итәргә кирәк.

6.1.3. Проектлаганда Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, Россия Федерациясе Су кодексы, Россия Федерациясе Җир кодексы, Россия Федерациясе Һава кодексы, Россия Федерациясе Урман кодексы, «әйләнә - тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы, «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы, «халыкның санитар - эпидемиология иминлеге турында» 1999 елның 30 мартындагы 52-ФЗ номерлы, «җитештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «җитештерү һәм куллану калдыклары турында " 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы законнары нигезендә шәһәр төзелеше эшчәнлегенең төп юнәлешләренең берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны саклау, территорияләрне куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итү.

Табигый ресурслардан рациональ файдалану

6.1.4. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукый документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Алар нигезендә шәһәр төзелеше эшчәнлегенең төп юнәлешләренең берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны саклау, территорияләрне куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итү.

6.1.5. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукый документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.1.6. Авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган җирләрдә үсеш өчен территорияне күздә тотмаска кирәк. Авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен аларны бирү максатларында авыл хуҗалыгы җирләрен тартып алу бары тик законда билгеләнгән тәртиптә генә рөхсәт ителә.

6.1.7. Җирлек территориясендә торак төзелеше, сәнәгать комплекслары һәм башка объектларны проектлау Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсеннән булачак төзелеш участогы астында җир асты байлыкларында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмә алганнан соң гамәлгә ашырыла.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарын төзү, шулай ук алар яткан урыннарда җир асты корылмаларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсе рөхсәте белән рөхсәт ителә.

Россия Федерациясе Урман кодексы, «җирләрне бер категориядән икенче категориягә күчерү турында» 2004 елның 21 декабрендәге 172 - ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 28 гыйнварындагы 48 номерлы карары белән расланган урман фонды җирләрен башка категорияләргә күчерү турындагы документлар составы һәм тәртибе турындагы нигезләмәгә туры китереп, аерым очракларда гына торак пунктлар җирләренә күчерү рөхсәт ителә. «Россия Федерациясе Урман кодексын гамәлгә кертү турында» 2006 елның 4 декабрендәге 201-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясы нигезендә урман фонды җирләрендә гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләрен урнаштыру, гражданнарга дача хуҗалыгын алып бару, бакчачылык, яшелчәчелек, индивидуаль гараж яки индивидуаль торак төзелеше өчен урман кишәрлекләре бирү тыела.

6.1.8. Территориядән файдалану өчен махсус шартлары булган зоналарда шәһәр төзелеше эшчәнлеге (саклау, санитар-саклау зоналары, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары, су саклау зоналары, эчәргә яраклы су чыганакларын саклау зоналары, саклана торган объектлар зоналары) җир, су объектлары зоналары белән регламентлана.,

шәһәр төзелеше законнары, санитар - эпидемиологик иминлек, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы, махсус сакланыла торган табигый территорияләр турындагы законнар һәм Россия Федерациясенең башка законнары һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән.

6.1.9. Биналарны, корылмаларны һәм коммуникацияләрне урнаштыру рөхсәт ителми:

аеруча саклана торган табигый территорияләрдә;

рекреацион зоналар территориясендә, шәһәр урманнарын да кертеп, проектлана торган объектлар ял һәм спорт өчен билгеләнмәгән булса, рекреацион зоналар территориясендә;

I поясга, әгәр проектлана торган объектлар чыганакларны файдалануга бәйле булмаса, эчә торган су белән тәэмин итү чыганакларын һәм су үткәрү корылмалары мәйданчыкларын санитар саклау зоналары;

курортларны санитар (тау-санитар) саклау округының I зонасында, әгәр проектлаштырыла торган объектлар табигый дәвалау чараларын курортлардан файдалану белән бәйле булмаса;

өске су объектларының яр буе полосасында; Гидрометеорология станцияләрен саклау зоналарында;

инженерлык коммуникацияләренең сак зоналарында.

6.1.10. Торак пунктларның якын-тирә территорияләренә рекреацион, санитар-гигиеник һәм сәламәтләндерү функцияләрен гамәлгә ашыру максатларында яшел һәм урман-парк зоналары формалаштыруны күздә тотарга кирәк. Яшел һәм урман-парк

зоналары табигать һәм башка объектларны саклау функциясен башкара торган саклагыч урманнар категориясенә керә. Аларның чикләрендә әлеге зоналарның максатчан билгеләнешенә туры килми торган эшчәнлек алып бару тыела. Урман-парк һәм яшел зоналарның, шулай ук шәһәр урманнарының чикләрен үзгәртү рөхсәт ителми.

6.1.11. Аз урманлы районнарда урнашкан торак пунктлар тирәсендә саклагыч урман полосалары (җил саклау, яр ныгыту һ.б.) булдыруны, калкулыклар, чокыр - чокырлар һәм балкаларны яшелләндерүне күздә тотарга кирәк.

Саклагыч урман полосаларының киңлеген кабул итәргә кирәк:

эре шәһәр торак пунктлары өчен-500 метрдан да ким түгел; урта шәһәр торак пунктлары өчен-100 метрдан да ким түгел;

кече шәһәр һәм авыл торак пунктлары өчен-50 метрдан да ким түгел.

6.1.12. Муниципаль берәмлекләр чикләрендә, территориянең геоморфологик үзенчәлекләрен исәпкә алып, гидрографик челтәр базасында, табигый һәм яшелләндерелгән территорияләрнең территориаль өзлексез системасы рәвешендә табигый-экологик каркас системасын күздә тотарга кирәк.

6.2. Атмосфера һавасын саклау

6.2.1. Атмосфера һавасының норматив сыйфатын тәэмин итү өчен «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.6.1032-01 һәм СанПиН таләпләрен үтәү зарур 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләрен үтәү зарур.

6.2.2. Төзелешләрне проектлаганда атмосфера һавасының пычрануы чыганакларыннан атмосфера пычрануы дәрәҗәсен исәпләү юлы белән, аэроклиматик һәм геоморфологик шартларны исәпкә алып, атмосфера һавасының пычрануын бәяләү һәм аның сыйфатын үзгәртүне фаразлау зарур.

6.2. Охрана атмосферного воздуха

6.2.1. Для обеспечения нормативного качества атмосферного воздуха необходимо соблюдение требований Федерального закона от 4 мая 1999 года № 96-ФЗ «Об охране атмосферного воздуха», СанПиН 2.1.6.1032-01 и СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03.

6.2.2. При проектировании застройки необходимо проводить оценку состояния и прогноз изменения качества атмосферного воздуха путем расчета уровня загрязнения атмосферы от источников загрязнения, учитывая аэроклиматические и геоморфологические условия, ожидаемые загрязнения атмосферного воздуха с учетом

6.2. Атмосфера һавасын саклау

6.2.1. Атмосфера һавасының норматив сыйфатын тәэмин итү өчен «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.6.1032-01 һәм СанПиН таләпләрен үтәү зарур 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

6.2.2. Төзелешләрне проектлаганда атмосфера һавасының пычрануы чыганакларыннан атмосфера пычрануы дәрәҗәсен исәпләү юлы белән, аэроклиматик һәм геоморфологик шартларны исәпкә алып, атмосфера һавасының пычрануын бәяләү һәм аның сыйфатын үзгәртүне фаразлау зарур. Гамәлдәге һәм планлаштырыла торган объектлар, ПДК яки һәр пычраткыч матдәнең якынча куркынычсыз дәрәҗәсе. Шулай ук атмосфераның пычрануын булдырмау буенча кисәтү чаралары, шул исәптән организацияләнмәгән ташлаулар һәм икенчел чыганаклар эшләнергә тиеш.

6.2.3. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә әйләнә - тирә мохитне саклау буенча чараларны территориядән файдалануның махсус шартлары булган зоналарда үз-үзен тотышына этәрә торган таләпләрне исәпкә алып нигезләү башкарыла.

6.2.4. Атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр концентрациясе ГН 2.1.6.1338-03, ГН 2.1.6.309-07 һәм СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп кабул ителә. Аларны үтәү халыкның сәламәтлегенә һәм аның яшәү шартларына турыдан-туры яки турыдан-туры йогынты ясамауны тәэмин итә.

6.2.5. Торак, иҗтимагый-эшлекле һәм рекреацион зоналарны атмосфера һавасы пычрану чыганакларына карата, җилләр өчен (өстен килүче юнәлештәге җилләр өчен) төп яктан урнаштырырга кирәк.

6.2.6. Торак зонада атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр микъдары-ПДКДАН, халык күпләп ял итә торган урыннарда, авыруларны дәвалау - профилактика учреждениеләре һәм тернәкләндерү үзәкләре урнашкан территорияләрдә 0,8 ПДКТАН артмаска тиеш.

6.2.7. Атмосфера һавасының пычрану чыганаклары булып предприятиеләр, аларның аерым биналары һәм корылмалары тора, алар өчен чикләрдән тыш барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

6.2.8. Атмосфера пычрануның төп нокталары булган объектларны пычрану дәрәҗәләре билгеләнгән гигиена нормативларыннан артып киткән территорияләрдә проектлау һәм урнаштыру тыела. Гамәлдәге объектларны реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан җиһазландыру, атмосферага зарарлы матдәләр чыгаруны рөхсәт ителгән чиккә кадәр киметү шарты белән, мондый территорияләрдә рөхсәт ителә.

Калдыклар составында расланган ПДК яки якынча куркынычсызлык дәрәҗәләре булмаган матдәләр булса, объектларны проектлау һәм урнаштыру тыела.

6.2.9. Халык саулыгына һәм аның яшәү шартларына тискәре йогынты чыганаклары булырга мөмкин булган объектларны урнаштыру һәм киңәйтү өчен мәйданчыклар аэроклиматик характеристиканы, җир рельефын, атмосферада индустриаль ташлауларның закончалылыгын, шулай ук атмосфераның пычрану потенциалын исәпкә алып сайлап алына.

6.2.10. I һәм II класслы зарарлы матдәләр белән пычрану чыганаклары булган җитештерү объектларын секундына 1 метрга кадәр тизлек белән, озак яки еш кабатлана торган штильләр, инверсияләр, томан белән (бер ел эчендә 30 - 40 процент, кыш дәвамында - 50 - 60 процент) җилләр күп булган районнарда урнаштырырга кирәк түгел.

6.2.11. Атмосфера пычрануның потенциалы (алга таба - ПЗА) - атмосфераның катнашмаларны чәчәргә сәләте. ПЗА СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп,

метеорологик параметрларның уртача еллык күрсәткечләре буенча билгеләнә.

6.2.12. I һәм II класслы предприятиеләрне югары һәм бик югары булган территорияләрдә урнаштыру Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасары тарафыннан индивидуаль тәртиптә хәл ителә.

6.2.13. Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше саулыгына йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары, җитештерүләр һәм корылмалар өчен СанПиН таләпләре нигезендә санитар-яклау зоналары билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 һәм әлеге нормативларны раслау таләп ителә.

Санитар-саклау зоналарында торак төзелешен һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре белән башка территорияләрне урнаштыру тыела. Санитар-саклау зонасы яки аның бер өлеше резерв территория буларак карала алмый һәм җитештерү яки торак территорияне киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.2.14. Атмосфера һавасын пычратудан саклауны СанПин 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

6.3. Су ресурсларын саклау

6.3.1. Су объектларын саклау халыкның сәламәтлегенә куркыныч тудыручы һәм массакүләм йогышлы, паразитар һәм йогышлы булмаган авырулар үсешенә, судан файдалану шартларының начараюына яки аның януына, эчә торган, хуҗалык - көнкүреш, дәвалау һәм рекреация максатларының юкка чыгуына ярдәм итүче өслек һәм җир асты суларының пычрануын булдырмау һәм бетерү өчен кирәк.

6.3.2. Эчәргә яраклы, хуҗалык-көнкүреш һәм рекреацион судан файдалануның судан файдалану пунктларында су составы һәм үзлекләре күрсәткечләре хуҗалык эшчәнлегенең, көнкүреш кулланылышының турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы астында үзгәрсә һәм халыкның судан файдалану өчен өлешчә яки тулысынча яраксызга әйләнсә, су объектлары пычранган дип санала,

6.3.3. Химик матдәләр микъдары су объектларында гигиеник рөхсәт ителгән концентрацияләрдән һәм рөхсәт ителгән матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән дәрәҗәләреннән артмаска тиеш, алар ГН 2.1.5.1315-03 һәм ГН 2.1.5.2307-07 ГН 2.1.5.5.2307-07 ГНда расланган.

6.3.4. Су объектларын саклау чараларын Россия Федерациясе Су кодексы, Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары, билгеләнгән тәртиптә расланган санитар һәм экологик нормалар, шулай ук әлеге нормативлар таләпләре нигезендә күздә тотарга кирәк. Шул ук вакытта, хуҗалык-эчәргә яраклы су белән тәэмин итү, халык ялы өчен файдаланыла торган су объектларында, шулай ук торак пунктлар чикләрендә урнашкан рекреация үзәкләрендә, шул исәптән санатор-курорт зоналарында, рекреация үзәкләрендә, пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясен үтәп, су объектларының пычрануын кисәтүне тәэмин итәргә кирәк.

6.3.5. Хуҗалык яки башка объектларны урнаштыру, проектлау, файдалануга тапшыру һәм эксплуатацияләү һәм су объектларының су сыйфатына йогынты ясарга сәләтле теләсә нинди эшләр башкарганда, СанПин 2.1.5.980-00 һәм СП 2.1.5.1059-01 билгеләнгән нормативларны үтәү мәҗбүри.

6.3.6. Торак, иҗтимагый-эшлекле, катнаш һәм рекреацион зоналарны юынты сулар чыгаруга карата су объектлары агымы буенча югарырак урнаштырырга кирәк.

6.3.7. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдалану чыганаклары буларак файдаланыла торган сусаклагычларны һәм аларның түбән бьефларын эксплуатацияләүне сусаклагычларны проектлауга, төзүгә һәм эксплуатацияләүгә санитар

һәм экологик таләпләрне исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.3.8. Су объектлары ярларында урнашкан ял итү зоналарында су саклау чаралары ГОСТ 17.1.5.02-80 таләпләренә җавап бирергә тиеш.

6.3.9. Табигый сулыкны яки сулыкны үзгәртү яки төзекләндерү эшләре аның табигый чыгышын саклау шарты белән башкарыла.

6.3.10. Порт корылмаларын урнаштыруны таләп итүче предприятиеләрне селитет территориясенә карата су агымы буенча түбәнрәк итеп 200 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

6.3.11. Предприятие, склад хуҗалыклары, хуҗалыклар һәм башка объектлар территорияләреннән өске су чистарту корылмаларында, нигездә, җитештерү ихтыяҗларына чистартылган сулардан файдаланып чистартылырга тиеш.

6.3.12. Су объектларына юынты һәм дренажлы суларны агызу тыела, анда табигый дәвалау ресурслары бар;

аеручa саклана торган су объектларына кертелгән;

эчәргә яраклы һәм хуҗалык-көнкүреш су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләрендә урнашкан;

дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларының I, II зоналары чикләрендә, туризм, спорт һәм халык күпләп ял итә торган урыннарда урнашкан;

балык саклау зоналары, балык хуҗалыгы тыюлыклары чикләрендә урнашкан зоналары.

6.3.13. Эчәргә яраклы һәм хуҗалык өчен файдаланыла торган су объектлары өчен- 2.1.4.110-02 СанПиН нигезендә санитар саклау зоналары билгеләнә. Санитар саклау зоналары территориясендә санитар төзекләндерү буенча чараларны үтәргә кирәк. Җир асты суларының химик пычрану куркынычын тудыручы объектларны урнаштыру санитар саклау зонасының III поясы чикләрендә, Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсе булганда гына, су горизонтын пычратудан саклау буенча махсус чаралар үтәлгән очракта гына рөхсәт ителә.

6.3.14. Уңай гидрологик режимны саклау, санитар торышны яхшырту, өске су объектларыннан рациональ файдалану өчен су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары куела, алар кысаларында хуҗалык итү өчен махсус режим регламентлана. Гражданнарның су объектларына ирекле үтеп керүен тәэмин итү максатларында яр буе полосасы билгеләнә.

6.3.15. Су саклау зоналары, яр буе саклау һәм яр буе полосалары, шулай ук аларны саклау һәм хуҗалыктан файдалану режимнары Россия Федерациясе Су кодексы белән билгеләнә.

6.3.16. Өске суларны пычратудан саклауны СанПин 2.1.5.980 - 00 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Җир асты суларын пычратудан саклауны 2.1.5.1059-01 СП билгеләгән таләпләр нигезендә башкарырга кирәк.

6.4. Туфракны саклау

6.4.1. Җирне саклау буенча таләпләр пычранган туфракларның кеше сәламәтлегенә һәм яшәү шартлары мөмкин булган территорияләргә куела һәм туфракның спецификасын, территориянең туфрак - климат үзенчәлекләрен, химик кушылмаларның һәм элементларның фон эчтәлеген исәпкә алып билгеләнә.

6.4.2. Туфракларның торышын бәяләү СанПиН 2.1.7.1287-03 таләпләренә туры китереп, нормативтан тыш пычрану участокларын ачыклау максатыннан үткәрелә.

6.4.3. Кеше өчен потенциаль куркыныч булган химик һәм биологик матдәләр, биологик һәм микробиологик организмнар туфракларында тоту, шулай ук радиация фонының дәрәҗәсе билгеләнгән ПДК (дәрәҗәләрдән) артмаска тиеш.

6.4.4. Туфрак сыйфатына гигиеник таләпләр, беренче чиратта, мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары, спорт, уен, балалар мәйданчыклары, торак төзелеше, ял итү мәйданчыклары, рекреацион зоналар, эчә торган су чыганакларын санитар саклау зоналары, су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары, санитар - яклау зоналары өчен билгеләнә.

6.4.5. Объектларны урнаштыру өчен мәйданчыкны сайлау туфракның физик-химик үзенчәлекләрен, аларның составын исәпкә алып башкарыла;

табигый-климат характеристикасы (җил, явым-төшем күләме, температура режимы);

туфракларның ландшафтлы, геологик һәм гидрологик характеристикалары; хуҗалык кулланылышы төрләре.

6.4.6. Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсеннән башка төзелеш өчен җир кишәрлекләре бирү рөхсәт ителми.

6.4.7. Торак урыннардагы туфракның санитар-эпидемиологик яктан куркыныч дәрәҗәсе буенча пычрану дәрәҗәсе буенча 5 категориягә бүленергә мөмкин: чиста, рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч.

Химик һәм эпидемиология күрсәткечләре буенча туфракка карата таләпләр әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.4.8. 2.1.7.1287-03 СанПиН нигезендә авыл хуҗалыгы кулланылышындагы туфрак химик матдәләр белән пычрану дәрәҗәсе буенча түбәндәге категорияләргә бүленергә мөмкин: рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч (әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 2 нче таблицасы).

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча рекомендацияләр 6 нчы кушымтаның 3 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.

6.4.9. Туфракны саклау буенча чаралар һәр конкрет очракта, пычрану категориясен исәпкә алып эшләнә һәм күздә тотарга тиеш:

махсус куллану режимнарын кертү; максатчан билгеләнешен үзгәртү;

туфракны рекультивацияләү һәм мелиорацияләү, уңдырышлылыкны торгызу.

6.4.10. Торак зоналарда, транспортның йогынтысы зоналарында, күмелгән сәнәгать калдыклары (полигоннарга якын-тирә территорияләр туфраклары), сәнәгать һәм коммуналь калдыклар җыелу урыннарында, авыл хуҗалыгы җирләре, санитар-яклау зоналары территорияләрендә туфракның торышына мониторинг үткәрелергә тиеш. Тикшеренүләрнең күләме һәм мониторинг вакытында өйрәнелә торган күрсәткечләр исемлеге, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән килешү максатларын һәм бурычларын исәпкә алып, һәр конкрет очракта билгеләнә.

Җирләрне деградацияләүне булдырмау, туфракның уңдырышлылыгын һәм пычранган территорияләрне торгызу максатларында җирләрне әйләнештән алу белән консервацияләргә рөхсәт ителә.

6.4.11. Радиоактив һәм химик пычрануга дучар булган җирләр авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән файдалануда чикләнергә, алардан төшереп калдырылырга тиеш һәм аларны ат-сервацияләү өчен запас җирләренә күчерелергә мөмкин. Мондый җирләрдә авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм сату тыела. Җирләрне консервацияләү тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

6.5. Тавыштан саклау һәм вибрацияләр.

6.5.1. Торак пунктларны планлаштыру һәм төзүне тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.5.2. Нормалаштырыла торган территорияләр өчен тавыш бирүнең рөхсәт ителгән шартлары, тышкы тавышның төп чыганакларының тавыш характеристикалары, көтелгән тавыш дәрәҗәсен билгеләү тәртибе һәм исәп-хисап нокталарында аларны киметү таләп ителә торган шартларны 51.13330.2011 СП нигезендә кабул итәргә кирәк.

Төрле территорияләрдә кеше өчен тавыш йогынтысының максималь дәрәҗәләре әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.5.3. Тышкы тавыш чыганакларыннан саклау объектлары булып торак һәм җәмәгать биналары, торак төзелеше территорияләре, җитештерү предприятиеләренең эш урыннары тора.

6.5.4. Гамәлдәге аэропортлар янында һәм гамәлдәге территорияләрдә яңа проектлана торган аэропортлар, аэродромнар, вертодромнар янында торак төзелешенең гамәлдәге территорияләрендә авиация тавышы дәрәҗәләре ГОСТ 22283-88 билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.5. Торак пунктларны тавышлы саклау чараларын СП 51.13330.2011 таләпләренә туры китереп карарга кирәк.

6.5.6. Инфратавышның ешлыгы - 20 Гц ешлыктан түбәнрәк булган тавыш тирбәлешләре һәм дулкыннары. Инфратавышның техноген чыганаклары булып түбәндәгеләр тора ала: ешлыгы белән секундына 20 циклдан ким булган җиһазлар, транспорт, аэродинамик һәм бәрелү гамәлләре сәнәгать җайланмалары, су асты һәм җир асты шартлаулары һ. б.

Инфратавышның рөхсәт ителгән күрсәткечләре нормалары СН белән регламентлана 2.2.4/2.1.8.583-96 алар әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 5 нче таблицасында китерелгән.

6.5.7. Инфратавышка каршы көрәшнең иң нәтиҗәле ысулы - чыганакта технологик җиһазларның эш режимнарын үзгәртү, аэродинамик процессларның интенсивлыгын киметү (тизлекне чикләү, җылылык электростанцияләрен ташлау системалары һ. б.) юлы белән аны киметү. Инфратавышның кимүенә аны тарату юлында интерференцион типтагы глушительләр куллану юлы да кулай.

6.5.8. Торак пунктларда яңа төзелеш һәм реконструкция территорияләре вибрация параметрлары буенча, СН таләпләре буенча бәяләнергә тиеш 2.2.4/2.1.8.566-96.

6.5.9. Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә вибрация чыганаклары булып инженер челтәрләре һәм корылмалар, җитештерү предприятиеләрен урнаштыру һәм җиһазлау, эш вакытында зур динамик йөкләмәләр тудыра торган транспорт чаралары тора ала, алар грунтта һәм төзелеш конструкцияләрендә вибрация таратуга китерә, шулай ук сейсмик активлыкка китерә. Вибрация тавышка сәбәп булып тора.

Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә, эш урыннарында вибрация дәрәҗәсе гамәлдәге норматив документлар белән билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.10. Вибрациядән саклау буенча чаралар түбәндәгеләр күздә тотыла:

биналарны һәм корылмаларны вибрация чыганакларыннан азат итү;

биналарны һәм корылмаларны проектлаганда вибрация чыганагы барлыкка килә торган динамик йөкләнешне киметү чаралары куллану.

6.6. Электромагнит кырлардан саклау

6.6.1. Җирлек территорияләрен электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау өчен, шулай ук электромагнит нурланышларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен билгеләгәндә гамәлдәге норматив документларга таянып эш итәргә кирәк. Радиотапшыручы радиотехник объектлар өчен санитар-яклау зоналары күләмен билгеләү радиоешлык диапазонының электромагнит нурланышлары буенча гамәлдәге нормалар һәм радиоешлыкларның интенсивлыгын исәпләү методикалары нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.6.2. Электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау буенча махсус таләпләр куела:

барлык типтагы стационар радиотехник объектларның (радиоүзәкләр, радио - һәм телевизион станцияләр, радиолокацион һәм радиорелей станцияләрен һ.б. да кертеп);

электромагнит энергиясен алучы башка объектларның, югары көчәнештәге ВЛ һәм башка объектлар;

кәрәзле элемтә системалары элементлары һәм башка хәрәкәтчән элемтә төрләре.

6.6.3. Радиоешлык диапазонының тышкы электромагнит кыры йогынтысына дучар ителгән Торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналары эчендә радиоешлыклы радиотехник объектлар (алга таба - ПРТО) тарафыннан төзелә торган электромагнит кырының дәрәҗәсе халык өчен билгеләнгән САНПИННАН артмаска тиеш. 2.1.8/2.2.4.1383-03 СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 - СанПин 2.1.2645-10 һәм 6 нчы кушымтаның таблицасында китерелгән 6 нчы кушымтаның икенче нурланышын исәпкә алып, әлеге нормативларга туры килә.

6.6.4. 3-30 МГц диапазонындагы антенналар радиостанцияләре һәм 26,5 - 27,5 МГц ешлыкларының гражданнар диапазоны радиостанцияләре урнаштыру СанПиН таләпләренә туры китереп башкарыла 2.1.8/2.2.4.1383-03.

6.6.5. Халыкны ПРТО антеннары тарафыннан төзелә торган электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау максатларында, ПРТОНЫҢ перспективалы үсешен исәпкә алып, санитар-саклау зоналары һәм төзелешне чикләү зоналары билгеләнә (бинадан читтә 10 Вт артмаган эффектив нурланышлы бер стационар радиостанцияне урнаштыру очракларыннан тыш).

Санитар-яклау зонасы чикләре күрсәтелгән җир өслегеннән 2 метр биеклектә билгеләнә. Әлеге нормативлар 6 нчы кушымтаның 6 нчы таблицасында күрсәтелә.

6.6.6. Корылманы чикләү зонасы тышкы чикләрдә җир өслегеннән 2 метрдан артык биеклектә электомагнит кырлары ПДДАДАН артып киткән территориядән гыйбарәт. Төзелешнең чикләү зонасының тышкы чиге перспективалы төзелеш биналарының максималь биеклеге буенча билгеләнә, аларның өске каты биеклегендә электромагнит кырларының дәрәҗәсе ПДДАДАН артмый.

6.6.7. Торак төзелеше территориясендә урнашкан 100 кВт артык тапшыручылар егәрлеге белән санитар-яклау зонасы чикләре Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасарының карары белән билгеләнә.

6.6.8. Санитар-яклау зонасы һәм төзелешне чикләү зонасы торак төзелеше территориясе сыйфатында һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре булган башка объектлардан файдалана алмый, шулай ук предприятиенең резерв территорияләре буларак карала һәм сәнәгать мәйданчыгын киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.6.9.Халыкны электр кыры тәэсиреннән саклау максатларында, аның ВЛ барлыкка килүе, СанПиН 2.2.1 таләпләренә туры китереп./2.1.1.100-03 санитар өзеклекләр куела.

12.1.051-90 ГОСТ нигезендә ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә.

6.6.10.Халыкны электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау чаралары үз эченә алырга тиеш:

электромагнит кыр чыганакларын рациональ урнаштыру һәм саклау чараларын куллану;

нурланыш һәм антенна егәрлеген киметү;

нурланыш чыганакларына, шул исәптән икенчел нурланыш чыганакларына (челтәрләргә, биналар конструкцияләренә, коммуникацияләренә) керү мөмкинлеген чикләү; югары вольтлы урыннарда санитар өзекләр урнаштыру.

6.7. Радиацион куркынычсызлык

6.7.1. Җирлек территориясендә радиацион куркынычсызлыкны тәэмин итү буенча таләпләр 1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы «халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында» гы Федераль закон, СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009), СП 2.6.1.2612-10 (ОССРБ-99/2010) белән билгеләнгән һәм нурланышның җайга салынулы табигый чыганакларына: радон изотоплары һәм аларның һавада таралу продуктлары, төзелеш әйберләрендә булган табигый радионуклидларның гамма-нурланышы, эчәргә яраклы суда, ашламаларда һәм файдалы казылмаларда табигый радионуклидларда чагылыш таба.

6.7.2. Халыкның радиацион куркынычсызлыгы тәэмин ителә:

радиацион контроль һәм радиацион хәл турында мәгълүмат системасын оештыру;

радиацион авария булган очракта халыкны саклау чаралары үткәрү.

6.7.3. Төзелеш өчен Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территорияләрен бүлеп бирер алдыннан, СП 2.6.1.2612-10 (ОСПОРБ-99/2010), СанПиН 2.6.1.2800-10 һәм СП 11-102-97 таләпләренә туры китереп, радиацион хәлгә бәя бирергә кирәк.

6.7.4. Торак һәм иҗтимагый биналар төзү өчен территорияләрне сайлаганда гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,3 МкВ/сәгатьтән дә ким булмаган һәм грунт өслегеннән радон агымы тыгызлыгы 80 мБк/(кв. метр) артмаган участоклар сайлап алына. Биналар һәм корылмалар урнаштырганда, гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,6 МкВ/сәгатьтән артмаган территорияләрне сайлыйлар, ә корылма контурасы чикләрендә радон өслегеннән грунт агымының тыгызлыгы 250 мБк/(кв.метр) тәшкил итә. Әлеге Параметрлар арткан очракта, проектта бинаны гамма - нурланыш һәм радонның югары дәрәҗәләреннән саклау системасы каралырга тиеш.

6.7.5. Радиоактив пычратуларны эзләү барышында ачыкланган төзелеш участоклары дезактивацияне (радиацион реабилитация) инженерлык эзерләү барышында булырга тиеш.

6.7.6. Радиация объектын урнаштыру урынын сайлаганда объектның категориясен, аның потенциаль радиацион, химик һәм халык һәм әйләнә - тирә мохит өчен куркыныч булуын исәпкә алырга кирәк. Яңа төзелә торган объектның мәйданы төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, проектлау нормалары һәм СП 2.6.1.2612-10 таләпләренә туры килергә тиеш.

6.7.7. Нурланыш объектыннан яклауны проектлаганда объект территориясеннән читтә халык өчен эквивалент дозаның егәрлеге 0,06 мкЗв/С дан артмаска тиеш, ә персонал һәм объект территориясендә һәм территориясендә халык өчен әлеге нормативка 6 нчы кушымтаның 7 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

6.8. Микроклиматны көйләү

6.8.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштыру һәм төзегәндә Горизонт яклары буенча яктылык проемнарын һәм проектлана торган биналар өчен яктылык климаты коэффициентын билгеләү 83 таблица буенча кабул ителергә тиеш.

Т

83 нче таблица

Горизонт һәм проектлаштырыла торган биналар өчен яктылык климатының коэффициенты ягыннан яктылык проемнарын билгеләү

Яктылык проемнары	**Горизонтка карап яктылык проеманарына юнәлеш бирү**	**Яктылык климатының коэффициенты**
Биналарның тышкы стеналарында	Т, ТКЧ,ТКБ,КБ,КЧ,ККБ,ККЧ,К	1
Турыпочмаклы һәм трапециевидный фонарьларда	Т-К, КЧ-КБ,ТКЧ-ККБ,ККЧ-ТКБ	1
“Шед” тибындагы фонарьларда	Т	1
Зенит фонарьларында	-	1
Искәрмә: 1.Т-төньяк; ТКЧ- төньяк көнчыгыш; ТКБ- төньяк көнбатыш; КЧ-көнчыгыш;КБ-көнбатыш;Т-К-төньяк-көньяк;КЧ-КБ- көнчыгыш-көнбатыш; К-көньяк;ККБ- көньяк көнбатыш;ККБ- көньяк көнбатыш. 2. Дәвалау учреждениеләрендә яктылык ягыннан яктылык проемнарын ориентацияләүне СНиП 31-06-2009 нигезендә кабул итәргә кирәк.		

6.8.2. Бүлмәләр һәм территорияләрне инсоляцияләү дәвамлылыгын исәпләү билгеләнгән тәртиптә расланган инсоляция графиклары буенча, СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 таләпләренә туры китереп башкарыла.

Инсоляциянең озынлыгы түбәндәге биналарда регламентлана:

торак биналарда;

мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында;

белем бирү оешмаларында, балаларга өстәмә белем бирү оешмаларында, һөнәри белем бирү оешмаларында, интернат-мәктәпләрдә, балалар йортларында һ. б.;

дәвалау-профилактика, санатор-сәламәтләндерү һәм курорт учреждениеләрендә;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре (инвалидлар һәм өлкәннәр өчен интернат-йортлар һ. б.).

6.8.3. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляция дәвамлылыгы биналарның тибына һәм функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына бәйле рәвештә дифференцияләнә һәм 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр бер көнгә кимендә 2,0 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.4. Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы 1 - 3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсендә һәм 4 һәм аннан да күбрәк бүлмәләр булган фатирларныңике бүлмәсендә булырга тиеш. Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

6.8.5. Инсоляциянең озынлыгы 2 бүлмәсе инсоляцияләнә торган 2 - 3 бүлмәле фатирларда һәм 3 бүлмәдән дә ким булмаган бүлмәләре инсоляцияләнә торган күп

бүлмәле фатирларда (4 һәм аннан да күбрәк бүлмә), шулай ук аеруча катлаулы шәһәр төзелеше шартларында төзелеш урнаштырганда 0,5 сәгатькә кимергә рөхсәт ителә.

6.8.6. Балалар өчен уен мәйданчыклары, спорт мәйданчыклары, торак биналарның уен мәйданчыклары, мәктәпкәчә оешмаларның төркем мәйданчыклары, спорт зонасы, гомуми белем бирү мәктәпләре һәм мәктәп-интернатларның ял итү зоналары, стационар тибындагы дәвалау - профилактика учреждениеләренең ял зоналары территорияләрендә инсоляция дәвамлылыгы җир кишәрлегенең 50 процентында кимендә 3 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.7. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысын чикләү буенча таләпләр аерым фатирларның торак бүлмәләренә яки коммуналь фатирларның бүлмәләренә, гомуми белем бирү мәктәпләре, мәктәп - интернатлар һәм башка урта махсус уку йортлары, дәвалау - профилактика, санатор - сәламәтләндерү һәм социаль тәэмин итү учреждениеләренең көньяк-көнбатыш һәм көнбатыш юнәлешенә ия булган бүлмәләренә кагыла.

6.8.8. Елның эссе вакытында инсоляцияләүне территорияләрне артык җылылык йогынтысыннан чикләү, биналарның планлаштыруы һәм юнәлеш бирү, территорияләрне төзекләндерү белән тәэмин ителергә тиеш, ә биналарны кояштан саклау мөмкинлеге булмаганда, кояштан саклауны конструктив һәм техник чаралар аша күздә тотарга кирәк. Инсоляцияләү, территорияләрне җылылык йогынтысыннан чикләү биналарны күлүгәүләтү аша, махсус күләгәләтү җайланмалары һәм рациональ яшелләндерү белән тәэмин ителергә тиеш.

6.8.9. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысыннан чикләү чаралары биналарның табигый яктырту нормаларын бозуга китермәскә тиеш.

6.9. Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү

6.9.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштырганда һәм төзегәндә әйләнә-тирә мохитне җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычрануын булдырмау буенча чараларны күздә тотарга кирәк.

6.9.2. Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территориясендә барлыкка килә торган калдыкларны җыю, транспортлау, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру системасын оештыруны Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен санитар чистартуның генераль схемаларына һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен төзекләндерү кагыйдәләренә туры китереп күздә тотарга кирәк.

6.9.3. Проект документациясен эшләгәндә җитештерү һәм куллану калдыкларының барлыкка килү, җыю, куллану, зарарсызландыру, транспортлау һәм урнаштыруга анализ ясалырга тиеш, шул исәптән калдыклар барлыкка килүнең иң куркыныч чыганакларын һәм оештырылмаган чүплекләрне ачыклау булдырыларга тиеш;

калдыклар барлыкка килү күләмнәрен киметү, аларны утильләштерү һәм зарарсызландыру өлкәсендә потенциалны бәяләү;

проектны төзү һәм эксплуатацияләү чорында калдыклар барлыкка килү һәм эш итү, чыгару һәм зарарсызландыру күләмнәре фаразы.

6.9.4. Калдыкларны урнаштыруның һәм утильләштерүнең экологик куркынычсыз шартларын булдыру чаралары комплексны рәвештә (калдыклар барлыкка килү

чыганагыннан алып утильләштерү, урнаштыру урынына кадәр) эшләнергә тиеш. Торак пунктларның төркемнәре өчен үзәкләштерелгән җирлекара полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.

6.9.5. Полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми:

су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары территорияләрендә; дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларында;;

өске су объектларының су саклау зоналарында; ярыкланган токымнарның өслегенә чыгу урыннарында; су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарында;;

халык күпләп ял итә һәм сәламәтләндерү учреждениеләре урнашкан урыннарда.

6.9.6. Калдыкларны утильләштерү, термик йогышсызландыру һәм урнаштыру объектлары төзелеше өчен җир кишәрлекләрен сайлап, гамәлдәге санитар нормаларга туры китереп, әлеге максатларда территорияне куллану мөмкинлекләрен бәяләүдән чыгып башкарылырга тиеш (СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03, СанПиН 2.1.7.1322-03).

6.10. Үсемлекләр һәм хайваннар дөньясын саклау

6.10.1. 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы«Әйләнә-тирәлекне саклау турында»гы Федераль закон нигезендә шәһәр округлары һәм җирлекләрнең яшел фондын саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм экологик хәлне нормальләштерү һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен кирәкле чаралар системасы күздә тотыла.

6.10.2. Яңа төзелешне проектлауны һәм гамәлдәге төзелешне заманчалу торышын гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны исәпкә алып башкарырга кирәк. Бер үк вакытта Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең яшел утыртмаларын булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре таләпләре дә үтәлергә тиеш.

6.10.3. Кыйммәтле үсемлекләр дөньясы объектларын фәнни һәм хуҗалык ягыннан саклауны тәэмин итү максатларында аеруча саклана торган табигый территорияләр һәм акваторияләр бүлеп бирелергә мөмкин, алар өчен махсус саклау режимы билгеләнә.

6.10.4. 1995 елның 24 апрелендәге 52 - ФЗ номерлы «Хайваннар дөньясы турында»гы Федераль закон таләпләренә туры китереп, объектларны урнаштыру, проектлау, төзү һәм хуҗалык эшчәнлегенең башка төрләрен тормышка ашырганда, хайваннар дөньясы объектларының яшәү тирәлеген һәм аларның үрчү, нагула, ял итү һәм миграция юлларын саклау, шулай ук территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларының кагылгысызлыгын тәэмин итү буенча чаралар каралырга һәм үткәрелергә тиеш.

6.10.5. Хайваннар дөньясы объектларының хуҗалык һәм фәнни яктан кыйммәтле булган яшәү урыннарын саклау максатларында, аларның яшәү циклларын (үрчетү, яшь үрчетү, нагул, ял итү, миграция һ.б.) тормышка ашыру өчен кирәкле территорияләр һәм акваторияләрнең саклау участоклары бүлеп бирелә. Хайваннар дөньясы объектларының тормыш циклларын бозалар икән,территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларында хуҗалык эшчәнлегенең аерым төрләре тыела яки аларны үткәрү вакыты һәм технологияләре регламентлана.

6.12. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау.Уртак таләпләр.

6.12.1. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрнең категорияләре һәм аларны куллану режимнары Россия Федерациясе Җир кодексының 99 статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.12.2. Мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) җирләрендә эшчәнлекне җайга салу 2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль закон, 2005 елның 1 апрелендәге «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм алар нигезендә нәшер ителгән норматив хокукый актлар таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.12.3. Хәрби һәм гражданнар каберлекләре җирләрендәге эшчәнлекне җайга салу 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы «Җирләү һәм җирләү эше турында» гы Федераль законы, «Ватанны саклаганда һәлак булучыларның истәлеген мәңгеләштерү турында»гы 1993 елның 14 гыйнварындагы 4291-1 номерлы Россия Федерациясе законы, мәдәни мирас объектлары булып саналган очракта, әлеге нормативларның" Махсус билгеләнештәге зоналар ы" бүлегенең таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла, 2002 елның 25 июнендәгеге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләрен исәпкә алына.

Мәдәни мирас объектларын саклау

6.12.4. «Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау " бүлеге, Мәдәни мирас объектларын ачыклау, исәпкә алу, өйрәнү, аларның җимерелүенә яки зыян китерүенә юл куймау, мәдәни мирас объектларының сакланышын һәм кулланылышын контрольдә тоту максатыннан, территориаль планлаштыру документларын эшләү өчен (яки процессында) кулланыла. Мәдәни мирас объектларын саклау таләпләре шәһәр төзелеше регламентларына һәм проект документларына кертелә.

6.12.5. Мәдәни мирас объектының сакланышын тәэмин итү максатларында аның белән бергә территориядә мәдәни мирас объектын саклау зоналары: сак зонасы, төзелеш һәм хуҗалык эшчәнлеген җайга салу зонасы, саклана торган табигать ландшафты зонасы билгеләнә. Шәһәр төзелеше һәм табигый-ландшафт ситуациясенә карап, мәдәни мирас объекты аталган зоналарның барлык төрләренә дә ия булырга мөмкин.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарын эшләү мәдәни мирас объектларын дәүләт тарафыннан саклау чарасы булып тора.

6.12.6. Мәдәни мирас объектын саклау зоналарының кирәкле составы мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты белән билгеләнә.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты-Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең территориаль планлаштыру документларының бер өлеше.

Саклау зоналары проекты мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен, җирләрдән файдалану режимнарын һәм әлеге зоналар чикләрендә шәһәр төзелеше регламентларын билгели.

Искәрмә:

1. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проектын эшләү табигый, тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм башка тикшеренүләргә нигезләнә,

аларның нәтиҗәләре мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проектының мәҗбүри состав өлеше булып торган тарихи - мәдәни терәк план документлары комплексында теркәлә.

2. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты Дәүләт тарихи-мәдәни экспертизасында булырга тиеш.

3. Саклау зоналары территориясе чикләре гамәлдәге һәм (яки) булган җир биләмәләре һәм җирдән файдалану чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

6.12.7. Җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары шәһәр төзелеше эшчәнлеген тормышка ашырганда тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналары чикләрендә планлаштыру, төзелеш, композицияләре, табигый ландшафт, төс һәм декоратив элементлар белән берләшкән биналарның һәм корылмаларның күләмле-пространство структурасын, табигый һәм булдырылган әйләнә-тирә мохит белән тәңгәл килүне тәэмин итәргә тиеш.

6.12.8. Билгеләнгән саклау зоналары чикләрендә җирләрдән һәм шәһәр төзелеше регламентларыннан файдалану режимнарын үтәү шәһәр төзелеше һәм хуҗалык эшчәнлеген башкарганда мәҗбүри. Җирләрдән файдалануның билгеләнгән режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары турындагы мәгълүматлар муниципаль берәмлекләрнең төзелеш кагыйдәләренә кертелә. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары булуы турында белешмәләр Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына, Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына һәм дәүләт җир кадастрына кертелә.

Искәрмә:

Тарихи-мәдәни кыйммәткә ия булган объектларны саклау зоналары чикләрендә ачыкланган тарихи мирас объектларын мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына кертү нәтиҗәсендә, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты төзәтмәләр кертергә тиеш.

6.12.9. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре (Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектларын һәм Бөтендөнья мирасы исемлегенә кертелгән мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләреннән тыш), шулай ук җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты нигезендә раслана:

федераль әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган белән килештерү буенча;

региональ һәм җирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - «мәдәни һәм тарихи кыйммәтләрне саклау һәм алардан файдалану турында»Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә.

6.12.10. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары чикләрендә җирдә төзелеш, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләр башкару тыела, искәрмә булып һәйкәл яки ансамбльнең җимерелү яки юк итү куркынычы тудырмаган , һәйкәлнең бөтенлеген бозмый торган хуҗалык эшчәнлегенең билгеләнгән төрләрен санала.

6.12.11. Һәйкәл яки ансамбльне һәм (яки) аларның территорияләрен, шул исәптән җир төзелеше, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләрне саклау буенча тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналарында эшләр башкару проектлары мәдәни мирас объектларын саклачы тиешле органнар белән килештерелергә тиеш.

Күрсәтелгән эшләрне башкарганда, хуҗалык үзләштерелергә тиешле территориядә мәдәни мирас объекты билгеләре булган (Реестрга кертелгән яки ачыкланган) объектларның булмавы турында, шулай ук дәүләт тарихи - мәдәни экспертизасы һәм дәүләт экология экспертизасының уңай бәяләмәләрен алган төзелеш процессында әлеге объектларның сакланышын тәэмин итү буенча эшләр башкару проектларында дәүләт тарихи-мәдәни экспертиза бәяләмәләре булу мәҗбүри.

6.12.12. Мәдәни мирас объектларында объекларның физик сакланышын тәэмин итүгә юнәлдерелгән ремонт - реставрация эшләре алдагы очракларда рөхсәт ителә: мәдәни мирас объектын консервацияләү, һәйкәлне ремонтлау, һәйкәлне яки ансамбльне реставрацияләү, мәдәни мирас объектын заманча файдалану өчен җайлаштыру, шулай ук фәнни - тикшеренү, эзләнү, проект һәм җитештерү эшләре, фәнни - методик җитәкчелек, техник һәм авторлык күзәтчелеге.

Искәрмә:

1. Аерым очракларда археологик мирас объектын саклау астында, билгеләнгән тәртиптә археологик табылдыкларны тулысынча яки өлешчә тартып алучы археологик коткару кыр эшләре аңлана.

2. Объектның тарихи, архитектура, фәнни, сәнгать, шәһәр - төзелеш, эстетик яки башка әһәмиятлелеге булганда һәм аны торгызу өчен кирәкле җитәрлек фәнни мәгълүматлар булганда (аерым очракларда) югалган мәдәни мирас объектын торгызу рөхсәт ителә.

6.12.13. Физик һәм юридик затлар мәдәни мирас объекты территориясендә хуҗалык эшчәнлеген башкарырга, җир кишәрлегеннән (яки су объекты участогыннан) файдаланырга хокуклы һәм әлеге территориядән файдалану режимын бозмаска һәм 2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкярләр) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль законны, 2005 елның 1 апрелендәге Россия Федерациясе җир законнары һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән таләпләрне үтәргә тиеш.

6.12.14. Мәдәни мирас объектлары төрле максатлар өчен кулланыла ала (объект милекчесе теләге буенча), әгәр бу күрсәтелгән объектларның торышын начарайтмаса, әйләнә-тирә тарихи-мәдәни мохиткә зыян китермәсә, шулай ук башка затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаса. Бу очракта алдагы таләпләрнең үтәлеше мәҗбүри булып тора:

реестрга кертү өчен нигез булып торган, аның үзенчәлекләре нигезендә тарихи-мәдәни мирас җирләрен карап тоту режимы; объектның тышкы күренеше һәм интерьерының үзгәрмәүчәнлеге;

2002 елның 25 июнендәге «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкярләр) турында»гы 73-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә мәдәни мирас объектында яисә аның җир кишәрлегендә эшләрне проектлау һәм үткәрү;

мәдәни мирас объектларын саклау органнары белән килештереп урнаштырылган объектка керү шартларын тәэмин итү.

Искәрмә:

Әлеге объектның сакланышын һәм гражданнарның законлы мәнфәгатьләрен тәэмин итү максатларында, Россия Федерациясе хөкүмәте тарафыннан, әлеге чикләүләрне кертү

өчен нигез булып торган шартларны тулысынча бетергәнчегә кадәр гамәлдә булган әлеге объекттан файдалану чикләүләре билгеләнергә мөмкин.

6.12.15. Мәдәни мирас объектын һәм аның территориясен куллану тыела:

мәдәни мирас объектлары интерьерларын, аларның фасадларын һәм территорияләрен, әйләнә-тирә табигать мохитен пычратуга китерә торган шартлаткыч һәм янгын куркынычы булган материаллар саклау яки аларны җитештерү складлары,

зарарлы пар-газ материаллары саклау яки аларны җитештерү складлары,

бөртекле уңыш, яшелчә, терлекчелек продуктлары саклау һәм җитештерү, шулай ук хуҗалык максатларында хайваннарны тоту өчен биналар,

транспорт чаралары, авыл хуҗалыгы һәм башка үзйөрешле машиналарның гаражлары һәм тукталышлары,

мәдәни мирас объектлары конструкцияләренә динамик һәм вибрацион йогынты ясый торган станоклар, җайланмалар һәм башка механик двигательләр белән тәэмин ителгән производстволар (егәрлекләренә бәйсез рәвештә),

һәйкәл өчен уңайсыз температура-дымлылык режимы һәм химик актив матдәләр булган производство һәм лабораторияләр булдыру.

6.12.16. Мәдәни мирас объектларыннан транспорт һәм инженерлык коммуникацияләренә кадәр ераклыкны алдагыча кабул итәргә кирәк:

тиз йөрешле һәм туктаусыз хәрәкәт итүче магистральләрнең йөрү өлешләренә кадәр:

катлаулы рельеф шартларында - 100 метр;

яссы рельефта-50 метр;

суүткәргеч, канализация һәм җылылык белән тәэмин итү челтәрләренә кадәр (аеручылардан тыш) - 15 метр;

башка җир асты инженерлык челтәрләренә кадәр-5 метр.

Реконструкция шартларында инженерлык челтәрләренә кадәр күрсәтелгән араларны киметергә, ләкин ким дигәндә алдагыча кабул итәргә рөхсәт ителә:

су үткәргеч челтәрләргә кадәр-5 метр;

су үткәрмәүчеләргә кадәр - 2 метр.

Шул ук вакытта мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү бүлеген эшләүне һәм аның нигезендә эшләр башкарганда мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү буенча махсус чаралар үткәрүне тәэмин итәргә кирәк.

6.12.17. Ачыкланган мәдәни мирас объектларына карата реестрга кертү турындагы мәсьәләне хәл иткәнче, реестрга кертелгән мәдәни мирас объектларына карата кертелгән чаралар карала.

6.12.18. Россия тарихи җирлекләренең рәсми расланган исемлегенә керүче тарихи җирлекләрдә шәһәрне формалаштыручы барлык тарихи кыйммәтле объектлар керә: планировка, төзелеш, композиция, табигый ландшафт, археологик катлам, төрле шәһәр киңлекләре (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән) арасындагы нисбәт, дәүләт сагындагы күләмле структуралар, фрагментар һәм руинлаштырылган шәһәр төзелеше мирасы, масштабы, күләме, структурасы, стиль, материал, төс, декоратив элементлар, табигый һәм кеше булдырган, үсеш барышында алынган тарихи җирлекнең төрле функцияләре, шулай ук башка кыйммәтле объектлар берләшкән биналар һәм корылмаларның формасы һәм йөзе.

6.12.19. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше, хуҗалык һәм башка эшчәнлек мәдәни мирас объектларының һәм тарихи кыйммәтле шәһәр төзелеше объектлары сакланышын тәэмин итүне исәпкә алып һәм Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) турында»гы Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы Татарстан Республикасы Законы нигезендә аерым җайга салынырга тиеш.

6.12.20. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше эшчәнлеген аерым җайга салу мәдәни мирас объектларын саклау органнары һәм башкарма хакимият органнарының мәдәни мирас объектларын саклау буенча чаралар комплексын җайга салу өлкәсендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген җайга салу өлкәсендәге контрольлеге алдагы гамәлләр аша булдырыла:

тарихи җирлек чикләрендә тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм археологик тикшеренүләр нигезендә тарихи-мәдәни терәк план төзү;

биналар һәм корылмаларның күләменә һәм пропорцияләренә, төзелеш материалларын куллануга, төсләр чишелешенә, автостоянкалар, реклама, элмә такталар урнаштыруны тыюга яки чикләүгә, һәм мәдәни мирас объектларының,тарихи мохитнең сакланышын тәэмин итүнең башка шартларына кагылышлы шәһәр төзелеше регламентларын эшләү.

Искәрмә: тарихи-мәдәни терәк планнардагы мәгълүматлар, мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре, аерым җайга салу объектлары һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре турында белешмәләр Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына кертелергә тиеш.

6.12.21. Тарихи җирлекләр өчен эшләнелә торган территориаль планлаштыру документлары һәм мәдәни мирас объектлары территорияләре һәм аларның саклау зоналары чикләрендә билгеләнә торган шәһәр төзелеше регламентлары Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәдәни мирас объектларын саклау федераль органы һәм Россия Федерациясе субъектының мәдәни мирас объектларын саклау өлкәсендә вәкаләтле башкарма хакимият органы белән Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә мәҗбүри килештерелергә тиеш.

6.13. Аеруча кыйммәтле җирләр.

6.13.1. Аеруча кыйммәтле җирләрнең категорияләре һәм билгеләнеше Россия Федерациясе Җир кодексының 100 нче статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.13.2. Аеруча кыйммәтле җирләрдә аларның максатчан билгеләнешенә туры килми торган теләсә нинди эшчәнлек тыела.

6.14. Инженерлык-экологик эзләнүләр

6.14.1. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны, шулай ук проект документларын әзерләгәндә, капиталь төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару зарур.

6.14.2. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр комплекслы инженерлык эзләнүләренең иң мөстәкыйль төре булып тора һәм әйләнә-тирәлекнең заманча торышын бәяләү һәм тискәре экологик һәм алар белән бәйле социаль, икътисадый һәм башка нәтиҗәләрне булдырмау, минимальләштерү һәм халыкның оптималь яшәү шартларын

саклау максаты белән, антропоген йөкләнеш йогынтысында мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау өчен башкарыла.
6.14.3. Инженерлык-экологик эзләнүләр үткәрү Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 47нче статьясы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 нчы елның 19 нчы гыйнварындагы 20 нче номерлы карары белән, капиталь төзелеш объектларының проект документларын әзерләү, төзү, реконструкцияләү, капиталь ремонты өчен инженерлык эзләнүләре төрләре исемлеген һәм инженерлык эзләнүләрен үтәү турындагы нигезләмәне раслый. Инженерлык - экологик тикшеренүләрне оештыру һәм үткәрү тәртибенә карата гомуми нигезләмәләр һәм таләпләр СНиПның 8 нче 11 -02-96 "Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре" бүлегендә билгеләнгән. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр үткәрүнең төп кагыйдәләре һәм тәкъдим ителә торган процедуралары СП 11-102-97 "Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр"дә регламентлана
6.14.4. Инженерлык-экология эзләнүләрен тәэмин итәргә тиеш:
территориянең табигый һәм техноген шартларын, аның хуҗалык - хуҗалык кулланылышын һәм социаль сферасын комплекслы өйрәнү;
әйләнә - тирәлекне саклау һәм экосистемалар вакытында аерым компонентларның хәзерге экологик торышын, аларның техноген йогынтыларга тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;
объектны төзегәндә, эксплуатацияләгәндә һәм бетергәндә табигый (табигый - техник) системаларның мөмкин булган үзгәрешләренең фаразын эшләү; экологик куркыныч һәм хәвеф-хәтәрне бәяләү;
инженерлык-хуҗалык эшчәнлегенең зарарлы һәм теләмәүче экологик-логик нәтиҗәләрен булдырмау буенча тәкъдимнәр эшләү һәм экологик хәлне саклау, торгызу һәм савыктыру буенча табигатьне саклау һәм компенсация чараларын нигезләү;
җирле халыкның социаль-икътисади, тарихи, мәдәни, этник һәм башка мәнфәгатьләрен саклау буенча чаралар эшләү;
оештыру һәм программа тәкъдимнәрен һәм (яки) программаларын эшләү
6.14.5. локаль экологик инженерлык-экологик эзләнүләрне оештыру һәм үткәрү программаларын һәм (яки) программаларын эшләү түбәндәге документация төрләре өчен проектлаштыруның билгеләнгән тәртибе нигезендә башкарыла: территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документлар;
проект документлары - төзелеш проектлары, предприятиеләр, биналар һәм корылмаларның эш документлары. Искәрмә: территориаль планлаштыру документларында (муниципаль берәмлекләрне территориаль планлаштыру схемаларында, җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарында) территорияләрнең тотрыклы үсешен, экологик иминлекне, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану мәсьәләләре «әйләнә - тирә мохитне саклау» бүлегендә карала..
6.14.6. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр максаты булып территорияләрнең тотрыклы үсешен, халыкның экологик куркынычсызлыгын, шәһәр төзелеше һәм башка проект карарларының оптимальлеген тәэмин итү тора, проект алды һәм проект эшләре этапларына мониторинг җавап бирә.
6.14.7. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:

территориянең (торак, җитештерү, рекреацион зоналарда) экологик торышын бәяләү, шул исәптән атмосфера һавасы, туфрак, грунт, җир асты һәм өске су объектлары, транспорт чаралары, җитештерү һәм куллану калдыклары, аеруча саклана торган табигый территорияләр булу-булмавын бәяләү.;

физик йогынтыны бәяләү (тавыш та керми, вибрации, электр һәм Магнит кырлары, ионизирующих нурланышлар нче табигый һәм техногенных чыганаклардан);

структур организация буенча аның билгеләнгән карарларын гамәлгә ашырганда территориянең функциональ әһәмиятенә һәм экологик шартларына мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау;

әйләнә-тирәлекне саклау һәм экологик мониторинг чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр һәм рекомендацияләр.

Искәрмә: Татарстан Республикасы Экология һәм табигый байлыклар министрлыгы белән килештерелгән шәһәр округлары һәм җирлекләрнең расланган генераль планнары булганда, аерым территориаль зоналар һәм төзелеш проектлары буенча проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр генераль план белән каралган аерым биналар үткәрелми.

6.14.8. Башкарылган инженер-экологик эзләнүләр материаллары «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегенең территорияне планлаштыру һәм төзү проектларын эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.9. Капиталь төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләү проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләрнең бурычлары:

экологик яктан тикшерү өчен кирәкле һәм җитәрлек материаллар алу - объектны сайлап алынган вариантта, аны эксплуатацияләүнең нормаль режимын, шулай ук залп һәм аварияле ташлаулар һәм пычраткыч матдәләр ташлауның мөмкин булган өлешен исәпкә ала,

объект төзелешенә проект документларының яңалыклары.; территориаль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру һәм төзү документларын әзерләгәндә алынган әйләнә-тирә мохит торышы буенча материалларны һәм мәгълүматларны ачыклау, йогынты зонасы чикләрен аныклау.

6.14.10. Инженерлык-экологик эзләнүләр материаллары эш проектының «әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар исемлеге» бүлеген эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.11. Инженерлык-экологик эзләнүләр нигезләү өчен проект документациясе-үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:

объектны төзи башлаганчы әйләнә-тирә мохит компонентларының торышын бәяләү, пычрану фон характеристикасы;

экосистемаларның торышын, аларның йогынтысына тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;

фаразланган йогынтыларга сизгер булган табигый шартларның төп компонентлары буенча тәэсир итү зонасы чикләрен аныклау;

объектны төзегәндә һәм эксплуатацияләгәндә корылманың йогынтысы зонасында әйләнә - тирә мохитне үзгәртүне фаразлау өчен кирәкле параметрларны алу;

табигатьне саклау чараларын оештыру, шулай ук әйләнә-тирә мохитне торгызу һәм савыктыру чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр; объектны төзү, эксплуатацияләү һәм бетерү чорында локаль һәм махсус экологик мониторинг программасына тәкъдимнәр.

6.14.12. Инженер-экологик тикшеренүләр составында аерым эш төрләрен һәм тикшеренүләрне билгеләү һәм кирәклеге, аларның үзара алышынуы шартлары, проектлана торган биналарның һәм корылмаларның төренә, характерына һәм җаваплылыгы дәрәҗәсенә, табигый - техноген хәл үзенчәлекләренә, территориянең экологик өйрәнелгәнлегенә һәм проект эшләренең стадиясенә бәйле рәвештә билгеләнә. Инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару өчен кирәкле объектлар исемлеге әлеге бүлеккә кушымтада күрсәтелгән һәм дәүләт экспертизасына тиешле барлык объектларны үз эченә ала.

7. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау

7.1. Гомуми таләпләр

7.1.1. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау Татарстан Республикасы территориясен һәм халкын табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр килеп чыкканда куркынычлардан, шулай ук хәрби гамәлләр алып барганда яисә бу гамәлләр нәтиҗәсендә саклануны тәэмин итүгә юнәлдерелгән чаралар җыелмасыннан гыйбарәт.
7.1.2. Гражданнар оборонасы чаралары «Гражданнар оборонасы турында " 1998нче елның 12нче февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.
7.1.3. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау чаралары «халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1998нче елның 21нче декабрендәге 68 - ФЗ номерлы федераль закон таләпләре нигезендә, ГОСТ Р 22.07-95 таләпләрен исәпкә алып, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.
7.1.4. Авыл җирлегенең генераль планын, шул исәптән гражданнар оборонасы буенча группага ия булган территорияләрне, шулай ук төзелгән территорияне, төзелгән территорияне тәэмин итү өчен билгеләнгән инженерлык, социаль һәм коммуналь - көнкүреш инфраструктурасы объектларын реконструкцияләүне исәпкә алып, СНиП 22-02-2003, СНиП II таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк-7-81*- СНиП 2.01.51-90, СНиП II-11-77, СНиП 21-01-97*, СНиП 2.01.02-85*, ППБ 01-03, СП 11-112-2001, СП 11-107-98 Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгының һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 2006 нчы елның 25 нче июнендәге 422/90/376 номерлы һәм 12.09.2006 нчы елдагы 8232 нче номерлы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 нче елның 25 нче октябрендәге 1544-р номерлы, «гидротехник корылмалар куркынычсызлыгы турында» 1997 нче елның 21 нче июлендәге 117-ФЗ номерлы Федераль законның, әлеге нормативларның 7.3 һәм 7.4 бүлекләренең уртак боерыклары белән расланган халыкка хәбәр итү системасы турында нигезләмәләрдә күрсәтелгән.

7.2. Инженерлык әзерлеге һәм территорияне саклау

7.2.1. Гомуми талпләр

7.2.1.1. Шәһәр төзелеше карарларын кабул итү инженер-геологик хәл һәм гамәлдәге экзодинамик процессларны җентекләп анализлау нәтиҗәләренә нигезләнергә тиеш. Ахыргы карарны, чараларның комплекслы бәясен исәпкә алып, техник - икътисади чагыштыру вариантларыннан соң шулай ук кабул ителгән вариантның куркынычсызлына нигезләнеп кабул итәргә кирәк.

Нигез грунтларының исәп - хисап гидрогеологик режимын үтәүне тәэмин итәргә, шулай ук табигый шартларны теләмәүгә һәм үзләштерелә торган территорияне бозуга китерүче эрозия һәм башка физик-геологик процессларның үсешен булдырмаска кирәк.

7.2.1.2. Территорияләрне планлаштырганда һәм төзегәндә гамәлдәге норматив документлар (СНиП 22-01-95, СНиП 11-02 - 96, СНиП 33-01-2003, СНиП 2.06.15 - 85 һ.б.) һәм Россия территориясен куркыныч процесслардан инженерлык яклавының гомуми схемасы нигезендә табигый риск факторларыннан инженерлык ягыннан яклауны күздә тотарга кирәк.

Инженерлык әзерлеге буенча чараларны инженер-геологик шартларның үзгәрүен фаразлауны, территорияне куллану һәм планлаштыруны исәпкә алып башкарырга кирәк.

Территорияне инженерлык ягыннан әзерләү төзелеш алып барылырга тиешле территорияләрне шәһәр-төзелеш ягыннан үзләштерү мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

Инженерлык әзерләү һәм яклау төзелешләрнең, инженерлык инфраструктурасы системасының, ландшафтлы һәм су объектларының, шулай ук яшел массивларның рациональ эшләве өчен уңай шартлар тудыру максатыннан үткәрелә.

7.2.1.3. Инженерлык ягыннан яклау зарурлыгы Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше Кодексының Татарстан Республикасы территорияләрен үстерү өлешендә нигезләмәләре нигезендә билгеләнә:

яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган территорияләр өчен - территориаль планлаштыру документлары проектларында, планлаштыру һәм техник карарларның вариантын исәпкә алып, территорияне планлаштыру буенча документлар проектларында, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтиҗәләрен киметелә;

төзелгән территорияләр өчен-гамәлдәге планлаштыру карарларын һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтиҗәләрен исәпкә алып, объектны төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлауны гамәлгә ашыру өчен проект документларында катнашу. Төзелеш өчен бүлеп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлеге булган участокларда, деградацияләнгән утырту грунталары булган участокларда, шулай ук утырту калынлыгы аз кысыла торган грунтларга туры килә торган участокларда урнашкан.

Махсус грунтларда урнашкан территорияләрне планлаштыру һәм төзүне СНиП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.1.4. Инженерлык яклавын проектлаганда түбәндәгеләрне тәэмин итәргә кирәк (карарга):

саклана торган территорияләргә, биналарга һәм корылмаларга тискәре йогынты ясауның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенә кадәр киметү, бетерү яки киметү мөмкин булган куркыныч процессларны булдырмау;

эшләрне гамәлдәге геологик процессларның яңа һәм (яки) интенсификациясенә китерми торган ысуллар белән җитештерү;

тыюлык зоналарын, ландшафтларны, тарихи объектларны саклау һ. б.;

инженерлык саклау корылмаларын тиешле архитектура белән бизәү;

әйләнә - тирә мохитне саклау чаралары белән яраштыру;

кирәкле очракларда-яклана торган территорияләрнең һәм объектларның торышын һәм төзелеш һәм эксплуатация чорында инженерлык саклау корылмаларының эшен системалы күзәтү (мониторинг).

7.2.1.5. Куркыныч геологик процесслардан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

Кораллар төзегәндә һәм инженерлык яклау чараларын гамәлгә ашырганда бозылган территорияләрне рекультивацияләүне һәм төзекләндерүне ГОСТ 17.5.3.04-83 * һәм ГОСТ 17.5.3.05-84 таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

7.2.2. Су басудан саклау өчен Корылмалар һәм чаралар

7.2.2.1. Инженерлык ягыннан су басудан саклау кирәк булганда, төзелеш, милли файдалану таләпләренә, әйләнә - тирә мохитне куллану, саклау үзенчәлекләренә һәм/яки су басуның тискәре йогынтыларын бетерүгә бәйле рәвештә территорияләрне һәм аерым объектларны су басуны тәэмин итә торган чаралар комплексын карарга кирәк.
7.2.2.2. Су басудан яклау үз эченә түбәндәгеләрне ала:

язгы-көзге чорда, су ташу вакытында халыкны ташу белән бәйле куркыныч күренешләрдән саклау;

биналарны, корылмаларны, нигез грунтларын локаль яклау һәм төзелгән территорияне тулаем яклау;

табигый ландшафтларны яклау, аеруча фәнни яки мәдәни кыйммәткә ия булган табигый системаларны саклау, су бүлү;

дренаж суларын утильләштерү (чистарту);

җир асты һәм өслек сулары режимына, су бүлү коммуникацияләрендәге чыгымнарга (агымнарга) һәм басымнарга, нигезләргә, биналарга һәм корылмаларга деформация ясауга, шулай ук инженерлык саклау корылмаларына мониторинг системасы.
7.2.2.3. Су басудан саклауны түбәндәгеләр тәэмин итергә тиеш:

төзелгән территорияләрнең, җитештерү-техник, коммуникацион, транспорт объектларының һәм аларның аерым корылмаларының өзлексез һәм ышанычлы эшләве һәм үсеше;

норматив санитар-гигиеник шартлар;

норматив санитар-гигиена, социаль һәм рекреацион шартлар якланган территорияләр.
7.2.2.4. Су басу характерына бәйле рәвештә (локаль - аерым биналар, корылмалар һәм участоклар; мәйданчык) локаль һәм/яки территориаль инженерлык саклау системалары проектлана. Локаль инженерлык яклау системасы аерым биналарны һәм корылмаларны яклауга юнәлдерелергә тиеш. Ул үз эченә дренажны, противофильтрацион завес һәм экранын ала.

Территориаль система төзелгән территорияне (участокларны) гомуми яклауны тәэмин итәргә, эшкәртү дренажларын, фильтрационнарны үз эченә алырга тиеш булган өслек агынтысын оештыру белән территорияне вертикаль планлаштыру, ачык сулыкларны һәм табигый дренировкалауның башка элементларын чистарту, яңгыр канализациясе, су объектлары режимын көйләү, микроклимат, агролесомелиорация һәм башка шартларны яхшырта.

Яңгыр канализациясе территориаль системаның элементы булып торырга һәм инженерлык яклауның гомуми системасы составында яисә аерым проектланырга тиеш.
7.2.2.5. Су басудан инженерлык яклавы системасы аерым участокларның һәм объектларның барлык локаль системаларын берләштерә торган территориаль бердәм булып тора. Шул ук вакытта ул муниципаль районнарның территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округының һәм җирлекләрнең генераль планнары, шулай ук территорияне планлаштыру документлары белән бәйле булырга тиеш.
7.2.2.6. Су басудан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләренә туры китереп проектлана.
7.2.2.7. Грунт суларының югары торышы булган территорияләрдә, сазлыклы участокларда капиталь төзелеш зонасында ябык дренажлар урнаштыру юлы белән грунт сулары дәрәҗәсе кимүне күздә тотарга кирәк. Азкатлы төзелешләр территориясендә, шулай ук гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрдә, спорт яссылык корылмалары территорияләрендә ачык киптерү челтәрен проектларга рөхсәт ителә.

7.2.2.8. Төзелергә тиешле торф ятмаларында, грунт сулары дәрәҗәсенең түбәнәюе белән беррәттән, өске мини - раль грунт белән ташлауны да күздә тотарга кирәк, ә тиешле нигезләгәндә, юып китү рөхсәт ителә. Минераль грунтлар белән йөкләнеш катламының калынлыгы, киләсе торф утырмасын һәм территорияне өске агымны урнаштыру өчен кирәкле читләтүне исәпкә алып билгеләнә.

7.2.2.9. Территорияне су басудан инженерлык ягыннан яклауны гамәлгә ашырганда яклана торган территориянең һәм янәшәдәге акваториянең рекреацион потенциалын киметү рөхсәт ителми.

Су астында калган сулыкларның һәм сулыкларның яр буе территорияләрен рекреация өчен куллануны табигатьтән файдалануның башка төрләре һәм су хуҗалыгы комплекслары булдыру белән беррәттән карарга кирәк.

7.2.3. Су басудан саклау өчен Корылмалар һәм чаралар

7.2.3.1. Яр буе участокларында урнашкан торак пунктларның территорияләре язгы ташу сулары белән су басудан, җил белән - су куудан һәм грунт сулары белән су басу (юдыру) яки җимерелү белән якланырга тиеш. Сөрелгән территориянең бровкасы тамгасын, җил куышы вакытында дулкынның биеклеген исәпкә алып, югары суларның исәп-хисап горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап дәрәҗәсенә карап Ишкәкле дамбаны арттыруны корылмаларның классына карап, СНиП 2.06.15-85 һәм СНиП 33-01-2003 нигезендә билгеләргә кирәк.

Югары суларның исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәҗәсен кабатлау билгесе кабул итәргә кирәк: 100 елга бер тапкыр - торак һәм иҗтимагый биналар төзелгән яки төзелергә тиешле территорияләр өчен; 10 елга бер тапкыр - яссылык спорт корылмалары территорияләре өчен.

7.2.3.2. Су басудан инженерлык яклавының төп чаралары сыйфатында түбәндәгеләр каралырга тиеш:

су объектлары ягыннан территорияләрне җимерү;

ясалма арттыру рельефы территориясендә суга батмый торган һәм планлаштырылган тамгалар;

су басу, вакытлыча су басу территорияләре һәм Түбән бозылган җирләрдән ташландык һәм дренаж суларын агызып чыгару, җайга салу, бүлеп бирү;

инженерлык яклау корылмалары, шул исәптән җимерелү дамбалары, дренажлар, дренаж һәм су агызу челтәрләре һәм башкалар.

Инженерлык яклавының өстәмә чаралары буларак, табигый системаларның һәм аларның компонентларының табигый үзлекләрен кулланырга кирәк, алар инженер яклавының төп чараларының нәтиҗәлелеген көчәйтә. Территорияне инженерлык ягыннан яклау проекты составына язгы су басуга каршы көрәшне дә кертергә кирәк.

7.2.3.3. Үзләштерелә торган территорияләрне инженерлык ягыннан яклау территориаль һәм локаль корылмаларның һәм чараларның бердәм системасын булдыруны күздә тотарга тиеш.

7.2.3.4. Су басудан инженерлык яклавын төзегәндә, су белән тәэмин итүне һәм су белән тәэмин итүне яхшырту, сәнәгать һәм коммуналь объектларны эксплуатацияләү, шулай ук энергетика, транспорт, рекреация һәм табигатьне саклау максатларында, корылмаларны һәм инженерлык саклау системаларын бер үк вакытта куллану мөмкинлеген һәм максатчанлыгын билгеләргә кирәк

7.2.3.5. СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләре нигезендә су басудан саклау корылмалары һәм чаралары проектлана.

7.2.4. Яр буен саклау чаралары һәм корылмалары.

7.2.4.1. Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең һәм диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен 85 нче таблицада китерелгән корылмалардан һәм чаралардан файдаланалар

85 нче таблица

Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен корылмалар һәм чаралар

Корылманың төре һәм корылманың билгеләнеше	**Корылманы билгеләү һәм аларны куллану шартлары**
Дулкын саклагыч	
Яр буйларындагы: Субай, таш, тимер-бетон, монолит һәм җыелган бетоннан эшләнгән яр буе дивары ныгытмасы	I һәм II класслы биналарны һәм корылмаларны, автомобиль һәм тимер юлларны, кыйммәтле җир биләмәләрен саклау өчен сусаклагычларда, күлләрдә һәм елгаларда
Тимер-бетоннан һәм металлдан ясалган шпунт диварлары	Нигездә, елгаларда һәм сусаклагычларда
Терраса нигезенә беркетелгән баскычлы ныгытма	Сусаклагычларда чокырларның текәлеге 15 тән артык булган очракта
Массив дулкынваткычлар	Су җитәрлек булган сусаклагычларда
Откослар: Бетоннан, асфальтобетоннан, асфальттан эшләнгән монолит капламалар	Статистик тотрыклылыгы җитәрлек булган сулыкларда, елгаларда, тигез җир корылмаларында
Җыелган плиталардан ясалган капламалар	2,5 метрга кадәр булган дулкыннарда
Таш белән тутырылган сыгылмалы тюфяклар һәм сеткалы блоклар капламасы	Сусаклыкачларда, елгаларда, балчык өемнәре откосларында (0,5- 0,6 метрдан ким булган сөзәк откосларда һәм биек дулкыннар булмаганда)
Синтетик материаллардан һәм икенчел чималдан капламалар	Шул ук
Дулкын томалаучы	
Яр буендагы: (басым күзәнәкле корылма һәм дулкын толмалаучы камералар белән)	Сусаклагычларда
Откослы: Ташлы җәелмәләр	Рекреацион куллану булмаганда, сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмаларында
Фасонлы блоклардан җәелмәләр	Сусаклагычларда рекреацион файдалану булмаганда
Ясалма ирекле пляжлар	10° тан да ким булган сөзәк откослы сусаклагычларда
Пляж саклагыч	
Яр буендагы: бетоннан, бетон блоклардан, таштан ясалган су асты банкетлары	Бераз дулкынланганда сусаклагычларда пляжны ныгыту өчен
Корылманың төре һәм корылманың	**Корылманы билгеләү һәм аларны куллану**

билгеләнеше	шартлары
Локаль участокларда инерт материаллары белән тәэмин итү (таш банкетлар, комлы примывлар һ. б.)	Сөзәк откослар булган сусаклагычларда
Аркылы булган корылмалар (моллар, шпорлар (гравитацион һ. б.)	Табигый һәм ясалма пляжларны төзегәндә һәм беркеткәндә, сусаклагычларда, елгаларда
Махсус	
Рельефның табигый формаларын имитацияләүче корылмалар	Сусаклагычларда яр процессларын җайга салу өчен
Китерелмәләрнең запасын күчерү (яр буенча ыргыту), су астындагы карьерларны куллану һ. б.)	Сусаклагычларда китерелмә балансын җайга салу өчен
Агым юнәлдерә торган: Агым юнәлдерә торган дамбалар (таш җәелмәсеннән)	Елгаларда елга ярларын саклау һәм ярларны юдырудан ерак китү өчен
Грунттан эшләнгән агым юнәлдерүче дамбалар	Югары тизлек белән йөрми торган елгаларда
Агым юнәлдерә торган массив шпорлар яки ярты буалар	Шул ук
Авышлыкларны ныгыта торган (откосларның грунтларын ясалмача көчәйтү)	Дулкыннарның биеклеге 0,5 метрга кадәр булган сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмаларында

7.2.4.2. Яр саклау корылмаларының һәм аларның комплексларының төрен сайлап алуны ярның якланган участогының билгеләнешенә һәм режимына карап, кирәкле очракларда судночылык судан файдалану таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.4.3. Яр саклау корылмалары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.5. Карстка каршы чаралар

7.2.5.1. Карстка каршы чараларны геологик төзелештә эри торган тау төрләре (известняклар, доломитлар, акбур, карбонат цементы булган тышлау грунтлары, гипслар, ангидритлар, таш тоз) булган һәм өслектә карст күренешләре булган территорияләрдә (бүрәнәләр, котловиннар, карст - эрозия чокырлары һ.б.) һәм (яисә) грунт массивы тирәнлегендә (куышлыклар, мәгарәләр һ. б.) булган биналар һәм корылмаларны проектларында күздә тотарга кирәк.

7.2.5.2. Биналарны һәм корылмаларны инженерлык ягыннан яклау өчен карсттан түбәндәге чаралар кулланыла:

планлаштыру;

су саклау һәм профильтрацион;

геотехник (нигезләрне ныгыту);

конструктив (аерым яки геотехник комплекс белән);

технологик (технологик җиһазларның һәм коммуникацияләрнең ышанычлылыгын арттыру, аларны кабатлау, аларның үтүләрен контрольдә тоту, авария хәлендәге участокларны вакытында өзү мөмкинлеген тәэмин итү һ. б.);

эксплуатация (грунт торышы, биналар һәм корылмаларның деформацияләре мониторингы).

Карстка каршы чаралар ачыкланган һәм фаразланган карст күренешләренең характерына, барлыкка килгән токымның төренә, аларның яту шартларына һәм проектлана торган территорияләрне һәм корылмаларны саклау үзенчәлекләре белән билгеләнә торган таләпләргә бәйле рәвештә сайларга кирәк.

7.2.5.3. Карстка каршы чаралар:

активлашуны булдырмау, ә кирәк булганда карст һәм карст-сufffозион процессларның активлыгын киметергә кирәк;

грунт катламнарының карст һәм карст-суффозион деформацияләрен кирәкле дәрәҗәдә төшереп калдырырга яки киметергә;

карст куышлыкларыннан җир асты бүлмәләренә һәм тау эшләнмәләренә су арттырылган фильтрацияне һәм өзелүне булдырмау;

территорияләрне, биналарны һәм корылмаларны карст күренешләре вакытында нормаль файдалану мөмкинлеген тәэмин итү.

7.2.5.4. Планлаштыру чаралары ябылган территорияләрне рациональ куллануны һәм карстларга каршы яклауга киткән чыгымнарны оптимальләштерүне тәэмин итәргә тиеш. Алар әлеге районның үсеш перспективасын һәм карстларга каршы яклауның карст үсеше шартларына йогынтысын исәпкә алырга тиеш.

Планлаштыру чаралары составына керә:

функциональ зоналарны махсус урнаштыру, планировка структурасын эшләгәндә магистраль урамнарны һәм челтәрләрне трассировкалау, карстокуркынычлы участокларны карап чыгу һәм аларга мөмкин булган кадәр яшел үсентеләр урнаштыру;

территорияләрне төзелешнең техноген йогынтысыннан инженерлык яклавын эшләү;

биналарның һәм корылмаларның I - II категория участокларыннан читтә, шулай ук уңышсызлыклар барлыкка килү ешлыгы аз булган участоклардан читтә, әмма аларның уртача диаметрлары 20 метрдан артык булган (А тотрыклылыгы категориясе) урнашкан.

7.2.5.5. Су саклау һәм карстка каршы көрәш чаралары биналарны һәм корылмаларны төзү һәм эксплуатацияләү чорында гидро-геологик шартларның техноген үзгәрешләре йогынтысында аның белән бәйле суффозион һәм уңышсыз күренешләрне булдырмау өчен юнәлдерелергә тиеш:

өске, сәнәгать һәм хуҗалык - көнкүреш суларын грунтта инфильтрацияләүне максималь дәрәҗәдә киметү, шул исәптән сәнәгать һәм хуҗалык - көнкүреш суларын агызуга каршы көрәш;

җир асты суларының дәрәҗәләрен күтәрүне туктату (бигрәк тә түбән булган су горизонтлары дәрәҗәләрен киметү белән бергә), шулай ук гидрогеологик шартларның башка техноген үзгәрешләрен булдырмау (бигрәк тә түбән булган су горизонтлары дәрәҗәләрен киметү белән бергә), дәрәҗәләрнең кискен тирбәлешләрен, шулай ук карстны активлаштыруга китерә торган үзгәрешләрне булдырмау;

җир өслеген җентекләп вертикаль планлаштыру һәм төзелә торган участоклардан читкә су белән ышанычлы яңгыр канализациясен урнаштыру;

төзелеш чорында казаннарда һәм мәйданчыкларда өске суларның җыелуына юл куймау, гидроизоляция, су үткәрү коммуникацияләрен һәм азык-төлек үткәргечләрен урнаштыру, котлованнар пазухы салу буенча эшләрнең сыйфатын катгый контрольдә тоту.

7.2.5.6. Су саклагычларның, җир асты су алу җайланмаларының һәм башка су төшерү һәм терәк гидротехник корылмаларның төзелгән һәм төзелә торган территорияләргә йогынтысын чикләргә кирәк.

7.2.5.7. Сусаклагычларны, сулыкларны, каналларны, шлам саклау системаларын, су белән тәэмин итү һәм канализация системаларын, дренажларны, котлованнарны һәм башка корылмаларны проектлаганда карстның гидрологик һәм гидрогеологик үзенчәлекләре исәпкә алынырга тиеш. Кирәк булганда, фильтрациягә каршы завеслар һәм экраннар,

гидротехник корылмаларның һәм җайланмаларның эш режимын җайга салу һ. б. кулланыла.

7.2.5.8. Геотехник чараларга түбәндәгеләр керә:

җир өслегендә, котлованнарда һәм тау эшкәртмәләрендә табылган карст куышлыкларын һәм ярыкларны тампонирлау;

беркетелгән токымнарны һәм (яки) чыккан грунтларны цементацион эретмәләр инъекциясе яки башка ысуллар белән беркетү;

фундаментларның ышанычлы законсыз яки беркетелгән грунтларга таянуы.

7.2.5.9. Техник чараларны кулланып, карст һәм карст-суффозион деформацияләр барлыкка килү мөмкинлеге тулысынча юкка чыгарылмаган, шулай ук техник мөмкин булмаган яки аларны куллануның максатка ярашсызлыгы булган очракта корылманың фундаментын һәм конструкцияләрен, карст деформацияләрен исәпкә алып, исәпкә алына торган конструктив чаралар каралырга тиеш.

7.2.5.10. Карстка каршы чаралар СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырыла.

7.2.6. Грунтларның салкын булуыннан яклау өчен чаралар

7.2.6.1. Грунтларның салкын (криоген) катламыннан инженерлык яклавы җиңел азкатлы биналар һәм корылмалар, линия корылмалары һәм коммуникацияләр (труба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, юллар, элемтә линияләре һ.б.) өчен кирәк.

7.2.6.2. Грунтларның салкын булуыннан яклау чаралар түбәндәге төрләргә бүленә:

инженер-мелиорация (җылылык белән мелиорация һәм гидромелиорация);

конструктив;

физик-химик (катнашу, грунт гидрофобизациясе һ. б.);

катнаш.

Җылылык мелиорация чаралары фундаментны җылылык изоляцияләү, фундамент янында җир асты коммуникацияләренең тышкы периметры буенча фундамент салу күздә тотыла.

Гидромелиоратив чаралар грунт сулары дәрәҗәсенең түбәнәюен, сезонлы туң катламы чикләрендә грунтларны киптерүне һәм грунтларны атмосфера һәм җитештерү сулары белән туенудан саклауны, ачык һәм ябык дренаж системаларын куллануны күздә тота.

Конструктив каршы чаралар грунтларында фундамент һәм корылмалар конструкцияләре эшенең нәтиҗәлелеген арттыруны күздә тота һәм корылманың фундаментын һәм җир өлешен тигезсез грунт формаларына яраклаштыру, фундамент чыгаручы көчләрне киметү өчен билгеләнә.

Физик-химик каршы чаралар грунтны бәйләүче һәм стабильләштерүче матдәләр белән махсус эшкәртүне күздә тота.

7.2.6.3. Кирәк булганда кулланыла торган чараларның ышанычлылыгын һәм нәтиҗәлелеген тәэмин итү өчен мониторингны күздә тотарга кирәк. Дымлылыкка, грунтның туңу режимына, корылмаларның кышкы һәм кыш азагында тузуына һәм деформацияләнүенә күзәтүләр үткәрергә кирәк. Күзәтүләрнең составын һәм режимын инженер-геокриологик шартларның катлаулылыгына, кулланыла торган фундамент типларына һәм үзләштерелә торган территориядә салкын процессларның потенциаль куркынычына бәйле рәвештә билгелиләр.

7.2.6.4. СНиП 22-02-2003, СНиП 33-01-2003 һәм СНиП 2.06.15 - 85 таләпләренә туры китереп, грунтларның салкын болытыннан саклану чараларын проектлаштырырга кирәк.

Юл өслеге конструкциясенең салкын болытыннан саклану өчен чаралар 2-2001

МОДН таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.7. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау буенча корылмалар һәм чаралар

7.2.7.1. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар проектлаганда каралырга тиеш:

планлаштыру чаралары;

биналарны һәм корылмаларны саклау буенча конструктив чаралар;

тигезсез явым-төшемне киметүче һәм биналарның һәм корылмаларның креннарын төрле ысулларны кулланып бетерүче чаралар;

җир өслегендәге деформацияне киметә торган тау эшләре тәртибен күздә тоткан тау саклау чаралары;

төзелеш мәйданчыкларының нигездәге деформацияләрнең тигезсезлеген киметә торган инженер әзерлеге;

утырту грунтлары белән катлаулы территорияләрдә су саклау чаралары; тышкы һәм эчке яктан нормаль эксплуатацияләүне тәэмин итә торган чаралар- инженерлык челтәрләре, лифтлар һәм башка инженер һәм технологик җиһазлар барлыкка килү чорында нигезнең тигезсез үзгәрешләре;

Җир өслегенең, шулай ук биналар һәм корылмаларның деформацияләренә инструменталь күзәтү, кирәк булганда, төзелеш чорында да.

7.2.7.2. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау корылмалары һәм чараларын СНиП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

7.2.7.3. Файдалы казылма ятмаларын планлаштыру һәм төзегәндә җир асты байлыклары турындагы закон таләпләрен үтәргә кирәк.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарын җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәте белән төзү рөхсәт ителә. Шул ук вакытта җир асты байлыкларыннан файдалы казылмаларны чыгару мөмкинлеген тәэмин итүче чаралар каралырга һәм гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.2.7.4. Төзелеш өчен, беренче чиратта, территорияләрне кулланырга кирәк:

сәнәгый булмаган файдалы казылмалар ята;

файдалы казылма җир өслеген үзгәртеп кору процессы тәмамланды;

эшкәртү проектлана торган объектларны амортизацияләү вакыты тәмамланганнан соң кителә.

Файдалы казылмаларның сәнәгать запаслары булган территорияләр төзү өчен билгеләнгән төзелешнең максатчанлыгы биналарны һәм корылмаларны урнаштыруның мөмкин булган вариантларының чагыштырма икътисади нәтиҗәлелеге исәп-хисаплары белән расланырга тиеш.

7.2.7.5. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә аның составына төп сызымталарның масштабында башкарылган тау-геологик чикләүләр схемасын кертергә кирәк. Схемаларда төзелеш шартлары буенча территорияләр категорияләре күрсәтелергә тиеш: торак районнар һәм микрорайоннар төзү өчен яраклы, чикләнгән яраклы, яраксыз, вакытлыча яраксыз.

Территорияләрне категорияләргә бүлүне 2.01.09 - 91 СНиПның 9 нчы кушымтасына туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.7.6. Фараз буенча, уңышсызлыклар барлыкка килергә мөмкин булган эшкәртелә торган территорияләрдә, шулай ук артык барлыкка килергә мөмкин булган участокларда биналар һәм корылмаларны проектлау рөхсәт ителми.

Фараз буенча I һәм 1к төркемнәре буенча иң чик күрсәткечләрдән артып киткән җир өслеге реформалары көтелә торган территорияләрдә (1 һәм 2 СНиП 2.01.09-91 таблицалары), биналарны һәм корылмаларны проектлау махсус оешма бәяләмәсе һәм тиешле техник-икътисадый нигезләү булганда гына рөхсәт ителергә мөмкин.

7.2.7.7. Төзелеш өчен бүлеп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлеге, деградацияләнгән грунталары булган участокларда, шулай ук утырту калынлыгы аз сыешлы урыннарда урнашкан.

7.2.7.8. Җир рельефында текә катламнар рәвешендә төзелә торган территорияне планлаштыру террасалар белән башкарыла.

7.2.7.9. Юеш технологик процесслы биналар һәм корылмалар төзелә торган территориянең киметелгән өлешләрендә урнашырга тиеш. Җир асты сулары дәрәҗәсе югары булган участокларда, шулай ук агынтылык түшәүче катламлы участокларда күрсәтелгән биналар һәм корылмалар СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә урнашырга тиеш.

7.2.8. Җир шуышуына каршы корылмалар һәм чаралар

7.2.8.1. Инженерлык яклавын тулы процесслардан проектлаганда, бу процессларны булдырмауга һәм тотрыклыландыруга юнәлтелгән түбәндәге чараларны куллануның максатка ярашлылыгын карарга кирәк:

аның тотрыклылыгын арттыру максатларында рельефны үзгәртү - тиешле тизлек бирү һәм авышлыкны террасалау, тотрыксыз грунтларны бетерү яки алыштыру, каты призма (контрбанкет) калкулыгының аскы өлешендә өеп чыгару (контрбанкет);

территорияне вертикаль планлаштыру һәм өске су бүлү системасын урнаштыру ярдәмендә өске сулар агымын җайга салу-өске суларның тоткарлыксыз агып төшүен тәэмин итү, суларның агып төшүен һәм яр буе территориясеннән агып төшүен булдырмау;

су грунт һәм эрозия процессларына йогынты ясамый - текә сулыкларда грунтны бәйләүче материаллар, горизонталь һәм башка өслекләрдә - асфальтобетон һәм битум - минераль катнашмалардан тукландырырга рөхсәт ителә.;

җир асты сулары дәрәҗәсенең ясалма кимүе;

агролесомелиорация (үсемлек катламын торгызу) - күпьеллык үләннәр чәчү, агачлар һәм куаклар утырту, күпьеллык үләннәр һәм одерновка чәчү белән бергә;

грунтларны ныгыту: армирование-җимереклекләрдән саклау, чүп-чар һәм төякләр барлыкка килмәсен өчен; цементация, смолизация, силикатлаштыру, грунтларны электрохимик һәм термик беркетү - йомшак һәм ярыкланган грунтларда;

утыртыла торган корылмалар - терәк диварлар, субай конструкцияләре һәм баганалар, диварлар, контрфорслар, опояскалар (нык пояслар), анкер ныгытмалары;

башка чаралар (җылылык - саклау җайланмалары һәм капламалар ярдәмендә җылылык процессларын җайга салу, туңдыру һәм суыту процессларының зарарлы йогынтысыннан саклау, сак зоналарын билгеләү һ.б.).

7.2.8.2. Әгәр 7.2.8.1 пунктчасында күрсәтелгән чаралар һәм корылмаларны куллану шуышулар барлыкка килү мөмкинлеген тулысынча юкка чыгармый, шулай ук техник яклану мөмкин булмаганда яисә актив яклануның максатка ярашсызлыгы очрагында пассив яклау чараларын күздә тотарга кирәк:

саклана торган корылмаларны аларны туңдыруга җайлаштыру;

башка чаралар.

7.2.8.3. Корылган территорияләрдән, юллардан һәм мәйданнардан (якланган зонадан тыш) куркыныч зонада салынган сулардан коры һәм яңгыр суларын махсус нигезләнгәндә генә ташлау рөхсәт ителә.

Куркыныч зонада чистарту корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Водостоклардан су чыгаруны ачык сулыкларга һәм елгаларга, шулай ук чокырларның тальвегларына агынты суларын чистарту таләпләрен үтәп, эрозиягә каршы җайланмалар һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян китерүнең башка төрләрен мәҗбүри гамәлгә ашыруны күз алдында тотарга кирәк.

7.2.8.4. Сулыклар һәм сулыклар ярларында сазлыкка каршы корылмаларны һәм чараларны проектлаганда, өстәмә рәвештә, су саклау корылмаларына карата таләпләрне үтәргә кирәк.

7.2.8.5. Саклау чараларын һәм корылмаларын һәм аларның комплексларын сайлаганда, откосның мөмкин булган деформация төрләрен, яклана торган объектларның җаваплылык дәрәҗәсен, аларның конструктив һәм эксплуатацион үзенчәлекләрен исәпкә алырга кирәк.

7.2.8.6. Сазлыкка каршы корылмалар СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.3. Янгын куркынычсызлыгы

7.3.1.Янгынга каршы таләпләрне 15 нче бүлекнең «Шәһәр төзелеше эшчәнлегендә янгын куркынычсызлыгы таләпләре» дигән 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль законның «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» дигән таләпләренә, шулай ук Россия Федерациясе законнарында һәм норматив-техник документларында бәян ителгән һәм күрсәтелгән Федераль закон таләпләренә каршы килми торган янгын куркынычсызлыгы буенча башка таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк.

7.3.2. Җирлек территорияләрен планлаштыру һәм төзү, янгын куркынычсызлыгы таләпләрен исәпкә алып, җирлекләрнең генераль планы нигезендә башкарылырга тиеш. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләренең янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү чараларын үткәрүгә кагылышлы нигезләмәләрне тасвирлау һәм нигезләү материалларга авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары территорияләрен планлаштыру проектларын нигезләү буенча аңлатма язмаларына керергә тиеш.

7.3.3. Норматив документларда янгын куркынычсызлыгы таләпләре булмаганда яки аның янгын куркынычсызлыгының тиешле дәрәҗәсенә ирешү өчен янгын куркынычсызлыгы буенча норматив документларда каралган карарлардан аермалы техник карарлар кулланыла икән, «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре нигезендә, саклану объектының янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү спецификасын чагылдыручы һәм кирәкле инженер-техник комплекс булган техник шартлар эшләнергә тиеш. Махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендә 36 номерлы боерыгы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7.3.4. Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары арасындагы янгынга каршы араларны, янгын куркынычсызлыгы классына карап, 86 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

86 нчы таблица

Янгынга каршы торучанлыгына, янгын куркынычсызлыгының конструктив классына карап, биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгынга каршы ераклык

Бинаның янгынга каршы тору дәрәҗәсе	Конструктив янгын куркынычы классы	Янгынга каршы тору өчен минималь дистанцияләр һәм биналарның конструктив янгын куркынычы классы, корылмалар һәм биналар, метрлар		
		I, II, III C0	**II, III, IV C1**	**IV, V C2, C3**
I, II, III	CO	6	8	10
II, III, IV	C1	8	10	12
IV, V	C2,C3	10	12	15

7.3.5. Биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгын дистанцияләре тышкы диварлар яки биналар, корылмалар һәм төзелеш арасындагы ераклык белән билгеләнә. Яна торган материалдан төзелгән биналар, корылмалар һәм төзелеш конструкцияләре 1 метрга чыгып торса, әлеге конструкцияләр арасындагы ераклык алынырга тиеш.
7.3.6. Тәрәзәсез, түбәсе янмый торган материаллардан булса, IV һәм V дәрәҗәле, C2 һәм C3 класслы янгынга каршы торучы биналардан кала, янгын куркынычсызлыгы ераклыгын 20 процентка киметергә мөмкин.

Биналар, корылмалар һәм төзелеш корылмалары арасындагы янгынга каршы тору ераклыгы I һәм II дәрәҗәле һәм CO конструктив булып, һәрбер бина, корылма һәм корылманың 40% тан артыгы автоматик янгын сүндерү җайланмалары белән җиһазландырылган булса, янгынга каршы тору дистанцияләрен 50% ка киметергә рөхсәт ителә,
7.3.7. Янгынга каршы торучанлыгы V дәрәҗәле, ике катлы каркас һәм щит конструкцияле биналар, корылмалар ,төзелешләр ,шулай ук түбәләре яна торган материалдан булган биналар, корылмалар, төзелешләр арасындагы янгынга каршы тору ераклыгын 20 процентка арттырырга кирәк.
7.3.8. Әгәр биек бина, корылма, төзелешнең каршында торган бина, корылма, төзелешнең янгынга каршы торучанлыгы 1 тип, I һәм II дәрәҗәле булса, биналар, корылмалар, төзелешләрнең янгынга каршы тору аралыгын 3,5 метрга кадәр киметелергә мөмкин.
7.3.9. Бер, ике фатирлы торак йортлардан, йорт корылмалары янындагы хуҗалык корылмаларыннан (абзарлар, гаражлар, мунчалар) күрше торак йорт, көнкүреш участокларына кадәр янгынга каршы тору аралыгын таблицага туры китереп кабул итергә кирәк. Бер-берсенә каршы торган биналарның тәрәзәсе булмаса, янмый торган материаллардан булса, түбәсе, кәрнизлары янмый торган материаллардан эшләнсә, күрсәтелгән биналар арасында янгыннан саклану дистанцияләрен 6 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә.
7.3.10. Янгынга каршы торучанлыгы I һәм II дәрәҗәле торак, иҗтимагый һәм административ биналардан (функциональ янгын куркынычы класслары Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) сәнәгать һәм саклау биналарына, корылмаларга һәм төзелешләргә кадәр минималь янгынга каршы торучанлык ераклыклары (функциональ янгын куркынычы классы) (Ф5 функциональ янгын куркынычсызлыгы биналарына кадәр һәм конструктив янгын куркынычы класслары C2, C3 - 15 метр) ким дигәндә 9 метр, III дәрәҗә янгынга каршы тору аралыгы 12 метр, IV һәм V дәрәҗәле янгынга каршы тору аралыгы 15 метр булырга

тиеш. Торак, иҗтимагый һәм административ биналардан (функциональ янгын куркынычы класслары Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) IV һәм V дәрәҗәле сәнәгать һәм склад биналарына, корылмаларга һәм төзелешләргә янгынга каршы торучанлык ераклыклары (функциональ янгын куркынычы классы) 18 метр булырга тиеш. III дәрәҗәдәге янгынга каршы торучы бу биналар өчен алар арасы ким дигәндә 12 метр булырга тиеш.

7.3.11. Вакытлыча төзелгән биналар, кибетләр, киосклар һәм башка шундый корылмаларны урнаштыру 87 нче таблицада күрсәтелгән таләпләргә туры китереп башкарылырга тиеш.

7.3.12. Контейнерларны саклый торган урыннар коймалар белән әйләндерелеп алынырга, биналар, корылмалар һәм төзелеш арасыннан ким дигәндә 15 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

7.3.13. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары, стационар типтагы больницалар (класслар), машиналарның пассив хәрәкәте булган күпкатлы парковка гаражлары булган урыннардан кала, янгынга каршы тору чикләре ким дигәндә REI 150 булган кулланылмый торган стеналар, янгынга каршы торучанлыгы I-III дәрәҗәдәге корылмалар, биналар өчен янгынга каршы тору аралыгының билгеләнгән нормасы юк.

7.3.14. Янгыннан саклану аралыгы шәһәр торак пунктлары чикләреннән урман массивларына кадәр ким дигәндә 50 метр, ә бер , ике катлы аерым биналы шәһәр төзелеше чикләреннән урман массивына кадәр - ким дигәндә 15 метр булырга тиеш.

Янгын сүндерү станцияләре һәм су белән тәэмин итү системасы булмаган урыннарда янгынга каршы тору дәрәҗәсе төрле булган биналардан урман массивларына кадәр ераклыкны 50 процентка арттырырга кирәк.

7.3.15. Машина йөртү юлларын һәм җәяүлеләр юлларын проектлаганда, янгын сүндерү машиналарының торак һәм җәмәгать биналарына янгын баскычларыннан яки машина лифтларыннан теләсә нинди фатирга яки бүлмәгә керү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк.

Юл кырыеннан бина стенасына кадәрге ара, кагыйдә буларак, 10 катка кадәр булган биналар өчен 5 - 8 метр, 10 каттан артык биналар өчен 8-10 метр булырга тиеш. Бу зонада коймалар, электр линияләрен куярга һәм агач утыртырга рөхсәт ителм и.

Подъездлары булмаган биналар фасадында, каты өслеге булган машина юллары урынына янгын сүндерү машиналары үтеп китү өчен яраклы 6 метр киңлектә полосалар булу рөхсәт ителә.

7.3.16. Янгын һәм шартлаткыч матдәләр һәм материаллар җитештерелгән, кулланылган, эшкәртелгән, , сакланган, ташылган, юк ителгән куркыныч җитештерү корылмалары булган объектлар турында сәнәгать куркынычсызлыгы турында декларацияләр булырга,бу объектлар (алга таба - янгын һәм шартлау өчен куркыныч объектлар) торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләренә урнаштырылырга тиеш, һәм бу мөмкин булмаса, янгын яки шартлау факторлары тәэсиреннән читтә урнашкан кешеләрне, биналарны һәм корылмаларны саклау чаралары эшләнергә тиеш. Башка җитештерү корылмалары, шартлау һәм янгын куркынычы ягыннан А, В һәм С категорияләре биналар торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләрендә дә урнашырга мөмкин. Шул ук вакытта, янгын куркынычсызлыгының хисап нәтиҗәсе 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент” та рөхсәт ителгән күләменнән артмаска тиеш. Шартлау куркынычы булган объектларны торак пунктлар һәм шәһәр округлары чикләренә урнаштырганда, куркыныч янгын факторларының күрше саклау объектларына йогынтысын, климат һәм географик үзенчәлекләрен, елгалар агымын, җил юнәлешен исәпкә алырга кирәк. Шул ук вакытта, производство объектының җир участогы чикләреннән Ф1 - Ф4 функциональ куркыныч биналары, мәгариф һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары һәм ял итү учреждениеләре арасы ким дигәндә 50 метр булырга тиеш.

7.3.17. Сыекландырылган табигый газлар комплекслары торак пунктларның җилле ягында урнашырга тиеш. Сыекландырылган углеводород газлары һәм янып торган сыеклыклар өчен складлар торак пунктлардан читтә урнашырга тиеш.
7.3.18. Сыекландырылган углеводород газлары һәм җиңел кабынып китә торган сыеклыклар өчен саклагычлар күрше торак пунктлар, оешмалар һәм тимер юл линияләре билгеләре белән чагыштырганда, түбәнрәк булган җир участокларында урнашырга тиеш. Бу складларны күрше торак пунктлар, оешмалар һәм гомуми челтәрнең тимер юл линияләре билгеләре белән чагыштырганда, югарырак дәрәҗәдәге җир участокларына 300 метрдан артык ераклыкта урнаштырырга рөхсәт ителә. 100-300 метр ераклыкта урнашкан складларда торак пунктлар, оешмалар территориясендә һәм гомуми челтәр тимер юл юлларында сыеклык таралмасын өчен чаралар күрелергә тиеш (күпсыйдырышлы савыт, агыза торган каналлар, траншеялар).
7.3.9. Торак зоналары, иҗтимагый һәм бизнес зоналары, торак пунктлар һәм шәһәр округларының ял зоналары чикләрендә шартлау һәм янгын куркынычлыгы ягыннан А, В һәм С категорияле биналар булмаган территорияләргә җитештерү корылмалары урнаштырырга рөхсәт ителә. Шул ук вакытта, җитештерү учреждениесенең җир участогы чикләреннән торак йортларга, мәгариф һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарына, мәгариф оешмалары, медицина оешмалары һәм ял итү учреждениеләренә кадәр ераклык 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент” таләпләренә туры китереп билгеләнә.
7.3.20. Әгәр дә торак төзелеше зонасында урнашкан шартлаткыч һәм янгын куркынычы булган объектларның кешеләргә һәм торак биналарына булган йогынтысын юкка чыгару мөмкин булмаса, оешмаларның көчен киметү, икенче профильгә күчерү яки аерым производствосын торак төзелешеннән читтә урнаштыру каралырга тиеш.
7.3.21. Биналар һәм корылмалар арасында янгыннан саклану аралары янгынның күрше биналарга һәм корылмаларга таралмавын тәэмин итәргә тиеш. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль Законы белән билгеләнгән "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре буенча техник регламент”та каралганча, 10 нчы кушымтаның 1, 2, 3, 4, 5 һәм 6 нчы таблицаларында күрсәтелгән янгын дистанцияләрен биналар, корылмалар һәм технологик корылмалардан алып, алар янындагы саклау объектларына кадәр (торак, иҗтимагый биналар, балалар һәм спорт мәйданчыкларыннан кала) киметергә рөхсәт ителә. Бу очракта янгын куркынычының исәпләнгән бәясе Федераль Законның 93 статьясында билгеләнгән янгын куркынычының рөхсәт ителгән бәясеннән артмаска тиеш.
7.3.22. Янгын ераклыклары утның таралмавын тәэмин итәргә тиеш:

1) урман хуҗалыгындагы үсентеләрдән (урман парклары) биналарга һәм корылмаларга кадәр урнашкан:

а) урман хуҗалыгы территорияләреннән тыш (урман парклары);

б) урман хуҗалыгы территорияләрендә (урман парклары);

2) урман хуҗалыгында булмаган үсентеләрдән (урман парклары) биналарга һәм корылмаларга кадәр.

7.3.23. Әгәр Россия Федерациясе законнарында башкача каралмаган булса, Россия Федерациясенең милли куркынычсызлыгы өчен мөһим булган объектларыннан урман хуҗалыгындагы үсентеләргә кадәр янгын куркынычсызлыгы ераклыгы ким дигәндә 100 метр булырга тиеш.
7.3.24. Нефть һәм нефть эшкәрмәләре складлары территориясендә урнашкан шартлау һәм янгын куркынычы ягыннан А, В һәм С категорияле биналардан һәм корылмалардан алып саклау объекты чикләренә кадәр янгын куркынычсызлыгы ераклыгы 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алынырга тиеш.

7.3.25. Бу нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән дистанцияләр II категорияле складлар өчен гомуми куәте 50000 куб метрдан артык булырга тиеш. Бу стандартларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән дистанцияләр түбәндәгеләр белән билгеләнә:

1) биналар һәм корылмалар арасында - тышкы стеналар яки биналар һәм корылмалар структуралары арасында ачык ара;

2) Бушатучы һәм тутыручы җайланмадан - бушатучы һәм тутыручы эстакадалы тимер юлдан;

3) бушатучы һәм тутыручы җайланмалар, насослар, контейнерлар өчен булган мәйданнардан (ачык һәм ябык) – бу мәйданнарның чикләренә кадәр;

4) технологик эстакада һәм торба үткәргечләреннән алып - иң соңгы торба үткәргечкә кадәр;

5) Факеллы корылмадан – факел көпшәсенә кадәр.

7.3.26 Нефть һәм нефть эшкәртмәләре складларының биналарыннан һәм торфның ачык булган урыннарына кадәр янгыннан саклану аралыгы икегә кимергә мөмкин. 10 нчы кушымтаның 1 таблицасында күрсәтелгәнчә, торфның ачык өлеше калынлыгы ким дигәндә 0,5 метр калынлыктагы җир белән капланган очракта, биналардан һәм нефть продуктларын саклау корылмаларыннан ярты метр ераклыкта булырга тиеш.

7.3.27. Нефть һәм нефть эшкәртмәләрен саклый торган складлардан катнаш төр (ылыслы һәм яфраклы) агач үсә торган урман хуҗалыклары (урман парклары) чикләренә кадәр аралык ике тапкыр киметелергә мөмкин. Шул ук вакытта, урман чикләре (урман парклары) белән нефть һәм нефть продуктлары складлары арасы ким дигәндә 5 метр киңлектәге ялкын таратмый торган материал белән капланган яисә сөрелгән җир полосасы белән тәэмин ителергә тиеш.

7.3.28. Нефть һәм нефть продуктларының резервуарларын урнаштырганда, күрше торак пунктлары территориясе билгеләре белән чагыштырганда югары билгегә ия булган резервуар парктан 200 метр ераклыкта урнашкан, гомуми челтәрле тимер юллар һәм оешмалар, шулай ук елга ярларыннан 200 метр ераклыкта урнашкан нефть һәм нефть продуктлары складларын урнаштырганда; метрдан кимрәк су киселеше булганда, торак пунктлар териториясендә нефть һәм нефть продуктлары резервуарларының һәләкәте, оешмалар, гомуми челтәрдәге тимер юллар һәм сулыклар искәрмәсендә, өстәмә чаралар булдырырга. Нефть һәм нефть продуктлары складлары урнашкан биләмәләр биеклеге 2 метрдан ким булмаган, янмый торган материаллардан эшләнгән койма белән әйләндереп алынырга тиеш.

7.3.29. Торак йортлар һәм җәмәгать биналары белән торак йортлар һәм җәмәгать биналары һәм корылмаларына хезмәт күрсәтүче котельнаялар, дизель электр станцияләре һәм башка электр корылмаларында, сыйдырышлыгы 2000 куб метр булган нефть һәм нефть эшкәртмәләре складлары арасындагы янгынга каршы ераклык, күләм буенча 10 нчы кушымтаның 7 нче таблицасында китерелгән ераклыктан ким булмаска тиеш.

7.3.30. Нефть һәм нефть эшкәртмәләре складларының категориясе 10 нчы кушымтаның 8 нче таблицасында бирелгән нормалар буенча билгеләнә.

7.3.31. АЗСларны торак пунктлар территориясендә урнаштырганда, янгынга каршы араларны ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен резервуарлар стенкаларыннан җир өсте җиһазларыннан исәпләргә кирәк, анда ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен җир асты резервуарларының һава алу арматурасыннан, ягулык-тарату колонкасы корпусларыннан һәм сыекландырылган углеводород газларының яисә сыекландырылган табигый газларның ваклау колонкаларыннан, автоцистерн һәм технологик коелар өчен мәйданчыклар чикләреннән, чистарту корылмаларының технологик җайланмаларыннан, транспорт чаралары һәм АЗС биналарының тышкы диварыннан һәм корылмаларыннан

саклау мәйданчыкларыннан, ягулык салу станцияләрендә яисә парлап куелган җиһазлар белән җиһазландырылган биналардан саклый торган җир асты резервуарларыннан карарга кирәк:

1) мәктәпкәчә белем бирү , гомуми белем бирү оешмалары, интернат тибындагы гомуми белем бирү оешмаларының, стационар типтагы дәвалау учреждениеләренең, бер фатирлы торак йортларының җир кишәрлекләре чикләренә кадәр;

2) тәрәзәләргә яки ишекләргә кадәр (торак һәм җәмәгать биналары өчен).

7.3.32. Мотор ягулыгы ягулык салу станциясеннән курше объектларга кадәр янгынга каршы ераклык әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 2 нче таблицасында билгеләнгән таләпләргә туры килергә тиеш. Авыл пунктларында урнашкан ягулык салу станциясенең җир өсте резервуарларының гомуми сыйдырышлыгы 40 куб метрдан артмаска тиеш.

7.3.33. Ягулык салу станциясеннән алып катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урман утыртмалары чикләренә кадәр араны ике тапкыр киметергә мөмкин. Шул ук вакытта урманчылыкларның (урман паркларның) чикләре буйлап ягулык салу станциясе белән урманчылыкларның (урман паркларның) чикләре буйлап үз өслегендә ялкын таралмый торган материаллардан, яки җирнең сөрелгән полосасыннан кимендә 5 метр киңлектә җир өсте каплануы күздә тотылырга тиеш.

7.3.34. Ялкын кабынырга мөмкин булган, авыл хужалыгы культуралары утыртылган урыннар белән, аларга якын урнаштырылган ягулык салу станцияләре арасындагы чиктә, ялкын үрләми торган япма, яки киңлеге 5 метрдан ким булмаган эшкәртелгән җир полосасы булырга тиеш.

7.3.35. Сыек ягулык саклана торган җир асты резервуарлары булган ягулык салу станцияләре белән мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү, интернаты булган белем бирү оешмалары, станционар тибындагы дәвалау оешмаларының җир кишәрлеге чигенә кадәр булган янгынга каршы ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.36. Биналар һәм корылмалар, оешма һәм торак йортлар тирәсендә янгын сүндерү өчен су чыганаклары булырга тиеш.

7.3.37. Янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганаклары булып, ясалма һәм табигый сулыклар, шулай ук тышкы һәм эчке суүткәргечләр тора (эчә торган, көнкүреш, янгынга каршы).

7.3.38. 2008 елның 22 июлендә чыккан 123 сандагы Федераль законның "Янгын куркынычсызлыгы таләпләренең техник регламенты"нда ясалма сулыклар төзү, табигый сусаклагычлардан файдалану һәм янгынга каршы суүткәргечләр белән тәэмин итүгә таләпләр билгеләнә.

7.3.39. Янгын сүндерү максатыннан кулланылырга мөмкин булган елга һәм сусаклагычларга 12х12 метр киңлегендә су алу корылмалары төзелергә тиеш.

7.3.40. Шәһәр һәм авыл җирлекләрендә янгын сүндерү бүлекчәләренең чакыру буенча барып җитү вакыты шәһәр җирендә 10 минуттан, авыл җирендә 20 минуттан артмаска тиеш.

7.3.41. Янгын куркынычсызлыгы кагыйдәләренең 101-95 саны нигезендә "Янгыннан саклау корылмаларын проектлау нормасы" буенча, янгын сүндерү машиналарының саны билгеләнә һәм Россия Федерациясе эчке эшләр министрлыгының Дәүләт янгын сүндерү хезмәте тарафыннан раслана.

7.4. Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары һәм шәһәр төзелешен проектлаганда гадәттән тыш хәлләрне кисәтү

7.4.1. Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары һәм гадәттән тыш хәлләрне кисәтү түбәндәге очракларда каралырга тиеш:

Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы таләпләренә туры китереп, Татарстан Республикасының территорияне планлаштыру схемасын әзерләү;

Татарстан Республикасы муниципалитетлары өчен территориаль планлаштыру документларын әзерләү (муниципаль районнар өчен территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округлары, торак пунктлар өчен генераль план);

территорияне планлаштыру өчен документлар эшләү (планлаштыру проектлары, территориянең чиген билгеләү проектлары, җир кишәрлекләрендә шәһәр төзелеше планнары);

төзелешне нигезләүче материаллар эшләү (техник-икътисади нигезләү, техник-икътисади исәпләү), шулай ук төзелеш һәм капиталь төзелеш объектларын реконструкцияләү өчен проект документлары.

зарарлы агымнар һәм ташландыклар.

7.4.2. Бистәнең генераль планын әзерләгәндә, шуны истә тотарга кирәк: планлаштырылган һәм торак районнарын проектлаштырганда, халык саны СНиП 2.01.51-90 таләпләрен үтәргә тиеш (таблица 4);

торак пунктларының һәм микрорайоннардагы (квартал) халыкның максималь тыгызлыгын проектлаганда, СНиП 2.01.51-90 таләпләренә туры килергә тиеш (таблица 5);

торак пунктның торак мәйданнарын төзегәндә, күп катлы биналар саны 10 каттан артмаска тиеш.

7.4.3. Территорияләрне планлаштыру, шулай ук төзелгән территорияләрне үстерү өчен документлар әзерләгәндә, зарарлы факторлар, шулай ук мөмкин булган аварияләрнең табигате һәм күләме, катастрофалар һәм табигать афәтләре, башка торак пунктларыннан ераклык, шулай ук аеруча мөһим объектлар, территорияләрне зоналаштыруны исәпкә алып, "сары сызыклар" планы эшләнә.

"Сары сызыклардан" төзелешкә кадәр булган бушлыклар төрле биеклектәге биналардан җимереклекләрнең таралу зоналарын исәпкә алып, СНиП 2.01.51-90 кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Төп урамнарның ике ягында урнашкан биналар арасы аларның җимереклекләр зонасы белән "сары сызыклар" эчендә җимерелмәгән юлларның суммасына тигез.

"Сары сызыклар" эчендә юлның ябылмаган өлешенең киңлеге ким дигәндә 7 метр булырга тиеш.

7.4.4. Мәйданы 2,5 кв.км.дан ким булмаган I, II, III, IIIa дәрәҗәдәге янгынга чыдам бина һәм корылмалар, шулай ук 0,5 кв.км.дан артмаган I, II, III, IIIa дәрәҗәдәге янгынга чыдам бина, корылмалар булган яшәү урыннарын янгын куркынычсызлыгы белән тәэмин итер өчен киңлеге 100 метрдан да ким булмаган өлешләргә аеруны тәэмин итү өчен шәһәр һәм авыл җирлеекләрендә генераль план төзегәндә , тирә-юньне яшелләндерү (парклар, бакчалар, бульварлар) һәм төзелеш алып барылмый торган урыннарны (сулыклар, спорт мәйданчыклары һ.б.) төзегәндә бердәм система булдырырга кирәк.

7.4.5. Яшел мәйданнар һәм территорияләр системасы, шулай ук төп урамнар челтәре, торак пунктка зыян килгән очракта, халыкның урман яисә яшел мәйданнар биләгән җирләргә ирекле керүен тәэмин итәргә тиеш.

7.4.6. Торак пунктларының төп урамнарын төзегәндә, йортлардан һәм сәнәгать зоналарыннан транспорт чыгу мөмкинлеген, ким дигәндә ике юнәлештә исәпкә алырга кирәк.

7.4.7. Автобус, җиңел һәм йөк машиналары, чүп җыю машиналарын кую урыннары, трамвай һәм троллейбус парклары нигездә торак йортлар читендә урнаштырылырга тиеш.

Янгын сүндерү базасында машина кую урыннарын билгеләгәндә, 100 процент төп янгын сүндерү машиналары сыю тәэмин ителергә тиеш.

7.4.8. Ял итү йортлары, ел буена һәм кыска вакыт өчен оештырылган спорт һәм яшьләр

өчен лагерьлар, сәнәгать оешмаларының ярдәмче хуҗалыгы, шулай ук бакчачылык, яшелчәчелек, бакча берләшмәләре, кагыйдә буенча, торак йортларның читендә урнаштырылырга тиеш.

Бу хуҗалыклар, учреждениеләр, бакчачылык, бакчачылык һәм дача ассоциацияләре челтәрен үстерү, сугыш чорында торак пунктлардан эвакуацияләнгән халыкны урнаштыру һәм медицина учреждениеләренә урнаштыруны исәпкә алып башкарылырга тиеш.

Эвакуацияләнгән халыкны урнаштырганда, бер кешегә гомуми мәйданның 2,5 квадрат километр күләмендә торак белән тәэмин ителү оештырыла.

7.4.9. Яңа төзелүче һәм реконструкцияләнгән су белән тәэмин итү системалары бер яки берничә торак пунктны, шулай ук аеруча мөһим объектларны су белән тәэмин итәргә, икедән дә ким булмаган су белән тәэмин итү чыганагына нигезләнергә , аларның берсе җир асты белән бәйле булырга тиеш.

7.4.10. Төп корылмаларның куәтен билгеләгәндә билгеле бер таләпләргә нигезләнергә кирәк. Әгәр дә бер корылма эшләүдән туктаса, калган корылма һәлакәт тәртибе буенча, оешмаларны су белән тәэмин итәргә, шулай ук бер кешегә көнгә 31 литр хисабыннан, су ихтыяҗын канәгатьләндерергә тиеш.

Әгәр дә барлык корылмалар да эшләүдән туктаса яки су белән тәэмин итү чыганагы зарарланса, бер кешегә көненә 10 литр су белән тәэмин итәрлек , кимендә 3 көнгә җитәрлек өстәмә сучыганагы булдырырга кирәк.

7.4.11. Торак йортлар,торак йортлардан тыш урнашкан аеруча мөһим объектларда, берничә мөстәкыйль суүткәргечен (коммуналь һәм сәнәгать) проектлаганда, санитар нормаларны һәм кагыйдәләрне үтәп, бер суүткәргечтән икенчесенә су күчерә алу мөмкинлеге каралырга тиеш.

7.4.12.Янгын гидрантлары, шулай ук категорияле шәһәр яки категориясез шәһәрдән читтә урнашкан суүткәргечнең зыян күргән участокларын өзү өчен эшермә бикләрне, биналар һәм корылмалар җимерелгәндә, җимерелми торган территориядә урнаштырырга кирәк.

7.4.13.Халыкны һәм авыл хуҗалыгы хайваннарын су белән тәэмин итү өчен булган һәм проектлаштырыла торган шахта коелары һәм җир асты суларын алу өчен башка корылмалар аларга радиоактив явым-төшем һәм сыек агулый торган матдәләр эләгүдән сакланырга тиеш.

Торак пунктларны һәм сәнәгать предприятиеләрен су белән тәэмин итү өчен булган барлык су алу скважиналары, шулай ук авыл хуҗалыгы җирләренә су сибү өчен, көнкүрештә кулланылучы һәм эчәргә яраклы суны күчмә тарага агызып бирергә мөмкинлек бирә торган җайланмаларга ия булырга тиеш, ә дебитлы скважиналар, моннан тыш, алардан янгын автомобильләре белән су алу җайланмаларына да ия булырга тиеш.

7.4.14.Торак пунктларын электр белән тәэмин итү системаларын проектлаганда, аларны берничә бәйсез һәм территориаль таралган туклану чыганакларыннан электр белән тәэмин итүне күздә тотарга кирәк, аларның бер өлеше мөмкин булган җимерелергә мөмкин булган зоналардан читтә урнашырга тиеш. Шул ук вакытта күрсәтелгән чыганаклар һәм аларның электр тапшыру линияләре бер-берсеннән аларны бер үк вакытта сафтан чыгару мөмкинлеген төшереп калдыручы ераклыкта булырга тиеш. Электр белән тәэмин итү системалары җимерелгән объектларны урап узганда электр энергиясе транзитын һава электр линияләре белән кыска ялганыш кору хисабына тәэмин итү мөмкинлеген исәпкә алырга тиеш.

7.4.15.Магистраль торбаүткәргечләрнең (газ үткәргечләрнең, нефть үткәргечләрнең, нефть продуктлары үткәргечләренең) проектлана торган насос һәм ком - прессор станцияләрен электр белән тәэмин итү, кагыйдә буларак, мөмкин булган көчле җимерелү зоналарыннан читтә урнашкан электр белән тәэмин итү чыганакларыннан һәм электр

подстанцияләреннән, кирәкле очракларда автоном резерв чыганакларын проектлап башкарылырга тиеш.
7.4.16.ТЭЦ, подстанцияләр, бүлү җайланмалары һәм электр тапшыру линияләрен проектлауны СНиП 2.01.05-90 (5 бүлек) таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

8. Инженерлык тикшерүләренә таләпләр

8.1.Территориаль планлаштыру документларын, җирлекнең генераль планын, территорияне планлаштыру документларын, тиешле инженерлык тикшерүләрен башкармыйча гына әзерләү рөхсәт ителми. Инженерлык тикшерүләрен башкарганда СНиП 11-02-96 таләпләренә таянырга кирәк.
8.2.Инженерлык тикшерүләре гамәлдәге законнар таләпләренә җавап бирүче затлар һәм оешмалар тарафыннан башкарылырга мөмкин.
8.3.Башкарылган инженерлык тикшерүләре материаллары Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда проект документларының һәм норматив-техник документларның таләпләренә туры килү-килмәүне билгеләү өчен дәүләт экспертизасын алып бару өчен җибәрелә.
8.4.Топографик төшерү һәм инженер-топография планнарын төзү инженерлык тикшерүләре фондындагы материалларны кулланып башкарылырга тиеш.
8.5.Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2010 елның 13 ноябрендәге 492 номерлы боерыгы белән расланган җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарын эшләү буенча методик рекомендацияләр һәм проект документациясен эшләү өчен яраклылык вакыты ике елдан да артмаска тиеш. Башка очракларда территорияне тикшерергә һәм җирлектәге үзгәрешләр булган очракта, булган топографик материалларны актуальләштерергә, соңыннан материалларны инженерлык тикшерүләре фондына тапшырырга кирәк.
8.6. Шәһәр төзелеше документларын эшләү өчен инженер-геологик тикшеренүләрне шәһәр төзелеше документларының масштабына туры килә торган инженер - геологик төшерү детальлеге белән (масштабларда) башкарырга кирәк.
8.7. Территорияне инженерлык ягыннан яклау кирәклеге, Татарстан Республикасы территориясендә ачыкланган куркыныч геологик процессларга карата СНиП 22-02-2003 нигезләмәләрен исәпкә алып, шәһәр төзелеше документларын эшләгәндә билгеләнә: җир шуышу, су басу, ярларны эшкәртү, упкын.
8.8. Инженерлык яклавын проектлаганда инженерлык тикшерүләрен СП 11-102 - 97, СП 11-103-97, СП 11-104-97, СП 11-104-97, СП 11-105-97, СП 11-105-97 таләпләренә һәм төзелеш өчен грунт тикшеренүләре өлкәсендә дәүләт стандартлары таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк. Инженерлык тикшерүләре материалларының составы, эчтәлеге һәм детальлеге (масштабы) кирәкле график материалларның тиешле масштабы белән билгеләнә. Инженерлык тикшерүләре территориядә башкарылган эзләнү эшләренең барлык төрләрен үз эченә алган мәгълүматны гомумиләштерүгә нигезләнергә тиеш.
8.9. Эзләнүләр нәтиҗәсендә, табигый һәм техноген факторларны исәпкә алып, инженерлык-геологик, гидрологик һәм экологик шартларны исәпкә алып, исәп-хисап чорына үзгәреш фаразлары, шулай ук геологик куркынычсызлык чикләре буенча территорияне территориаль бәяләү (районлаштыру) һәм инженерлык яклауның принципиаль юнәлешләрен сайлау буенча күрсәтмәләр булырга тиеш.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
1нче кушымта

НОРМАТИВ СЫЛТАМАЛАР

Федераль законнар

1. Россия Федерациясе Конституциясе;
2. Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы;
3. Россия Федерациясе Җир кодексы;
4. Россия Федерациясе Торак кодексы;
5. Россия Федерациясе Су кодексы;
6. Россия Федерациясе Урман кодексы;
7. Россия Федерациясе Һава кодексы;
8. Россия Федерациясе эчке су транспорты кодексы;
9. «Җир асты байлыклары турында»1992 елның 21 февралендәге 2395-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
10.«Россия Федерациясенең дәүләт чиге турында»1993 елның 1 апрелендәге 4730-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
11.«Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында»1994 елның 21 декабрендәге 68-ФЗ номерлы Федераль закон;
12.«Табигый дәвалау-савыктыру урыннары һәм курортлар турында»1995 елның 23 февралендәге 26 - ФЗ номерлы Федераль закон;
13.«Аеруча саклана торган табигать территорияләре турында» 1995 елның 14 мартындагы 33-ФЗ номерлы Федераль закон;
14.«Хайваннар дөньясы турында»1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы Федераль закон;
15.«Өлкән яшьтәге гражданнарга һәм инвалидларга социаль хезмәт күрсәтү турында»1995 елның 2 августындагы 122-ФЗ номерлы Федераль закон;
16.«Россия Федерациясендә архитектура эшчәнлеге турында» 1995 елның 17 ноябрендәге 169-ФЗ номерлы Федераль закон;
17.«Экологик экспертиза турында»1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль закон;
18.«Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында»1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон;
19.«Юл хәрәкәте иминлеге турында»1995 елның 10 декабрендәге 196-ФЗ номерлы Федераль закон;
20.«Халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында»1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы Федераль закон;
21.«Җирләү һәм күмү эше турында»1996 елның 12 декабрендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон;
22.«Куркыныч җитештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында»1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы Федераль закон;
23.«Географик объектларның атамалары турында»1997 елның 18 декабрендәге 152-ФЗ номерлы Федераль закон;
24.«Гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача

берләшмәләре турында»1998 елның 15 апрелендәге 66-ФЗ номерлы Федераль закон;

25.«Җитештерү һәм куллану калдыклары турында»1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы Федераль закон;

26.«Гражданнар оборонасы турында»1998 елның 12 декабрендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон;

27.«Халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында»1999 елның 30 мартындагы 52 - ФЗ номерлы Федераль закон;

28.«Россия Федерациясендә газ белән тәэмин итү турында»1999 елның 31 мартындагы 69-ФЗ номерлы Федераль закон;

29.«Атмосфера һавасын саклау турында»1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон.

30.«Әйләнә-тирәлекне саклау турында»2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон;

31.«Табигый дәвалау ресурслары, дәвалау-сәламәтләндерү урыннары һәм курортлары турында»1995 елның 23 февралендәге 26 - ФЗ номерлы Федераль закон;

32.«Россия Федерациясендә туристлык эшчәнлеге нигезләре турында»1996 елның 24 ноябрендәге 132-ФЗ номерлы Федераль закон;

33.«Атмосфера һавасын саклау турында»1996 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон;

34.«Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең уңдырышлылыгын тәэмин итүне дәүләт җайга салуы турында»1998 елның 16 июлендәге 101-ФЗ номерлы Федераль закон;

35.«Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкарьләр) турында»2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон;

36.«Россия Федерациясендә тимер юл транспорты турында»2003 елның 10 гыйнварындагы 17-ФЗ номерлы Федераль закон;

37.«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон;

38.«Җир кишәрлекләрен бер категориядән икенчесенә күчерү турында»2004 елның 21 декабрендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон;

39. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында»2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон;

40."Элемтә турында»2003 елның 7 июлендәге 126-ФЗ номерлы Федераль закон;

41.«Мәгариф турында»1992 елның 10 июлендәге 3266-1 номерлы Федераль закон;

42.«Югары һәм югары уку йортыннан соңгы һөнәри белем турында»1996 елның 22 августындагы 125 - ФЗ номерлы Федераль закон;

43.«Техник җайга салу турында»2002 елның 27 декабрендәге 184-ФЗ номерлы Федераль закон;

44.«Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон;

45."Биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында техник регламент»2009 елның 30 декабрендәге 384-ФЗ номерлы Федераль закон;

46.«Күчемсез милеккә хокукларны һәм аның белән алыш-бирешләрне дәүләт теркәве турында»1997 елның 21 июлендәге 122-ФЗ номерлы Федераль закон;

47 «Ягулык-энергетика комплексы объектлары иминлеге турында»2011 елның 21 июлендәге 256 - ФЗ номерлы Федераль закон.

Берләшкән Милләтләр Оешмасының һәм Россия Федерациясенең башка норматив актлары

1. БМО Генераль Ассамблеясенең 2006 елның 13 декабрендәге 61/106 номерлы резолюциясе белән кабул ителгән Инвалидлар хокуклары турында Конвенция;

2. «Инвалидлар өчен уңайлы яшәү мохитен формалаштыру чаралары турында»1992 елның 2 октябрендәге 1156 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

3. «Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектлары турында»1992 елның 30 ноябрендәге 1487 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

4. «Инвалидларның социаль инфраструктура объектларына һәм мәгълүматка тоткарлыксыз үтеп керүен тәэмин итү чаралары турында»1996 елның 7 декабрендәге 1449 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

5.«Россия Федерациясе Кораллы Көчләре, башка гаскәрләр, хәрби формированиеләр һәм органнар арсеналлары, базалары һәм складлары каршындагы тыю зоналарын һәм аларны билгеләү турында Нигезләмәне раслау хакында» 2000 елның 17 февралендәге 135 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

6.«Газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләрен раслау турында»2000 елның 20 ноябрендәге 878 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

7.«Гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм бетерү буенча бердәм дәүләт системасы турындагы нигезләмәне раслау хакында» 2003 елның 30 декабрендәге 794 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

8. «Саклана торган объект зоналары чикләрен билгеләү һәм мондый зоналар өчен шәһәр төзелеше регламентларын килештерү кагыйдәләрен раслау турында» 2006 елның 20 июнендәге 384 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

9. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрне) саклау зоналары турындагы нигезләмәне раслау хакында»2008 елның 26 апрелендәге 315 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

10."Халыкның сәүдә объектлары мәйданы белән минималь тәэмин ителеш нормативларын билгеләү кагыйдәләрен раслау турында» 2010 елның 24 октябрендәге 754 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

11.«Капиталь төзелеш объектын инженер-техник тәэмин итү челтәрләренә тоташтыруның техник шартларын билгеләү һәм бирү кагыйдәләрен һәм капиталь төзелеш объектын инженер-техник тәэмин итү челтәрләренә тоташтыру кагыйдәләрен раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 февралендәге 83 нче номерлы карары;

12. «Эчке су транспорты объектлары иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»2010 елның 12 августындагы 623 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

13.«Тимер юл хәрәкәте составының куркынычсызлыгы турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 524 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

14.«Тимер юл транспорты инфраструктурасы иминлеге турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 525 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

15.«Югары тизлекле тимер юл транспорты иминлеге турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 15 июлендәге 533 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

16. «Янгынга каршы режим турында» 2012 елның 25 апрелендәге 390 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

17. Тыныч тормышта һәм сугыш вакытында куркыныч янау һәм гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итү

чаралары турында 2003 елның 25 октябрендәге 1554-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;

18.«Стандартлаштыруның милли системасын үстерү концепциясе турында»2000 елның 28 февралендәге 266-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;

19.«2020 елга кадәр чорга Россия Федерациясенең озак сроклы социаль-икътисадый үсеше концепциясе турында» 2008 елның 17 ноябрендәге 1662-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;

20.«Биналар һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент» Федераль закон таләпләрен үтәү мәҗбүри нигездә тәэмин ителә торган Илкүләм стандартлар һәм кагыйдәләр җыелмасы (мондый стандартларның һәм кагыйдәләрнең бер өлеше) исемлеге турында» 2010 елның 21 июнендәге 1047-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;

21."Биналарны һәм корылмаларны проектлаганда, төзегәндә һәм реконструкцияләгәндә картлар һәм инвалидларның тормыш-көнкүрешен тәэмин итү буенча өстәмә чаралар турында»1994 елның 11 ноябрендәге 18-27/1-4403-15 номерлы Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы һәм Россия Федерациясе халыкны социаль яклау министрлыгының карары;

22.Россия Федерациясе министрлыгының Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү эшләре буенча 2006 елның 25 июлендәге 422 номерлы, Россия Федерациясе Мәгълүмат технологияләре һәм элемтә министрлыгының 90 номерлы, Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 376 номерлы боерыгы;

23.«Хуҗалык эшчәнлеген һәм башка төр эшчәнлекне экологик нигезләү буенча Инструкцияне раслау турында» 1995 елның 29 декабрендәге 539 номерлы Россия Федерациясе Табигый байлыклар һәм экология министрлыгы боерыгы;

24.«Җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык тарафыннан алда торган төзелеш участогы астында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмәләр бирү һәм файдалы казылмалар яткан урыннарда төзелеш мәйданнары булдыруга, шулай ук файдалы казылмалар яткан урында җир асты корылмалары төзүгә рөхсәт бирү буенча дәүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламентын раслау турында» Россия Федерациясе Табигый байлыклар һәм экология министрлыгының 2010 елның 3 мартындагы 59 номерлы боерыгы;

25."Капиталь төзелеш объектына проект документларын эшләү өчен махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү тәртибе» Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендәге 36 номерлы боерыгы;

26. Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Халыкка хәбәр итү системалары турында Нигезләмәне раслау хакында» 2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы;

27. "Торак пунктларын инженерлык яклавы корылмаларыннан файдалану кагыйдәләре» турында 1995 елның 29 декабрендәге 167-139 номерлы Россия Федераөиясе Төзелеш министрлыгы боерыгы.

Россия Федерациясенең дәүләт стандартлары (ГОСТ)

1. ГОСТ 17.0.01-76* «Табигатьне саклау һәм табигый ресурслардан файдалануны яхшырту өлкәсендә стандартлар системасы. Төп нигезләмәләр»;
2. ГОСТ 17.1.04-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын файдалану максатлары буенча классификацияләү»;
3. ГОСТ 17.1.3.06-82 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын саклауга гомуми таләпләр»;
4. ГОСТ 17.1.3.13-86 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Өслек суларын пычратудан саклауга гомуми таләпләр»;
5. ГОСТ 17.1.5.02-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»;
6. ГОСТ 17.5.3.01-78 * «Табигатьне саклау. Җир. Шәһәрләрнең яшел зоналары составы һәм күләме»;
7. ГОСТ 17.5.3.02-90 «Табигатьне саклау. Җир. Дәүләт урман фонды җирләрендә тимер һәм автомобиль юллары буенда урманнарны саклау полосаларын бүлеп бирү нормалары»;
8. ГОСТ 17.53.03-80 «Табигатьне саклау. Җир. Гидроурманомелиорациягә карата гомуми таләпләр» ;
9. ГОСТ 17.5.3.04-83 * «Табигатьне саклау. Җир. Җирләрне рекультивацияләүгә карата гомуми таләпләр»;
10. ГОСТ 17.6.3.01-78 *«Табигатьне саклау. Флора. Урманнарны, шәһәрләрнең яшел зоналарын саклау һәм рациональ файдалану. Гомуми таләпләр»;
11. ГОСТ 9238-83 «1520 (1524) мм эзле төзелмәләрнең һәм хәрәкәтләнүче тимер юл составының якынаю габаритлары»;
12. ГОСТ 9720-76 «750 мм эзле төзелмәләрнең һәм хәрәкәтләнүче тимер юл составының якынаю габаритлары»;
13. ГОСТ 20444-85 «Тавыш. Транспорт агымы. Тавыш үзенчәлекләрен үлчәү ысуллары»;
14. ГОСТ 22283-88 «Авиация тавышы. Торак төзелеше территориясендә тавыш чыгаруның рөхсәт ителгән күләме һәм аны үлчәү методлары»;
15. ГОСТ 23337-78* «Тавыш. Селитеб территориядә, торак һәм җәмәгать биналарында тавышны үлчәү методлары»;
16. ГОСТ 2761-84* «Үзәкләштерелгән көнкүрештә кулланылучы һәм эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганаклары. Гигиена, техник таләпләр һәм сайлау кагыйдәләре»;
17. «Гадәттән тыш хәлләрдә иминлек. Мониторинг һәм фаразлау»;
18. ГОСТ 25772-83 «Баскычларны, балконнарны һәм корыч түбәләрне чикләү. Гомуми техник шартлар»;
19. ГОСТ Р 50681-2010 «Туристик хезмәтләр. Туристик хезмәтләрне проектлау»;

20. ГОСТ Р 52108-2003 «Ресурсларны саклау. Калдыклар белән эш итү. Төп нигезләмәләр»;

21. «Халыкка социаль хезмәт күрсәтү. Социаль хезмәт күрсәтүнең сыйфаты. Гомуми нигезләмәләр»;

22. ГОСТ Р 52282-2004 «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Светофорлар. Типлары һәм төп параметрлары. Гомуми техник таләпләр. Сынау алымнары»;

23. ГОСТ Р 52289-2004* « Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Юл билгеләрен, тамгаларын, светофорларны, юл чикләүләрен һәм юнәлешле җайланмаларны куллану кагыйдәләре»;

24. ГОСТ Р 52766-2007 «Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары. Төзекләндерү элементлары. Гомуми таләпләр»;

25. ГОСТ Р 54954-2012 « Ярашканлыкны бәяләү. Күчемсез милек объектларына экологик таләпләр».

Төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре (СНиП)

1. СНиП II-11-77* «Гражданнар оборонасының саклау корылмалары»;
2. СНиП II-35-76* «Җылылык бирү җайланмалары»;
3. СНиП II-58-75 «Җылылык электростанцияләре»;
4. СНиП II-89-80 «Сәнәгать предприятиеләренең генераль планнары»;
5. СНиП III-10-75 «Территорияне төзекләндерү»;
6. СНиП 1.05.03.-83 «Комплекслы төзелешне исәпкә алып, торак төзелешендә эш нормалары»;
7. СНиП 21-01-97* «Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
8. СНиП 2.01.05-85 «Куркынычлык буенча объектларның категорияләре»;
9. СНиП 2.01.09-91«Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар»;
10. СНиП 2.01.28-85 «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары. Проектлау буенча төп нигезләмәләр»;
11. СНиП 2.01.51-90 «Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары»;
12. СНиП 2.04.01-85* «Эчке сүүткәргеч һәм биналардагы канализация»;
13. СНиП 2.04.02-84* «Су белән тәэмин итү. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
14. СНиП 2.04.03-85 «Канализация. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
15. СНиП 2.05.02-85* «Автомобиль юллары»;
16. СНиП 2.05.03-84* «Күперләр һәм торбалар»;
17. СНиП 2.05.06-85* «Магистраль торбаүткәргечләр»;
18. СНиП 2.05.07-91* «Сәнәгать транспорты»;
19. СНиП 2.05.09-90 «Трамвай һәм троллейбус линияләре»;
20. СНиП 2.05.11-83 " Колхозларда, совхозларда һәм башка авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары»;
21. СНиП 2.05.13-90 «Шәһәр һәм башка торак пунктлар территорияләрендә салына торган нефть продуктлары үткәргечләр";
22. СНиП 2.06.04-82* "Гидротехник корылмаларга (дулкынлы, бозлы һәм башка судноларга) йөкләнешләр һәм йогынты ясау»;
23. СНиП 2.06.05-84* "Грунт материалларыннан плотиналар»;
24. СНиП 2.06.07-87 «Терәк диварлар, суднолар йөрү шлюзлары, Балык үткәрү һәм балык саклау корылмалары»;

25. СНиП 2.06.15-85 "Территорияне су басудан һәм су астыннан инженерлык яклавы»;
26.СНиП 2.09.04-87* "Административ һәм көнкүреш биналары»;
27. СНиП 2.10.02-84 «Авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү өчен биналар һәм бүлмәләр»;
28. СНиП 2.10.03-84 «Терлекчелек, кошчылык һәм җәнлекчелек биналары һәм биналары»;
29. СНиП 2.10.05-85 "Ашлыкны саклау һәм эшкәртү буенча предприятиеләр, биналар һәм корылмалар»;
30. СНиП 2.11.03-93 «Нефть һәм нефть продуктлары складлары. Янгынга каршы нормалар»;
31. СНиП 11 -02-96 "Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре. Төп яңалыклар»;
32. СНиП 11 -04-2003 "Шәһәр төзелеше документларын эшләү, килештерү, экс - экспертиза һәм раслау тәртибе турында инструкция»;
33. СНиП 21-01-971. * "Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
34. СНиП 21 -02-99* 1. "Автомобиль кую урыннары»;
35. СНиП 22-02-2003 "Территорияләрне, биналарны һәм корылмаларны куркыныч геологик процесслардан инженерлык ягыннан яклау. Төп нигезләмәләр»;
36. СНиП 23-01-99* «Төзелеш климатологиясе»;
37. СНиП 23-02-2003 " Биналарны җылылык белән саклау»;
38. СНиП 23-03-2003 "Тавыштан яклау»;
39. СНиП 23-05-95* " Табигый һәм ясалма яктырту»;
40. СНиП 30-02-97 «Бакчачылык берләшмәләре территорияләрен, биналар һәм корылмалар төзү һәм планлаштыру»;
41. СНиП 31-01-2003 «Күп фатирлы торак биналар»;
42. СНиП 31-02-2001 «Бер фатирлы йортлар»;
43. СНиП 31-03-2001 «Җитештерү биналары»;
44. СНиП 31-04-2001 " Склад биналары»;
45. СНиП 31-05-2003 "Административ билгеләнештәге иҗтимагый биналар»;
46. СНиП 31-06-2009 «Иҗтимагый биналар һәм корылмалар»;
47. СНиП 32-01-1995 «Тимер юллар колеялар 1520 мм»;
48. СНиП 32-03-96 «Аэродромы»;
49. СНиП 32-04-97 «Тимер юл һәм автомобиль юллары тоннельләре»;
50. СНиП 33-01-2003 «Гидротехник корылмалар. Төп нигезләмәләр»;
51. СНиП 34-02-99 " Җир асты газ, нефть һәм азык-төлек саклагычлары»;
52. СНиП 35-01-2001 "Биналар һәм корылмаларның халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелеге»;
53. . СНиП 41-01-2003 Җылылык, вентиляция һәм кондиционерлау
54. СНиП 41-02-2003 «Җылылык челтәрләре»;
55. СНиП 42-01-2002 «Газ бүлү системалары».

Кулланмалар

1. СНиП II өчен кулланма-60-75* "Шәһәрләрдә һәм башка торак пунктларда җиңел автомобильләргә техник хезмәт күрсәтү предприятиеләрен, гаражларны һәм предприятиеләрен урнаштыру буенча кулланма". КиевНИИП шәһәр төзелеше, 1983 ел;
2. «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын проектлау буенча кулланма " Снипга 2.01.28-85 буенча кулланма. СССР Дәүләт төзелеше, 1984 ел;
3. Снипга кулланма -2.07.01-89* «Шәһәр һәм авыл җирлекләрен су белән тәэмин итү һәм канализация буенча кулланма. Инженерлык җиһазларының ЦНИИЭП" ҖЧҖ, 1990 ел.

Проектлау һәм төзелеш буенча кагыйдәләр системасы

1. СП 1.13130.2009 " Янгынга каршы саклау системасы. Эвакуация юллары һәм чыгу юллары»;

2. СП 11-102-97 " Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр»;

3. СП 11-103-97 " Төзелеш өчен инженер-Гидрометеорология эзләнүләре»;

4. СП 11-106-97 "Гражданнарның бакчачылык (дача) берләшмәләре территорияләрен төзүгә проект-планлаштыру документларын эшләү, килештерү, раслау һәм составы тәртибе";

5. СП 11-107-98 «Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Гадәттән тыш хәлләрне һәм төзелеш проектларын кисәтү буенча чаралар;

6. "Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Шәһәр һәм авыл җирлекләре, башка муниципаль берәмлекләр территорияләре өчен гадәттән тыш хәлләрне һәм шәһәр төзелеше документларын кисәтү буенча чаралар»;

7. "Азкатлы торак төзелеше территорияләрен планлаштыру һәм төзү " 30-102-99 СП;

8. «Православие храмнары биналарын, корылмаларын һәм ком - комплексларын проектлау һәм төзү»31-103-99 СП;

9. СП 31-102-99 "Инвалидлар һәм башка аз хәрәкәтләнүче кешеләр өчен җәмәгать биналарыннан һәм корылмаларыннан файдалану таләпләре»;

10. СП 31-107-2004 "Күпфатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре»;

11. СП 31-110-2003 "Торак һәм иҗтимагый биналарның электр җайланмаларын проектлау һәм монтажлау»;

12. СП 31-112-2004(1), "Физкультура-спорт заллары". 1 нче өлеш;

13. 31-112-2004(2) – "Физкультура-спорт заллары". 2 нче өлеш;

14. 31-112-2004(3) – "Физкультура-спорт заллары. 3 нче өлеш. Ябык ишекләр-ышанычлы ареналар»;

15. СП 31-113-2004 «Йөзү өчен бассейннар»;

16. СП 33-101-2003 "Төп исәп - хисап гидрологик хай-рактеристикаларын билгеләү»;

17. СП 34-106-98 "Җир асты газ, нефть һәм аларны эшкәртү продуктлары саклагычлары»;

18. СП 35-101-2001 "Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен һәркем файдалана алырлык булуын исәпкә алып биналарны һәм корылмаларны проектлаштыру. Гомуми нигезләмәләр»;

19. СП 35-102-2001 "Инвалидларга уңайлы торак мохит»;

20. СП 35-103-2001 "Мобиль килүчеләр өчен мөмкин булган җәмәгать биналары һәм корылмалары»;

21. СП 35-105-2002 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелекне исәпкә алып, шәһәр төзелешен реконструкцияләү»;

22. СП 35-106-2003 "Социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү һәм урнаштыру»;

23. СП 35-107-2003 "Билгеле яшәү урыны булмаган затларны вакытлыча тору

учреждениеләре биналары";

24. СП 35-116-2006 "Мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре»;

25. СП 35-112-2005 "Интернат-йортлар»;

26. СП 35-117-2006 "Инвалид балалар өчен интернат-йортлар»;

27. СП 4.13130.2008 "Янгынга каршы саклау системалары. Янгын саклау объектларында янгын чыгу очракларын чикләү. Күләмле-планлаштыру һәм конструктив карарларга таләпләр»;

28. СП 411-04-2000 «Җылылык белән тәэмин итүнең автоном чыганакларын проектлау»;

29. СП 41-08-2004 “Газ ягулыгында җылылык - нераторлы торак биналарны фатир саен җылылык белән тәэмин итү";

30. СП 42.13330.2011 СНиП 2.07.01-89* "Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү»;

31. СП 42-101-2003 "Металл һәм полиэтилен торбалардан газ бүлү системаларын проектлау һәм төзү буенча гомуми нигезләмәләр”.

Төзелеш нормалары (СН)

1. СН 441-72* "Предприятиеләр, биналар һәм корылмалар мәйданчыклары һәм участоклары коймаларын проектлаштыру буенча күрсәтмәләр»;

2. № 452-73 "Магистраль торбаүткәргечләр өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

3. № 455-73 " Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

4. СН 456-73 «Магистраль суүткәргечләр һәм канализация коллекторлары өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

5. С 457-74 "Аэропортлар өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

6. № 461-74 "Элемтә линияләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

7. № 467-74 «Автомобиль юллары өчен җир бүлеп бирү нормалары».

Ведомство төзелеш нормалары (ВСН)

1. ВСН 01-89 "Автомобильләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре»;

2. № 33-2. 2. 12-87 «Мелиорация системалары һәм корылмалары. Насос станцияләре. Проектлау нормалары»;

3. ВСН 60-89 «Торак һәм иҗтимагый биналарның инженерлык җиһазларын элемтә, сигнализация һәм диспетчерлаштыру җайланмалары. Проектлау нормалары»;

4. 61-89(р) «Торак йортларны реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау. Проектлау нормалары»;

5. ВСН 62-91* "Гомуми белем бирү мохитен инвалидлар һәм халыкның аз

хәрәкәтләнүче төркемнәрен исәпкә алып проектлау".

Тармак нормалары

«Магистраль автомобиль юлларында урнашкан күпер корылмаларында киртәләү җайланмаларына карата гомуми техник таләпләр»218.012-99 номерлы ОДН;

№ 3.02.01-97 «Торак - коммуналь юллар өчен җирләрне проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;

АГРОСӘНӘГАТЬ комплексы нигезләре 2.10.14.01-04 «Терлекчелек, җәнлекчелек һәм кошчылык предприятиеләре һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар өчен административ, көнкүреш биналарын һәм бүлмәләрне проектлау нормалары»;

"Автомобиль юлларында автобус тукталышлары. Гомуми техник шартлар»;

Халык китапханәсе эшчәнлегенең 2008 елның 22 маенда кабул ителгән модель стандарты.

Санитар кагыйдәләр һәм нормалар (СанПиН)

1. СанПин 1.2584-10 «Пестицидлар һәм агрохимикатларны куллану, саклау, ташу, сату, куллану, зарарсызландыру һәм утильләштерү процессларының куркынычсызлыгына гигиеник таләпләр»;
2. СанПин 2.1.2882-11 "Зиратларны, зиратларны, биналарны һәм каберлекләрне карап тотуга гигиеник таләпләр";
3. СанПиН 2.1.2.1188-03 «Йөзү бассейннары. Су корылмасына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;
4. СанПиН 2.1.2.1331-03 «Аквапаркларның су корылышына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиеник таләпләр»;
5. СанПиН 2.1.2645-10 "Торак биналарда һәм биналарда яшәү шартларына карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
6. СанПиН 2.1.3.2630-10 "Медицина эшчәнлеген башкаручы оешмаларга карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
7. СанПиН 2.1.4.1074-01 «Эчәргә яраклы су. Үзәкләштерелгән эчә торган су белән тәэмин итүнең сыйфатына гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;
8. СанПин 2.1.4.1110-02 «Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчәргә яраклы суларны санитар саклау зоналары";
9. СанПиН 2.1.4.1175-02 «Су сыйфатына карата гигиеник таләпләр. Чыганакларны санитар саклау»;
10. СанПиН 2.1.5.980-00 «Су өслекләрен саклауга гигиеник таләпләр»;
11. СанПиН 2.1.6.1032-01 «Торак пунктларның атмосфера һавасы сыйфатын тәэмин итүгә гигиеник таләпләр"
12. СанПиН 2.1.7.2790-10 "Медицина калдыклары белән эш итүгә карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
13. СанПиН 2.1.7.1287-03 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
14. СанПиН 2.1.7.197-07 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр. Үзгәртү № 1 к СанПиН 2.1.7.1287-03»;
15. СанПиН 2.1.7.1322-03 "Җитештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыруга һәм зарарсызлауга гигиеник таләпләр";
16. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 "Коры җирдә хәрәкәтле радиоэлемтә чараларын

урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә карата гигиеник таләпләр»;

17. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 "Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә гигиена таләпләре»;

18. СанПиН 2.1.8/2.2.4.2302-07 "Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә карата гигиена таләпләре. СанПиН № 1 үзгәрешләр 2.1.8/2.2.4.1383-03 к;

19. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 "Торак һәм иҗтимагый биналар һәм территорияләрнең инсоляциясенә һәм кояштан саклау буенча гигиеник таләпләр»;

20. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 "Санитар - саклау зоналары һәм санитар класс-предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны сертификацияләү» (2010 ел);

21. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2361-08 «Санитар-эпидемиологик кагыйдәләргә һәм нормаларга карата 1 нче номерлы үзгәрешләр «санитар - саклау зоналары һәм предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны санитар классификацияләү". Яңа редакция»;

22. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2555-09 «Үзгәртү № 2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 "Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

23. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2739-10 № 3 СанПиНга үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

24. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1278-03 " Торак һәм җәмәгать биналарын табигый, ясалма һәм заманча яктырту буенча гигиена таләпләре»;

25. СанПиН 2.2.4.1191-03 «Җитештерү шартларында электромагнит кырлар»;

26. СанПин 2.3.6.1079-01 "Җәмәгать туклануын оештыру, аларда азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм оборонага сәләтлелек буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;

27. СанПин 2.4.121 - 03 «Социаль реабилитациягә мохтаҗ балигъ булмаган балалар өчен махсус учреждениеләрне урнаштыруга, карап тотуга, җиһазлауга һәм эш режимына гигиеник таләпләр»;

28. СанПин 2.4.1.2660-10 “Мәктәпкәчә оешмаларда эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр";

29. СанПин 2.4.2.1178-02 «Гомуми белем бирү учреждениеләрендә уку шартларына гигиеник таләпләр»;

30. 2.4.3.1186-03 «Башлангыч һөнәри белем бирү учреждениеләрендә укыту-җитештерү процессын оештыруга карата санитар - эпидемиологик таләпләр»СанПин 2.4.3.1186-03;

31. 2.4.4.1204-03 «Шәһәр читендәге стационар балалар ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләренең эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр» СанПин 2.4.4.1204-03;

32. СанПин 2.4.4.1251-03 “Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренә (мәктәптән тыш учреждениеләр) карата санитар-эпидемиологик таләпләр";

33. СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009) "Радиацион куркынычсызлык нормалары»;

34. СанПин 2971-84 "Сәнәгать ешлыгының алмаш токының электр тапшыргычының һава линияләре төзелә торган электр кырыннан халыкны яклау буенча санитар нормалар һәм кагыйдәләр»;

35. СанПин 3907-85 «Сусаклагычларны проектлау, төзү һәм эксплуатацияләү буенча санитар кагыйдәләр»;

36. СанПин 4060-85 «Дәвалау пляжлары. Төзелеш, оборудование һәм

эксплуатацияләү санитария кагыйдәләре»;

37. СанПин 2.4.2843-11 "Балалар шифаханәләрен төзүгә, карап тотуга һәм аларның эшен оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

38. СанПиН 42-128-4690-88 «Торак урыннар территорияләрен карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

39. СанПиН 983-72 "Җәмәгать җыештыру җайланмаларын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр".

Санитар нормалар (СН)

1. К 2.2.4/2.1.8.562-96 "Эш урыннарында, торак, җәмәгать биналарында һәм торак төзелеше территориясендә шау - шу";
2. К 2.2.4/2.1.8.566-96 "Җитештерү вибрация, торак һәм җәмәгать биналары биналарында вибрация. Санитар нормалар» дигән темага семинар узды.

Санитар нормалар (СН)

1. СП 2.1.5.1059-01 "Җир асты суларын пычрактан саклауга гигиеник таләпләр»;
2. СП 2.1.7.1038-01 "Каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны төзүгә һәм карап тотуга гигиеник таләпләр»;
3. СП 2.1.7.1386-03 "Җитештерү һәм куллану токсинлы калдыкларының куркынычлылык классын билгеләү буенча санитар кагыйдәләр»;
4. СП 2.2.1312-03 "Яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган сәнәгать предприятиеләрен проектлау буенча гигиена таләпләре»;
5. СП 2.3.6.1066-01 "Сәүдәне оештыруга һәм аларда азык-төлек чималы һәм азык-төлек продуктлары әйләнешенә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
6. СП 2.3.6.1079-01 "Җәмәгать туклануы оешмаларына азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм әйләнешкә салу буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;
7. СанПиН 2.4.4.2599-10. "Каникуллар чорында балаларның көндезге торуы булган сәламәтләндерү учреждениеләрендә тәртип урнаштыруга, карап тотуга һәм режимны оештыруга гигиеник таләпләр. Санитар-эпидемиологик кагыйдәләр һәм нормативлар»;
8. СП 2.4.990-00 "Ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар өчен балалар йортларында һәм интернат мәктәпләрдә эш режимын урнаштыруга, карап тотуга, оештыруга карата гигиена таләпләре»;
9. СП 2.6.1.2612-10 "Радиацион иминлекне тәэмин итүнең төп санитар кагыйдәләре (ОСПОРБ-99/2010)»;
10. СП 1567-76 "Физик культура һәм спорт буенча шөгыльләнү урыннарын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;
11. СП 4076-86 «Физик һәм акыл үсешендә кимчелекләре булган балалар өчен махсус гомуми белем бирү интернат-мәктәпләрен урнаштыру, җиһазлар, карап тоту һәм режимы буенча санитар кагыйдәләр " сп 4076-86

Гигиена нормалары (ГН)

1. ГН 2.1.5.1315-03 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК)»ГН 2.1.5.1315 - 03;
2. ГН 2.1.5.2280-07 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 2.1.5.1315-03 номерлы Татарстан Республикасы Законына

үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында;
3. ГН 2.1.5.2307-07 «Хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре»ГН 2.1.5.2307 - 07;
4. ГН 2.1.5.2312-08 «Хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре. ГН 2.1.5.2307-07.;
5. ГН 2.1.5.2415-08 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре. Г. 2.1.5.2307-07.;
6. ГК 2.1.6.1338-03 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе»;

7. ГК 2.1.6.1765-03 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә 1 ГН 2.1.6.1338-03»;
8. ГК 2.1.6.1983-05 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән чик концентрациясе. 2.1.6.1338-03 ГК 2 нче өстәмәләр һәм үзгәрешләр;
9. ГК 2.1.6.1985-06 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә: ГН 2.1.6.1338 - 03.;
10. ГН 2.1.6.2326-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). ГН 2.1.6.1338-03 ГК 4 өстәмә.;
11. ГН 2.1.6.2416-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 5 ГК 2.1.6.1338-03 өстәмә.;
12. ГН 2.1.6.2450 - 09 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;
13. ГН 2.1.6.2498 - 09 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;
14. ГН 2.1.6.604-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03»;
15. ГН 2.1.6.29-07 " Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе»;
16. ГН 2.1.6.2328-08 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. № 1 ГН 2.1.6.29-07»;
17. ГТ 2.1.6.2414-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе. ГН 2.1.6.2309-07.;
18. ГН 2.1.6.2451-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. ГН 2.1.6.29-07.;
19. ГН 2.1.6.2505-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. 2.1.6.309-07 ГК 4 нче өстәмәләр һәм үзгәрешләр;
20. ГН 2.1.6.2577-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. 5 нче өстәмә: ГН 2.1.6.29-07»;
21. ГН 2.1.7.2041-06 “Туфракта химик матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе (ПДК)";
22. ГН 2.1.7.2511 - 09 «Туфракта химик матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән концентрацияләре (ОДК)»;

23. ГН 2.1.8/2.2.4.2262-07 «Торак, җәмәгать биналары биналарында һәм селитет территорияләрендә 50 Гц ешлыгы булган магнит кырларының рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләре».

Ветеринария-санитария кагыйдәләре

1. Россия Федерациясенең баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 расланган биологик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре.

Җитәкчелек документлары (РД, СО)

1. РД 34.20.185-94 (153-34.20.185-94) " шәһәр электр челтәрләрен проектлау буенча Инструкция»;
2. РД 45.120-2000 (НТП 112-2000) «технологик проектлау нормалары. Шәһәр һәм авыл телефон челтәрләре»;
3. "Предприятиеләр чыгарган зарарлы матдәләрнең атмосфера һавасында концентрациясен исәпләү методикасы» РД 52.04.2002-86 (ОНД 86 «;
4. 153-34.21.122-2003 - «биналарны, корылмаларны һәм сәнәгать коммуникацияләрен яшен саклау буенча Инструкция».

Төзелештә җитәкче документлар (РДС)

1. «Төзелеш проектларына дәүләт экспертизасын үткәрү тәртибе турында Инструкция»11-195 РДС;
2. «Россия Федерациясе шәһәрләрендә һәм башка җирлекләрендә Кызыл линияләрне проектлау һәм урнаштыру тәртибе турында Инструкция»30-201-98 РДС;
3. «Инвалидлар өчен социаль инфраструктура объектларына үтемлелек таләпләрен гамәлгә ашыру тәртибе» дигән 35-2019 номерлы РДС.

Төзелештә методик документлар (МДС)

1. "Вокзалларны проектлау буенча тәкъдимнәр»;
2. МДС 13. «Россия Федерациясендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре» 15.00
3. № 15-2. 99 "Шәһәр һәм авыл җирлекләрендә җирләрдән файдалануга һәм аларны саклауга дәүләт контролен гамәлгә ашыру тәртибе турында күрсәтмә»;
4. "Шәһәрләр территорияләрен зоналаштыру схемаларын эшләү буенча методик рекомендацияләр» МДС 30-1. 99;
5. № 35-1. 2000 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 1. "Гомуми нигезләмәләр»;
6. № 35-2. 2000 "Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 2. «Шәһәр төзелеше таләпләре»;
7. "РСФСРда гомумдәүләт һәм республика әһәмиятендәге атомобиль юлларында авто - сервис объектлары составын билгеләү һәм аларны урнаштыру буенча методик күрсәтмәләр".

Янгын куркынычсызлыгы нормалары (НПБ) һәм кагыйдәләре

1. НПБ 88-2001* «Янгын сүндерү һәм сигнализация урнаштыру. Проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;

2. НПБ 101 -95 " Янгын саклау объектларын проектлау нормалары»;

3. НПБ 111-98* «Автозаправка станцияләре. Янгын куркынычсызлыгы таләпләре

4. НПБ 250-97 «Янгын сүндерү бүлекчәләрен транспортлау өчен лифтлар" биналарында һәм корылмаларында. Гомуми техник таләпләр».

Куркынычсызлык кагыйдәләре (ПБ)

1. ПБ 09-540-03 «шартлау куркынычы янаган химия, нефть химиясе һәм нефть эшкәртү производстволары өчен шартлату куркынычсызлыгының гомуми кагыйдәләре»;

2. № 12-529-03 " газ бүлү һәм газ куллану системалары иминлеге кагыйдәләре»;

3. ПБ 12-609-03 «сыекландырылган углеводород газларын кулланучы объектлар өчен куркынычсызлык кагыйдәләре».

Башка документлар

1. Тарихи торак урыннарның тарихи һәм мәдәни ядкярләрен саклау зоналарының тарихи-архитектура терәк планнарын һәм проектларын эшләү буенча методик тәкъдимнәр. Мәскәү, 1990 ел;

2. Шәһәр һәм авыл җирлекләре чикләреннән урман кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы тору чараларын урнаштыру тәртибе турында методик рекомендацияләр. Мәскәү, 20.03.2012;

3. Электр җайланмаларын урнаштыру кагыйдәләре (ПУЭ). Басма 7-нче, Россия Федерациясе Ягулык һәм энергетика министрлыгы, 2000 ел;

4. «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турында нигезләмә, 02.06.2006;

5. Авиация-техник базаларны проектлау буенча кулланма. ВНТП II өчен кулланма, Дәүләт проект-тикшеренү һәм фәнни-тикшеренү институты, “Аэропроект", 1986 ел;

6. Җылылык электростанцияләре, ВНИИГ П-78-2000 урнаштыру районында грунт сулары торышын тикшереп тору буенча тәкъдимнәр;

7.Эре шәһәрләрдә иҗтимагый-транспорт үзәкләрен (узелларны) проектлау буенча тәкъдимнәр. Россия Дәүләт Төзелеше. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1998 ел;

8. Шәһәр һәм авыл җирлекләре урамнарын һәм юлларын проектлау буенча тәкъдимнәр. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1994 ел; Предложения по благоустройству придомовой территории в части размещения детской спортивной игровой инфраструктуры (письмо Министерства регионального развития Российской Федерации от 14.12.2010 № 42053-ИБ/14); Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 20.05.2011 ел, № 13137-ИП/08 хаты Линияле объектлар булмаган һәм капиталь төзелеш объекты составына керүче инженерлык - техник тәэмин итү челтәрләрен төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау өчен проект документлары турында.

Татарстан Республикасының норматив хокукый актлары һәм башка документлары

1. «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

2. «Татарстан Республикасында шәһәр-төзелеш эшчәнлеге турында»2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

3. «Татарстан Республикасының административ-территориаль төзелеше турында»2005 елның 7 декабрендәге 116 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

4. "Автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында»2009 елның 8 июлендәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

5. ТР законы № 21-ТРЗ, 09.04.2015 «ятим балаларны һәм ата - ана тәрбиясеннән мәхрум калган балаларны торак урыннары белән тәэмин итү турында» һәм Татарстан Республикасында халыкка адреслы социаль ярдәм күрсәту турында "Татарстан Республикасы Законының 8 статьясына үзгәреш кертү хакында " Татарстан Республикасы Законының 2 статьясына үзгәрешләр кертү турында";

6. «Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын раслау турында»2011 елның 21 февралендәге 134 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары;

7. «Татарстан Республикасы территориясендә «көймәләр һәм балконнар пыяласы» территориаль Строй нормаларын куллану турында " 2001 елның 13 декабрендәге 885 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
2 нче кушымта

ТЕРМИННАР ҺӘМ БИЛГЕЛӘМӘЛӘР

Антропоген йогынты-кеше эшчәнлегенең табигый мохиткә турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы, ул нокталы, локаль яки глобаль үзгәрешләргә китерә.

Бизнес-инкубатор-кече, яңа төзелгән предприятиеләргә һәм яңа эш башлаучы эшмәкәрләргә ярдәм итү бурычларын хәл итүче оешма.

Буфер зонасы-төрле билгеләнештәге территорияләр (зоналар) арасында чик буе участогы, аны оештыру аларның үзара тискәре йогынтысын йомшартырга тиеш.

Су саклау зонасы - суларны пычрату, чүпләү һәм агызу өчен махсус режим урнаштырылган акваторияләргә якын территория.

Әйләнә - тирәлеккә йогынты-әйләнә-тирә мохиткә тискәре яки уңай характердагы теләсә кайсы үзгәреш, тулысынча яки өлешчә Кеше эшчәнлегенең экологик аспектлары нәтиҗәсе булып тора.

Керү төркеме - бинаның тышкы һәм эчке өлешләрдән торган өлеше. Тышкы өлеше, гадәттә, җиһазландырылган навесом һәм водоотводом, үз эченә ала баскычлар, пандуслар, колонналар, коймалар. Эчке зона тамбур, вестибюль зонасы, коляска, гардероб, подъезд буенча дежур тору өчен бүлмәләр, сак посты, үткәрү бюросы һ. б. үз эченә ала.

Шәһәр төзелешен проектлау - территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелеше зонасын формалаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын әзерләү эшчәнлеге.

Торак пункт чиге-торак пункт җирләренең тышкы чиге, ул аларны башка Категория җирләрдән аерып тора.

Торак төркем-квартал (микрорайон) территориясе, ул торак йортлар, балалар бакчасы, гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр, торак төркемдә яшәүчеләргә хезмәт күрсәтү белән бәйле башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак район-микрорайоннар һәм (яки) торак төркемнәреннән торган шәһәр территориясенең бер өлеше, аерым торак йортларны, торак комплексларны урнаштыру һәм халыкны социаль инфраструктура объектлары комплексы һәм скверларны, бульварларны яки паркны үз эченә алган рекреацион территорияләр системасы белән тәэмин итү өчен.

Тыелган (куркыныч) зона-оешманың куркынычсызлыгын тәэмин итә торган һәм аның тышкы киртәләр янындагы территория.

Яшел зона-шәһәрдән 150 чакрымга кадәр сакланган санитар-гигиена һәм рекреация функцияләрен башкаручы беренче төркем урманнар категориясе.

Яшел үсентеләр-билгеле бер территориядә агач, куак һәм үлән үсемлекләре җыелмасы.

Шәһәр һәм авыл җирлекләренең яшел фонды-әлеге җирлекләр чикләрендәге агач-куак һәм үлән үсемлекләре белән капланган территорияләр җыелмасы. Шәһәр һәм авыл җирлекләренең Яшел фондын саклау яшел фондны саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен чаралар системасын күздә тота.

Җир кишәрлеге - федераль законнар нигезендә билгеләнгән җир өслегенең бер өлеше. Федераль закон белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә ясалма җир

кишәрлекләре булдырыла ала.

Рекреацион зоналар - муниципаль берәмлекләр, торак пунктлар чикләрендә, урманнар, шәһәр урманнары, скверлар, парклар, шәһәр бакчалары, буалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр чикләрендә.

Су объектларын рекреацияләү зонасы-су объекты яки аның янәшәсендәге ярлы, ял итү өчен файдаланыла торган участогы.

Инвалидлар-организм функцияләренең нык бозылуына, шул исәптән терәк - хәрәкәт аппараты зарарлануга, тормыш эшчәнлеген чикләүгә китерә торган һәм аларны социаль яклау кирәклеген тудыра торган күрү һәм ишетү җитешсезлекләренә бәйле, сәламәтлеге бозылуга ирешә торган кешеләр.

Биналарның инженерлык җиһазлары-халыкның көнкүреше һәм хезмәт эшчәнлеге өчен уңайлы шартлар тәэмин итүче техник җайланмалар комплексы.

Инновацияләр инкубаторы-тикшеренүләрнең өстенлекле (эзләнү) юнәлешләрен гамәлгә ашыручы һәм аларның старт үсешен тәэмин итүче зур булмаган предприятиеләр һәм фирмалар зонасы.

Тарихи-архитектура тыюлык территориясе - һәйкәлләрне һәм аларның тарихи тирәлекләрен саклау һәм реставрацияләү белән бергә, аны музей экспонаты буларак түгел, ә заманча тормыш өчен яраклы мохит буларак куллануны күз алдында тоткан җирлек территориясе.

Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше сәламәтлегенә йогынты чыганаклары-сәнәгать мәйданыннан читтә барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки ПДДДАН артып киткән объектлар яисә торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

Квартал-җирлектәге барлык төзелеш зоналарының планлаштырылган әгъзасы берәмлеге, ул кызыл линия чикләрендә урамнар яки транспорт юллары белән бүлеп бирелә. Зурлыгы буенча зур булмаган (8-10 гектар) торак зонаның кварталы, кагыйдә буларак, көндәлек хезмәт күрсәтүнең тулы комплексына ия түгел.

Коммуналь-склад зонасы-коммуналь һәм склад объектларын, торак-коммуналь хуҗалык объектларын, транспорт объектларын, күпләп сату объектларын урнаштыру зонасы.

Төзелешнең тыгызлыгы коэффициенты-биналарның һәм корылмаларның барлык катлары мәйданының участок мәйданына мөнәсәбәте.

Төзелеш коэфффициенты-биналар һәм корылмалар астында урнашкан мәйданның кишәрлек мәйданына мөнәсәбәте.

Кызыл линияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрнең гамәлдәге, планлаштырыла торган (үзгәртелә, яңа барлыкка килә торган) чикләрен, электр тапшыру линияләре, элемтә линияләре (шул исәптән линия-кабель корылмалары), торба үткәргечләр, автомобиль юллары, тимер юл линияләре һәм башка шундый корылмалар (линия объектлары) урнашкан җир кишәрлекләре чикләрен билгели торган кызыл линияләр.

Урман паркы-халык ял итә торган төзекләндерелгән урман территориясе.

Линия объектлары-линия-озын объектлар системасы (электр челтәрләре, магистраль газүткәргечләр, нефть үткәргечләр һәм нефть продуктлары, элемтә линияләре, автомобиль юллары, тимер юл линияләре), алар кызыл линия чикләрендә урнашкан һәм элемтәне тәэмин итү, электр энергиясен тапшыру, газ, нефть һәм нефть продуктларын транспортлау, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән. Ике һәм

аннан күбрәк капиталь төзелеш объектын тәэмин итүче инженер-техник челтәрләр аерым линия объекты буларак карала, аңа квартал газүткәргечен һәм башка линия объектларын (суүткәргеч, канализация, линия-кабель элемтә корылмаларын һ.б.) кертергә мөмкин.

Төзелешне җайга салу линиясе-биналар, корылмалар һәм корылмалар урнаштырганда, кызыл линиядән яки җир кишәрлеге чикләреннән чигенеп, төзелешнең чиге (СП 42.13330.2011).

Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре-мөстәкыйль хәрәкәт иткәндә, кирәкле мәгълүмат алуда яки киңлектә ориентлашканда кыенлыклар кичерүче кешеләр. Биредә халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә инвалидлар, вакытлыча сәламәтлекләре бозылган кешеләр, йөкле хатын-кызлар, өлкән яшьтәге кешеләр һ. б. кертелгән.

Магистраль җылылык энергетикасы челтәре-ул махсус җылылык энергетикасы челтәре, аның төп функциясе-җылылык энергиясе чыганагыннан микрорайонга, кварталга яки сәнәгать предприятиесенә кадәр җылылык китерүчене транспортлау һәм китерү.

Магистральара территория-җирлекнең транспорт магистральләре белән төзелеш системасында бүлеп бирелә торган территория. Конкрет шартларга карап, кварталларга керергә яки эре территориаль массив рәвешендә хәл ителергә мөмкин. Магистральара территориянең мәйданы, төзелеш характерына һәм вакытына карап, 30-1000 гектар.

Микрорайон-торак зонаның функциональ структурасының төп берәмлеге. Торак йортлар һәм халыкка көндәлек мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү дәрәҗәсен тәэмин итүче якын-тирә иҗтимагый учреждениеләрне үз эченә ала.

Музей-тыюлык-тарих һәм мәдәният һәйкәлләре төркеме, анда тарихи-архитектура, сәнгать, ландшафт һәм табигый комплексларның музей күрсәтү объекты буларак саклана һәм кулланыла.

Фәнни парк - фәнни-тикшеренү институтларын һәм тәҗрибә производстволарын өстенлекле урнаштыру зонасы.

Гомуми файдаланудагы шәһәр һәм муниципаль әһәмияттәге гомуми файдаланудагы территорияләрнең төрле территориаль зоналарында урнашкан, яшелләндерү һәм рекреация зоналарын куллану өчен билгеләнгән,
экологик максатларда чикләнмәгән затлар даирәсе өчен ачык, шул исәптән парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар.

Аеруча саклана торган табигый территорияләр - аеруча саклаулы табигать территорияләре-табигать саклау, фәнни, тарихи-мәдәни, эстетик, рекреацион, сәламәтләндерү әһәмияте булган территорияләр.

Шәһәр төзелеше үсешенең перспектив территориясе - шәһәрнең киләчәк үсеше өчен файдаланыла торган һәм социаль инфраструктура, җитештерү билгеләнешендәге, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм халыкның рекреацион ихтыяҗларын тәэмин итү өчен файдаланыла торган территория.

Җәяүлеләр зоналары-җәяүлеләр өчен билгеләнгән территорияләр, аларга транспорт хәрәкәте рөхсәт ителми, бу территорияләргә хезмәт күрсәтүче махсус транспорттан тыш.

Завод алды зонасы-җитештерү предприятиесенең иҗтимагый чараларын уздыру өчен буш урын. Аны яңа подъездлар һәм эшләүче алымнар ягыннан урнаштырырга кирәк. Завод алды зонасы предприятиенең тер-территориясеннән читтә урнашкан. Аны гомумзаводның административ-көнкүреш объектлары формалаштыра.

Йорт яны территориясе-билгеләнгән чикләрдә һәм анда урнашкан торак бина, башка күчемсез милек объектлары, аларда торак яки башка максатлар (биналар) өчен

билгеләнгән аерым өлешләр гражданнар, Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъектлары, муниципаль берәмлекләр (йорт хуҗалары) - хосусый, дәүләт, муниципаль һәм башка милек рәвешләрендә, ә калган өлешләре (гомуми мөлкәт) аларның гомуми өлешле милкендә.

Сәнәгать зонасы - әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясауның төрле нормативлары булган җитештерү объектларын урнаштыру зонасы, кагыйдә буларак, киңлеге 50 метрдан артык булган санитар - яклау зоналары, шулай ук тимер-арыш килү юллары урнаштыруны таләп итә.

Сәнәгать үзәге - уртак объектлар булган предприятиеләр төркеме-аерым җитештерүләр һәм хуҗалыклар, инженер корылмалары, коммуникацияләр, бердәм көнкүреш һәм башка хезмәт күрсәтү системасы. Мөстәкыйль рәвештә яки сәнәгать зонасы составында аның структур өлеше буларак урнаша ала.

Бүлү челтәре-магистраль челтәрләрдән биналарга җавап биргәнче җылылык энергиясен транспортлау һәм китерү.

Җирләрне рекультивацияләү - бозылган җирләрнең продуктивлылыгын һәм халык хуҗалыгы кыйммәтен торгызуга, шулай ук әйләнә - тирә мохит шартларын җәмгыять мәнфәгатьләренә туры китереп яхшыртуга юнәлтелгән эшләр комплексы.

Санитар-саклау зонасы - сәнәгать мәйданчыклары - предприятиеләр, Корылмалар һәм башка җитештерү һәм авыл хуҗалыгы объектлары чикләре, торак төзелеше, рекреацион зоналар арасындагы территория, ул атмосфера һавасының җир асты катламында пычранган матдәләрне карап тотуның таләп ителә торган гигиена нормаларын тәэмин итү, предприятиеләрнең, транспорт - порт коммуникацияләренең, халыкка электр тапшыру линияләренең тискәре йогынтысын киметү өчен билгеләнгән.

Халыкны күчерү системасы - торак урыннарның территориаль кушылмасы, алар арасында функцияләрне төгәл бүлү, җитештерү һәм социаль элемтәләр бар.

Яшәү тирәлеге - кеше тормышының шартларын билгели торган әйләнә-тирә (табигый һәм ясалма) мохит объектлары, күренешләре һәм факторлары җыелмасы.

Урта район - бер үк төрле яки якын урта характеристикалы (морфотиплар) кварталлар Төркеме.

Җирлекнең территориаль зонасы - шәһәр төзелешенең өстенлекле төре - аерым файдалану зонасы.

Техник коридор - коммуналь челтәрләр (торбаүткәргечләр, кабельләр, электр тапшыру линияләре һ.б.) салынган, өлешчә туры килә торган яки сак зоналарына яки бүлеп бирелгән полосаларга кагылучы җир участогы.

Технопарк - индустриаль, эшлекле, күргәзмә үзәкләре, фәнни-тикшеренү институтлары, ярдәмче хезмәтләр кооперациясе белән чиктәш җирдә урнашкан уку йортлары, инженер һәм транспорт белән тәэмин итү, хезмәт-көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм җитештерү белән идарә итү системалары Төркеме.

Функциональ зоналар-территориаль планлаштыру документлары белән чикләр һәм функциональ билгеләнеше билгеләнгән зоналар.

Бер фатирлы торак йорт участогы-квартал территориясенең бер гаиләнең уртак яшәү өчен билгеләнгән һәм аның белән бәйле туганнары яки якыннарының якыннары булган торак йортны урнаштыру өчен квартал территориясенең бер өлеше яки квартал урнаштыру өчен, һәм ял итү мәйданчыкларын, уен, спорт, хуҗалык мәйданчыкларын, гаражларны (стоянкаларны) урнаштыру төгәл функциональ зоналаштырылган йорт яны территориясе

Экологик каркас - төрле төрдәге Яшел территорияләр системасы, территорияне шәһәр төзелеше белән үзләштерүнең (антропоген каркас) формалаштыручы Система

экологик чиста әйләнә-тирәлек. Экологик каркас төрле категорияләрдәге урман массивлары, аеруча саклаулы табигать территорияләре, урман саклау полосалары, сулыкларның саклау зоналары, җитештерү һәм инженерлык корылмаларының саклау зоналары һ. б. хисабына барлыкка килә.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
3 нче кушымта

ҖИРЛЕК ТЕРРИТОРИЯЛӘРЕН ОЕШТЫРУ

1 нче таблица

Халыкның уртача еллык саны (Татарстан Республикасы икътисад Министрлыгы фаразы нигезендә)

(мең кеше)

Исем	**2012 ел**	**2015 ел**	**2020 ел**	**2025 ел**	**2030 ел**	**2035 ел**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
В целом по Республике Татарстан	3803,2	3832,9	3861,7	3871,4	3881,1	3890,8

Территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлеге

№ п/п	Корылма төре	Корылмалар	Муниципаль район	Шәһәр	Җирлек
1	2	3	4	5	6
1	Электр белән тәэмин итү	Түбәнәйтүче станцияләр:			
		ПС 550 кВ	+	+	+
		ПС 220 кВ	+	+	+
		ПС 110 кВ	+	+	+
		ПС 35 кВ	+	+	+
		ПС 10 кВ		+	+
		Электр тапшыру линияләре:			
		550 кВ	+	+	+
		220 кВ	+	+	+
		110 кВ	+	+	+
		35 кВ	+	+	+
		10 кВ		+	+
		ГРЭС		+	
		ТЭЦ		+	
2	Газ белән тәэмин итү	Газ бүлү станцияләре	+	+	+
		Югары басымлы магистраль газүткәргеч	+	+	+
		Газ бүлү пункты	+	+	+
		Югары басымлы газүткәргеч	+	+	+
		Уртача басымлы газүткәргеч	+	+	+
3	Элемтә	Магистраль элемтә челтәрләре	+	+	+
		Автомат телефон станциясе		+	+
		Элемтә каланчасы		+	+
		Телевизион ретранслятор		+	+
		Радиотрансляция станциясе		+	+
		Элемтә челтәрләре	+	+	+
4	Җылылык белән тәэмин итү	ГЭС, ГРЭС	+	+	+
		ТЭЦ		+	
		[illegible]			
		Магистраль челтәрләре		+	+
5	Су белән тәэмин итү	Су алу	+	+	+
		Су чистарту корылмалары	+	+	+
		Насос станциясе		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+
6	Су бүлү	Канализация чистарту корылмалары		+	+
		Баш канализация станциясе		+	+
		Канализация насос станциясе		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+

7		Газ саклагыч		+	+
		Газгольдер		+	+
		Ягулык складлары (күмер, утын)		+	+
8	Каты коммуналь, сәнәгать һәм биологик калдыкларны утильләштерү һәм урнаштыру	Каты коммуналь калдыклар полигоны	+	+	+
		Сәнәгать калдыклары полигоны	+	+	+
		Үләтлек	+	+	+
		Чүп эшкәртү заводы	+	+	+
9	Автомобиль юллары	Федераль әһәмияттәге автомобиль юллары	+	+	+
		Региональ әһәмияттәге автомобиль	+	+	+
		Җирле әһәмияттәге автомобиль юллары-муниципаль район чикләрендәге, торак пунктлар чикләреннән тыш җир кишәрлекләре	+	+	+
		Җирле әһәмияттәге автомобиль юллары шәһәр округы чикләрендә җир кишәрлекләре		+	
		Торак пункт чикләрендәге урамнар һәм юллар		+	+
10	Тимер юллар	Тимер юл станцияләре, тукталышлар яңа платформалар	+	+	+
11	Мәгариф	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	+	+	+
		Гомуми белем бирү оешмалары:	+	+	+
		Башлангыч белем бирү оешмалары гомуми белем бирү (башлангыч	+	+	+
		төп гомуми белем бирү оешмалары (төп мәктәпләр)	+	+	+
		урта гомуми белем бирү оешмалары (урта мәктәпләр)	+	+	+
		Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	+	+	+
		Мәктәпара укыту-җитештерү комбинатлары	+	+	+
12	Сәламәтлек саклау	Дәвалау-профилактика учреждениеләре, шул исәптән:	+	+	+
		Амбулатор-поликлиника учреждениеләре	+	+	+
13	Рекреация	Балалар ял лагерьлары	+	+	+
		Ял йортлары (пансионатлар) балалы гаиләләр өчен	+	+	+
		Туристик базалар балы гаиләләр өчен	+	+	+
		Урман-парк	+	+	+
		Парк, бакча		+	+
		Сквер, бульвар		+	+
		Ял итү өчен мәйданчыклар		+	+
		Аквапарк		+	+
		Пляж		+	+
		Яр буе		+	+

14	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре	Халыкка көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре (халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү)	+	+	+

		Мунчалар		+	+
15	Сәүдә объектлары	Азык-төлек товарлары кибетләре	+	+	+
		Азык-төлек булмаган товарлар кибетләре	+	+	+
		Базар комплекслары	+	+	+
16	Туклану предпиятиеләре	Җәмәгать туклануы предприятиеләре		+	+
17	Идарә оешмалары һәм учреждениеләре			+	+
18	Элемтә предприятиеләре	Почта элемтәсе бүлекчәләре	+	+	+
19	Торак инфра структурасы	Социаль торак фонды		+	+
20	Китапханә	Авыл китапханәсе	+	+	+
		Китапханә пункты	+	+	+
21	Мәдәният объектлары	Клуб	+	+	+
		Театр	+	+	+
		Цирк	+	+	+
		Концерт залы	+	+	+
		Кинотеатр	+	+	+
		Музей	+	+	+
		Дини-мәдәни учреждение	+	+	+
22	Физкультура объектлары	Физкультура-спорт заллары	+	+	+
		Ачык яссылык корылмалары	+	+	+
23	Җәмәгать тәртибен саклау	Хокук тәртибен саклауның терәк пункты	+	+	+
		Полиция участогы пункты	+	+	+
24	Янгын	Янгын бүлеге	+	+	+
		Янгын депосы		+	+
		Янгын пункты		+	+
25	Жирле әһәмияттәге дәвалау-сәламәтләндерү урыннарын курортларны саклау, үстерү һәм тәэмин итү	Шифаханә-курорт учреждениеләре	+	+	+
26	Җитештерү территорияләре	Сәнәгать предприятиеләре	+	+	+
		Коммуналь-склад объектлары	+	+	+
		Бизнес-инкубатор	+	+	+
		Технопарк	+	+	+
27	Балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру	Яшьләр эшләре буенча органнар учреждениеләре	+	+	+

4 нче таблица

3 нче таблица

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

Юнәлешләр буенча объектлар	**Иҗтимагый үзәк төрләре һәм хезмәт күрсәтү төрләре буенча иҗтимагый-эшлекле зона объектлары**	
	вакытлы хезмәт күрсәтү	**көндәлек хезмәт күрсәтү**
	Авыл җирлеге үзәге	**авыл җирлеге үзәге, урта авыл җирлеге үзәге**
1	**2**	**3**
Административ-эшлекле һәм хуҗалык учреждениеләре	Административ-хуҗалык хезмәте, элемтә, полиция, банклар, юридик һәм нотариаль конторалар, ремонт-эксплуатация идарәләре	Административ-хуҗалык бинасы, элемтә бүлеге, банк, торак - коммуналь хуҗалык предприятиеләре, тәртип саклау терәк пункты
Мәгариф оешмалары	Көллиятләр, лицейлар, гимназияләр, балалар сәнгать һәм иҗат мәктәпләре һ. б.	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, гомуми белем бирү оешмалары, балалар иҗат мәктәпләре

1	2	3
Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре	Клуб тибындагы учреждениеләр, клублар, мәнфәгатьләре буенча, ял итү үзәкләре, өлкәннәр һәм балалар өчен китапханәләр	Клуб тибындагы учреждениеләр, кино җайланмалары, өлкәннәр һәм балалар өчен китапханә филиаллары
Сәламәтлек саклау һәм социаль тәэмин итү учреждениеләре	Участок хастаханәсе, поликлиника, күчмә ашыгыч медицина ярдәме пункты, даруханә	Фельдшер-акушерлык пункты, табиб амбулаториясе, даруханә
Физкультура-спорт корылмалары	Стадионнар, спорт заллары, бассейннар, балалар спорт мәктәпләре	Стадион, мәктәп белән берләштерелгән бассейнлы спорт залы
Сәүдә һәм җәмәгать туклануы	Азык-төлек һәм сәнәгать товарлары кибетләре, җәмәгать туклануы предприятиеләре	Көндәлек ихтыяҗдагы азык-төлек һәм сәнәгать товарлары кибетләре, җәмәгать туклануы пунктлары
Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, кер юу-химик чистарту, мунчалар, янгын деполары, җәмәгать урынындагы бәдрәфләр	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, кер юу – химик чистарту пунктлары, мунчалар

4 нче таблица

Хезмәт күрсәтү учреждениеләре, предприятиеләре һәм җир кишәрлекләренең күләмен исәпләү нормалары

Учреждениеләр, предприятиеләр, корылмалар	**Үлчәү берәмлеге, үлчәүче**	**1000 кешегә тәкъдим ителә торган тәэмин ителеш (минимум чикләрендә)** **авыл җирлеге**	**Җир кишәрлегенең күләме, кв. метр, аерым очракларда-гектарларда (га)**	**Искәрмә**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
I. Мәгариф оешмалары				
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	1 урын	Авыл җирлегенең, шәһәр округының демографик структурасына бәйле рәвештә билгеләнә	Сыйдырышлыгы: 100 урынга кадәр - 40; 100-35дән артык; оешмалар комплексында 500 урын-30. Җир кишәрлекләре күләме кимергә мөмкин: реконструкция шартларында-25%; рельефта 20% тан артык - 15% ка%; торак пунктларда-яңа төзелешләрдә-10% ка (яшелләндерү мәйданын кыскарту хисабына)	Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында балаларның (1 - 6 яшь) тәэмин ителеше дәрәҗәсе: шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре - 85-100%; авыл җирлекләре-85-90%. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" 2009 ел, 26 гыйнвар, 42 нче карары нигезендә мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төп төрләренең гомуми мәйданының уртача күрсәткеченең уртача нормативы: шәһәр округлары һәм шәһәр җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 11,28 кв. метр; авыл җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 14,36 кв. метр.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының компенсацияләнүче төре белән төркемнәрне тулыландыру	гомуми мәйданның 1 кв. м. 1 тәрбияләнүчегә гомуми мәйданның 1 кв.м.	17,05 - 51,16	Бирем буенча проектлау	Сыйдырышлылыгына карап, "Иҗтимагый инфраструктура, социаль инфраструктура белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү, 2019 елга кадәр хезмәт күрсәтү турында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары” нигезендә
гомуми белем бирү оешмалары	1 урын	Җирлекнең демографик структурасына бәйле рәвештә билгеләнә	Сыйдырышлыгы: 400 урынга кадәр - 50; 400-500 урын-60; 500 - 600 урын-50; 600-800 урын - 40; 800-1100 урын - 33; 1100 урын - - 1500 урын-21; 1500-2000 урын-17 (реконструкция шартларында 20% ка кимергә мөмкин)	I-XI сыйныф укучыларын колачлау дәрәҗәсе-100%. Гомуми белем бирү оешмасының спорт зонасы торак белем бирү физкультура-сәламәтләндерү комплексы белән берләшергә мөмкин. Гомуми белем бирү оешмалары биналарының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре-16,96 - 31,73 кв. метр, авыл җирлекләре - 10,07-22,25 кв. метр (сыйдырышлылыгына карап, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 1996 елның 3 июлендәге 1063-р номерлы күрсәтмәсе нигезендә)

Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	1 урын	Мәктәп укучыларының гомуми саныннан 120% ы, шул исәптән биналар төрләре буенча, %: яшь туристлар станциясе-0,4%; 20 нче балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе%; балалар сәнгать мәктәбе яки музыка, сәнгать, хореография мәктәбе - 12%	Бирем буенча проектлау	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны билгеле бер колачлау күздә тотыла. Авыл җирлекләрендә балаларга өстәмә белем бирү оешмалары өчен урыннарны гомуми белем бирү оешмалары биналарында күздә тотарга киңәш ителә. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында"2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә
Интернат-оешмалар	1 урын	Бирем буенча проектлау, әмма 0,6 дан ким түгел	Сыйдырышлыгы: 200-300 урын-70; 300-500 урын-65; 500 һәм аннан күбрәк урын-45	Интернат бинасын (йокы корпусын) интернат оешмасының җир кишәрлегендә урнаштырганда җир кишәрлегенең мәйданын 0,2 гектарга арттырырга кирәк

Һөнәри белем бирү оешмалары	1 урын	Бирем буенча проектлау, әмма 3,0 дән ким түгел	Әлеге кушымтаның 5 нче таблицасы буенча	Җир кишәрлекләре авыл җирлекләрендә урнашкан авыл хуҗалыгы юнәлешендәге уку йортлары өчен 50% ка артырга мөмкин. Төзекләндерү шартларында гуманитар профильдәге уку йортлары өчен 30% ка кимергә мөмкин. Һөнәри белем бирү оешмаларының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: Һөнәри училищелар өчен 1 укучыга 17,35 кв. метр; (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында"2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә)

2. Медицина оешмалары һәм социаль хезмәт күрсәтү оешмалары				
Фельдшер ярдәме фельдшер-акушерлык пункты	1 объект	Бирем буенча проектлау	0,2 га	
Даруханә		Бирем буенча проектлау, якынча	Объектка 0,2-0,3 га	Авыл җирлекләрендә, кагыйдә буларак, амбулаториядә һәм ФАП та төзелгән булырга мөмкин
	1 оешма	1-6,2 мең яшәүчегә		
	гомуми мәйданы кв. м.	14,0		
Яшьләр эшләре буенча	Гомуми	25		

оешмалар	мәйдан ның кв.м.		Бирем буенча проектлау	Күппрофильле учреждениеләр составында булырга мөмкин. Учреждениене яшьләр сәясәте өлкәсенә кертүнең төп критерие- озак вакытка исәплән гән 12 яшьтән 23 яшькә кадәр булган шөгыльләнүчеләрнең кимендә 50% булуы
	эш урыны	2 (укытучы, тренер, социаль хезмәткәр һ. б.)		
Предприятиеләр һәм оешмаларның ял базалары, яшьләр лагерьларе	1 урын	Бирем буенча проектлау	140 - 160	
Балалар лагерьлары	1 урын	0,05	150 - 200	

Туристлар өчен кунакханәләр	1урын	Бирем буенча проектлау, якынча 5 - 9	50 - 75	Иҗтимагый үзәкләрдә урнашкан туристлык кунакханәләре өчен җир кишәрлекләре күләме коммуналь кунакханәләр өчен билгеләнгән нормалар буенча кабул итәргә рөхсәт ителә
Туристлык базалары	1 урын	Шулай ук	65 - 80	
Балалы гаиләләр өчен туристлык базалары	1 урын	Шулай ук	95 - 120	
Шәһәр читендәге ял базалары, балык тоту-ау базалары: төнлә куну белән	1 урын	15	Бирем буенча проектлау	
Төн кунмый торган		112		
Мотельләр	1 урын	3	75 - 100	
Кемпинглар	1 урын	9	135 - 150	
III. Учреждения культуры и искусства				
Музейлар	1 оешма	Муниципаль районга 1-2	Шулай ук	мәдәни-массакүләм һәм физкультура оешмалары- укучылар һәм халык тарафыннан (нормативларны суммалаштырып) җәяүлеләр өчен мөмкин булган чикләрдә 500 метрдан да артмаган күләмдә куллану өчен сәламәтләндерү эшләрен оештыру
Авыл җирлекләре һәм аларның төркемнәрендәге мәдәният йортлары, мең кеше: 0,2 дән 1 гә кадәр,	1 место	300 300 – 230 кадәр	Шулай ук	Аз сыйдырышлылыклы мәдәният йортларын, китапханәләрне зур авыл җирлекләре кабул итәргә тиеш

Авыл массакүләм китапханәләре 1 мең кешегә хезмәт күрсәтү зоналары (һәркем өчен 30 минутлык мөмкинлек булганны исәпкә алып);: авыл җирлекләре һәм аларның төркемнәре, мең кеше: 1дән 3кә кадәр	Мең берәмлек саклау урын	6 - 7,5 5 - 6	Шулай ук	
IV. Физкультура-спорт корылмалары				
Яссылык спорт корылмалары территориясе	Мең кв. м.	1,95	Бирем буенча проектлау	Мәгариф мәктәпләренең һәм башка уку йортларының, ял һәм мәдәният учреждениеләренең спорт объектлары белән берләштерергә кирәк. Кече җирлекләр өчен залларны һәм бассейннарны исәпләү нормаларын, объектларның минималь сыйдырышлылыгын исәпкә алып, технологик таләпләр буенча кабул итәргә кирәк. Физкультура-сәламәтләндерү мәйданчыклары комплекслары һәр җирлектә карала. 2 меңнән 5 меңгә кадәр халкы булган җирлекләрдә 540 кв.метр мәйданлы бер спорт залын күздә тотарга кирәк. Шәһәр әһәмиятендәге физкультура-спорт корылмаларының үтемлелеге 30 минуттан артмаска тиеш. Торак районда урнашкан физкультура-спорт корылмаларының өлешен Кабул итәргә кирәк. гомуми норма, %: территорияләр - 35, спорт заллары-50, бассейннар-45
Спорт заллары, шул исәптән:	залның идән мәйданы кв. метр	350	Проектлау биреме буенча, әмма искәрмәдә күрсәтелгәннән ким түгел	
гомуми файдалану		60 - 80		

Балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбе	залның идән мәйданы кв. метр	10	Объектка 1,5 - 1,0 га	

V. Сәүдә һәм җәмәгать туклануы				
Сәүдә объектлары, шул исәптән: киосклар, павильоннар, кибетләр, ваклап сату базарлары	сәүдә мәйданының кв. метры	486,6	Җирле әһәмияттәге сәүдә үзәкләре, халык саны, мең кеше: 4тән алып 6 - 0,4 - 0,6 га объектка ; 6 яшьтән алып 10 - 0,6 - 0,8 га объектка ; 10нан алып 15 - 0,8 - 1,1 га объектка ; 15тән 15кә кадәр 20 - 1,1 - 1,3 га объектка. Кече шәһәр җирлекләренең һәм авыл җирлекләренең сәүдә үзәкләре, халык саны, мең кеше: кадәр 1 - 0,1 - 0,2 га; 1дән алып 3 - 0,2 - 0,4 га; 3тән алып 4 - 0,4 - 0,6 га; 5-6 - 0,6-1,0 га; 7дән 10 га кадәр - 1,0 га - 1,2 га сәүдә предприятиеләре, кв. м.-	Бакчачылык һәм дача берләшмәләре территориясендәге азык-төлек кибетләре 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданының 80 кв. метрын исәпкә алырга тиеш. Ваклап сату базарлары өчен 1 сәүдә урыны 6 кв. метр күләмендә кабул ителә
шул исәптән: азык-төлек товарларын сату буенча	сәүдә мәйданының кв. метры	148,5		
азык-төлек булмаган товарлар сату буенча	сәүдә мәйданының кв. метры	338,1	сәүдә мәйданының 100 кв.метрына 250 - 0,08 гектарга кадәр; 250 дән 650 - 0,08 -	

			0,06 кв.метр сәүдә мәйданы; 650 кадәр 1500 - 0,06 - 0,04 сәүдә мәйданының квадрат метры; 1500 алып 3500 - 0,04 - 0,02 сәүдә мәйданының кв.метры; 3500 дән артык - 0,02 кв.метр сәүдә мәйданы. Ваклап сату базарлары өчен - 1 кв.метрга 7 - 14 кв.метрга сәүдә мәйданы: 14 - комплексның сәүдә мәйданы 600 кв.метрга кадәр; 7 - комплексның сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык.	
Азык-төлек һәм яшелчә продукциясе базасы	сәүдә мәйданының кв. метры		Бирем буенча проектлау	
Җәмәгать туклануы предприятиесе	1 утырту урыны	40	Шул исәптән урыннар, га, 100 урынга: кадәр 50 - 0,2 - 0,25; 50дән алып 150 - 0,15 - 0,2; 150дән артык-0,1	Шәһәр-туризм үзәкләрендә җәмәгать туклануы предприятиеләре челтәрен вакытлыча халыкны исәпкә алып исәпләргә кирәк. Җитештерү предприятиеләрендә, учреждениеләрдә, оешмаларда һәм уку йортларында җәмәгать туклануы предприятиеләренә ихтыяҗ 1 мең эшләүче (укучы) норматив буенча максималь сменада исәпләнә. Авыл җирлекләренең җитештерү зоналарында һәм башка хезмәт кушымталары урыннарында, шулай ук эшчеләргә хезмәт күрсәтү өчен кыр станокларында 1 мең эшчегә 220 урын исәбеннән җәмәгать туклануы предприятиеләре каралырга тиеш.

				Җәмәгать туклануы предприятиеләре норма буенча тәүлегенә 300 кг. га исәпләнә . кеше. Зур шәһәрләрдә халык күпләп ял итә торган зоналар шәһәр округларында һәм шәһәр җирлекләрендә җәмәгать туклануы предприятиеләре нормаларын 1 мең кешегә 1,1-1,8 урын
VI. Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре				
Халыкка көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре	1 эш урыны	4	Егәрлеге 10 эш урыны булган предприятияләрдә эш урыннары: 10 - 50 - 0,1 - 0,2 га; 50 - 150 - 0,05 - 0,08 га; 150дән артык - 0,03 - 0,04 га	Төзелгән булырга мөмкин

Мунча-сәламәтләндерү комплексы	1 юыну урыны	7	Объектка 0,2 - 0,4 га	Шәһәр округында һәм җирлекләрдә төзекләндерелгән торак фонды тарафыннан 1 мең кешегә мунча һәм мунча-сәламәтләндерү комплексларының сыйфатын исәпләү нормалары бар. Яңа төзелешләр өчен 3 урынга кадәр киметү һәм 10 урынга кадәр арттыру рөхсәт ителә
Кунакханә	1 урын		Кунакханә урыннарының саны: 25-100-55; 100 дән артык 500-30; 500-1000нән артык - 20; 1000 - 2000-15	
Янгын депосы	1 янгын автомобиле	0,4	Объектка 0,5 - 2,0 га	НПБ буенча исәп-хисап 101-95
Җәмәгать бәдрәфе	1 әсбап			Кешеләр күп була торган урыннарда
Зират	га	0,24	Бирем буенча проектлау	Шәһәр округы чикләрендә, махсус билгеләнештәге зоналар территорияләрендә урнаша
VII. Административ-эшлекле һәм хуҗалык учреждениеләре				
Административ-идарә итү учреждениясе	1 эш урыны	Проектлау биреме буенча	Бинаның катлары: 3-5 кат - 44-18,5; 9-12 кат - 13,5-11; 16 һәм аннан да күбрәк катлар-10,5 өлкә, шәһәр, район хакимият органнары катларында:	

			3-5 кат - 54-30; 9-12 кат - 13-12; 16 һәм аннан күбрәк катлар- авыл хакимият органнары 2-3 катның - 60 - 40	
Милиция бүлеге	1 объект	Проектлау биреме буенча	0,3 - 0,5 га	Авыл җирлегендә авыл җирлекләре комплексы хезмәт күрсәтә ала
Торак-эксплуатация цион оешмалар: торак районга	1 объект		1 га	Шул ук

Бүлек, банк филиалы	1 объект	0,5	0,05 га - 3 операция урыны булганда; 0,4 га - 20 операция урыны булганда	Төзелгән булырга мөмкин
Операция кассасы	1 объект	10 - 30 мең кешегә 1	0,2 га - 2 операция кассасы булганда; 0,5 га – 7 операция кассасы булганда	Шул ук
Элемтә бүлеге	1 объект	0,5 - 6,0 мең яшәүчегә 1	Микрорайон элемтә торак район, хезмәт халык өчен, төркемнәргә га: V (9 мең кешегә кадәр) - 0,07 - 0,08; III - IV (9-18 мең кеше) - 0,09-0,1; II - III (20-25 мең кеше) - 0,11-0,12. Авыл җирлеге элемтә бүлеге, га, халыкка хезмәт күрсәтүче төркемнәр өчен: V - VI (0,5 - 2 мең кеше) - 0,3-0,35; III - IV (2-6 мең кеше) - 0,4 - 0,45	Бүлекләрне, элемтә узелларын, почтамтларны урнаштыру, матбугат, телеграфлар, шәһәрара, шәһәр һәм авыл телефон станцияләре, абонент-спутник элемтәсе терминаллары, чыбыклы тапшырулар станцияләре, радиотапшыру һәм телевидение объектлары, аларның төркемнәре, егәрлеге (сыйдырышлылыгы) һәм кирәкле участокларның күләме гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә кабул ителә.
VIII. Дини объектлар				
Дини биналар һәм корылмалар	объект	Проектлау бирем буенча	Шул ук	

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
4 нче кушымта

ТОРАК ЗОНАЛАР

Түбән Кама муниципаль районы халкының торак белән тәэмин ителешен фаразлау

(кеше/кв.метр)

№	**Исем**	**Җитешлек**	
		2015 ел	**2030 ел**
1	**2**	**3**	**4**
1.	Түбән Кама районы	24,8	36,7

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
5 нче кушымта

ҖИТЕШТЕРҮ ЗОНАЛАРЫ

1 нче таблица

Җитештерү объектларының җир участоклары төзелешенең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Җитештерү тармагы	**Предприятиеләр (җитештерү)**	**Төзелешнең минималь тыгызлыгы, %**
1	**2**	**3**
Җирле сәнәгать		
	1. Нәфис керамика	56
	2. Металл һәм таштан ясалган сәнгать эшләнмәләре	52
	3. Агачтан уенчыклар һәм сувенирлар	53
	4. Металлдан уенчыклар	61
	5. Тегү әйберләре:	
	ике катлы биналарда	74
	ике катлыдан артык биналарда	
	җиһазлар ясау һәм ремонтлау	60

Искәрмә:

1. Җитештерү объектының җир участогын төзүнең тыгызлыгы төзелеш мәйданының коймадагы объект мәйданына мөнәсәбәте (яки киртә булмаганда) буларак процентларда билгеләнә

2. - тимер юллар өслеге биләгән мәйданны да кертеп, яңа тиешле шартлы чикләрдә).Төзелеш мәйданы барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнар суммасы буларак билгеләнә, шул исәптән, элмәләр, ачык технологик, санитар-техник, энергетика һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, йөк төяү җайланмалары мәйданчыклары, җир асты корылмалары (резервуарлар, базлар, сыену урыннары, тоннельләр, шулай ук биналар һәм корылмалар урнаша алмый торган

ачык стоянкалар, машиналар, механизмнар һәм ачык складлар.

Стоянкалар һәм складларның күләме һәм җиһазлары кабул ителгән очракта, төрле билгеләнештәге объектлар:

Предприятиеләрне технологик проектлау нормалары.

Төзелеш мәйданына объект территориясендә резерв участоклар кертелергә тиеш, бирем нигезендә билгеләнгән биналар һәм корылмаларны (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә) проектлау өчен билгеләнгән.

Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, тимер юл станцияләре, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү мәйданчыклары, яшел үсентеләр (агач, куаклар, чәчәкләр һәм үләннәр), гражданнарга караган автотранспорт чараларының ачык стоянкалары, ачык су белән тәэмин итү һәм башка канаулар, терәк диварлар, җир асты биналары һәм корылмалары яисә аларның өлешләре белән мәшгуль булган мәйданнар кертелми.

3. Биналар һәм корылмалар биләгән мәйданнарны исәпләү аларның тышкы контурлары буенча җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә башкарыла.

Галереялар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына башка биналар яки корылмалар урнаша алмый торган герьлар һәм эстакадаларның горизонталь мәйданына проект кертелә, калган участокларда бары тик галерея һәм эстакадаларның фундаментлары белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына.

4. Объектлар төзегәндә 2 процент һәм аннан да күбрәк авышлык булганда төзелеш тыгызлыгы таблицасы нигезендә киметү рөхсәт ителә.

Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә (тиешле техник-икътисадый нигезләмәләр булганда), әмма әлеге кушымта белән билгеләнгән 1/10 дан да артмаска тиеш:

Җирленкнең авышлыгы%	**Төзелеш тыгызлыгын киметүнең төзәтү коэффициенты**
2 - 5	0,95 - 0,90
5 - 10	0,90 - 0,85
10 - 15	0,85 - 0,80
15 - 20	0,80 - 0,70

2 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Предприятияләр		Төзелешнең минималь тыгызлыгы%
1		2
Мөгезле эре терлек	*Бәйдә торган сыерлардагы сөт* Көтүдәге сыерлар саны 50 - 60 % 400 сыерга 800 сыерга	 51*/45 55/50
	Көтүдәге сыерлар саны 90 % 400 сыерга 800 һәм 1200 сыерга	 51/45 55/49
	Сыерларны бәйсез тотканда сөт Көтүдәге сыерлар саны 50, 60 и 90 % 800 сыерга 1200 сыерга 2000 сыерга	 53 56 60
	Ит һәм ит репродукторлары 800 һәм 1200 сыер	 52**/35

1		2
	Яшь терлекләрне үстерү һәм симертү 6000 һәм 12 000 терлек сыйдырышлы	45
	Бозаулар үстерү, яшь терлекләрне үстерү һәм симертү 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	 41 46
	Мөгезле эре терлек симертү 1000 баш терлеккә исәпләнгән 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	 32 34 36 42
	Симертү мәйданчыклары 2000 баш терлеккә исәпләнгән 4000 баш терлеккә исәпләнгән	
	Нәселле	
	Сөтле 400 сыерга 800 сыерга	 45 55
	Итле 400, 600 һәм 800 сыерга	 40
	Ремонт таналарны үстерү 1000 һәм 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	 52 54 57
Дуңгызчылык	Товар репродукторлары	
	4000 башка 8000 башка 12 000 башка	36 43 47
	Симертү 6000 һәм 12 000 башка	 39
	Җитештерү циклы белән 2000 башка 4000 башка 6000 һәм 12 000 башка	 32 37 41
	Нәселле 100 анага 200 анага 300 анага	 38 40 50
Сарыкчылык	*Бер мәйданчыкта урнашкан* Йонлы, йон-итле, ит-майлы 2500 анага 5000 анага 4000 баш ремонт яшь терлеккә	 55 60 66
	Ит-йонлы 2500 анага 2500 баш ремонт яшь терлеккә	66 62
	Тунлы 1200 анага	56

1		2
	Симертү 2500 башка 5000 башка	 65 74
	Каракүлче алу өчен симертү мәйданчыклары 5000 башка	 58
	Көтү әйләнеше белән Ит-йонлы 2500 баш	60
	Ит-йон-сөт 2000 һәм 4000 башка	 63
	Тунлык 1600 башка	67
Кошчылык	Йомырка юнәлешләре 200 мең тавыкка йомырка сала торган тавык 300 мең тавыкка йомырка сала торган тавыклар	 28 32
	Ит юнәлешләре Бройлерлар 3 һәм 6 млн. бройлерга	27***/43
	Үрдәк 65 мең үрдәк	 31
	Күркә 250 мең күркә	 24
	Нәселле Йомырка юнәлешләре	
	50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь чебиләрне ремонтлау зонасы	 25 28
	Ит юнәлешендәге 50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь чебиләрне ремонтлау зонасы	 25 25
Җәнлекчелек куянчылык	Җәнлекчелек	21
	Куянчылык	22

3 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Предприятияләр		**Төзелешнең минималь тыгызлыгы%**
Теплица	*Гомуми мәйданы булган күпьеллык теплицалар* 6 гектар 12 гектар 18, 24 һәм 30 гектар	 54 56 60
	Гомуми мәйданы 5 гектарга кадәр булган берьеллык (ангар) теплицалар	41

Предприятияләр		Төзелешнең минималь тыгызлыгы%
Авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау буенча	*Парклы хуҗалыклар өчен үзәк ремонт остаханәләре*	
	25 тракторга	25
	50 һәм 75 тракторга	28
	100 нче тракторга	31
	150 һәм 200 тракторга	35
	Бригадага яки парклы хуҗалыклар бүлекчәләренә техник хезмәт күрсәтү пунктлары	
	10, 20, 30 тракторга	30
	40 һәм аннан да кубрәк тракторга	38
Башка предприятияләр	Авыл хуҗалыгы продукциясен эшкәртү һәм саклау буенча	50
	Катнаш азык	27
	Орлык һәм бөртек саклау буенча	28

* Аскы сызыгы өстендә - биналар чарлакларсыз, сызым астында-кулланыла торган чардаклар белән.

** Тупас азыкны һәм асылмалы түшәмне саклаганда, сызым астында - скертләрдә саклаганда күрсәткечләр дә сызык өстендә китерелгән.

*** Аста - күпкатлы биналар, сызык астында-беркатлы биналар өчен күрсәткечләр китерелгән.

Искәрмә:

1. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә, әмма артык түгел.

Әлеге кушымтада билгеләнгән 10 процент авыл хуҗалыгы предприятиеләрен төзегәндә, 3 проценттан артык мәйданда, утырту грунтларында һәм катлаулы инженер-геологик шартларда.

2. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы предприятие төзелеше мәйданының предприятие мәйданының гомуми күләменә мөнәсәбәте буларак процентларда билгеләнә.

Биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнарны исәпләү, аларның тышкы контуры буенча, җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә, отмосткалар киңлеген исәпкә алмыйча башкарыла.

3. Предприятиенең төзелеш мәйданына барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнар, шул исәптән, элмәчләр, ачык технологик, санитар-техник һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, төяү - бушату җайланмалары, җир асты корылмалары (резервуарлар, базы, сиену урыннары, тоннельләр, инженерлык коммуникацияләренең керү каналлары, шулай ук хайваннар, кошлар һәм җәнлекләр өчен урамда йөрү, автомобильләр кую өчен мәйданчыклар, авыл хуҗалыгы машиналары һәм механизмнары, төрле билгеләнештәге складлар, төрле билгеләнештәге складлар, шулай ук; урамнарның, автомобильләрне һәм ачык саклау складларын кую өчен мәйданчыкларның күләме һәм җиһазлары технологик проектлау нормалары буенча кабул ителә.

Төзелеш мәйданына шулай ук предприятие мәйданчыгындагы резерв мәйданнар да кертелергә тиеш, әлеге биремнәрдә күрсәтелгән биналар һәм корылмаларның икенче чираты биналарын һәм корылмаларын урнаштыру өчен проектлау (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә).

Галерейлар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына күрсәтелгән объектларның горизонталь мәйданына бары тик башка биналар яки корылмалар урнаштыра алмый торган 8 участогы гына кертелә, ә калган җир өсте участоклары өчен бары тик җирнең планлаштыру билгеләре дәрәҗәсендә терәк конструкцияләре белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына.

Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү өчен мәйданчыклар, яшел үсентеләр, гражданнарга караган транспорт чаралары өчен ачык мәйданчыклар, ачык су белән тәэмин итү һәм башка каналлар, терәк стеналар, җир асты корылмалары яисә аларның өлешләре белән билгеләнгән мәйданнар кертелергә тиеш түгел.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар өчен классификация һәм санитар-яклау зоналары

Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм объектлары

I сыйныф - 1000 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгызчылык комплекслары.
2. Кош фабрикасында елына 400 меңнән артык йомырка сала торган тавык һәм 3 млн.бройлер
3. Эре мөгезле терлек комплекслары.
4. Ачык тирес һәм тизәк саклагычлары

II сыйныф-500 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 меңнән алып 12 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200-2000 сыердан алып 2000-гә кадәр һәм яшь терлекләр өчен 6000гә кадәр терлек урыны.
3. Фермалар җәнлекчелек фермалары (чәшкеләр, төлкеләр һ.б.).
4. Фермалар кошчылык фермалары елына 100 меңнән 400 мең тавыкка кадәр һәм 1 миллионнан 3 млн.бройлерга кадәр.
5. Биологик эшкәртелгән сыек тирес фракциясенең ачык саклагычлары.
6. Тирес һәм тизәкнең ябык саклагычлары.
7. Агулы химикатларны саклау складлары 500 тоннадан артык.
8. Орлыкларны эшкәртү һәм агулау буенча җитештерү.
9. Сыеклангдырылган аммиак складлары.

III сыйныф-300 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200 баштан да кимрәк (барлык белгечлекләр), атчылык фермалары.
3. 5-30 мең баш сарык фермасы.
4. Кошчылык фермалары 100 мең тавыкка кадәр йомырка сала торган һәм 1 млн.бройлерга кадәр.
5. Тирес һәм тиресне бораулау өчен мәйданчыклар.
6. Агулы химикатлар һәм минераль ашламалар саклау складлары 50 тоннадан артык.
7. Авыл хуҗалыгы җирләрен тракторларны кулланып пестицидлар белән эшкәртү (кыр чикләреннән алып торак пунктка кадәр).
8. Җәнлекчелек фермалары.
9. Йөк автомобильләрен һәм авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау, технологик хезмәт күрсәтү һәм саклау буенча гаражлар һәм парклар.

IV Класс-100 метр санитар-саклау зонасы

1. Теплица һәм парник хуҗалыклары.

2. Минераль ашламалар, агулы химикатлар саклау складлары 50 тоннага кадәр.

3. Коры минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складлары (зона азык-төлек продукциясен эшкәртү һәм саклау предприятиеләренә кадәр билгеләнә).

4. Терлекчелек агымнарын кулланып сугару объектлары.

5. Азык әзерләү цехлары, шул исәптән азык-төлек калдыкларын да.

6. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 100 башка кадәр.

7. Ягулык-майлау материаллары складлары.

V сыйныф - 50 метр санитар-саклау зонасы

1.Җиләк-җимеш, яшелчә, бәрәңге, ашлык саклау урыны.

2. Матди складлар.

1. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 50 башка кадәр.

5 нче таблица

Терлекчелек комплексларының авыл хуҗалыгы продуктларын эшкәртү буенча җитештерү предприятиеләре

Җитештерү предприятиеләренең исеме	Санитар-саклау зонасы, метр
Ит комбинатлары һәм ит-сөт ризыклары	1000
Вак хайваннар һәм кошлар, шулай ук тәүлегенә 50-500 тонна егәрлекле терлек сую объектлары	300
Ит эшкәртү производстволары	300
Сөт, май, сыр җитештерү	100
Җиләк-җимеш һәм яшелчә эшкәртү буенча җитештерү	50
Ит эшкәртү буенча кече предприятиеләр һәм цехлар-тәүлегенә 5 тоннага кадәр, сөт җыймыйча - 10 тоннага кадәр.	50

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
6 нчы кушымта

ӘЙЛӘНӘ-ТИРӘ МОХИТНЕ САКЛАУ

1 нче таблица

Пычрану категорияләре	Суммар кыйммәтле күрсәткеч пычрану (Zc)	**Туфрак составы, мг/кг**					
		I класс куркыныч тоташтыру		**II класс куркыныч тоташтыру**		**III класс куркыныч тоташтыру**	
		органик	**органик булмаган**	**органик**	**органик булмаган**	**органик**	**органик булмаган**
Чиста	-	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК	от фона до ПДК
Рөхсәт ителгән	< 16	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК	от 1 до 2 ПДК	от 2 фоновых значений до ПДК
Уртача куркыныч	16 - 32					от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax
Куркыныч	32 - 128	от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax	от 2 до 5 ПДК	от ПДК до Kmax	> 5 ПДК	> Kmax
Гадәттән тыш куркыныч	> 128	> 5 ПДК	> Kmax	> 5 ПДК	> Kmax		

кайда:

Kmax-зыянлылык күрсәткечләренең берсе буенча элементның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенең максималь күрсәткече;

Zc-исәп-хисап торак урыннарда туфракның сыйфатын гигиеник бәяләү буенча Методик күрсәтмәләр нигезендә башкарыла.

ПДК-рөхсәт ителгән концентрация.

Искәрмә: Химик пычратучы матдәләр түбәндәге куркынычлык классына бүленәләр:

I-мышьяк, кадмий, ртуть, кургаш, цинк, фтор, 3,4-бензапирен; II-бор, кобальт, никель, молибден, бакыр, сурьма, хром;

III-барий, ванадий, вольфрам, марганец, стронций, ацетофенон.

2 нче таблица

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрне гигиеник бәяләү һәм аларны куллану буенча киңәшләр

Туфрак пычрану категория се	**Туфракның пычрану характеристикасы**	**Территорияне куллану мөмкин булган**	**Туфракны савыктыру буенча киңәшләр**
Рөхсәт ителгән	Туфракта химик матдәләрнең микъдары Фоннан артып китә, әмма ПДК дан югарырак түгел	Төрле культураларга куллану	Туфракның пычрану чыганакларының йогынтысын киметү. Үсемлекләр өчен токсикантларның үтемлелеген киметү буенча чараларны гамәлгә ашыру (известьлау, органик ашламалар кертү һ. б.)
2.Уртача куркыныч	Туфракта химик матдәләрнең микъдары гомуми - санитар, миграцион су һәм миграцион һава күрсәткечләре буенча лимитлаштырылган, әмма транслокацион күрсәткеч буенча өстәмә дәрәҗәдән түбәнрәк булган очракта аларның ПДК сыннан артып китә.	Авыл хуҗалыгы үсемлекләре сыйфатын тикшереп тору шартларында теләсә нинди культураларны куллану	1 категорияле шундый ук чаралар. Миграцион су яки миграцион су белән чикләнә торган матдәләр булганда, җан күрсәткечләре буенча, авыл хуҗалыгы эшчеләренең сулыш зонасында һәм җирле су чыганакларында бу матдәләрнең тотылуын контрольдә тоту үткәрелә
3.Куркыныч	Химик матдәләрнең микъдары зарарлы транслокацион күрсәткеч булганда аларның ПДК сыннан артып китә	Техник культуралардан файдалану, авыл хуҗалыгы культураларыннан файдалану үсемлек концентраторларын исәпкә алып чикләнә	1 категория өчен күрсәтелгән чаралардан тыш, үсемлекләрдә, азык - төлек продуктларында һәм терлек азыгында токсикантларны карап тотуга мәҗбүри контроль. Үсемлекләр һәм азык - төлек үстерү кирәк булганда, аларны чиста туфракта үстерелгән азык-төлек белән бутарга киңәш ителә. Үсемлекләр-концентраторларны исәпкә алып, терлек азыгына яшел массаны куллануны чикләү
4.Гадәттән тыш куркыныч	Химик матдәләр микъдары зарарлы матдәләрнең барлык күрсәткечләре буенча туфракта ПДК дан артып китә	Техник культураларны куллану яисә авыл хуҗалыгы кулланышыннан төшереп калдыру. Урман саклау полосалары	Пычрану дәрәҗәсен киметү һәм токсикантларны бәйләү буенча чаралар

3 нче таблица

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча киңәшләр

Туфрак пычрану категорияләре	Туфрактан файдалану буенча киңәшләр
Чиста	Чикләүләрсез файдалану
Рөхсәт ителгән	Югары куркыныч объектларыннан тыш, чикләүләрсез файдалану
Уртача куркыныч	Төзелеш эшләре барышында котлованнар һәм юдырмалар өчен, яшелләндерү участокларында, чиста грунт катламын салып, 0,2 метрдан да ким булмаган күләмдә файдалану
Куркыныч	Чиста грунт катламнары 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә капланган чокырлар һәм котлованнар өчен чикләнгән файдалану. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында файдалану
Гадәттән тыш куркыныч	Махсуслаштырылган полигоннарда чыгару һәм утильләштерү. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль

4 нче таблица

Тавыш басымының рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре, тавыш дәрәҗәләре, торак һәм иҗтимагый биналарында һәм торак территориясендә тавыш бирүнең эквивалент һәм максималь дәрәҗәләре төзелеш

Биналар һәм территорияләр билгеләү	Тәүлек вакыты, сәгать	Тавыш дәрәҗәсе La (эквивалентный дәрәҗәсе тавыш-Блэк .,	Максималь дәрәҗә тавыш LАмакс, дБА
1	2	3	4
1. Җитештерү предприятиеләренең административ-идарә персоналының, лабораторияләрнең эш урыннары, үлчәү һәм аналитик эшләр өчен бүлмәләр		60	75
2. Диспетчерлык хезмәтләренең эш урыннары, телефон аша сөйләшү элемтәсе белән дистанцион идарә итү һәм күзәтү кабиналары, төгәл җыю участоклары, телефон һәм телеграф станцияләре		65	80
3. Эксперименталь эшләр үткәрү өчен лаборатория бүлмәләре, күзәтү кабиналары һәм телефон аша сөйләм элемтәсеннән башка дистанцион идарә итү бүлмәләре		75	90
4. Җитештерү предприятиеләренең даими эш урыннары булган биналар, даими эш урыннары	-	80	95

1	2	3	4
булган предприятиеләр территорияләре (1-3 позициясендә санап үтелгән эшләрдән тыш)			
5. Хастаханәләр һәм шифаханәләр палаталары	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
Хастаханәләрнең операция бүлмәләре, табиблар кабинетлары, поликлиникалар, шифаханәләр		35	50
Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар, китапханәләрнең уку заллары, клуб заллары, суд утырышлары заллары, гыйбадәт бүлмәләре, , гадәти җиһазлы клубларның тамаша заллары Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар,		40	55
8. Музыкаль класслар	-	35	50
9. Фатирларның торак бүлмәләре	7.00 - -23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
10. Тулай торак бүлмәләре	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
11. Кунакханә номерлары: халыкара кунакханәләр классификация биш һәм дүрт йолдыз халыкара кунакханәләр классификация өч йолдыз халыкара кунакханәләр классификация кимендә өч йолдыз	 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23 00 23.00 - 7.00	 35 25 40 30 45 35	 50 40 55 45 60 50
12. Ял йортлары, пансионнар торак урыннары-картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар-балалар бакчалары, йокы бүлмәләре интернат-мәктәпләр һәм учреждениеләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
13. Офис бүлмәләре, эш урыннары һәм башкалар-административ биналар, конструктор билетлары-ских, проект һәм фәнни-тикшеренү органнары-оешма		50	65
14. Кафе, ресторан заллары	-	55	70
15. Театрлар һәм концерт заллары фойесы	-	45	*
16. Театр һәм концерт заллары	-	30	*
17. Күпмаксатлы заллар	-	35	*
18. "Долби»җиһазлары белән кинотеатрлар	-	30	45
19. Спорт заллары	-	45	*
20. Кибетнең сәүдә заллары , пассажир заллары вокзаллар һәм аэровокзаллар		60	75
21. Хастаханә һәм шифаханә биналары янындагы территорияләр	7.00 -23.00 - 23.00 7.00	45 35	60 50
22. Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр торак биналар, ял йортлары, йортлар-картлар һәм инвалидлар өчен интернатларга	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	55 45	70 60
23. Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр поликлиникалар, мәктәпләр һәм башка уку балалар бакчалары, балалар бакчалары, мәктәп-микрорайоннарның һәм торак йортларның		55	70

* Әлеге биналарда тавышның максималь дәрәҗәләре нормалаштырылмый

Искәрмә:

1. 1, 5 - 13 позицияләрендә китерелгән бүлмәләрдәге тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәсе башка биналардан һәм читтән килеп чыккан тавышка гына керә.

2. 5 - 12 позицияләрендә китерелгән биналарда тышкы чыганаклардан тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре норматив һава алмашын тәэмин итү шарты белән билгеләнгән, ягъни мәҗбүри вентиляция яки һава кондиционирования системасы булмаганда, ачык форточкалар яки һава агымын тәэмин итүче башка җайланмалар шартларында үтәлергә тиеш. Норматив һава алмашын тәэмин итүче мәҗбүри вентиляция яки кондиционерлау системалары булганда, биналарның тышкы тавышының рөхсәт ителгән дәрәҗәсе (15-17) ябык тәрәзәләрдәге биналарда рөхсәт ителгән дәрәҗәләрне тәэмин итү исәбеннән арттырылырга мөмкин.

3. Җилләтү, кондиционерлау һәм һава җылыту системалары җиһазларыннан, шулай ук җылылык һәм су белән тәэмин итү системалары насосларыннан һәм сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең урнаштырылган (янкорма) суыту җайланмаларыннан алынган тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен, тәүлекнең төнге вакыты өчен) 9-12 позициясеннән тыш, 5 дБ (дБА) түбәнрәк кабул итәргә кирәк. Шул ук вакытта тавышның тональлегенә төзәтмәне исәпкә алмыйлар.

5 нче таблица

Эш урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе, торак һәм җәмәгать урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре торак төзелеше территориясендә урнаштыру

№ п/п	Биналар билгеләү	Тавыш басымы дәрәҗәсе , дБ урта ешлык метрикалы октав Гц				Тавышының дәрәҗәсе
		2	4	8	16	
1	Җитештерү предприятиеләре төрле дәрәҗәдә авырлыктагы эшләр; төрле дәрәҗәдәге эшләр интеллектуаль-эмоциональ-социаль киеренкелектәге	100 95	95 90	90 85	85 80	100 95
2	Торак төзелеше территориясе	90	85	80	75	90
3	Торак һәм гомуми бүлмәләр буйсынулы биналар	75	70	65	60	75

6 нчы таблица

Халык өчен 30 кГц - 300 ГГц ешлык диапазонындагы электромагнит кырының рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе

Ешлык диапазоны	**30 - 300 кГц**	**0,3 - 3 МГц**	**3 - 30 МГц**	**30 - 300 МГц**	**0,3 - 300 ГГц**
Нормалаштырылган	Электр кырының киеренкелеге, Е (В/м)				Энергия агымы тыгызлыгы, хвт/см
Предельно допустимые уровни	25	15	10	3	10 25 *

* Әйләнә-тирә күзәтү яки Сканерлау режимында эшләүче антеннадан нурланыш очраклары өчен.

Искәрмә: Диапазоны, приведенные таблицасында, исключают түбән һәм үз эченә югары чикләре ешлыгы.

7 нче таблица

Эквивалент дозаның егәрлеге, ул тышкы ионизирующий нурланыштан яклауны проектлаганда кулланыла

Нурланучы зоналар категориясе		**Биналар һәм территорияләр билгеләү**	**Нурл.озынлыгы сәгать/елга**	**Проект егәрлеге эквивалент доза, мкЗв/с**
Персонал	А группасы	Персоналның даими тору	1700	6,0
		Персоналның вакытлыча тору урыннары	850	12
	Б группасы	Радиация объекты биналары һәм персонал урнашкан санитар-саклау зонасы территориясе	2000	1,2
Халык		Теләсә нинди башка биналар, территорияләр	8800	0,06

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
7 нче кушымта

Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау

Җирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы

№ п/п	Җирлек исеме	Археология һәйкәлләре			Тарих һәйкәлләре			Шәһәр төзелеше һәм архитектура һәйкәлләре			Сәнгать һәйкәлләре			Барлыгы авыл җирлеге буенча
		саклау категориясе												
		Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Кармалы	-	4	--	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5

Искәрмә:

1. Таблицада литерлар тарафыннан түбәндәге сак категорияләре күрсәтелде: **Ф** - федераль, **Р** - республикакүләм (региональ), **М** - җирле (муниципаль) әһәмияттәге, **В** - ачыкланган археология объектлары.
2. Мәдәни мирас объектлары саны вакланма аша күрсәтелә: санаучыда - комплекслар һәм объектлар саны, бүлүчедә – объектлар саны.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
8 нче кушымта

ТРАНСПОРТ ИНФРАСТРУКТУРАСЫ 1 нче таблица

Халыкны шәхси милектә автомобильләр белән тәэмин итү (җиңел, йөк һәм автобусларны кертеп) (1000 кешегә исәпләнгән машиналар)

Муниципаль район исеме,	2010 г.	2015 г.	2020 г.	2035 г.
1	2	3	4	5
Түбән Кама	182,3	238,4	290,5	446,0

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
9 нчы кушымта

ИНЖЕНЕРЛЫК ИНФРАСТРУКТУРАСЫ

Су белән тәэмин итү

1 нче таблица 1

Халыкның хуҗалык һәм эчә торган ихтыяҗлары өчен тәүлеклек (бер еллык) су куллануы

Торак төзелеше районнарын төзекләндерү дәрәҗәсе	Торак пунктларда бер кешегә хуҗалык һәм эчә торган ихтыяҗлары өчен тәүлеклек су куллану (бер еллык), литр/тәүлеккә
Эчке сүүткәргеч һәм канализация белән тәэмин ителгән биналар төзү: ванналардан башка; үзәкләштерелгән кайнар су һәм ванналар белән; үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән	125 - 160 160 - 230 230 - 350

Искәрмә:

1. Су җыю колонкаларыннан файдалану белән бәйле биналар төзү районнары өчен бер кешегә уртача тәүлеклек (бер ел эчендә) су куллануны, тәүлегенә 30-50 литр кабул итәргә кирәк.

2. Аерым куллану җәмәгать биналарында хуҗалык һәм көнкүреш ихтыяҗлары өчен су чыгымнарын үз эченә ала (2.08.02-89*СНиПда кабул ителгәнчә, классификация буенча), ял йортлары, санатор - туристик комплекслар һәм балалар сәламәтләндерү лагерьлары өчен су чыгымнарыннан тыш, алар СНиП 2.04.01-85 һәм технологик мәгълүматлар буенча кабул ителергә тиеш.

3. Таблицада күрсәтелгән чикләрдә чагыштырма су куллануны сайлау климат шартларына, су белән тәэмин итү чыганагының егәрлегенә һәм су сыйфатына, төзекләндерү дәрәҗәсенә, төзелешнең катлы булуына һәм җирле шартларга бәйле рәвештә башкарылырга тиеш.

4. Халыкны азык - төлек белән тәэмин итүче сәнәгать ихтыяҗлары өчен су күләмен һәм исәпкә алынмаган чыгымнарны тиешле нигезләгәндә торак пунктның хуҗалык ихтыяҗлары өчен су чыгымының 10-20 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул итү рөхсәт ителә.

5. Үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән биналар, төзелгән районнар (микрорайоннар) өчен җылылык челтәреннән тәүлеклек уртача алганда, хуҗалык-эчәргә яраклы су чыгымының 40 проценты күләмендә кайнар суны турыдан-туры кире алуны һәм бу чыгымнарның 55 процентын максималь су алу сәгатенә кабул итәргә кирәк. Катнаш төзелеш булганда күрсәтелгән биналарда яшәүче халык саныннан чыгып эш итәргә кирәк.

6. 1000 000 нан артык кеше булган торак пунктларда чагыштырма су куллануны Һәр аерым очракта нигезләнгән һәм дәүләт күзәтчелеге органнары белән килешенгән очракта арттырырга рөхсәт ителә.

2 нче таблица

Кулланучылар тарафыннан су чыгымы нормалары

Кулланучылар	**Үлчәгеч**	**Су чыгымы нормалары (шул исәптән кайнар су), литр**	
		уртача тәүлек	**тәүлегенә иң күп су куллану**
1	**2**	**3**	**4**
Фатир тибындагы торак йортлар: су һәм канализация белән тәэмин ителгән, ваннадан башка	1 яшәүче	95	120
газ белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	120	150
суүткәргеч, канализация һәм каты ягулыкта эшләүче су җылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	150	180
суүткәргеч, канализация һәм газ җылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	190	225
тиз хәрәкәт итүче газ җылыткычлары һәм күпъяклы су алу җайланмасы белән	1 яшәүче	210	250
үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән, юдыргычлар, душлар белән җиһазландырылган	1 яшәүче	195	230
утыргычлы ванналар, душ белән җиһазландырылган	1 яшәүче	230	275
озынлыгы 1500 кадәр 1700 мм ванналар белән, душ белән җиһазландырылган	1 яшәүче	250	300
12 каттан артык биеклектә, үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән һәм аларны төзекләндерүгә югары таләпләре булган	1 яшәүче	360	400
Тулай тораклар: уртак душ бүлмәләре белән	1 яшәүче	85	100
барлык торак бүлмәләре душ белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	110	120
бинаның һәр секциясендә уртак аш-су бүлмәләре, торак бүлмәләр каршындагы душ блоклары белән тәэмин ителгән	1 яшәүче	140	160
Уртак ванналар һәм душлар белән тәэмин ителгән кунакханәләр, пансионатлар һәм мотельләр	1 яшәүче	120	120

Шифаханәләр һәм ял йортлары: барлык торак бүлмәләре ванна белән тәэмин ителгән	1 урын	200	200
барлык торак бүлмәләрдә душ белән	1 урын	150	150
Поликлиникалар һәм амбулаторияләр	сменага 1 авыру	13	15
Мәктәпкәчә оешмалар: балалар көндез генә булган:			
ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләр белән	1 бала	21,5	30
ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләр юу машиналары белән җиһазландырылган кер юу бүлмәләре белән	1 бала	75	105
Балалар лагерьлары (шул исәптән, ел әйләнәсендә): чималга эшләүче ашханәләр һәм автомат кер юу машиналары белән җиһазландырылган кер юу бүлмәләре белән	1 урын	200	200
ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләр һәм үзәкләштерегән кер юу белән	1 урын	55	55
Административ биналар	1 эшләүче	12	16
Душ бүлмәләре белән тәэмин ителгән гимнастик заллары һәм ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләре булган гомуми белем бирү оешмалары	Сменага 1 укучы һәм 1 укытучы	10	11,5
Шул ук, озынайтылган көн белән	шул ук	12	14
Мәктәп-интернатлар: уку бүлмәләре (душ бүлмәләре булган гимнастик заллар белән)	Сменага 1 укучы һәм 1 укытучы	9	10,5
Йокы бүлмәләре белән	1 урын	70	70
Даруханәләр: сәүдә залы и ярдәмче бүлмәләр	1 эшләүче	12	16
дарулар әзерләү лабораторияләре	1 эшләүче	310	370
Җәмәгать туклануы предприятиеләре: ризык әзерләү өчен:			
аш залында сатыла торган	1 шартлы ризык	12	12
чыгарылучы ярымфабрикатлар:			
итле	1 тонна		6700
балыклы	1 тонна		6400
яшелчәле	1 тонна		4400
кулинария өчен	1 тонна		7700
Кибетләр: азык-төлек	сменага 1 эшләүче (сәүдә залының 20 кв. метры)	250	250
Промтоварлар	сменага 1 эшләүче	12	16
Чәчтарашханә	сменага 1 эшләүче	56	60
Мәдәният йортлары:	1 урын	8,6	10

тамашачылар өчен	1 урын	3	3
спортчылар өчен (душ кабул итүне исәпкә алып,)	1 кеше	100	100

1	2	3	4
Мунчалар:			
тазлар белән эскәмиядә юыну һәм душта коену өчен	1 йомышчы		180
шул ук, сәламәтләндерү процедуралары белән һәм душта коену	1 йомышчы		290
душ кабинасы	1 йомышчы		360
юыну (ванна)бүлмәсе	1 йомышчы		540
Су сибү чыгымы: чирәм катламы	1 кв.метр	3	3
футбол кыры	1 кв.метр	0,5	0,5
башка спорт корылмалары	1 кв.метр	1,5	1,5
яшел үсентеләр, газоннар һәм чәчәклек	1 кв.метр	3 - 6	3 - 6
Шугалак өсте	1 кв.метр	0,5	0,5

Искәрмә:

1. Су чыгымы нормалары төп кулланучылар өчен билгеләнгән һәм үз эченә барлык өстәмә чыгымнарны ала(хезмәт күрсәтүче персонал, хезмәт күрсәтүче персонал өчен душ бүлмәләре, йомышчылар, бүлмәләрне җыештыру һ.б. өчен).

Көнкүреш биналарында һәм җитештерү предприятиеләре биналарында төркемләп душ алу бүлмәләрендә һәм аяк ванналарында, кер юу һәм җәмәгать туклануы предприятиеләрендә азык әзерләү, шулай ук хастаханәләр, шифаханәләр һәм сырхауханәләр составына керүче дәвалау процедуралары өчен су куллану; өстәмә рәвештә, су куллану нормалары билгеләнгән кулланучылардан тыш, әлеге ихтыяҗларга су чыгымын үз эченә алган кулланучылардан да исәпкә алырга кирәк.

2. Уртача тәүлеккә су чыгымы нормалары техник-икътисадый чагыштырмаларны үтәү өчен китерелгән.

3. Әлеге таблицада күрсәтелмәгән җитештерү ихтыяҗларына су чыгымын технологик биремнәргә һәм проектлау буенча күрсәтмәләргә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4. Автоматлаштырылмаган кер юу машиналарында һәм үзенчәлекле пычрак керләрне юу вакытында кайнар суның 1 кг коры кер юу нормасын 30 процентка кадәр арттыру рөхсәт ителә.

5. Су сибүгә киткән чыгым нормасы бер су сибү исәбеннән билгеләнгән. Тәүлек эчендә су сибүне климат шартларына карап кабул итәргә кирәк.

3 нче таблица

Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчәргә яраклы су үткәргечләрне санитар саклау зоналары

№ п/п	Су белән тәэмин итү чыганагының исеме	Су белән тәэмин итү чыганагыннан су саклау зоналары чикләре		
		I пояс	II пояс	III пояс
1	2	3	4	5
1.	Җир асты чыганаклары: а) шул исәптән скважиналар: сакланган сулар;	кимендә 30 метр	Тм 2) хисабынннан	Тх 3) хисабыннан
	тиеш дәрәҗәдә Сакланмаган сулар	кимендә 50 метр	шул ук	шул ук
	Суалу:	кимендә 50 метр	шул ук	шул ук
	җир асты сулары запасын ясалма тулыландыру,			
	шул исәптән-фильтрация корылмалары (бассейннар, каналлар)	кимендә 100 метр 1)		
2.	Җир өсте чыганаклары а) сулыклар (елгалар, каналлар)	су агымы буенча өскә таба 200 метрдан кимрәк; су агымы буенча аска таба 100 метрдан кимрәк	су агымы буенча өскә таба исәбеннән; су агымы буенча аска таба 100 метрдан кимрәк;	II пояс чикләре белән туры килә;
		ян – җәйге-язгы суның ызан сызыгыннан 100 метрд ким тугел	ян: тигез рельефта 500 метрдан, сөзәк авышлыкта 750 метрдан, текә авышлыкта 1000 метрдан ким түгел	су бүлү линиясе буенча, 3-5 км кысаларында, шул исәптән кушылдык-лар
	б) сулыклар(су-саклагычлар, күлләр)	су алу акваториясе һәм ярга караган җәйге-язгы ызан сызыгыннан 100 метрдан ким бул-маган барлык юнәлешләрдә	акватория буенча: су алу Җайланмасынан барлык якларга 3-5 км., территория буенча: яр буенча ике якка 3 - 5 км һәм нормаль дәрәҗәдә су киселешеннән 500 - 100 метр ераклыкта.	II пояс чикләре белән туры килә

1	2	3	4	5
3.	Суүткәргеч корылмалар һәм суүткәргечләр	Санитар-яклау полосасының чикләре запас һәм көйләүче сыешлыклар, фильтрлар һәм элемтә өчен яктырткычларның диварларыннан-30 метрдан да ким түгел [4)]; субасым башняларыннан-10метрдан да ким түгел [5)]; калган биналардан (отстойниклар, реагент хуҗалыгы, хлор склады)[6)], насосные станцияләрке һ.б..) - 15метрдан да ким түгел; суүткәргечнең өске линияләреннән: грунт сулары булмаганда - 1000 миллиметрга кадәр һәм 1000 миллиметрдан артык диаметрлы 20 метрдан да ким булмаган күләмдә су үткәргечләрнең диаметры 10 метрдан да ким булмаган күләмдә, грунт сулары булмаганда-10 метрдан да ким түгел.; грунт сулары булганда-суның диаметрына карамастан, кимендә 50 метр		

Искәрмә:

1. Җир асты суларының инфильтрацион су алу җайланмаларының I поясы чикләренә, алар арасы 150 метрдан кимрәк булса, су алу җайланмасы һәм өске сулык арасындагы яр буе территориясе кертелә.

2. II пояс чикләрен билгеләгәндә Тм (су алу җайланмаларының җир асты суларының агымы белән пычрану вакыты) таблица буенча кабул ителә:

Гидрологик шартлар	**Тм (тәүлекләрдә)**
1. Җитәрлек дәрәҗәдә сакланмаган җир асты сулары (грунт сулары, шулай ук ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элемтә булган, басым һәм басымсыз пластара сулар)	400
2. Сакланган җир асты сулары (ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элемтәдә булмаган басым һәм басымсыз пластара сулар)	200

3. Су катламын химик пычратулардан саклау өчен билгеләнгән өченче пояс чиге гидродинамик исәп-хисаплар белән билгеләнә. Шул ук вакытта химик пычрануның су алу җайланмасына хәрәкәте вакыты Тх исәп-хисабыннан күбрәк булырга тиеш.

Тх су алу җайланмасын эксплуатацияләү срогы буларак кабул ителә (су алу җайланмасын эксплуатацияләүнең гадәти вакыты - 25 - 50 ел).

4. Суүткәргеч корылмалар урнашкан территориядә хлор склады булган очракта, торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр санитар саклау зонасы күләме хлор җитештерү, саклау, транспортлау һәм куллану вакытында куркынычсызлык кагыйдәләрен исәпкә алып билгеләнә.

5. Әлеге кушымта «Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчә торган суларны санитар саклау зоналары" 2.1.4.1110-02 СанПиН белән билгеләнгән нормаларны үз эченә ала.

4 нче таблица

Электр куллану нормалары

Коммуналь-көнкүреш кулланучыларының электр энергиясе чыгымының һәм электр йөкләнешен максимум куллану сәгатьләренең еллык санының эреләнгән күрсәткечләре

Торак пунктларның категорияләре	Стационар электр электр плитәләреннән башка торак пунктлар		Стационар электр электр плитәләре булган торак пунктлар	
	электр энергиясенең чагыштырма чыгымы, кВтч/ елга кеше башы исәбеннән	Электр йөкләнешен максимум кулланының еллык сәгать саны	Электр энергиясенең чагыштырма чыгымы, кВтч/ елга кеше башы исәбеннән	Электр йөкләнешен максимум куллану - ның еллык сәгать саны
Зур	2480	5400	3060	5600
Уртача	2300	5350	2880	5550
Кечкенә	2170	5300	2750	5500

Искәрмә:

1. Зурайтылып китерелгән күрсәткечләр торак һәм иҗтимагый бинаалар, коммуналь - көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, транспорт хезмәте күрсәтү объектлары, тышкы яктылык белән электр куллануны күздә тота.

2. Китерелгән мәгълүматлар торак бинааларда кондиционирлау, электр җылыту һәм электр утын куллануны исәпкә алмый.

3. Электр нагрузкасын куллану сәгатьләренең еллык саны туклану үзәгенең 10 (6) кВ шиннарына китерелгән.

5 нче таблица

Торак бинааларның фатирларында электр кабул итүнең чагыштырма хисап йөкләнеше

Электр энергиясен кулланучылар	Электр йөкләнешенең чагыштырма хисабы, кВт/фатирга, фатир санынннан:													
	1 - 5	6	9	12	15	18	24	40	60	100	200	400	600	1000
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Табигать газында эшләүче плитәле фатирлар *	4,5													
сыекландырылган газда (шул исәптән, төркемле җайланмаларда һәм каты ягулыкта)	6													
электр плитәләре, 8,5 кВт егәрлек белән	10													

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
10,5 кВт егәрлекле электр плитәләре булган югары комфортлы фатирлар **	14													
Бакчачылык ширкәтләре участокларындагы йортлар	4													

* Типлаштырылган проектлы биналарда.

** Тәъдимителгән әһәмияттә

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән фатирлар саны өчен чагыштырма хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә.

2. Фатирларның чагыштырмача хисап йөкләнеше гомумйорт биналарын яктырту йөкләнешен исәпкә ала (баскычлар, подваллар, техник катлар, чарлаклар һ.б.), шулай ук кулланышлы җайланмаларның һәм вак көчле җайланмаларының йөкләнешен дә исәпкә ала.

3. Гомуми мәйданы 70 кв. метр булган фатирлар өчен чагыштырмача хисап йөкләнмәләре китерелгән (35кв.дан 90 кв. метрга кадәрле фатирлар), типик проектлар буенча төзелгән биналарда һәм 150 кв. метрлы фатирларда (100 дән 300 кв. метрга кадәрле фатирлар)шәхси проектлы, югары комфортлы биналарда.

4. Югары комфортлы фатирлар өчен хисап йөкләмәсен проектлауга бирелгән бирем нигезендә яки билгеләнгән егәрлек һәм ихтыяҗ коэффициенты нигезендә, 31-110-2003 СП буенча билгеләргә кирәк.

5. Чагыштырмача хисап йөкләмәләре гаиләләрнең фатирда бүлмәләргә күченүен исәпкә алмый.

6. Аерым исәп-хисап нагрузкалары гомумйорт көч йөкләнешен, җәмәгать билгеләнешендәге биналарның яктырткыч һәм көч йөкләнешен, реклама йөкләнешен, шулай ук фатирларда электр җылылыгы, электр җылытучылар һәм көнкүреш кондиционерларын (элиталы фатирлардан тыш) куллануны исәпкә алмыйлар.

7. Таблицада китерелгән исәп-хисап күрсәткечләре җирле шартларны исәпкә алып конкрет куллану өчен төзәтмәләр кертергә мөмкин. Документлаштырылган һәм билгеләнгән тәртиптә расланган эксперименталь мәгълүматлар булганда йөкләнешне алар буенча башкарырга кирәк.

8. 10 кВтка кадәр булган иллюминацияләр йөкләнеше бинага кертелгәндә хисап йөкләмәсендә исәпкә алынмаска тиеш.

6 нчы таблица

Шәхси йортларда электр кабул итүнең чагыштырма хисап йөкләнеше

Электр энергиясен кулланучылар	Электр йөкләнешенең чагыштырма хисабы, кВт/йортка, шәхси йорт хисабыннан									
	1 - 3									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Табигать газында эшләүче плитәле йортлар	11,5									
Табигать газында эшләүче плитәле һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр сауналы йортлар	22,3									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган плитәле йортлар	14,5									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган плитәле Һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр сауналы йортлар	25,1									

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән шәхси торак йортларның саны өчен чагыштырма хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә
2. Гомуми мәйданы 150 кв. метрдан 600 кв.метрга кадәр булган шәхси торак йортлары өчен чагыштырмача хисап йөкләнмәләре китерелгән.
3. Гомуми мәйданы 150 кв.м. га кадәр булган шәхси торак йортлар өчен чагыштырмача хисап йөкләмәләре әлеге кушымтаның I таблицасы буенча, табигый яки сыекландырылган газ плитәләре булган типик фатирлар өчен яисә электр плитәләре белән билгеләнә.

7 нче таблица

Җәмәгать биналарында эреләндерелгән чагыштырма электр йөкләнеше

№ п/п	Бина	Үлчәү берәмлеге	Чагыштыр-ма авырлык
1	**2**	**3**	**4**
Җәмәгать туклануы предприятиеләре			
1	Тулысынча электрлаштырылган, 400 гә кадәр утырту урыннары белән:	кВт/урын	1,04
2	Өлешчә электрлаштырылган, (газ белән эшләүче плитәләр белән) 400 гә кадәр утырту урыннары белән	шул ук	0,81

1	2	3	4
Азык-төлек кибетләре			
4	Һаваны кондиционерламыйча	сәүдә залы кВт/кв.метр	0,23
5	Һаваны кондиционерлау белән	шул ук	0,25
Азык-төлек булмаган кибетләр			
6	Һаваны кондиционерламыйча	»	0,14
7	Һаваны кондиционерлау белән	»	0,16
Гомуми белем бирү мәктәпләре			
8	Электрлаштырылган ашханәләр һәм спортзаллар белән	кВт/1 укучының	0,25
9	Балалар ясле-бакчалары	кВт/урын	0,46

Торак һәм иҗтимагый биналарның чагыштырма энергия чыгымнарының база дәрәҗәсен билгеләү таблицалары

Азкатлы бер һәм күп фатирлы йортларны, кунакханәләрне һәм тулай торакларны җылылык һәм вентиляцияләүгә җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе (җылылык белән тәэмин итү чорына каралган)

(Вт ч/(кв.метров °С тәү.))

Йортларның җылытыла торган мәйданы, кв.метр	Катлар саны			
	1	2	3	4
60 и менее	42,0	-	-	-
100	34,7	37,5	-	-
150	30,6	33,3	36,1	-
250	27,8	29,2	30,6	-

Искәрмә:

1. Йортның арадаш мәгънәле 60 - 1500 кв. метр интервалында булган җылытыла торган мәйданында база дәрәҗәсенең әһәмияте линия интерполяциясе буенча билгеләнергә тиеш.

2. Бер фатирлы йортның җылытыла торган мәйданы астында эчке һава температурасы 12 °С дан югарырак булган җылытыла торган бүлмәләрнең мәйданын аңлыйлар, блокланган йортлар өчен - бер блоклы фатирның мәйданы - исәп-хисап температурасы 12 °С дан югарырак, ә баскычлы күп фатирлы йортлар өчен-җәйге бүлмәләрдән башка фатир мәйданнары суммасы.

3. 1500 кв. метр мәйданлы ике һәм өч катлы йортларда һәм аннан да күбрәк һәм дүрт катлы йортларда-күпфатирлы йортлар өчен мәгълүматлар китерелә, калган күрсәткечләр аерым торучы яки блокланган йортлар өчен.

9 нчы таблица

Күп катлы торак һәм аерым җәмәгать оешмаларының җылыту һәм вентиляция системаларына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

Бина төрләре	Катлар саны							
	1	2	3					
Тораклар, кунакханәләр, тулай тораклар	8 нче таблиөа буенча							
1,5 сменалы эш режимы булган поликлиникалар, дәвалау белем бирү учреждениеләре	33,8	32,8	31,8					
Балалар бакчалары	37,8	36,8	35,8			(		)

Җылылык энергиясенең җылылык системасына һәм җәмәгать биналарының вентиляция системасына 9 нчы таблицада аталмаган еллык чагыштырма чыгымының база дәрәҗәсе

(Вт ч/(кв.метр °С тәүл.))

Җылыту чорының градус-тәүлеге, °С тәүлектә	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлү, Вт/м^2					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 – 35**
2000	26,0	22,0	19,0	17,0	13,0	10,0
4000	26,2	22,4	20,0	18,0	14,5	12,0
6000	26,5	23,0	21,0	19,0	15,7	13,5

11 нче таблица

Торак биналарны кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Елның җылы чорында тышкы һаваның хисап температурасы	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык			
	4 - 6	**7 - 9**	**10 - 12**	**13 – 15**
22 - 23	3,0	5,0	7,0	9,0
24 - 25	6,5	9,0	11,0	13,5
26 - 27	10,5	13,5	15,5	18,0
28 - 29	15,0	18,5	20,5	23,0
30 - 31	20,5	24,0	26,0	28,5
32 - 33	26,5	30,0	32,0	34,5
34 - 35	33,0	36,5	38,5	41,0
36 - 37	40,0	43,5	45,5	48,0
38 - 39	47,5	51,0	53,0	55,5
40 - 41	55,0	59,0	61,0	63,5

12 нче таблица

Җәмәгать биналарын кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Елның җылы чорында тышкы һаваны хисаплау температурасы, °С	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлү					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 – 35**
22 – 23	6,0	8,0	9,5	11,0	12,0	12,5
24 – 25	10,0	12,0	13,5	15,0	16,5	18,0
26 – 27	14,0	17,0	19,0	21,0	22,5	24,0

Елның җылы чорында тышкы һаваны хисаплау температурасы, °С	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлү					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 – 30**	**31 - 35**
28 - 29	20,0	23,0	25,5	28,0	30,0	31,5
30 - 31	27,0	30,5	33,0	35,5	37,5	39,5
32 - 33	34,5	39,0	41,5	44,0	46,0	48,0
34 - 35	42,5	46,5	50,0	52,5	55,0	57,5
36 - 37	51,0	55,5	59,0	62,0	65,0	67,5
38 - 39	60,0	64,5	69,0	72,5	75,5	78,0
40 - 41	70,0	75,0	79,5	83,0	86,0	89,0

13 нче таблица

Җылылык энергиясенең кайнар су белән тәэмин итү системасына еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Бина төрләре	Фатирның, кунакханә номерларының, тулай торакның елга 1 кешегә туры килүче кв. метр мәйданы				
	12 - 15	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 – 30**	**31 – 40**
Торак	200	150	120	100	80
Кунакханәләр	150	112	90	75	60
Тулай тораклар	180	135	110	90	70

14 нче таблица

Офис һәм административ биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Куллану режимы, 1 атнага сәгать саны	Бер хезмәткәргә туры килә торган мәйдан, кеше өчен кв. метр				
	6 - 8	**9 - 10**	**11 - 12**	**13 – 14**	**15 - 16**
40 – 60	6,0	4,5	3,5	3,0	2,5
61 – 80	8,5	7,3	6,0	4,7	3,5
81 - 100	11,0	9,5	8,0	6,7	4,5
101 - 120	13,0	11,0	9,5	7,5	5,5
121 - 140	15,5	13,3	11,0	8,7	6,5
141 - 168	18,0	15,5	13,0	10,5	7,5

16 нчы таблица

Җәмәгать биналарын яктырту системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Биналарны куллану режимы 1 атнага сәгать саны	**Уртача яктырту дәрәҗәсе, лк**					
	100 - 150	**151 - 200**	**201 – 250**	**251 – 300**	**301 - 350**	**351 - 400**
40 – 60	38,5	56,0	70,0	87,5	90,5	119,0
61 – 80	42,0	67,0	84,0	105,0	126,0	143,0
81 – 100	54,0	78,5	98,0	124,5	147,0	166,5
101 – 120	61,5	89,5	112,0	140,0	168,0	190,5
121 – 140	69,5	101,0	126,0	158,0	189,0	214,0
141 – 168	77,0	112,0	140,0	175,0	210,0	238,0

17 нче таблица

Биналарны инженерлык белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кВт ч/кв.метр)

Бина төрләре	**Катлар саны**				
Торак	**1 - 3**	**4 - 6**	**7 – 10**	**11 - 15**	**> 15**
Эксплуатация режимы белән иҗтимагый оешмалар, 1 атнага сәгать саны: 40 – 60	10,0	10,5	11,3	12,0	13,0
61 – 80	12,0	12,6	13,4	14,3	15,5
81 – 100	13,7	14,5	15,5	16,7	18,2
101 – 120	15,2	16,0	17,3	18,8	20,4
121 - 140	16,6	17,6	19,1	20,8	22,7
141 - 168	18,0	19,2	20,5	22,0	25,0

18 нче таблица

Торак биналарны инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел энергиянең еллык чагыштырма суммар чыгымының база дәрәҗәсе

(елга кг.у.т./кв.метр)

Җылылык бирү чорының көнлек-градус күрсәткече	**Катлар саны**					
	1 - 3					
2 000	46,0					
4 000	49,0					
6 000	53,0					
8 000	58,0					
10 000	64,0					
12 000	70,0					

19 нчы таблица

Җәмәгать биналарын инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел энергиянең еллык чагыштырма суммар чыгымының база дәрәҗәсе

(кг.у.т./кв.метров в год)

Җылылык бирү чорының көнлек-градус күрсәткече	**Биналарны куллану режимы, 1 атнага сәгать саны**					
	40 - 60	**61 - 80**	**81 - 100**	**101 - 120**	**121 – 140**	**141 - 168**
2 000	61,5	68,0	74,5	81,0	87,5	940
4 000	54,9	59,9	64,9	69,9	75,8	79,8
6 000	61,3	65,0	68,7	72,4	76,0	79,6
8 000	68,7	71,4	74,1	76,9	79,7	82,4
10 000	75,5	77,4	79,3	81,2	831	85,0
12 000	85,5	87,4	88,3	90,2	92,1	94,0

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга
10 нчы кушымта

ЯНГЫН КУРКЫНЫЧСЫЗЛЫГЫ

Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендәге биналардан һәм корылмалардан алар белән чиктәш саклау объектларына кадәр янгынга каршы ераклык

Нефть һәм нефть продуктлары складларының бина һәм корылмалары белән чикләнүче объектларның исеме	Нефть һәм нефть продуктлары складларының бина һәм корылмаларынан алар белән чикләнүче объектларга кадәр янгынга каршы ераклык, метрларда				
	I	II	Шa	Шб	Шв
1	2	3	4	5	6
Алар тарафыннан җитештерү объектлары белән чикләүнүче биналар һәм корылмалар	100	40 (100)	40	40	30
Урман биләмәләре белән урманчылыклар (урман парклары);					
ылыслы һәм катнаш;	100	50	50	50	50
яфраклы;	100	100	50	50	50
Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, шулай ук ачык торф ятмалы участоклары	100	100	50	50	50
Гомуми челтәрле тимер юллар; (өем төбенә яки чокыр кашлагына кадәр)	150	100	80	60	50
разъездларда һәм платформаларда;	80	70	60	50	40
перегоннарда	60	50	40	40	30
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите): I, II һәм III категорияләр;	75	50	45	45	45
IV һәм V категорияләр	40	30	20	20	15
Торак һәм иҗтимагый биналар	200	100 (200)	100	100	100
Гомуми кулланылыштагы автозаправка станцияләрендәге таратма колонкалар	50	30	30	30	30
Шәхси гаражлар һәм автомобильләр ачык стоянкалар	100	40 (100)	40	40	40
Складка карамаган канализация чистарту корылмалары һәм насос станцияләре	100	100	40	40	40
Складка карамаган су заправкасы корылмалары	200	150	100	75	75
Резервуар парк өчен авария сыешлыгыгы (авария сыешлыклары)	60	40	40	40	40

Шартлаткыч һәм янгын куркынычы буенча А һәм Б категорияле технологик җайланмалар һәм газ яндыру өчен факель җайланмалары	100	100	100	100	100

Автомобильләрне бензин белән тәэмин итүче станцияләр һәм дизель ягулыгы белән чиктәш объектларга кадәр янгынга каршы ераклык

Янгынга каршы ераклык билгеләнә торган объектларның исемнәре	Автозаправка станцияләреннән янгынга каршы ераклык		
	жир асты резервуар-лары белән	жир өсте резервуарлары белән	
		гомуми сыйдырыш-лыгы 20 куб.метрдан артык	гомуми сыйдырыш-лыгы 20 куб.метрдан артык түгел
1	2	3	4
Сәнәгать оешмаларының җитештерү, склад һәм административ-көнкүреш биналары һәм корылмалары	15	25	25
Урман биләмәләре белән урманчылык-лар (урман парклары); ылыслы һәм катнаш; яфраклы;	 25 10	 40 15	 30 12
Торак һәм иҗтимагый биналар	25	50	40
Кешеләр күпләп була торган урыннар	25	50	50
Шәхси гаражлар һәм автомобильләр ачык стоянкалар	18	30	20
Сәүдә киосклары	20	25	25
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите): I, II һәм III категорияләр; IV һәм V категорияләр	12 9	20 12	15 9
Электрлаштырылган шәһәр транспорты маршрутлары (элемтә челтәренә кадәр)	15	20	20
Гомуми челтәрдәге тимер юллар (өем төбенә яки чокыр кашлагына кадәр)	25	30	30
Автозаправка станцияләренә карамаган канализация чистарту корылмалары һәм насос станцияләре	15	30	25
АН, БН, ГН категорияле технологик җайланмалар, I һәм II дәрәҗә куркынычлы радиактив һәм зарарлы матдәләр булган бина һәм корылмалар		100	
Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, шулай ук ачык торф ятмалы	20	40	30

3 нче таблица

Гомуми сыйдырышлыгы 10 000 куб. метрга кадәр булган складта резервуардан янгынга каршы ераклык басым астында яки складка карамаган биналарга һәм корылмаларга кадәр 40 000 куб. метрны изотермик ысул белән саклаганда

Бина һәм корылмаларның атамалары	Янгынга каршы ераклык, метрларда			
	Басым астындагы җир өсте резервуарлары, полуизотермиклыларны кертеп	Басым астындагы җир асты резервуарлары	Изотермик җир өсте резервуарлары	Изотермик җир асты резервуарлары
1	2	3	4	5
Трамвай юллары һәм троллейбуслар линияләре, гомуми челтәрнең тимер юллары (өем түбәнә яки чокыр кашлагына кадәр)	100	75	100	75
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите)	50	50	50	50
Электр линияләре (һава) югары көчәнешле (өем төбеннән)	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел	1,5 биеклегендәге терәктән ким түгел
Чиктәш оешма территорияләренең чикләре (коймага кадәр)	300	250	300	200
Торак һәм иҗтимагый биналар	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 500 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 300 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 500 дән ким түгел	санитар-саклау зона чигеннән, ләкин 300 дән ким түгел
Җылылык үзәге	200	200	200	200
Агач материаллары һәм каты ягулык складлары	200	150	200	150

10 нчы таблица

Ылыслы урман биләмәләре белән урманчылыклар (урман парклары); (оешма яки склад территориясе коймасыннан)	100	75	100	75
Яфраклы урман биләмәләре белән урманчылыклар (урман парклары); (оешма яки склад территориясе коймасыннан)	20	20	20	20
Завод эчендәге җир өсте һәм җир асты технологик торбаүткәргечләр; складка карамаган	әйләндереп-алган урын-, нан читтә, ләкин 20 дән якынрак түгел	15 тән якынрак түгел	әйләндереп-алган урын-, нан читтә, ләкин 20 дән якынрак түгел	15 тән якынрак түгел
җитештерү зонасындагы оешма бинала-ры һәм корылмалары, резервуарлар күләмендә, куб.метр.:				
2000 - 5000;	150	120	150	100
6000 - 10 000	250	200	200	125
Факель урнаштыру (факел кәүсәсенә кадәр)	150	100	150	200
Оешма территориясенә караган зона -дагы биналар һәм корылмалар (ад-министратив зонадагы)	250	200	250	200